

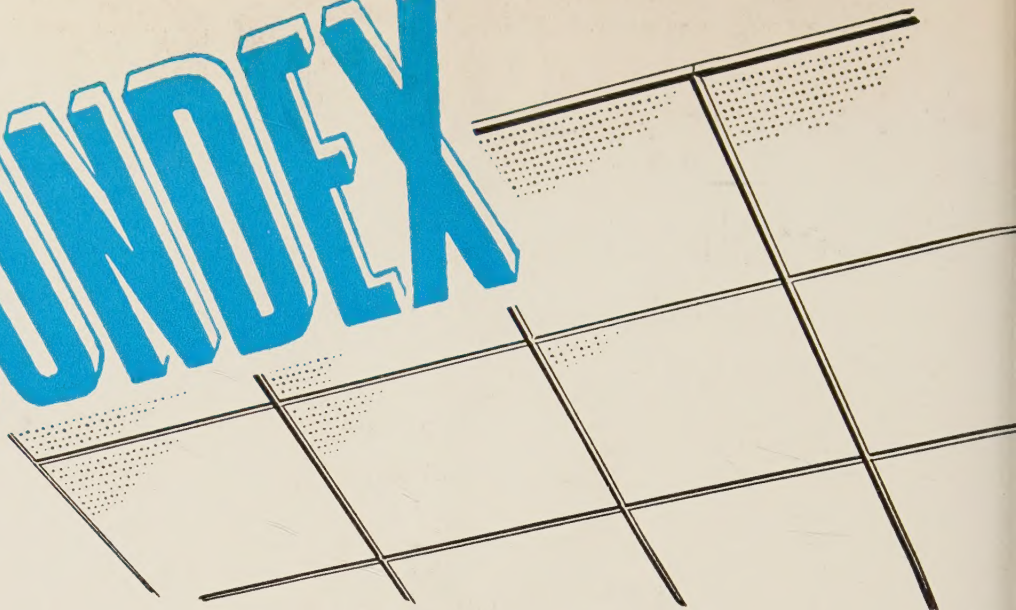
Illinois U Library

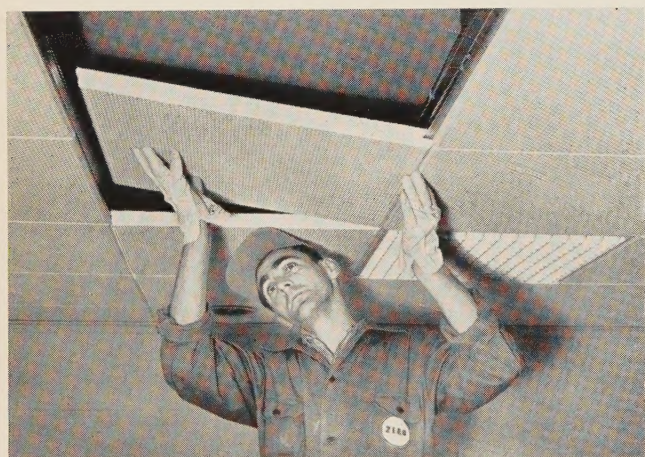
A12 1957 BYGGMÄSTAREN
arkitektur

NYHET!

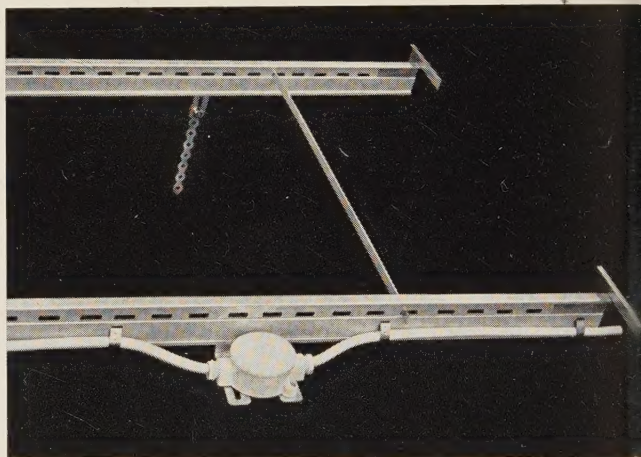
SOUNDEX

— den obrännbara plattan
för akustik och ventilation

SOUNDEX typ T under montering på den nya lättmetall konstruktionen. Varje platta kan monteras och demonteras oberoende av de andra plattorna.

Detaljbild av den nya patentsökta upphängningskonstruktionen av lättmetall. På denna konstruktion kan också armaturer upphängas och elektriska ledningar dragas.

flera starka skäl att välja SOUNDEX

- Obrännbar konstruktion
- Separata hål för luft och ljud
- Exakthet i mått och vinklar
- Vacker färdigbehandlad yta
- Tvättbart utförande
- Sveriges mest sålda akustikplatta

SOUNDEX monteras just nu hos:

Folkets hus
Sparbanken
Läroverket i Västertorp
Sveriges Riksbank
Restaurant Röda Stugan (Sara)
Försäkringsbolaget Trygg
Kronprinsessan Lovisas Sjukhus

Norrköping
Linköping
Stockholm
Stockholm
Stockholm
Stockholm

ZERO

AKTIEBOLAG

Huvudkontor: St. Nygatan 38 Tel. 23 27 05 · Postbox: Stockholm
Avdelningskontor i Göteborg, Malmö och Gävle · Licenstillverkare i
Australien, Beneluxländerna, Danmark, Finland, Frankrike, Italien,
Mexiko Norge och Spanien. Egen tillverkning i Schweiz och Tyskland

JEFTAS HUS

och några andra sommarhus

Att rita ett hus åt sig själv tillhör sällan de mest behagliga uppgifter en arkitekt kan ge sig i kast med. De som gjort det har alltid haft så mycket att berätta enbart om den bundenhet som de obegränsade möjligheternas frihet brukar ge.

För arkitekten Rolf Engströmer — Jefta — har sysslandet med det egna sommarhuset varit en slags evighetsuppgift, som långsamt förverkligats i många stadier. Man anar här ingenting av obundenhetens hämningar utan ser endast resultaten av en lustfylld verksamhet som ligger någonstans på gränsoområdet mellan tidsfördriv och livsuppgift. Det är något som skapats under mottot: att icke förhastas sig.

Det har gått nästan tjugo år sedan Jef-tas fritidshus på Söderholmen visades i Byggmästaren, ett hus som sedan dess blivit välkänt och som publicerats, efterbildats och plagierats på många håll. Det nya hus som Jefta nu ritat och byggt och som småningom börjat betraktas som färdigt, ja, nästan färdigt — ty Jefta anser nog knappast att hans sommarhus kan bli helt färdigt — är en rikare och mer komplicerad variation på det första husets enkla tema. Det är beläget tvåhundra meter ifrån det gamla.

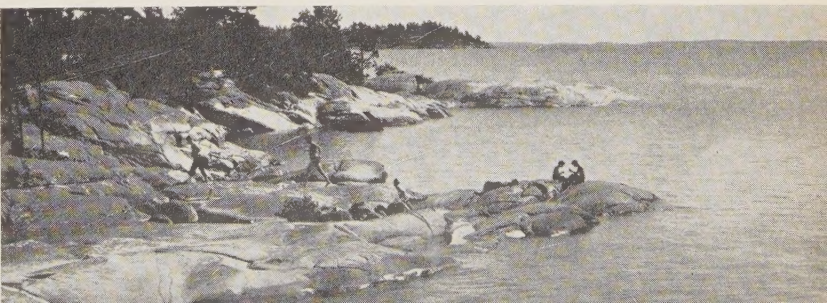
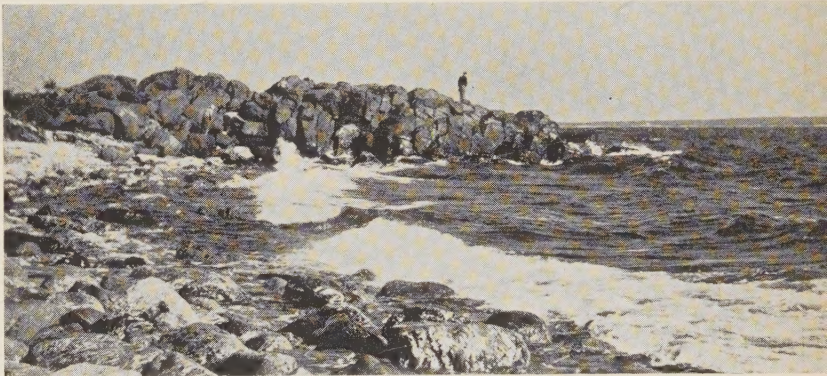
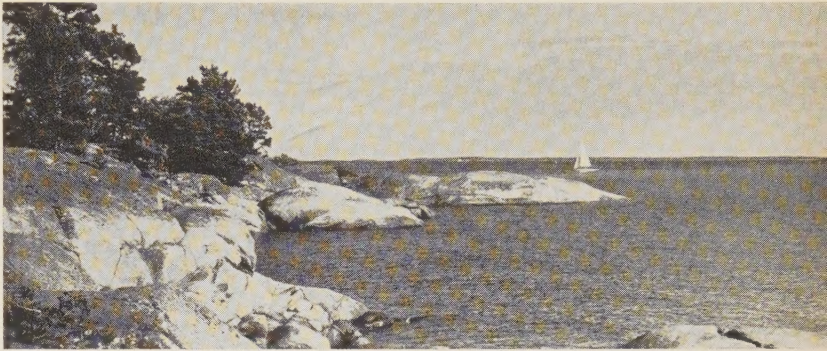
Jeftas hus är traditionellt. Men det är icke fråga om en tradition som söker förebilder utan som använder sig av kända och prövade material och konstruktioner på ett mycket fritt sätt. Det är lätt att upptäcka släktskapen med den funktionella konstruktivism som fanns i vår äldsta träbyggnadskonst. Men hur vackra och detaljrika byggnadsritningar det än finns att se på, så är detta ett hus som förefaller att vara »byggt» långt mer än »ritat». Det kan uppfattas som en stilla protest mot en ny arkitekturs »konstruerade» skapelser, hus som ritas, konstrueras, fabriceras och placeras som föremål i naturen.

Jeftas hus är naturvuxet. Granrotens drakhuvud är inte bara en kuriositet som arkitekten hittat invid sitt hus. Det är lika mycket en symbol för det naturvuxna huset.

I detta nummer visas ytterligare några sommarhus, som ritats av arkitekter åt sig själva. Två av dessa hus är belägna på västkusten, två i Stockholms skärgård. Vi hoppas att de många vackra bilderna av vatten, klippor och grönska, som här dyker upp mitt i decembermörkret skall ge våra läsare många behagliga erinringar om den sköna sommaren.

E Th

Fotografier: Walter Pöppel

SOMMARHUS PÅ SÖDERHOLMEN

Arkitekt SAR Rolf Engströmer

DK 728.7 (485 Stockholm)

Utanför nordvästra udden av den ö i Stockholms skärgård, där vi 1936 byggde vår sommarstuga, ligger 2 mindre öar (tills. knappa 2 tunnland), vilka mellan sig bildar en djup och för all sjö skyddad hamn. Öarna har under normalt vattenstånd landförbindelse med varandra och skiljes från den större ön av ett grunt vassbevuxet sund.

Det var framför allt den ovärderliga hamnen, som lockade oss, men när det dessutom visade sig att den närmaste och större av de två öarna, under den djungelartade vegetationen av törnsnår, albuskar och manshögt älggräs, hade en slät, naturlig äng, var saken nog rätt så klar.

Röjning, planering och nyplantering utfördes i huvudsak av oss själva och tog ungefär tre somrar. Under denna tid blev även betongplintarna för huset gjutna.

Huset fick sin naturliga plats utefter den norra stranden, där det tillsammans med den över vattnet placerade sjöboden och sammanbindande plank utgör ett effektivt skydd mot de nordliga vindarna.

Ängen läas för sydliga vindar av en naturlig häck med vildapel, törne, olvon och try samt klippor.

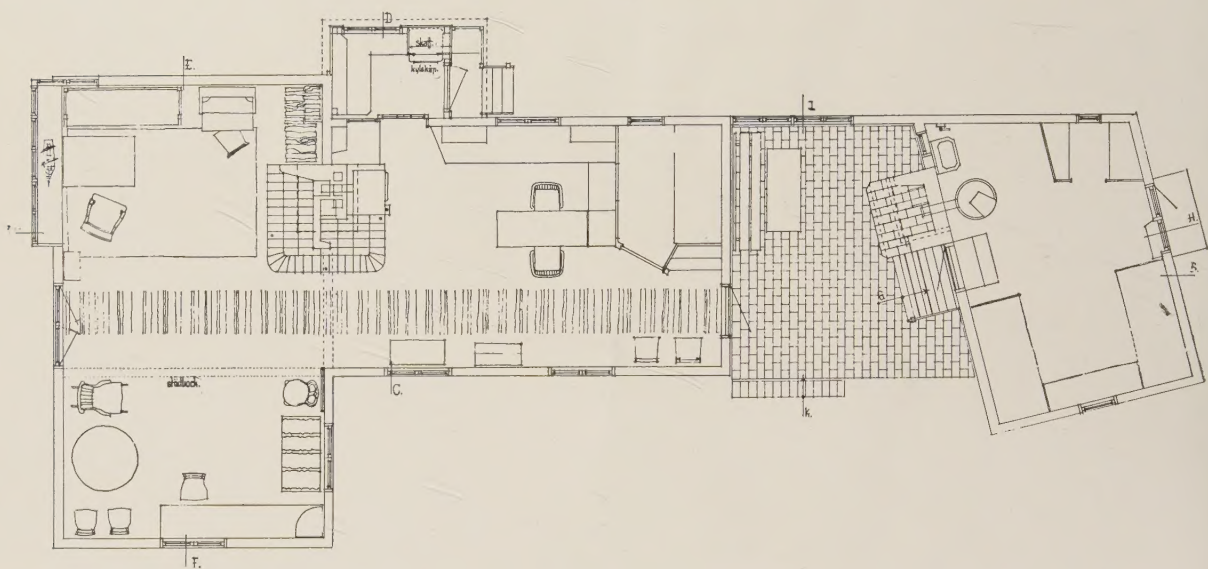
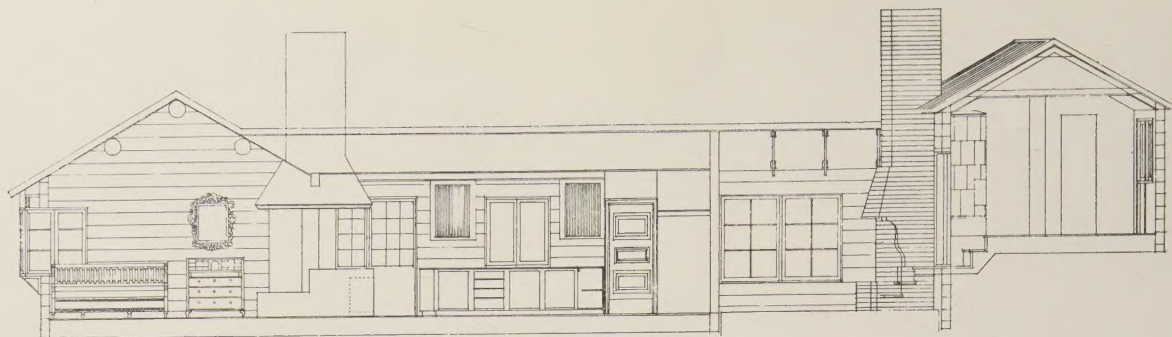
Timret togs från ett skogsskifte i närheten av Mora och huset timrades på Sollerön under ledning av Anders Bondeson, för att sedan fraktas med lastbilar och båt ut till ön. Detta var i slutet av maj 1949 och sedan började de verkligen spännande 3 veckorna, då huset sattes upp av de 4 man, som timrat det däruppe vid Siljan.

Till midsommar var huset under tak, masarna reste hem, och vi flyttade in. Sjöbod, bryggor, plank etc. utfördes under de närmaste åren och 1955 var allt ungefär så färdigt, som ett sådant ställe kan bli.

Timret är sågat med inre sidan bilad. Utvändigt behandlat med färglös Cuprinol och med åren grånat. Invändigt helt obehandlat och vackert gyllene. Taket är täckt med enkupigt tegel.

Rolf Engströmer

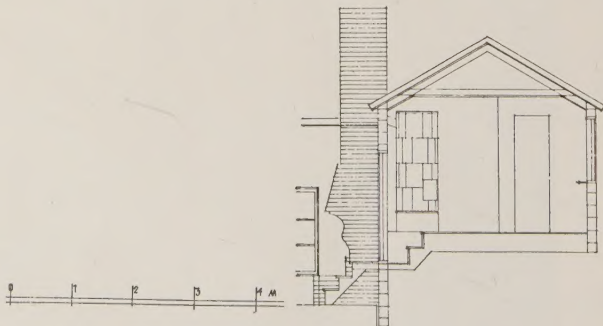
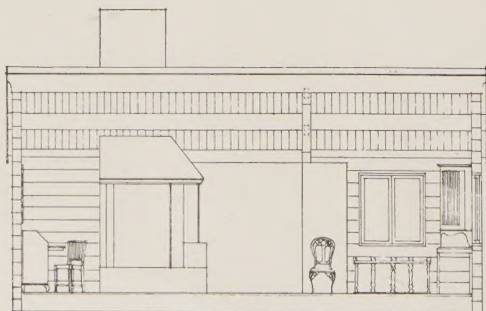
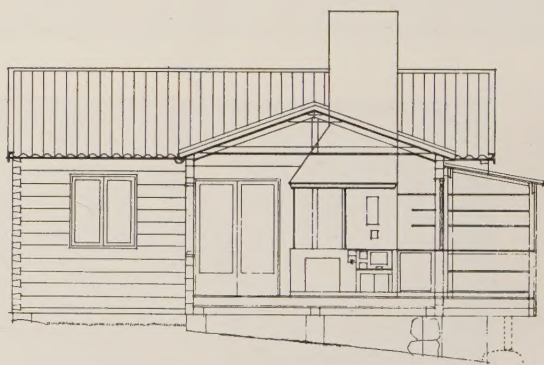

Överst: Längdsektion

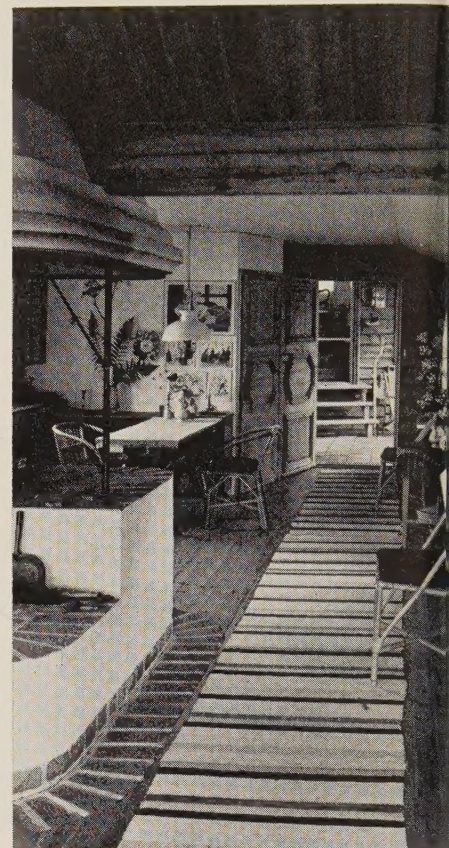
Ovan: Plan. Till vänster dagligrum och kök, i mitten uterum med öppen spis och till höger sovrum

T. h.: Sektion genom kök och skafferi

Nedan: Sektioner genom dagligrum och sovrum

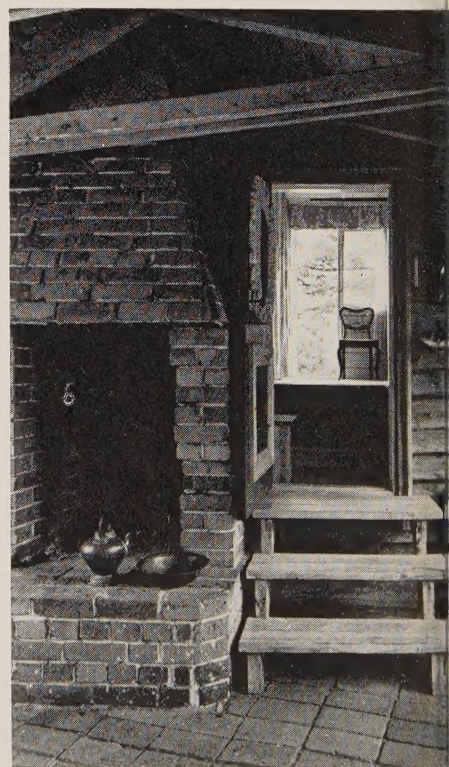
Blick in i dagligrummet från glasdörrarna på västsidan

T. v: Verktysväggen

Nedan t. v: Uterummet

Nedan: Från uterummet mot sovrummet

Överst på motstående sida: Utematplatsen

Sjöboden

Samtliga fotografier: Lennart Olson

SOMMARHUS PÅ GÅSÖ

Arkitekt SAR Lennart Tham

DK 728.7 (485 Lysekil)

Gåsö ligger 3 distansminuter utanför Lysekil. Tomten är liten, 1 270 kvm, men på denna västkustö är det oväsentligt med stora tomter. Havet och fisket är fritt, och stranden är »sams» — alla tomtägars gemensamma egendom.

Intresset koncentrerar sig till havet och kring allt som rör sig på och under dess yta. Ett starkt krav är skydd mot blåsten.

Huset är planerat så, att rummen och köket med sina fönster bevakar Gåsöfjorden, det södra inloppet till Lysekil. Huset ligger upplyftat på en hylla på berget och skapar genom sin utformning en vindskyddad gård mot berget. Den är vårt »allrum» vid hyggligt väder, och under det stora taket framför öppna spisen har vi en skyddad matplats även om det kommer en regnskur. Genom portens öppna dörrhalva har vi även här kontakt med båtarna på fjorden. När barnen närmar sig bryggan är det dags att sätta på stekpannan. Det stora rummet blir genom sina skjutfönster vid lugnt väder en öppen veranda med storartad utsikt mot fjorden.

Stugan byggdes 1956 och är helt vinterbonad. Väggar och tak invändigt av råspånt som målades. Takstolarna i stora rummet kalkades. Den stora entrétrappan murades av kliven jordsten.

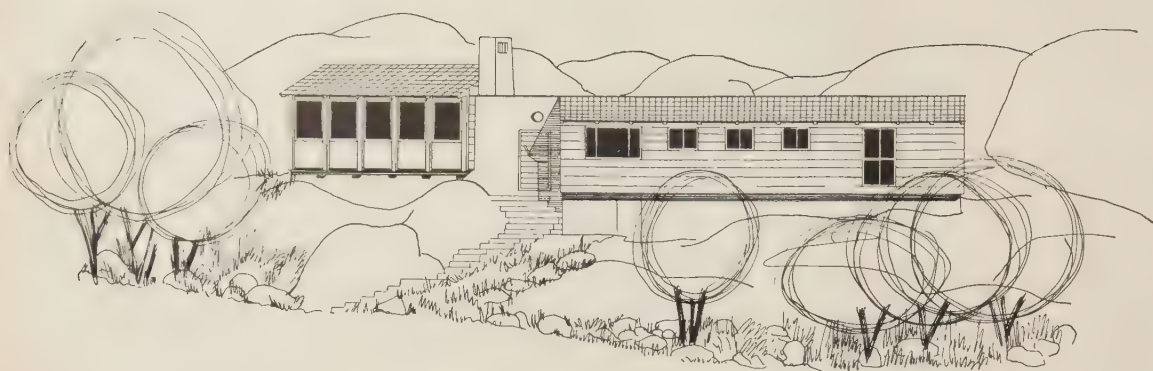
Lennart Tham

Ovan: Fasad mot nordost. Det stora rummet är försett med skjutfönster

Nedan: Plan. Skala 1 : 250

Ovan: Fasad mot nordost. Skala 1:250

Samtliga fotografier: Lennart Tham

Nedan: Uteplatsen mot sydväst med entréerna till sovrummen

Ovan: Matplatsen under
skärmtaket

Nedan t. v: Porten mellan
entrétrappan och uteplatsen
med utblick mot fjorden

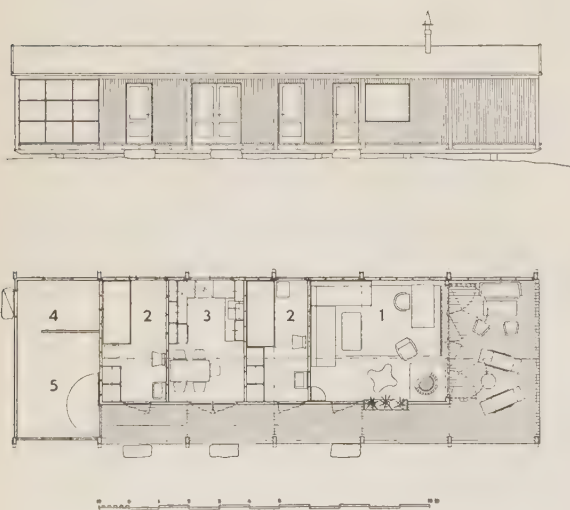
T. h: Interiör av det stora
rummet

SOMMARHUS PÅ INGARÖ

Arkitekt SAR Anders Tengbom

Ovan: Fasad och plan. Skala 1:250
1. dagligrum 2. sovhytt 3. kök 4. redskap 5. hobby m. m.

DK 728.7 (485 Stockholm)

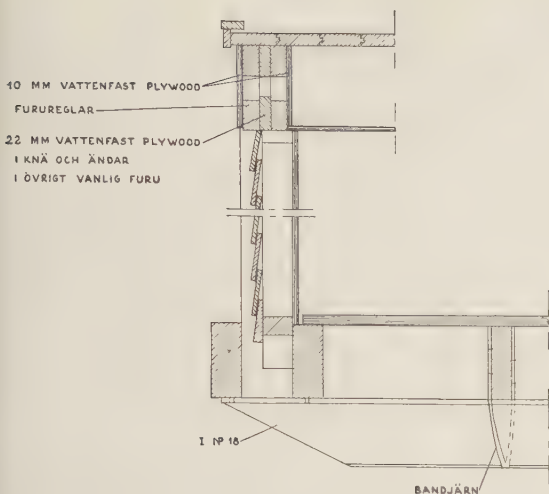
Från verandan och från rummet innanför är det en lövomramad utsikt över Nämdöfjärden. På verandan lever vi om dagarna och tack vare brasan också ofta om kvällarna. Blir det kyligare vrider vi elden inåt rummet och sitter inne i hörnet och ser ljusen från båtarna som går förbi i leden mellan Franska stenarna och Kofoten. Glasväggen står öppen hela sommaren, men elden gör att man sitter ombonad därinne och ändå upplever naturens ljud och dofter på ett sätt som vårt klimat annars inte så ofta tillåter. Man lyssnar till syrsorna och man gläds åt sommarregnets melodi i löv och gräs när man donar med näten i »gången» eller går in i hytten för att koja.

Varje familj har sin sommarhusönskan — olika beroende på sammansättning, ålder och temperament, på jobbet och annat. Vårt hus passar oss — när man kommer ut varm och pressad från stan, känns huset som att ta på sig blåställsbrallor och ett par gamla gymnastikskor, man blir lätt, sval och småsprallig.

För mor i huset är det lättarbetat med el-värmt varmvatten och stort kylskåp men ingen källare, ingen vind och just ingen plats för onödiga prylar som ska städas. Ombord på en båt tar man bara med sig det man behöver och vårt hus är ungefär som en båt i en ekhage. För att värna om friden och tystnaden har vi till och med bara sovplats för två barn i huset. De andra två bor i ett litet sovhus som ligger på skrän- och städfritt avstånd.

Det tog femton år att finna ut var och hur vi ville ha vårt hus, men sen tog det bara några månader att rita och bygga det.

SEKTION GENOM GAVELVÄGG

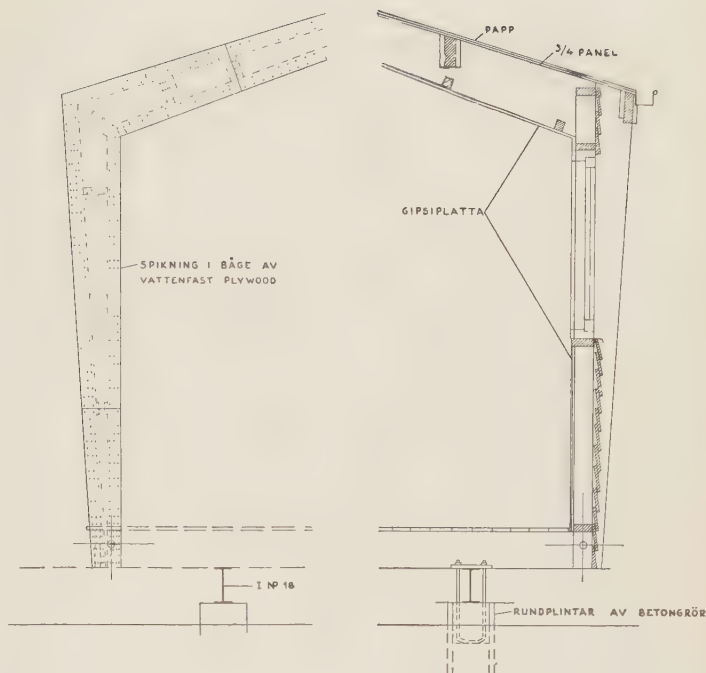

Ovan: Detaljsektion genom gavelvägg. Skala 1:20

T. h: Sektion genom längdfasaden och spikförbanden i plywoodbågarna. Skala 1:40

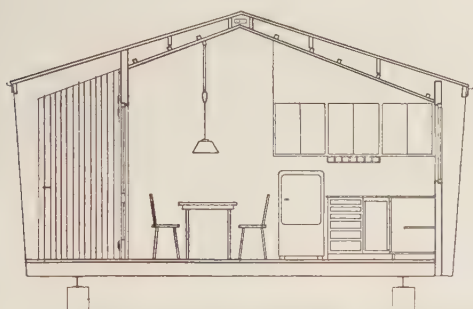
Tvärsektion genom köket. Skala 1:100

Fotografier: Åke Borglund

Det är byggt oisolerat som rent sommarhus. Konstruktionerna gjordes med stor skicklighet och stort tålamod av ingenjör Nils Jacobsen. Spisen gjordes av en gammal kompis, Hjalmar Nilsson i Gamla Stans Plåtslageri. När Hans Knoll fick se spisen beställde han en likadan till sitt showroom i St. Germain de Prés i Paris och därigenom har sedan flera spisar utgått från Plåtis i Kråkgränd till mera kontinentala miljöer.

Anders Tengbom

FRITIDSHUS PÅ LISÖN

Arkitekt SAR Hans Asplund

DK 728.7 (485 Stockholm)

Byggnaden är belägen på Lisön i Sorunda socken och tomten bildar själva sydvästspetsen på halvön. Strandkonturen är mångformig och växlande och utsikten vänder sig dels mot en fri havshorisont, dels mot en idyllisk skärgård.

Byggnadsplatsens topografi har direkt bestämt planens nivåförhållanden och all sprängning av fast berg har undvikits. Den lägre nivån har kontakt med grässlånten ned mot barnens badvik, den högre ligger i plan med en naturlig klippterrass. De båda nivåerna sammanbindes utvändigt genom verandan med sin »safftrappa».

Beträffande planlösningen kan anmärkas att storstuga och matrum förlagts som poler, vilka levandegör den mellanliggande sovrumsgången.

Husetharen stolpkonstruktion med mineralullsisolering. Alla ut- och invändiga väggtytor är av trä. Golvet i storstugan är delvis av tegel, den svängda trappan av radialtegel, egentligen avsett för pannskorstenar med dekorativa hål för armeringsjärn. Taket är täckt med storkorrugerad svart eternit utan ytterpanel.

Huset användes året om under söndagar och helger, varför det är högisolerat och försett med termostatreglerad uppvärmning med väggfasta elradiatorer. Inredningen och markplaneringen är ej färdiga, men ritningarna visar den avsedda utformningen.

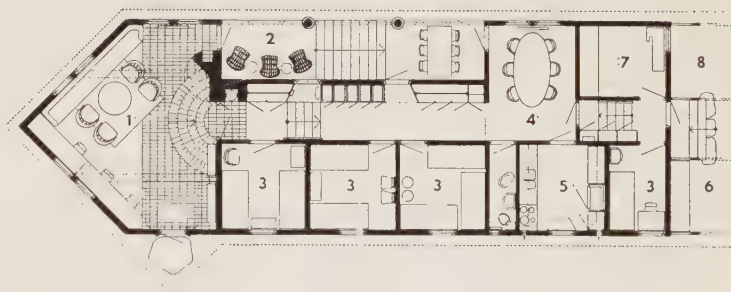
Huset byggdes 1956 av byggmästare Helge Persson, Ösmo, och för byggnadskonstruktionerna svarade Jacobsson & Widmarks konstruktionsbyrå, för värme och sanitet civilingenjör C-G Colléen och för el-konstruktionerna Magnussons ingenjörbyrå.

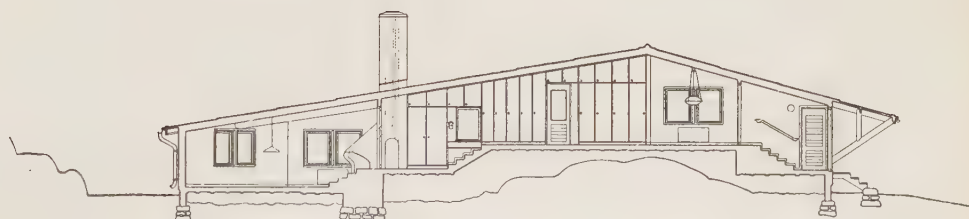
Ovan: Fasaden mot sydväst
med verandan

Plan. Skala 1:250. 1. stor-
stugan 2. verandan med »saft-
trappan» och utematplatsen
3. sovrums 4. matplats 5. kök
6. utekök 7. förråd och verk-
stad 8. vedupplag

På motstående sida: Situa-
tionsplan. Skala 1:1000

Längdsektion genom storstu-
ga, sovrumsång, matplats
m. m. Skala 1:250

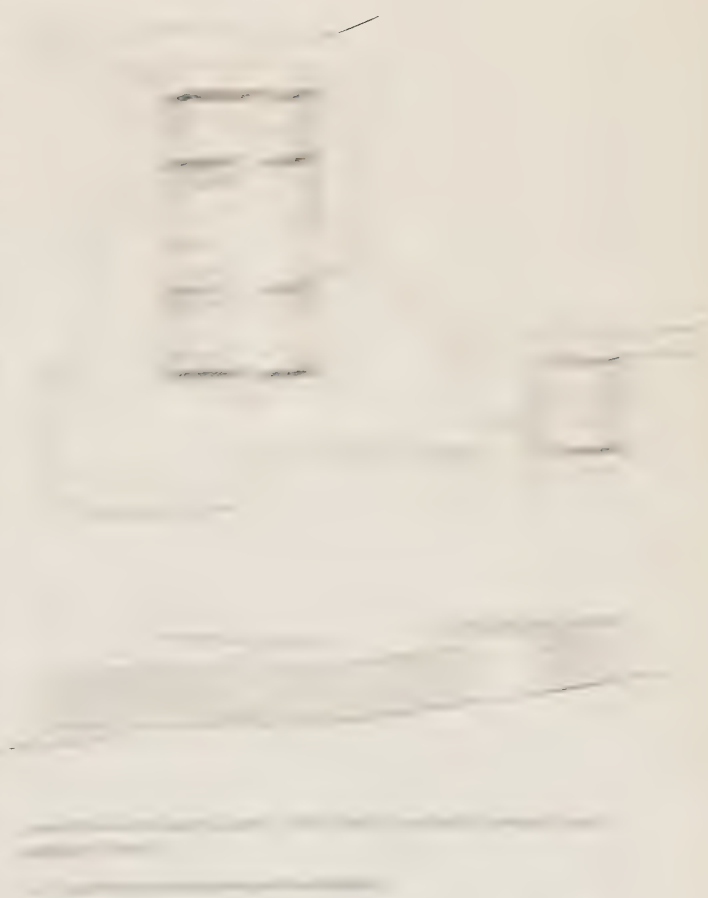

THE TUNNEL ENTRANCE
AT THE END OF THE
TUNNEL

500 ft. x 100 ft. building

DAGKOLONI PÅ GÅLÖ

Arkitekt SAR Åke E Lindqvist

DK 725.73:728.54 (485 Stockholm)

Denna speciella form av koloniverksamhet har Dagens Nyheter bedrivit sedan år 1913. Tidigare har kolonien varit belägen på Tynningö och inrymd i en 2 våningar hög äldre sommarvilla. Byggnaden var emellertid opraktisk, och ön saknade fastlandsförbindelse. Tidningen beslöt därför år 1953 att arrendera en tomt av Stockholms stads Idrotts- och Fri-luftsstyrelse och uppföra en nybyggnad för ändamålet. Valet föll på en sjötomt belägen invid Gålö-reservatet.

Under sommaren får varje grupp barn besöka kolonien under sex dagar, från måndag t. o. m. lördag. Vistelsen är avgiftsfri och behovsprövning saknas.

Barnen hämtas på morgonen i staden på vissa bestämda uppsamlingsplatser. De minsta barnen åtföljs av sina mammor. Vid ankomsten till kolonien får barnen i omklädnadsrummen ta på sig lättare kläder och därefter serveras frukost, bestående av gröt, mjölk och smörgåsar. Sedan vidtar lek under ledning av ledarinnorna. Under denna tid får de medföljande mammorna disponera badet. Omkring kl. 10.30—13.00 får barnen ta sitt första bad under övervakning. Vid elvatiden får mammorna förmiddagskaffe och barnen ett mellanmål. Kl. 13.00 serveras middag bestående av två rätter, mjölk och smörgås för barn och mammor. Omkring kl. 14.00—16.00 får barnen sitt andra bad under övervakning. Vid halv fyra-tiden bjuds mammorna på eftermiddagskaffe och barnen får saft och bullar. Omkring kl. 17.00 sker hemresan

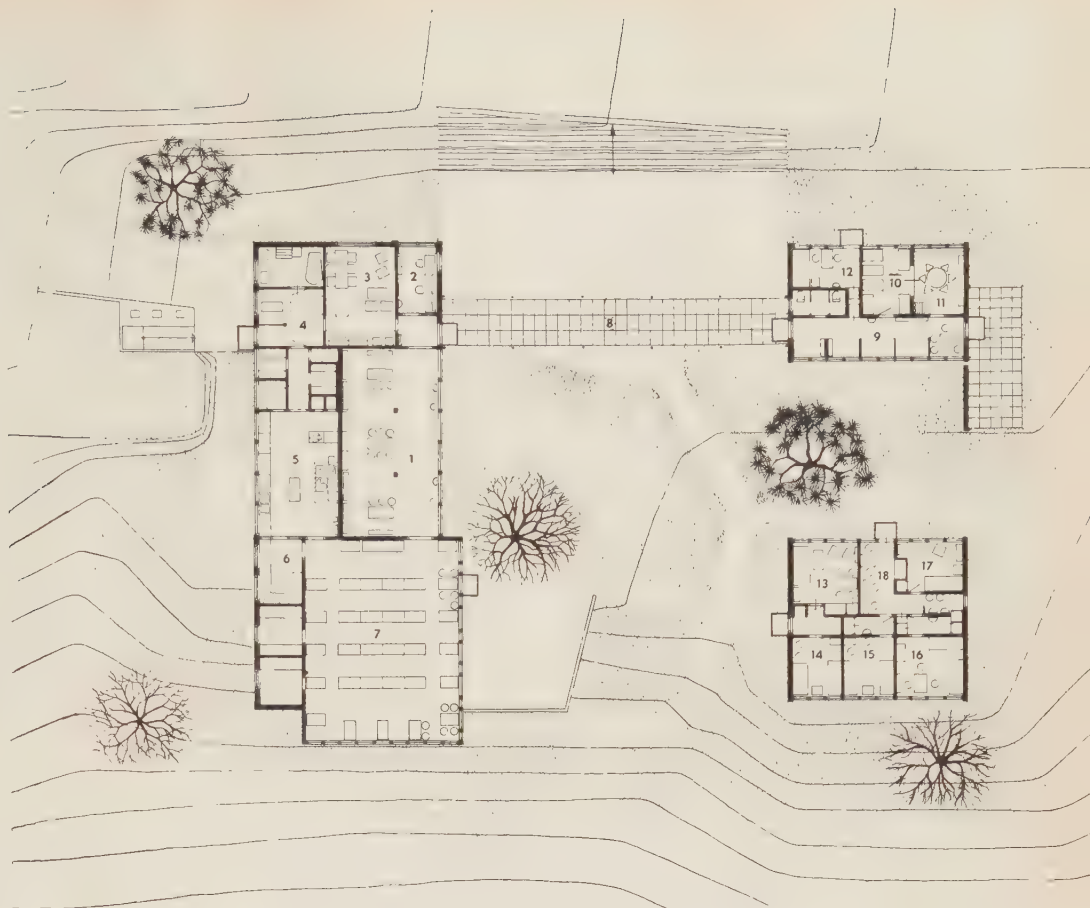
Överst på föregående sida:
Blick ned mot badplatsen från
regnskyddet

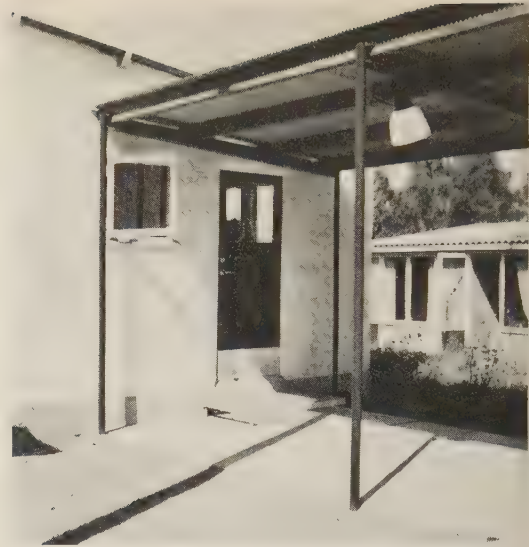
Plan. Skala 1:400

Huvudbyggnad: 1. omkläd-
nad och reservlekrum 2. ex-
pedition 3. dagrum för gäster
4. personalmatsal 5. kök
6. diskrum 7. matsal, sam-
lingssal och lekrum 8. regn-
skydd

Småbarnens byggnad:
9. skötrum och omklädnad
10. sovrum 11. lekrum
12. vaktmästare

Personalbostad: 13. förestän-
dare 14. 15. städpersonal
16. kokerska 17. köksper-
sonal 18. dagrum för per-
sonalen

Ovan: Regnskyddet med entrén till småbarnens byggnad
T. v: Huvudbyggnaden med matsalen
Nedan: Interiör av föreståndarens rum
Samtliga fotografier: Sten Vilson

till staden med bussar. Senast kl. 18.00 är barnen tillbaka i hemmet.

Dagkolonien som typ för koloniverksamhet anses av många vara att föredra. Barnen får sol, luft och bad på landet långt ifrån staden, men samtidigt har de kontakt med hemmet och träffar sina föräldrar varje dag. Lokalbehovet blir mindre för en sådan kolonityp, då man slipper övernattningskostnader, och även driften blir billigare, eftersom middagsmålet intages i hemmet.

Ytterväggsmaterialet till denna anläggning är dels vitmenad betonghållsten och dels glaspartier. Husen användes endast två månader på sommaren, och byggnaderna har utformats med tanke härpå. Kvadraten är 1,1. Yttertaken är belagda med storkorrugerad grå eternit. Totalt omfattar anläggningen tre hus, en huvudbyggnad, en personalbostadsbyggnad och en byggnad för barn under sex år, vilka senare oftast har sina mammor med sig.

Huvudbyggnaden innehåller kombinerad matsal, lekrum och samlingssal med plats för 110 st. vid sittande bord samt ett större omklädnadsrum delbart i en avdelning för pojkar och en för flickor. Detta rum kan även användas som lekrum vid dåligt väder. I byggnaden finns vidare en köksavdelning, diverse förråd, personalmatsal, tvättstuga och expedition för föreståndarinnan.

Personalbostadsbyggnaden innehåller två mindre rum för föreståndarinnan, ett större rum för kokerska och två dubbelrum för städ- och kökspersonal. Gemensamt finns dessutom ett mindre dagrum med pentry.

Byggnaden för barn under sex år har förbindelse med huvudbyggnaden med en öppen loggia. I denna byggnad finns ett kombinerat omklädnadsrum och skötrum för småbarnen inrett med skötbord, mjölkök, inredning m. m. Vidare innehåller byggnaden ett lekrum och ett sovrum, där de minsta sover middag varje dag. Utanför byggnaden har mammorna en ligghall, där de under middagstimmarna kan »sova middag» under tak, medan barnen sover eller leker under uppsikt av koloniens personal.

Åke E Lindqvist

På omslaget: Stadshotellet i Värnamo. Arkitekt
B J Jörgensen

ENGLISH SUMMARY

The hotel problem—viewpoints

By I Ohlson

p. 1-2

The standard of Swedish hotels has been the subject of much criticism from luxury-conscious American travellers. It would be too expensive for our country, however, to invest building capital and labour solely for this category of tourists visiting Sweden during a few weeks in summer and in early autumn. Decisive in the first place is the steady clientèle of ordinary travellers—from both home and abroad.

In the main, the hotel problem is concentrated to three places in this country: Stockholm, Göteborg and Malmö. The situation is the most acute in Stockholm, where it has not even been possible to keep abreast of the replacement of disappearing hotels. For long periods every year Göteborg and Malmö also show a considerable shortage of accommodation. This will be alleviated in Malmö by a new hotel containing about 200 beds, which is expected to be opened in April 1957. Also in Stockholm important additions are in progress. Three hotels with 350 beds each are nearing completion. An hotel with 120 beds is also planned in the Old City and ought to be an attraction to visitors from abroad.

Considering the present building and personnel costs as well as the changed bank-rate situation, it is imperative for a hotel enterprise to maintain such a size that the central operation costs play a minor part. Thus there is no room for large hotel lobbies, halls and writing rooms. The guest-rooms must have a minimum size and the traditional double room will have to give way to the convertible single room where a spare bed is concealed in a piece of furniture one can sit on. Instead of soft carpets covering the entire floor-space, linoleum will be used, often supplemented by a washable cowhair carpet. All these changes need not mean any reduced

comfort for the guests, on the contrary. Experience has taught us that a new principle has been found and after a period of residence even extremely exacting guests discover the advantages of the new style. As to the situation in the country outside these cities, the hotels are usually combined with a restaurant and entertainment rooms.

Hotel at Östersund

By C-A Acking and S Hesselgren

p. 3-6

The first sketches for Hotel Östersund were prepared in 1946 when, however, no building permit could be obtained. The principal did not receive his permit until 1954 and the redesigned plans comprise an office wing and a hotel block of 50 rooms (80 beds) also containing shops and a breakfast-room/teashop. The hotel was inaugurated in May 1956. The hotel proper was constructed in concrete, partly faced with façade bricks and it has a copper roof. The office building was constructed in façade brick masonry.

Hotel at Kalix

By B Mattsson and S Kai-Larson

p. 7-9

The Valhall Hotel, the new hotel at Kalix, is situated at Nytorget, the future centre of this community and the entrance from the planned autostrada: national highway 13. The building has been kept within the scale to which the constructions to be built will conform. The hotel was sponsored by the municipality.

The dining room, holding about 100 persons, has been laid out in an open section and a more cosy one, the object being to avoid giving a bare and cheerless impression when only a very few guests are in it.

Behind the dining room is a room where meals are served, the club room. Besides being a dining room for general visitors, it will be used for private parties.

The two hotel storeys contain three types of rooms, 12 small single rooms, 14 large single rooms with a spare bed and 2 large double rooms of the traditional type.

Hotel at Malmberget

By F Löjberg

p. 10-11

The commission was, to plan in a centrally situated triangular area a group of buildings containing flats, a post office, a chemist's, a dental polyclinic, shops and as the first stage of the development, a small hotel with a restaurant and a comparatively large grocery shop.

The hotel contains about 25 rooms, reception rooms and two small dining rooms, one chiefly for the resident guests and one for private dinner parties.

Hotel at Värnamo

By B J Jörgensen

p. 12-14

The architect's guiding principle has been to make people using the main road through the town aware of a tall building, which will attract their attention by its size, lighting and colours and invite closer acquaintance.

The hotel will be built in two stages. The first stage, now completed, contains 73 guest rooms. On the street level is the

main entrance with reception-desk and lobby as well as four shops with their store-rooms. The restaurant occupies the whole of the second storey.

In order to be able to accommodate the big flow of tourists resulting from the hotel being situated right on the national highway No. 1, a dining room with a floor-space of 375 sq m (4,035 sq ft) for at least 500 guests will serve those visitors dressed for the road or for sports.

The 425 sq m (4,575 sq ft) area of the main restaurant in the tall building will accommodate about 300 guests.

The building has been executed in a skeleton construction of reinforced concrete with bearing gable walls within which interior walls of porous concrete blocks and bricks have been erected.

Hotel at Tranås

By G Varhelyi

p. 15-18

Besides the hotel itself, this new construction will house in its total mass of 7 1/2 storeys a branch of the town library, rooms for the national dental service, a doctor's consultation room, the largest cinema in town, shops of many different kinds and a number of variously sized flats. The main part of the building is occupied by the hotel and restaurant with 55 guest rooms, a great number of exhibition rooms of various sizes, a daylighted hall with 250 places for guests with gallery, a large and a small restaurant, reception apartments and a beer-café.

Motel near Stockholm

By B Glahn and O Helweg

p. 19-21

The »Gyllene Ratten»—golden wheel—motel in the vicinity of Stockholm is the first attempt to introduce the new form of motel cum inn, which has become increasingly dominant in the USA since the middle of the thirties, on the outskirts of Stockholm.

When the possibilities of building motels in Sweden became the object of discussions about 4 years ago, the optimistic figure of 1 motorcar per 5 families was the base of calculation. Very soon the figure of 1 motorcar for every family will no longer be absurdly optimistic.

The main material for this motel was brick and wood.

The layout of »Gyllene Ratten» cannot be considered to be typical of what we hope will become the Swedish motel of the future. The close contact with the »metropolis» has conduced to making the establishment more exclusive.

Hartford Statler — a new hotel in USA

By B Hanson

p. 22-23

90 miles north of New York is the town of Hartford with 165,000 inhabitants, where 2 years ago the Hartford Statler Hotel was inaugurated. This is a complex of 16 storeys containing 450 rooms, the most modern achievement in the hotel line the USA can offer at present. It is smaller than the other hotels in the Statler chain. Previously the management of this concern considered a size of 1,000 guest-rooms necessary to maintain a good balance between guest-rooms, restaurant and household department. Through a close and careful study of operational costs, however, it has been possible in this case to make the hotel business pay its way at an occupation rate of only 60 %.

Likformig distribution

Jag håller på att rita ett hus, ett kon-torshus, som skall ligga i ett samhälle långt uppe i Norrland. Långt uppe, ända intill fjällen. Jag hade aldrig förut varit så långt norrut och föreställde mig en plats i vintersömn under mycket snö och befolkning i tumvantar.

Redan på tåget hade jag en klar bild av hur det huset skulle se ut – en sluten byggnad med ganska små fönster och djupa smygar, ett värmande skal, ett skydd mot ett bistert klimat. Det skulle nog bli bra på det sättet.

Så småningom var vi framme – vi, jag hade nämligen resällskap, en civil-ekonom av modern skola, som var på väg hemåt för att fira jul bland snödrivorna. Jo, visst var det mycket snö. Det stämde. Det var också mycket folk på perrongen. Mest ungdomar, som stod och hängde och glodde. Jag tyckte mig känna igen dem på något sätt, men de var säkerligen från orten. Flickorna hade smala svarta byxor, hästsvansfrisyr och stora ylletröjor som räckte ned till knäna. Pojkarna hade stubbat hår och skinnjackor. Barhuvade. Tuggummitugande. Det var som hemma på Götgatan, men snacket gick på ortens dialekt.

Jag sade till mitt resällskap, civil-ekonomen av modern skola, att det här stämde inte riktigt. Jodå, svarade han, det är tvärtom ett mycket bra exempel på den företeelse, som jag just utvecklade på tåget mellan Långvattnet och Harrsele, nämligen den jag kallade *likformig distribution*. Idag går det mycket bra att köpa apelsiner på Spetsbergen också. Priset är visserligen något högre än i Madrid och Oslo, men blott obetydligt. Denna obetydlighet motsvarar ungefär fraktkostnaden. Säg mig, finns det inom arkitekturen, som ni påstod skulle vara en spegel av samhället, någon motsvarighet till den likformiga distributionen? – Det är väl möjligt, svarade jag.

I dag ser ritningarna till kontorshuset ut på ett helt annat sätt än jag först föreställde mig. Stora glasfönster med lätta bröstningar – inga synliga murpelare, endast fönster vid fönster. Jag tycker mig känna igen det på något sätt. Men jag tror det skall vara på det sättet. Det tror byggherren också.

Det var inte så många år sedan det var en tävling om det idealiska enfamiljshuset – men det förutsattes att det inte alls kunde se ut på samma sätt om det låg på slättlandet eller i skogstrakterna. För varje landskapstyp borde det

finnas en motsvarande hustyp. Det krävde både tradition och förnuft. Det förefaller nu att vara så länge sedan. Det var visst före elementbyggeriets tid.

E Th

DET KONSTGJORDA SEMESTERPARADISET

Det var en gång en miljonär vid namn Carl Fischer som hade en idé. Han drömde om en sagostad vilken skulle överträffa alla andra städer i världen som semester mål. Han köpte ett stycke sumpmark, lät dränera den och sade: »Här skall vi bygga en bro och där en konstgjord sjö. Sedan bygger vi hotell och kanaler som i Venedig.» Det kostade honom 50 000 dollar om dagen. Och det fanns också andra män som hade gott om pengar.

Miami, denna markremsa på 11 kilometer, där miljardbelopp investerats, räknar nu 380 hotell, en fjärdel av alla hotell i Florida.

Det är inte mer än 40 år sedan Miami, detta härliga tropiska paradiset, blev till på konstlad väg. För 40 år sedan – innan Carl Fischer fick sin idé – var Miami en liten fattig fiskeby med mindre än hundra hus och med en badstrand som inte var tillgänglig på grund av sina vassa stenar och taggiga kaktus-snår. Miami som vi ser det med dess vita hotellpalats och palmer är helt och hållet en konstgjord produkt.

1896 drogs järnvägen fram till Miami. För att »staden» skulle få äran att ha järnvägsstation måste den ha 500 invånare. Denna siffra kunde uppnås genom att inbyggarna lät räkna sig minst två gånger.

Tack vare Fischers och hans vänners miljoner är Miami idag en stad med 600 000 invånare och bland dessa kan man verkligen här och där återfinna någon av de ursprungliga bebyggarna och till och med några riktiga Seminole-

indianer, som var Floridas urinvånare och som nu förtjänar sitt uppehälle på att brottas med alligatorer. De allra flesta miamiborna har emellertid invandrat norrifrån, en del därför att de föredrar klimatet framför vintern i norr och andra därför att de anser sig kunna tjäna en slant på de fem miljoner turister som årligen beger sig till Miami.

Dagligen far numera 100 000 bilar över de tre broar som förenar de tre konstgjorda öarna med badstranden. Bara på dessa öar bor det ständigt 80 000 människor. Där reser sig hotell vid hotellet. Till och med fångelset är ett paradis i de tre högsta våningarna av en skyskrapa som samtidigt tjänstgör som rådhus, tingshus och polishögkvarter. Det är för övrigt ganska knepigt uträknat med ett fängelse som ligger femtiometer över marken. Man behöver inga galler framför fönstren och fångarna har en härlig utsikt som förgyller deras tillvaro.

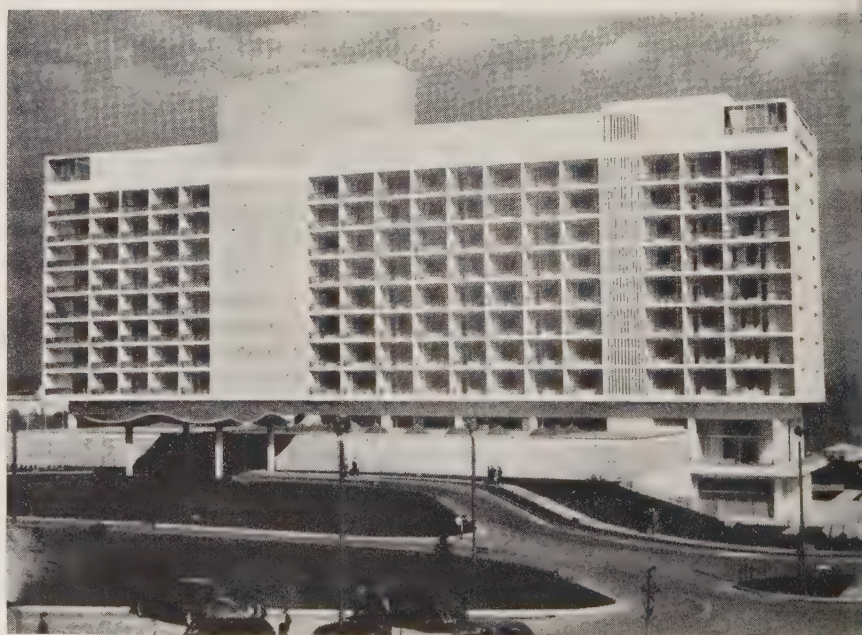
Här ligger också världens största lyxhotell som heter Fontainebleau. Detta hotell kostade 15 miljoner dollar att bygga. Det har närmare 600 rum, fem egna simbassänger, badstrand, båthamn, tennisbanor och golfbana. Danssalen rymmer 1 200 gäster, nattklubben 500. Det finns en underjordisk affärsgata där man kan köpa allt vad man kan önska sig i. 2 000 telefonapparater finns i hotellet. Trädgårdsanläggningarna omfattar två hektar och är utformade efter mönster av de franska kungarnas trädgårdar med hårt tuktade träd, snörräta gångar, pelargallerier av marmor och en oändlig massa statyer.

Florida har först nyligen kommit underfund om »den eviga säsongen» och i Fontainebleau Hotel strävar man mot det idealiska målet att ha »fullt» hela året. På sommaren är det något billigare men vintertid är nog Fontaine-

Hotel Hilton, Istanbul

Arkitekter: Skidmore, Owings och Merrill

leau något för dyrt för vanliga människor. En svit med tre rum och utsläkt över havet kostar en struntsumma av 200 dollar per dag, utan frukost och andra måltider och säkerligen utan betjäning!

Under själva hotellet finns ett terum varifrån gästerna genom jättefönster kan se de badande i själva havet om dessa trycker sina ansikten mot rutorna för att i sin tur betrakta gästerna i telefonalongen. Simbassängen har olympiska mått. Den kan helt övertäckas och användas som dansgolv. In en danshall kan man lära sig de senast importerade danserna från Sydamerika och tre gånger om dagen är det mannekänguppvisning.

Hotelldirektören Ben Novak håller hotellet öppet året runt. Utom säsongen kan man få ett rum för 12 till 20 dollar per dag och under säsongen för 30 till 200.

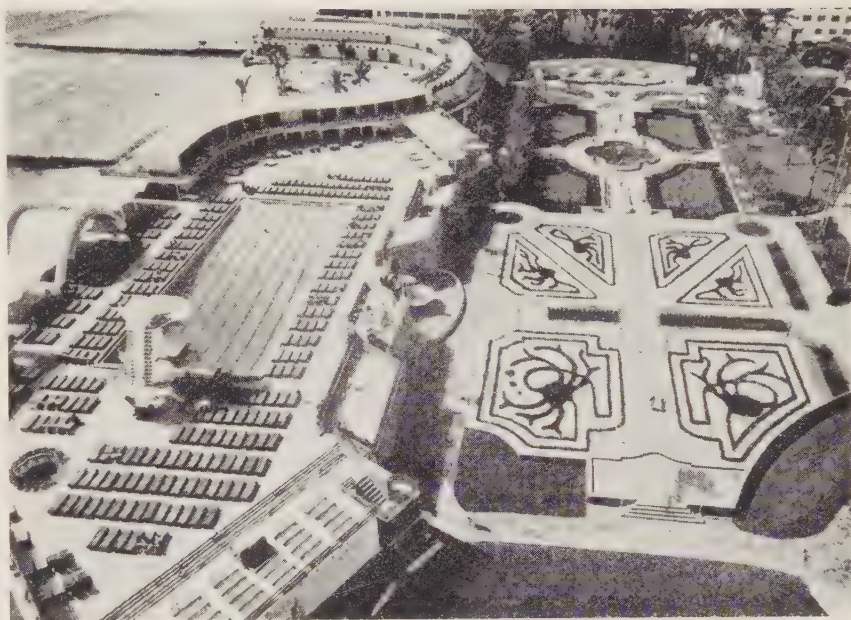
Redan för femton år sedan började Ben Novak fundera på att bygga detta hotell. Men det dröjde innan han beslöt att våga försöket. Han lät meddela pressen att han skulle låta bygga ett drömhotell med Morris Lapidus som arkitekt. Denne fick först genom tidningarna veta att han blivit utsedd. Han tog sig uppdraget sedan det blivit klart att den kände hotellkungen Connie Hilton intresserade sig för företaget. Lapidus gjorde ett utkast där huvudbyggnaden hade en bågformig plan, vilket antogs. Man började nu söka efter ett lämpligt namn. Man funderade på Algeriet, på Hans Souci, på Sachsen och Miami tills man enades om Fontainebleau, som har en särskild dragningskraft eftersom ingen amerikan kan uttala det riktigt. Revykomikern Alan King sade i varje fall: »Detta Fontainebleau Hotell har så låga priser att jag aldrig kan stanna tillräckligt länge för att lära mig uttala namnet!»

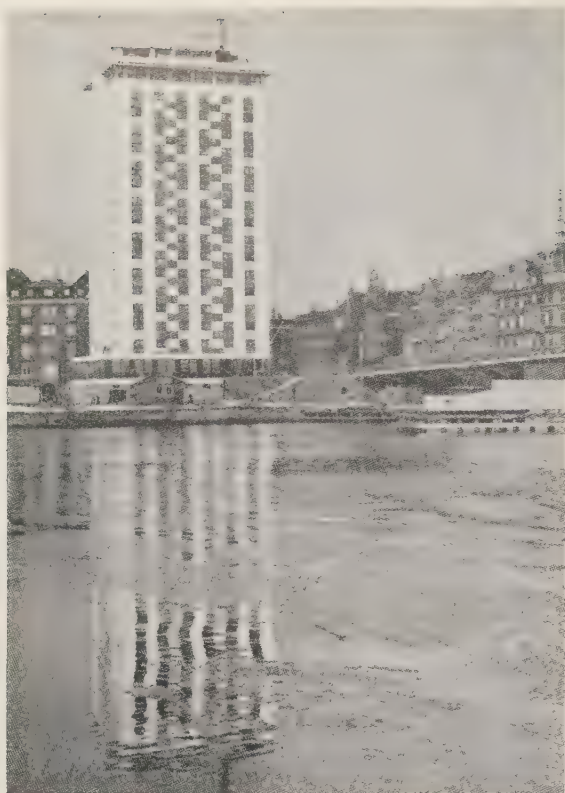
Överst t. h.: Hotel Fontainebleau, Miami, USA
Arkitekt: Morris Lapidus

I mitten: En del av parkanläggningarna vid Fontainebleau

Nederst t. h.: Ett annat av Hilton-kedjans hotell: Caribe Hotel, San Juan, Porto Rico

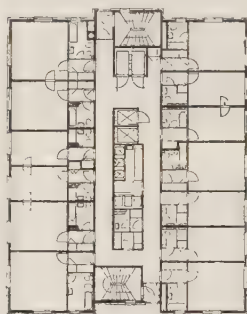
Nedan: Den amerikanske hotellkungen Conrad Hilton. Han har hittills hotell i tre världsdelar. Afrika står nu i tur

I anslutning till de svenska hotell som publiceras i detta nummer visas här tre utländska hotell som nyligen fullbordats

Hotell Europa, Köpenhamn
Arkitekter: Mogens Irming och Tage Nielsen

T.v.: Park Hotel, Reutlingen,
Västtyskland
Arkitekter: Theo Beck och Wilfred Beck

Nedan: Motel »Milroy», New
York, USA
Arkitekter: E W Slater och D Chait

Spara och slösa

År 1954 uppdrogs åt f. d. generaldirektören Stig Ödeen att såsom utredning man verkställa en översyn av den statliga och statsunderstödda husbyggnadsverksamheten samt avgiva förslag till åtgärder för att nedbringa kostnaderna för denna. Statens byggnadsbesparingsutrednings resultat kommer att framläggas i fyra betänkanden, av vilka det första med titeln »Offentliga byggnadsöversikt och byggnadsbehov» framlades den 30 oktober. (Statens Offentliga Utredningar 1956: 39. Översikt och byggnadsbehov.) Det behandlar de nuvarande förhållanden samt en beräkning av de aktuella byggnadsbehoven under kapitelrubrikerna: Det offentliga byggnadsutveckling, Finansiering och redovisning, Finansieringsformernas tillämpning, Organisation, Kostnaderna. Byggnadsbehoven.

Arbetet med de båda följande pågår samtidigt. Det andra betänkandet *Organisation och finansiering* kommer att innehålla förslag till åtgärder i fråga om organisationen av projektering, byggande, förvaltning och finansiering av statliga byggnader samt tillsynen av de statsstödda byggandet jämte statsbidragsformerna. Betänkandet planeras vara färdigt för tryckning i juni 1957.

Förarbetet för det tredje betänkandet innefattar ett stort antal smärre tekniska och ekonomiska specialundersökningar, för vilka i viss utsträckning särskilda experter måste anlitas, vilka efter hand torde få tillkallas inom utredningen. Ett tiotal större sådana undersökningar har eller kommer att överlämnas till fackmänniska eller fackorgan utanför utredningen enligt medgivande den 22 november 1956 och publiceras i broschyrform. *Våningsantal och planform* utarbetad inom byggstadsstyrelsen, *Konstruktion och material* av civilingenjör G Borinder samt *Enrörsvärmeledning* av civilingenjör E. Gille kommer att tryckas under januari-februari 1957. Arbetet pågår med *Kältekostnad* inom försvarets fabriksstyrelse, *Dimensionerande utetemperatur* inom byggnadsforskningsnämnden samt *Golvmaterial* av arkitekt G Nesser. De kommer att tryckas under mars-april 1957. En undersökning *Enplansbyggnader* utarbetas inom byggnadsstyrelsen och en ytterligare *Fönster och dagsljusbelysning* har preliminärt diskuterats med styrelsen varjämte en nionde broschyr *Bespisningsanläggningar* planeras. De tre sistnämnda avses att tryckas under maj-juni. Till detta kommer en eventuell tionde broschyr, vars ämne definitivt bestämts.

Det tredje betänkandet *Utformning och byggnadssätt* kommer att bygga på specialutredningarna och innehålla förslag till normer och anvisningar i fråga om byggnadsutformning, konstruktion och materialval. Betänkandet skall tryckas under november 1957.

Det fjärde och sista betänkandet *Funk*

ionskrav och byggnadsstandard skall behandla frågan om standardkraven för viktigare byggnadstyper för undervisning, socialvård, fångvård, sjukvård och administration ävensom för det offentliga byggbandet gemensamma sådana frågor. För varje särskild byggnadstyp torde standardproblemen få behandlas i intimt samråd med representanter för vederbörliga fackmyndigheter, eventuellt torde särskilda experter behöva tillkallas. I förarbetena till detta betänkande torde även böra ingå studieresor inom landet ävensom till utlandet. Preliminärt har detta sista betänkande planerats att tryckas i maj 1958.

Ur det sista kapitlet »Slutsatser» i det nu framlagda första betänkandet kan följande citeras:

»De byggnadsbehov som enligt undersökningen föreligger i fråga om husbyggnader för offentliga ändamål under den närmaste tidsperioden rör sig således om 13 000 Mkr. Till stor del är det fråga om behov som borde varit tillfredsställda redan i dag för att verksamheten på skilda samhällsområden skulle kunna bedrivas i enlighet med gällande fordringar, av statsmakterna godtagna riktlinjer samt tidsenliga krav på rationalitet och effektivitet.

Även om man bortser från eventuella tillkommande behov är emellertid beloppet för totalbehovet väsentligt större än vad som med nuvarande omfattning av byggnadsverksamheten för ändamålet kan tillgodoses under den i det föregående diskuterade tioårsperioden. För närvarande torde de offentliga investeringarna på hela det område som den angivna siffran gäller kunna uppskattas till 700—800 Mkr. Om de angivna behoven skulle tillgodoses under en tioårsperiod skulle en årlig investering av i medeltal 1 300 Mkr bli nödvändig, vilket skulle innebära en ökning i storleken 70—80 %. Förutsätter man — som det vill synas rimligt — att ökningen genomförs successivt skulle investeringarna från 700—800 Mkr 1957 stiga till 1 800—1 900 Mkr 1966.

Erfarenheterna från de stickprovsundersökningar som inom utredningen genomförts och som omfattat praktiskt taget alla offentliga byggnader, sammanlagt närmare 800, som färdigställda under de senaste fem åren i tre representativa län i landet, har givit vid handen att i dominerande utsträckning byggnaderna utformats och utförts på ett sätt som inneburit att betydande kostnader nedlagts, vilka ej medfört någon reell ökning av byggnadens kvalitet eller byggnadstekniska standard och ej heller inneburit några fördelar för verksamheten i byggnaden. Ej sällan har ett nytt material eller en ny utformning valts, som ej varit ur funktionell synpunkt bättre, stundom sämre, men ändå dyrbarare än vad som eljest tillämpats. En stark inriktning på manifestation — såväl från byggherrens som projektörens sida — strävan till modernitet och teknisk fulländning för dess egen skull, följsamhet inför moderiktningar i fråga om byggnadsutformningen, stark påverkan av reklam från materialproducenter osv. synes ofta långt högre grad ha varit vägledande än tekniskt-ekonomiska överväganden och strävan till rationalitet.

Byggnader, som har syns rationellt planerade och utförda, som samtidigt på ett fullgott sätt tillgodosett funktionens krav och i utformning, konstruktion och materialval burit vittne om strävan till ekonomi, har på många områden snarare varit un-

dantag än regel. Framför allt har detta gällt de kommunala byggena, i långt mindre utsträckning landstingens. I fråga om de statliga byggena har förhållandena varit i hög grad varierande inom olika myndigheters verksamhetsområden. En del av de affärssdrivande verken och vissa andra myndigheter synes sålunda bedriva sitt husbyggnade efter rationella, delvis mycket rationella grunder, medan byggbandet inom andra verk och institutioner, såväl affärssdrivande som andra, icke står det kommunala byggbandet i allmänhet efter i fråga om dyrbarhet.

Även små generella kostnadsminskningar kan på grund av byggbandets stora volym få väsentlig betydelse och medföra att de föreliggande behoven av nybyggnader i större utsträckning kan tillgodoses. Med nuvarande byggnadsvolym skulle en besparing av i medeltal 10 % på varje byggnadsobjekt innebära att man med bibehållen investeringsram ytterligare skulle kunna bygga för 70—80 Mkr årligen motsvarande ett par tre större sjukhusanläggningar eller över hundratalet landsbygds-skolor. Enbart på skolområdet skulle med innevarande års byggnadsvolym på omkring 120 Mkr en tioprocentig besparing medge nybyggnader för ytterligare omkring 2 500 skolbarn.

Det är sålunda ytterst angeläget att alla åtgärder vidtages för att i varje särskilt fall förhindra att för byggnadens funktion onödiga kostnader nedläggs på det offentliga byggbandet. Utformningen och det tekniska utförandet av byggnaderna måste därför underkastas en ingående granskning och en sådan teknisk-ekonomisk undersökning pågår inom utredningen i enlighet med utredningsdirektiven.»

Offentliga byggnader. Översikt och byggnadsbehov. Statens byggnadsbesparingsutredning. Betänkande I. Statens offentliga utredningar 1956: 39. Kommunikationsdepartementet. Stockholm 1956. 267 sid. Illustrerad

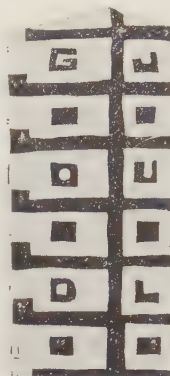

Målning av värmeelement

Den rådande internationella krissituationen, som bl. a. medfört brist på olja och andra bränslen, aktualiserar den utredning som Tekniska Högskolan och Statens Hantverksinstitut gjort om värmeelement. Av den framgår att värmeavgivningen hos element målade med en syntetisk matt lackfärg ökar med ca 7 proc. Ett antal stora bostadsföreningar har tagit fasta på detta och målat om eller håller på att måla om sina element för att få ut större värmeeffekt.

Av tradition har aluminiumfärgen ansetts som den lämpligaste för att ge elementen den bästa tänkbara värmeavgivning. Den gjorda undersökningen har emellertid visat att aluminiumfärgen tvärtom minskar elementets värmeavgivning. När man målade om ett element, tidigare målat med aluminiumfärg, med en syntetisk matt lackfärg ökade värmeavgivningen som sagt med 7 proc. Det visade sig också att det inte hade någon praktisk betydelse, om aluminiumfärgen togs bort eller ej före ommålningen.

FÖRBYGGNINGEN I NEDDERLANDEN

Arkitektföreningens julfest

Inte ens vid den fridens högtid som en julfest bör vara går man fri från en påminnelse om jordisk ävlan. Årets fest förskonades inte ens från provföreläsningarna till den nya professuren i arkitektur III. Sedan glöggen och välfägnaden hunnit verka och välklingande taffelmusik exekverats av Klorophyll, fann Hax tiden mogen att meddela rön från Blandarens bostadsundersökning. Ett noggrant studium av metodiken gav här utomordentliga resultat. Endast nöjda lägenhetsinnehavare hade tillfrågats.

Därnäst gav PO en historisk översikt över arkitektens ställning i goda och onda tider, från de nödår då den insiktsfulle yrkesmannen måste livnära sig på att binda korgar och gå omkring i hemmen och laga pommes frites, till den guldålder då länsarkitektväsendet stod på höjden av maktfullkomlighet. Det var ett fint föredrag — till och med ett mycket fint. Och trots beklagliga avbrott — bl. a. i form av ett radiomeddelande om ett drivande arkitektkontor — genomförde PO föredraget stående.

Men PO kom igen — still going strong — som mysteriet Gustavsson, filmat av en beundrande svärson. Man kan säga att han gjorde det lätt för sig — från ett krävande enfamiljshus övergick han till en stadsplan som ju inte fordrar någon speciell kompetens — men man måste ändå säga att han överträffade sig själv och gick från klarhet till klarhet. Särskilt hans sätt att dra tredimensionella nivåkurvor väckte beundran.

Senare under kvällen anlände Tomas och Palle från Storvik — per tandem på grund av körförbudet. I tandem presenterade de också sitt senaste verk — en ytterligt rationaliserad enfamiljvilla, där bl. a. planstegen i trappan rationaliserats bort och den brukliga tekniska hygien ersatts av en visuell.

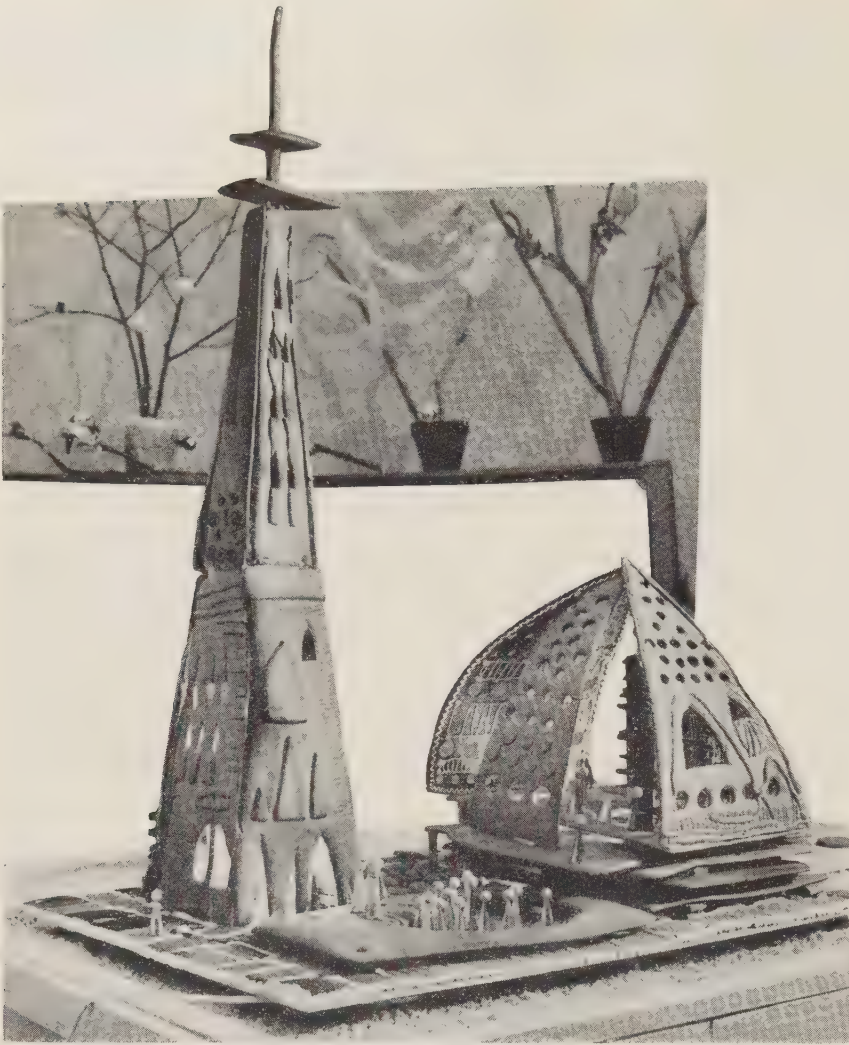
Hand i hand sjöng de därefter den rörande sången »Hand i hand», skildrande ett icke ovanligt arkitektöde.

Kvällens huvudföreläsningar interfolierades av Anna och Klorophyll. Den senare skildrade bl. a. Teknis' flyttning till Haga.

Om kvällens senare förlopp står blott sporadiska informationer att erhålla.

JOS

DET MODERNA PEPPARKAKSHUSET

1

6

BYGGMÄSTAREN 1957, A 1, notisavdelning

Någon gång före jul inbjöd Rädda Barnens lokalförening i Stockholm i samarbete med S. R. F. A. M. P. I. (Svenska Riksförbundet för Arkitektur med PEPP i) ett antal arkitektpar till en tävling om en god husanläggning av modern typ bakad uti pepparkaksdeg. Tävlingsförslagen skulle utföras i en lagom och trevlig skala, så där 1:20 eller 1:50 eller så.

De inlämnade förslagen bedömdes och utställdes på Rädda Barnens julmarknad i Byrenius Bilsalonger under tiden 23-25 november och auktionerades därvid bort till lätt svindlande summor. Inkomsten tillföll Rädda Barnen att användas till det aktuella hjälpbehovet.

Prisnämnden bestod av Torsten Bergmark, Ulf Hård af Segerstad, Bo Lagercrantz, Martin Strömberg, Erik Thelaus, och tävlingsfunktionär var Astrid Sampe.

Ur prisnämndens utlåtande:

Äntligen har vi fått en arkitektur som i sig förenar allt verkligt gott, som man överhuvudtaget kan begära. Den är till alla delar perfekt i sin funktionsenlighet. Här har inte heller fuskats med oäkta material – om man bortser från vissa stålträdsarmeringar samt en och annan klick av Karlssons klister.

Vad till sist skönheten beträffar har denna äntligen upprättats ur sin förnedring. Dessa verk spänner över det vidaste register från den himlastormande monumentaliteten till den allra onämnbaraste sängkamarintimitet – från det sublima till – ja, här har prisnämnden inte funnit några tillräckligt starka superlativer.

Vi hoppas emellertid att icke allmänheten inför de stora upplevelser som denna nya arkitektur kommer att bjuda på, skall glömma att ägna en tacksamhetens tanke även åt prisnämnden med anledning av alla de vedermödor den haft att genomkämpa. En stor prissumma värdig det stora ämnet har visserligen stått till vårt förfogande. Det säger sig självt att den gått åt till sista öret för finansieringen av våra studieresor, provbak etc. Men detta har inte gjort vårt värv lättare. Nu återstår endast äran. Den är en och odelbar. Vi har provat alla utvägar. Vi har spelat krona och klave, vi har läst ramsor – ole dole doff, skruttan pjuttan osv. Vi har också sökt singla slant. Men ingen av dessa gamla beprövade metoder har denna gång lett till önskat resultat. Vi har därför tyvärr ej kunnat gynna de av våra vänner bland de tävlande som vi så gärna hade velat göra en väntjänst.

Endast en sista utväg har därmed stått till buds. Men full enighet har vi beslutat omedelbar omtävling. Vi inbjuder alltså härmed alla arkitekter till en ny

ävling. Förslagen skall vara inlämnade senast den 23 nästkommande november 1957.

PS. Då det visat sig att av prissumman återstår så mycket att det räcker till inköp av ett Mumintröll, har det ansetts att detta borde utdelas såsom ett extra pris. Efter ytterligare tvekan och provsmakning har prisnämnden beslutat att tilldela detta pris till ett förslag, som vid namnsedelns brytande visade sig vara bakat av Ruth och Ralph Erskine.

Till tävlingen hade inbjudits:

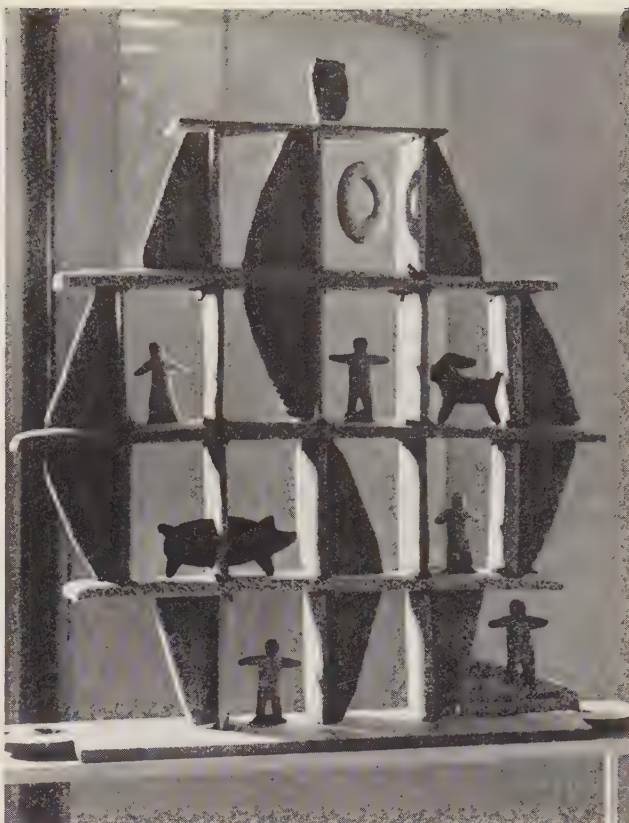
Elisa och Alvar Aalto
Gullan och Carl-Axel Acking
Dagny och Hans Asplund
Alla och Holger Blom
Li och Kaj Englund
Ruth och Ralph Erskine
Irma och Bengt Gate
Lena och Mårten Larsson
Dagmar och Helge Zimdahl
Gunvor och Bengt Lindroos
Marlene och Sune Lindström
Ka och Sven Markelius
Viveca Serlachius och Torbjörn Olsson
Ninner och Leif Reinius
Inga och Arne Rudberger
Margareta och Anders Tengbom
Ulla Ericsson och Kell Åström
Gulli och Sidney White

De olika husen har bakats av följande arkitekter:

1. Ruth och Ralph Erskine
2. Gullan och Carl-Axel Acking
3. Alla och Holger Blom
4. Irma och Bengt Gate
5. Gunvor och Bengt Lindroos

Fotografierna 1, 2, 3 och 5 är tagna av Arne Persson och 4 av Lennart af Petersens

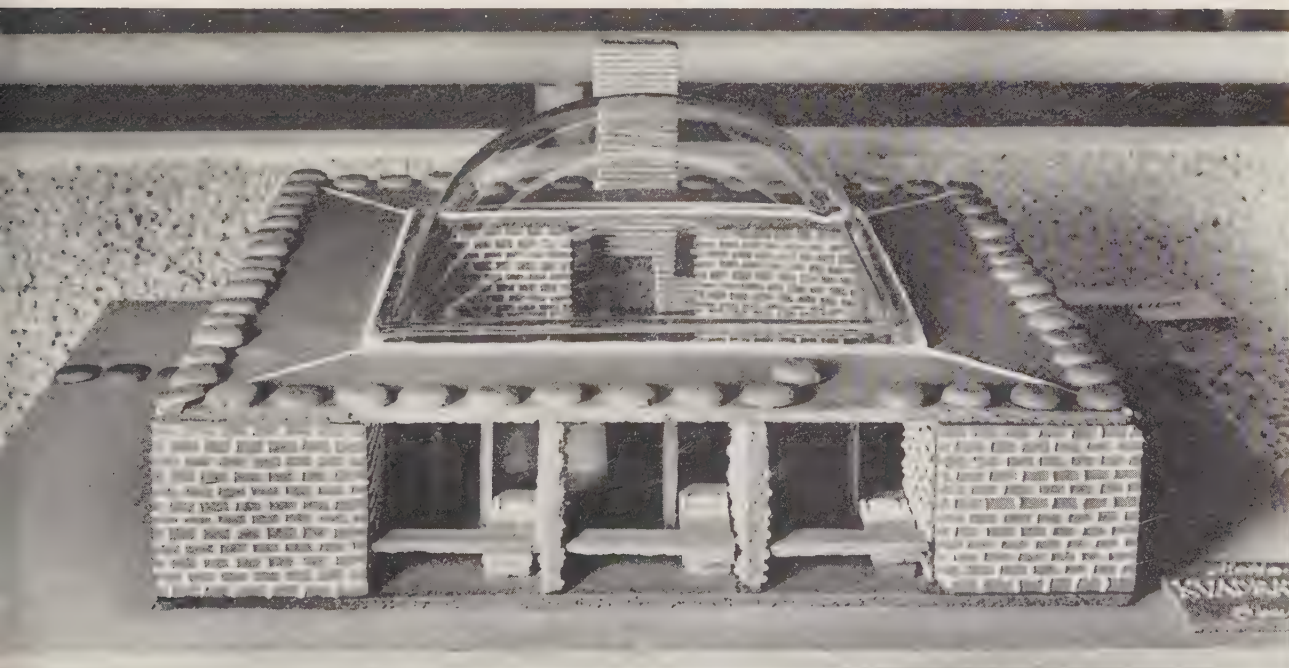
3

4

5

Möbeltävling

Den av »Neuen Gemeinschaft für Wohnkultur» i Stuttgart och »Sozialwerk für Wohnung und Hausrat» i Baden-Baden utlysta europeiska tävlingen om nya möbelter typer har avgjorts.

Tävlingen omfattade sitt- och liggmöbler, bord av olika typer, smärre möbler och förvaringsmöbler för olika ändamål.

Vid tävlingstidens utgång hade 306 förslag från 13 europeiska länder inlämnats. Av förslagen kom 118 från utomtyska länder.

Då intet av förslagen helt motsvarade inbudarnas önskemål beslöt prisnämnden att fördela prissumman, 20 000 DM, lika på fem förslagsställare inom vardera av de två grupper som tävlingen omfattade.

I WK-gruppen (seriemöbler av mer exklusivt utförande) 2 000 DM till följande:

1) arkitekt Ernst Dettlinger, München; 2) arkitekt Ernst Eissner, München; 3) arkitekt Ulrich und Ingemarie Hermstrüver, Darmstadt; 4) arkitekt Olaf Scotte, Nacka, Sverige; 5) arkitekt J M Thomas, Stuttgart.

I WKS-gruppen (seriemöbler av enkla utförande) 2 000 DM till följande:

1) arkitekt Helmut Keller, Schwalbach, Taunus; 2) arkitekt Niko Kralj, Lubljana, Serbien; 3) arkitekt Oskar Payer, Wien; 4) arkitekt prof. Herta-Maria Witzemann, Stuttgart; 5) arkitekt Eberhard Zwirner, München.

Inbjuden tävling om kyrko- och församlingsbyggnad i Sala Backar, Uppsala

Till denna tävling hade inbjudits tre deltagare, nämligen arkitekter SAR Peter Celsing, Stockholm, Sten H:l Gumælius, Uppsala och Johan Thomé, Stockholm.

Vid tävlingstidens utgång hade tre förslag inlämnats. Arkitekt Peter Celsing hade ej inlämnat något förslag.

Prisnämnden anför i sitt utlåtande följande:

»De två förslagen med mottoerna Matteus 16:18 och Advent, som prisnämnden funnit vara de, som bäst belyser uppgiften, visar väsentliga olikheter både vad beträffar byggnadens placering, den inbördes förläggningen av de olika lokaliteterna och den arkitektoniska uppbyggnaden. Prisnämnden anser, att stor hänsyn måste tagas till den egenartade topografin, som Skomakarberget tillsammans med fältet utgör. Förslaget med motto Matteus 16:18 är i detta avseende överlägset Advent. Det sistnämnda förslaget uppvisar å andra sidan en kyrkoanläggning med stramare arkitektonisk hållning. Nämndens mening är att förslaget med motto Matteus 16:18 är det som bäst fyller de krav, som bör ställas på en anläggning med den ifrågasvarande placeringen och förordar, att

författaren till detta förslag får i uppdrag att vidare bearbeta sitt förslag med hänsynstagande till de erinringar som gjorts.»

Förslagen »Matteus 16:18» och »Lukas 6:48», två alternativa lösningar, var utförda av arkitekt Sten H:l Gumælius och förslaget »Advent» var utfört av arkitekt Johan Thomé.

Prisnämnden utgjordes av fd folkskoleinspektör Axel Bromander, Uppsala, domprost Olle Herrlin, Uppsala, arkitekter SAR Hakon Ahlberg, David Dahl och Arne Rudberger, Stockholm.

Inbjuden tävling om »Wenner-Gren Center»

Den av stiftelsen Wenner-Gren Center för vetenskaplig forskning anordnade begränsade arkitekttävlingen rörande förslag till planering av området kring Sveavägens norra ände samt till nybyggnad för stiftelsen inom detta område har avgjorts.

Tävlingen har haft karaktär av idé-tävling till vilken fem arkitekter inbjudits deltaga, nämligen Klas Anshelm, Lund, Hans Asplund, Peter Celsing, Sune Lindström, Stockholm samt Per Axel Ekholm och Sidney White, Göteborg.

De inlämnade förslagen har varit av hög klass och har på ett värdefullt sätt belyst såväl områdets planering som byggnadskomplexets utformning.

Vid jämförelse mellan förslagen har prisnämnden funnit att det med motto »Wenner-Gren, ever green» anvisar den intressantaste vägen för uppgiftens lösande.

Av övriga förslag är »Symposier» ett väl genomarbetat och ur flera synpunkter intressant förslag, som samtidigt är det enda som med hänsyn till byggnadskostnaden är programenligt.

Förslaget »Wenner-Gren, ever green» har uppgjorts av arkitekter SAR Alf Bydén och Sune Lindström, Vattenbyggnadsbyrån, Stockholm och förslaget »Symposier» av arkitekter SAR Per Axel Ekholm och Sidney White, Göteborg, med följande medarbetare: arkitekter SAR R Falk, I Osnes, L-G Jönsson och teknolog Ström samt docent G Kärrholm, ingenjör R Nilsson och trafikingenjör P Bexelius.

Nämnden har beslutat föreslå, att förslagsställarna till förslagen »Wenner-Gren, ever green» samt »Symposier» skall beredas tillfälle att var för sig bearbeta sina förslag med hänsyn till de synpunkter, som framkommit vid tävlingens bedömning, innan det slutligt avgöres vilket förslag, som skall förordas till utförande.

Prisnämnden har utgjorts av generaldirektör Gunnar Wejke, ordförande, professor Nils Ahrbom, borgarrådet Helge Berglund, professor Sven Ivar Lind, stadsbyggnadsdirektör Göran Sidenbladh, professor Hugo Theorell, doktor Axel Wenner-Gren med professorerna Ragnar Nilsson och Manne Siegbahn samt direktör Birger Strid som tillkallade experter.

Möbeltävling

Tävlingen gäller ritningar till möble avsedda att visas på Stockholms Snickarmästareförenings jubileumutställning hösten 1957.

Program kan rekvideras från Stockholms Snickarmästareförening, Box 3146, Stockholm 3, telefon 21 28 67.

Tävlingstiden utgår den 15 febr. 1957

Prissumman är 7 000 kronor.

Prisnämnden består av arkitekt SAR Carl-Axel Acking, inredningsarkitekt SAR Gustav Allert, snickarmästare C J Bäckström, snickarmästare Torsten Schollin och inredningsarkitekt SAR Sixten Wohlin.

Kapellkrematorium i Södertälje

Krematoriekommittén i Södertälje inbjuder svenska arkitekter och i Sverige boende utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till tävling om nytt kyrkogårdsanläggning med kapellkrematorium i Södertälje.

Program utlämnas utan kostnad. Övriga handlingar erhålles från tävlingsfunktionären, kyrkokamrer Sigurd Hedman, Kyrkokamrersekspektionen, Södertälje, mot deponerande av kronor 100:-- och lämnande av adress, under vilken den tävlande kan nås med skriftliga meddelanden. Depositionsavgiften återbetalas när fullständigt tävlingsförslag inlämnats eller om handlingarna återsändas till funktionären senast den 1 maj 1957.

Till prisnämndens förfogande är anslaget ett belopp av 35 000 kronor för utdelande av pris och inköp av förslag. Första pris kommer ej att understiga 12 000 kronor. Lägsta inköpssumma kommer ej att understiga 2 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast den 25 maj 1957. De inlämnade förslagen komma att bedömas av en prisnämnd bestående av arkitekter SAR Gunnar Jacobson, Bengt Romare och Nils Tesch, bergsingenjör Kurt Jeanson, folkskollärare Robert Anberg, ombudsman Sigfrid Wikström samt förre kontraktsprosten Knut Garde såsom adjungerad ledamot.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Möbeltävling	15 febr. 1957	Nr A 11-56 s. I
Stadsplan i Finspång	15 mars 1957	Nr A 10-56 s. I
Konserthus i Oslo	1 april 1957	Nr A 7-56 s. XII
Lasarett i Skene	30 april 1957	Nr A 11-56 s. XVI
Kontorsbyggnad i Växjö	2 maj 1957	Nr A 11-56 sid. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Interiör från frikyrkan i Vällingby—Stockholm. Arkitekt Carl Nyrén. Foto: Sune Sundahl

ENGLISH SUMMARY

The manifestos ripen into art doctrines

By E Cornell

p. 25-27

A review of Gregor and Nils Paulsson: »The use and shape of objects» (Tingens bruk och prägel). The book gives a quite new, thorough and deliberate account of present arts and crafts from a point of view of principle: the conditions and possibilities of production and its variations. The splendid illustrations support and enliven the text of the book.

The Church in the centre of town

By R Bergh

p. 29-30

1. *Building site.* The church ought to lie in the centre of the built-up area and consequently a plot must be earmarked at an early stage of the town planning work. An ecclesiastical authority having the possibilities of viewing the project on a general basis, preferably the cathedral chapter, should follow the current planning work in each diocese and state its requirements concerning building plots and, after having done this, investigate the suitability of the plot as the site for a church. This should be done in good time. By the spreading of suitable propaganda the town planner should be made aware that every community above a certain size requires a church site of suitable dimensions.

2. *The location of the church.* The church ought to be located in the centre of the communal area. This means that it cannot be in the vicinity of the cemetery. For hygienic reasons the latter must always be a separate unit and outside the built-up area. Cemeteries of a certain size will, of course, require a crematorium but since the church should be responsible for the

actual burial ceremony the costly crematorium chapel can be dispensed with and, instead, a simple, tasteful reception room can be constructed. Thus a large portion of the church funds for crematoriums will accrue to the church—a development that must be considered as being in the right direction.

The picture on page 36 shows a possible choice for a church site. In the centre of the town but surrounded by a grass belt. Compare with the plan for Biskopsgården. The church is easily accessible from the square and can be easily reached by walking through the green belt—as can schools and many other municipal buildings. A quiet road leads from the park area to the cemetery and the crematorium.

3. *The church building.* In order that the church can fill the religious functions for which it is intended it will be necessary to have a number of additional chambers. For example, a bridal room which can also serve mothers and children at christenings, a completely detached vestry with a separate cloak room, a mortuary chapel or room adjacent to the chapel where coffins can be stored prior to the burial ceremony, if required, after the ceremony.

4. *The design of the body of the church.* It is a matter of opinion whether the body of the church be composed of two or more small rooms which can, when required, be opened up to form one large room or whether it should be designed as one large room from the start. We have discussed the expensive movable folding walls and also the surprise factor that denounces a division. However, many people consider that a large church hall is so desolate when only a few persons congregate. But, is this not a reaction against a certain era of church construction—that prevailing at the end of the 17th century. A large church need not appear desolate—it is up to the architect to plan the disposition of the space and the church furniture. The Pantheon in Rome—with a ceiling 43 metres in height—is universally considered as being an intimate church. A comparison between the newly restored Kungsholm and Katarina churches in Stockholm shows that, disregarding the artistic aspect, a well planned furnishing and lighting design can give a large hall a feeling of intimacy while, on the other hand, a stereotyped treatment can do just the opposite.

As I see it, the problem facing the church architect is not a question of succeeding to a lesser or greater degree in combining units of space and complicated space connections but to create a room. This is the problem: It is a question of solving the problems of lighting, proportions and details. To make beautiful drawings is not enough—it is a question of using the craftsman to realise them to pay consideration to the design and to blend the whole into a unit. The detail should be subordinate to the whole but everything should blend and express a genuine inner relation to the substance, irrespective of the material used or the method adopted. This is the prime task of the church architect.

15 Uppsala architects exhibit

By E Theläus

p. 37-40

In december last year 15 architects in Uppsala arranged an exhibition of their own work. The inequality of the exhibited material was certainly due to the lack of a exhibition jury. However the exhibition

gave a good idea of the various tasks of the architect and a survey of new buildings and projects in Uppsala and its vicinity.

Historical styles and iron construction architecture

By E Slavenow

p. 41-44

During the early Victorian period various historical building styles flourished side by side with a new iron construction architecture. In his book »Early Victorian Architecture in Britain» prof. Henry-Russell Hitchcock does not discuss the battle of styles but claims that the form of a building emanates from its function and construction. A style was often chosen in order to express an idea: the Gothic style for ecclesiastical purposes and classicism for commercial objects since the latter with its columns gave a more solid impression. Railway-stations were mostly built in historical styles but could sometimes be given a simple constructive front e.g. King's Cross in London. The most radical solutions are found in e.g. railway-station sheds or in Paxton's Crystal Palace.

The precinct of St. Paul's

By T Paulsson

p. 45-48

After twelve years of fruitless planning and replanning of the bombed area around St. Paul's Cathedral the commission was presented to Sir William Holford a few years ago by the Minister of Housing, Duncan Sandys.

Sir William's plan, published last March—with no doubt the best of all presented—has not been entirely approved of. The future setting of the vicinity of St. Paul's is so far undecided, the problems unsettled. Among the many opinions that have been expressed on the future setting, two main groups can be recognised: those who want a revival and continuation of the traditional features of London, i.e. the somewhat surprising perspectives and sudden views, which appear all over the city and which have always been connected with St. Paul's and, on the other hand, those who would prefer to magnify the impression of the Cathedral by means of clearing away all existing houses adjacent to St. Paul's. The first, among which Sir William is to be found prefer a survival of Sir Christopher Wren's spirit characterised by a complete lack of formality, the latter, with Duncan Sandys as a personified stronghold, have thrown envious glances on The White House and St. Peter's in Rome.

Sir William has in his plans and especially so in the western informal forecourt emphasised the rectangular plan of the church. The houses at this court are partly public with restaurants, galleries and a roof terrace, partly private, housing some offices. Some new functions are introduced to the area, e.g. the stonemasons' workshop open to tourists and the roof of the parking space north of the church, which will be suitable for exhibitions or advertising displays. To the east some new offices are suggested and south of the church most now existing houses will have their façades rebuilt. Most traffic, now so near and so noisy, will be removed further away, new footpaths will give the public still better and undisturbed access to the church. By and large these factors contribute to the restoration of the Cathedral as a centre for a vicinity similar to what it once was.

Ledande bland de franska tidskrifterna är André Bloc's båda jättedrakar *L'Architecture d'aujourd'hui* och *Aujourd'hui*, den ena om möjligt mer universell än den andra. Den läsare som inte äger en rabelaisk aptit på arkitektur blir mer än nöjd. *L'Architecture d'aujourd'hui* bygger oftast upp sina nummer på ett visst tema, antingen ett visst slags byggnader eller ett aktuellt land, och det kompendieartade resultatet blir kvantitativt imponerande, i synnerhet som kvantiteten inte är skenbar – annonsidorna är nämligen få. Den fasta medarbetarstaben uppgår till ett trettiotal man, eller har det blivit än fler på sistone? För den som är särskilt intresserad av stadsplanering rekommenderas *Urbanisme*.

Den mondäna *Domus* är välbekant som en av Italiens ledande journaler men dess tyngdpunkt ligger numera definitivt på inredning, konsthantverk och bildkonst. Den smak som präglar urvalet förefaller inte alltid så nogräknad. En strängare redigering har *Casabella* och *L'architettura (cronaca e storia)*, båda av högsta klass. Det är väl fråga om inte *L'architettura*, som redigeras av den romerske arkitekturhistorikern Bruno Zevi, är den intressantaste i långa loppet, fastän den gör minst för att vinna popularitet. Möjligen är de talrika arkitekturhistoriska exkurserna mindre roande för utländska läsare.

De tyska tidskrifterna utvecklades snabbt efter kriget men har i flera fall inte ännu funnit sin definitiva form. *Baukunst und Werkform* kan framhållas. Dess redaktionella kommentar »Anmerkungen zur Zeit» är mycket omfattande och kan ibland vara alltför pratiga. Av de schweiziska kan nämnas *Werk* och *Bauen + Wohnen*. Den förra mycket sober, detta icke menat som beröm, och den senare fortfarande mycket ortodext modern.

De amerikanska tidskrifterna är de tjockaste, men de har samtidigt den lägsta specifika vikten, så det jämnar ut sig. Av de två största är *The Architectural Forum* oftast intressantare än den alltför kommersiellt betonade *The Architectural Record*. Från en del andra länder, sådana som enligt FN:s vokabulär kallas underutvecklade, kommer några granna färgsprakande journaler, flott redigerade och ofta av hög klass. Den nyaste kommer från Brasilien, heter *Módulo* och har Oscar Niemeyer som ansvarig utgivare.

De nordiska ländernas tidskrifter är varandra ganska lika till innehåll och format. Den finska *Arkitekten* ändrade dock karaktär för ett par år sedan, fick en mer utåtriktad och extravagant utformning med tydlig tanke på en internationell publik, vilket får ses som ett svar på det växande intresset utomlands för finsk arkitektur. På omslaget till den danska *Arkitekten* kan den vakne läsaren numera finna en ny underrubrik, nämligen »tidskrift för arkitektur och dekorativ konst», det sista ett intressant uttryck för arkitekturutvecklingens underfundiga kretslopp.

E Th

INTERBAU BERLIN 57

Den tyska internationella byggtställningen 1957 är förlagd till det gamla Hansakvarteret i Berlin. Utställningen, som tidigare planerats till sommaren 1956 men uppskjutits ett år, öppnas den 6 juli och pågår till den 29 september 1957.

Ursprungligen var denna stadsdel, där utställningen nu äger rum, säte för det välsituerade borgerskapet, men så småningom utbreddes sig en spekulationsanda, och trots att endast tvåvåningshus var tillåtna, byggdes fyra- och femvåningshus, där den fattigare befolkningen trängdes ihop. En förändring i den sociala strukturen inträdde, och slutligen återstod intet av Hansakvarterets forna välmåga.

Så kom kriget, och allt förstördes. Av 161 byggnader återstod bara 21 i beboeligt skick. Ingenting gjordes åt det, Berlins situation under de första åren efter kriget hade till följd, att denna stadsdel, i likhet med andra delar av innerstaden, fick ligga i träde. Nästan tio år gick, innan återuppbyggnaden kom i gång även här.

År 1953 utlystes en arkitekttävling om återuppbyggnaden av stadsdelen, och berlinerarkitekterna Gerhard Jobst och Willy Kreuer belönades med det första priset i tävlingen. Men i slutet av samma år beslöt man att göra återuppbyggnaden av Hansakvarteret till föremål för en internationell byggnadsutställning, som dels skulle visa nya stadsplaneidéer, dels nya byggnadsformer och konstruktioner. Projekteringsarbetet uppdrogs åt ett stort antal inbjudna tyska och utländska arkitekter.

Den vittgående förstörelsen av de gamla byggnaderna i Hansakvarteret erbjöd möjligheter att luckra upp bebyggelsen och placera byggnadskropparna fritt i det gröna. Om i det gamla Hansakvarteret förhållandet mellan bebyggd och obebyggd yta var 1 till 1,5, så är det efter nyplaneringen 1 till 5,5. Det betyder att de fria ytorna nästan fyrdubblats gentemot de bebyggda. Förut bestod de obebyggda ytorna av många små plättar framför hus och av gårdar, medan de i framtiden kommer att bilda en sammanhängande grön yta, så att det nya bostadskvarteret så att säga bildar en del av Tiergarten.

Återuppbyggnaden av Hansakvarteret är kärnpunkten i »Internationale Bauausstellung Berlin 1957», som arrangeras av Land Berlin med stöd av förbundsregeringen och med deltagande av talrika utländska stater. Den stora bygg-

En ström av journaler

Det hör till redaktörens plikter att hålla sig underrättad om vad som händer på arkitekturens område ute i världen, dvs. i praktiken att plöja igenom en oerhörd massa tidskrifter. Det hör inte till de angenämaste plikterna, om någon skulle tro det. All världens byggnadstidskrifter är nämligen för många för det. *Byggmästaren* byter med de flesta mer kända tidskrifter och bytesexemplaren kommer i en jämn ström till redaktionen och tornar upp sig i travar. Det är bara att slå sig ned och hålla sig à jour allt vad man orkar. Nu skulle man nog inte orka att ens ögna igenom ett hundratal tidskrifter till månaden om man inte mycket snart kommer underfund med vissa viktiga förhållanden. Nämligen att antalet verkligt bra och läsvärda tidskrifter inte alls är så stort, kanske ett tiotal i hela världen, att ett stort antal konsekvent undviker att publicera något som inte redan behandlats i den först nämnda gruppen och att resten kan försees med ett »vidi» på en sekund.

Vilka är då de bästa tidskrifterna? En smakfråga kanske, men enligt min uppfattning har den engelska *The Architectural Review* sedan många år stått i en särklass. Både på grund av de originella åsikter den har om det mesta och den eleganta typografiska utformningen, som trots sin friskhet aldrig förlorat kontakten med den engelska typografiska traditionen. »ar» är inte organ för någon förening eller sammanslutning utan en helt privat affär. Och en mycket god affär. England har f. ö. både de intressantaste och de gediget tråkigaste tidskrifterna. Jag har svårt att tänka mig att t. ex. *The Architects Journal*, som till råga på allt utkommer en gång i veckan, kan tjäna många andra ändamål än att tända en brasa med. *The Journal of RIBA* är likaså oläsbar, men sägs vara vederhäftig. *Architectural Design* är inte någon helt ny tidskrift, men efter den ansiktslyftning som gjorts på senare år kan den börja tävla med »ar». Den är ledigare och mer respektlös både till innehåll och layout än de flesta tidskrifter, ett språkrör för den yngsta engelska arkitektgenerationen.

nadsplatsen kommer vid tiden för utställningen att visa alla stadier av arbetets fortgång från grundläggningen till den färdiga byggnaden. Som en komplettering till detta åskådningsmaterial i skala 1:1 kommer man att visa en utställning med motto »Die Stadt von morgen», som skall behandla stadsbyggnads-, arkitektur- och bostadsfrågor. Som ännu en beståndsdel i »Interbau Berlin 57» äger en industriutställning rum på mässområdet vid Funkturm under tiden 14-29 september. Den skall ge en överblick över såväl råmaterial, konstruktionsmetoder, maskiner och verktyg som övriga färdigprodukter som är av intresse för byggnadsindustrin.

I de olika byggnaderna anordnas vidare mindre utställningar av de deltagande länderna. Således skall t. ex. Svenska Slöjdföreningen arrangera en möbel- och konstindustriutställning i bottenvåningen till det bostadshus som projekterats av de svenska arkitekterna Jaenecke och Samuelson.

De som är intresserade av att besöka utställningen uppmanas att i mycket god tid tänka på rumsfrågan, då Berlin inte har något överflöd av hotellrum. En gruppresa kommer att ordnas av SAR och närmare upplysningar om denna lämnas i Arkitekten.

Bland de arkitekter som medverkat vid projekteringen kan nämnas:

1. Alvar Aalto, Helsingfors, 8-vånings bostadshus
2. Luciano Baldessari, Milano, 17-vånings bostadshus
3. J. H. van den Broek och J. B. Bakema, Rotterdam, 16-vånings bostadshus
4. Le Corbusier, Paris, 16-vånings »Unité d'Habitation» vid Heerstrasse
5. Kay Fisker, Köpenhamn 3-vånings bostadshus
6. Walter Gropius och The Architects Collaborative (TAC), Cambridge, Mass., med Wils Ebert, Berlin, 9-vånings bostadshus
7. Gustav Hassenpflug, Hamburg, 16-vånings bostadshus
8. Arne Jacobsen, Köpenhamn, 1-vånings enfamiljshus
9. Fritz Jaenecke och Sten Samuelson, Malmö, 10-vånings bostadshus
10. Raymond Lopez och Eugène Beaudoin, Paris, 16-vånings bostadshus
11. Wassili Luckhardt och Hubert Hoffman, Berlin, 4-vånings bostadshus
12. Klaus Müller-Rehm och Gerhard Siegmann, Berlin, 17-vånings bostadshus
13. Oscar Niemeyer Filho, Rio de Janeiro, 8-vånings bostadshus
14. Hans Scharoun, Berlin, 1-vånings enfamiljshus
15. Paul Schneider-Esleben, Düsseldorf, 4-vånings bostadshus
16. Hans Schwippert, Düsseldorf, 16-vånings bostadshus
17. Hugh A. Stubbins, Cambridge, Mass., kongresshus vid Spree
18. Max Taut, Berlin, 3-vånings bostadshus
19. F.R.S. Yorke, London, 2-vånings enfamiljshus

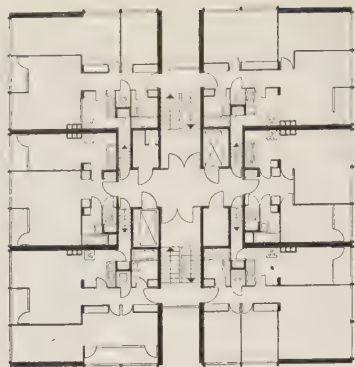
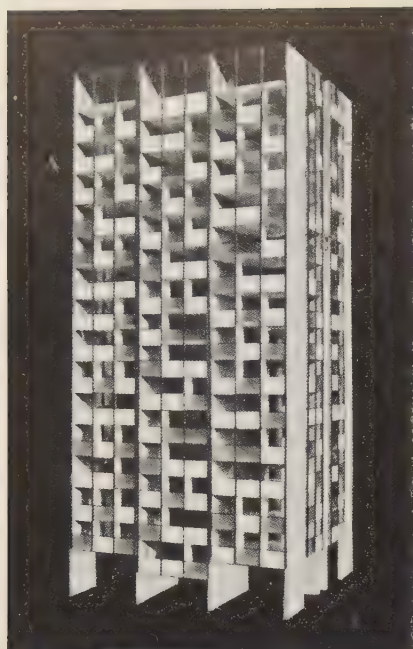
T. h: Det gamla Hansa-kvarteret före förstörelsen. Området begränsas upptill på planen av en järnvägslinje. Till vänster om denna fortsätter bostadsbebyggelsen som på planen belagts med en grå ton

Ovan: Plan av Hansa-kvarteret sådant det kommer att se sig under utställningen. De olika siffrorna hänför sig till förteckningen över byggnadernas arkitekter

Nedan: Modellfotografi över en del av utställningsområdet. Nedan till vänster synes Aaltos bostadshus och nedan i mitten den byggnad som ritas av Jaenecke och Samuelson

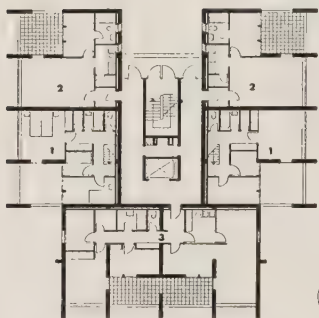

T. v. och ovan: Modellfotografi och plan av bostadshus i 16 vån. som uppföres vid Berlin-utställningen. Arkitekter: Eugène Beaudouin och Raymond Lopez. Skala 1 : 500

Ovan: Plan av bostadshus i 8 vån. Skala 1 : 500. Arkitekt: Alvar Aalto

T. v. och ovan: Modellfotografi och plan av bostadshus i 16 vån. Skala 1 : 500. Arkitekt: Hans Schwippert

Nedan: Modellfotografi och lägenhetsplan av bostadshus i 10 vån. Skala 1 : 250. Arkitekter: Fritz Jaenecke och Sten Samuelson

Detaljstudier

Om man på arkitektens bokhylla vänder sig i de flesta fall att litteraturen i bilder av hela hus är rikhaltig, men öcker med detaljstudier är ringa. Det bero på att arbetet med detalj inte skulle vara lika intressant som ritning och utformning i stort.

Själv, skälen är andra, och ett av dem är helt säkert att det ges ut så få goda bilder på detta område, det värdefulla knar i den flod av reklampublikationer som väljer fram i denna del av arkitektens verksamhet, och som han själv skäl betraktar med viss skepsis.

De flesta tycker säkert att detaljstudiet är stimulerande och det för ju till arkitekten i kontakt med materialet på ett helt annat sätt än det mer översiktliga planarbetet. Själv är det då även roligt att se hur detaljstudie problem angränsar av andra arkitekter i andra länder.

En sistnämnda avseende kunde man säga sig mer av ARCHITECTS' DETAIL SHEETS third series Edited by Edward D. Mills, som i företalet nämner om ritningar insamlade från hela världen. Med ytterst få undantag kommer nämligen materialet från England, och det kanske de som känner en skillnad mellan svensk och engelsk arkitektur beklagar. I det kräsna urval av detaljer, som uppvisas torde det dock vara svårt att erfara något sådant, även om stort intresse denna gång enligt föreläsaren åsikt just knyter sig till några undantagen. Det gäller detaljutgången av en del fasader till byggnader i Amerika speciellt de med täckning av aluminium.

Detaljurvalet spänner verkligen över alla områden, från predikstol till puben, från dragskåp till balkong. Värde av att varje detalj redovisas i ritning och fotografi kan inte nog utstrykas, med denna möjlighet till jämförelse mellan ritning och verklighet många uppslag högtintressanta och de vara förtjänta av att utgöra utval för arkitekturteoretikernas analys eller varför inte, ett examensarbete i Teknisk.

Richard Neutra har skrivit en inledning, som utmynnar i att en systematisering och ett uppmärksammande av detaljstudiet »are as creative as the attitude of the pianist who wishes to have his piano tuned to a sixteenth of a tone value».

Även om det inte är en idé att även Byggnadsnämnden fortgående uppläsa en spalt för »goda detaljer» just som i denna utmärkta bok redovisad med foto och ritning.

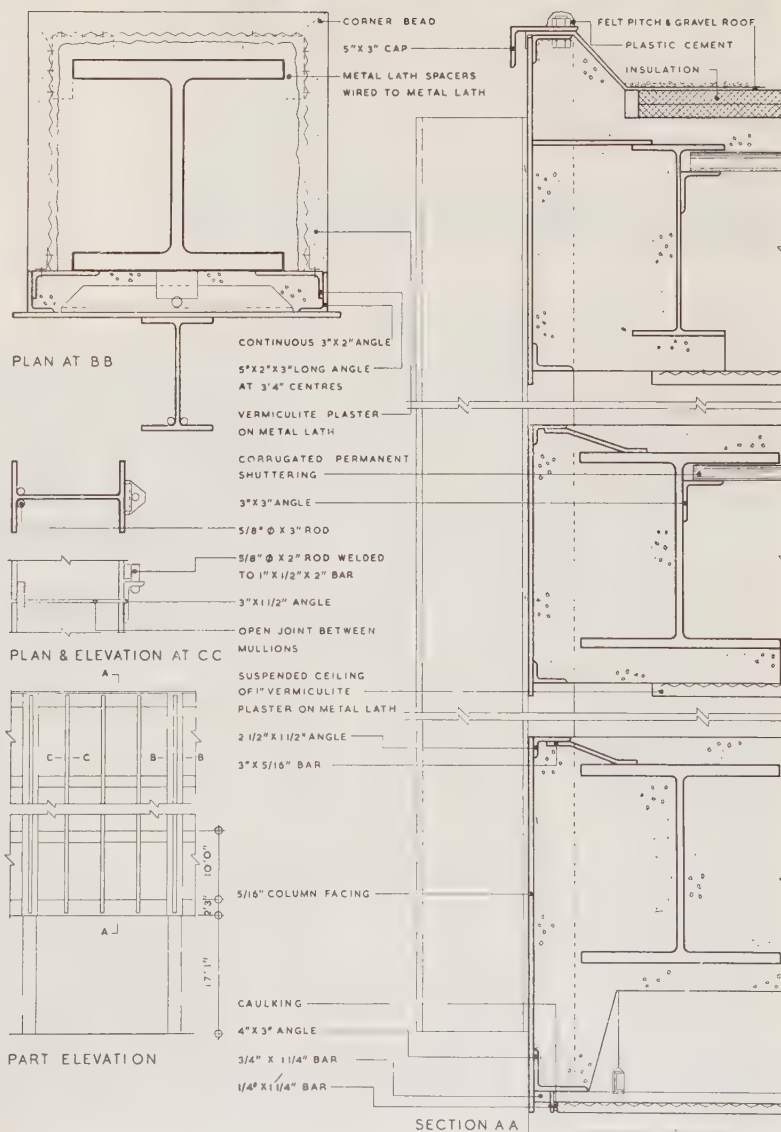
Klas Fåhræus

Architects' Detail Sheets by Edward D. Mills. Third series. Published for »The Architect and Building News» by Iliffe and Sons Limited. London 1956. 232 sidor. Rikt illustrerad. Price 30 s. net

T. h: Stomkonstruktionen till ett bostadshus vid Lake Shore Drive, Chicago. Arkitekt: L. Mies van der Rohe

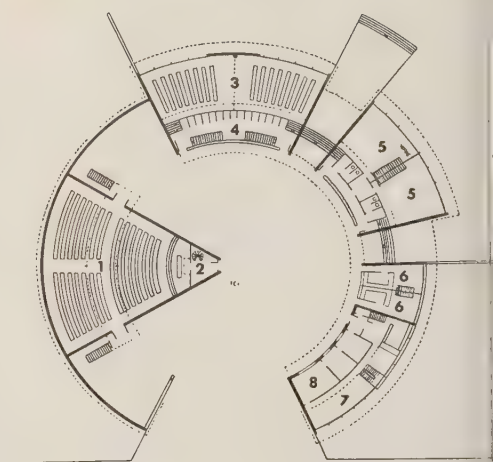
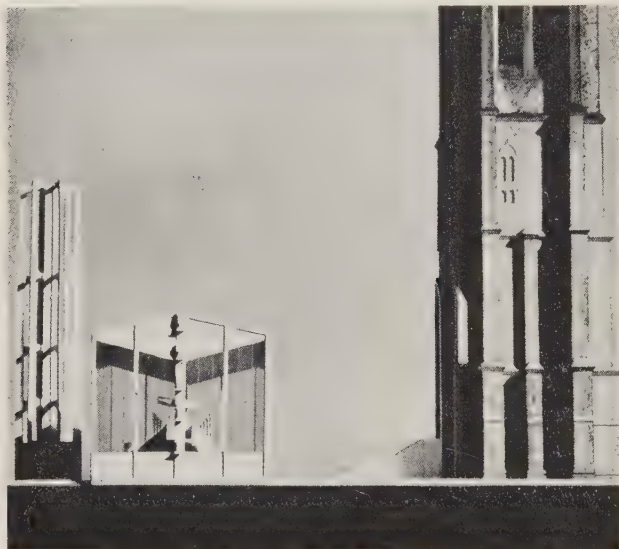
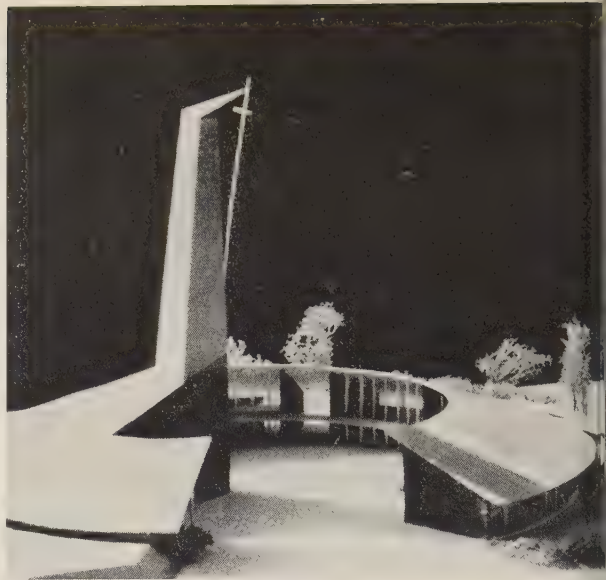

Nedan: Detaljer av väggkonstruktionen

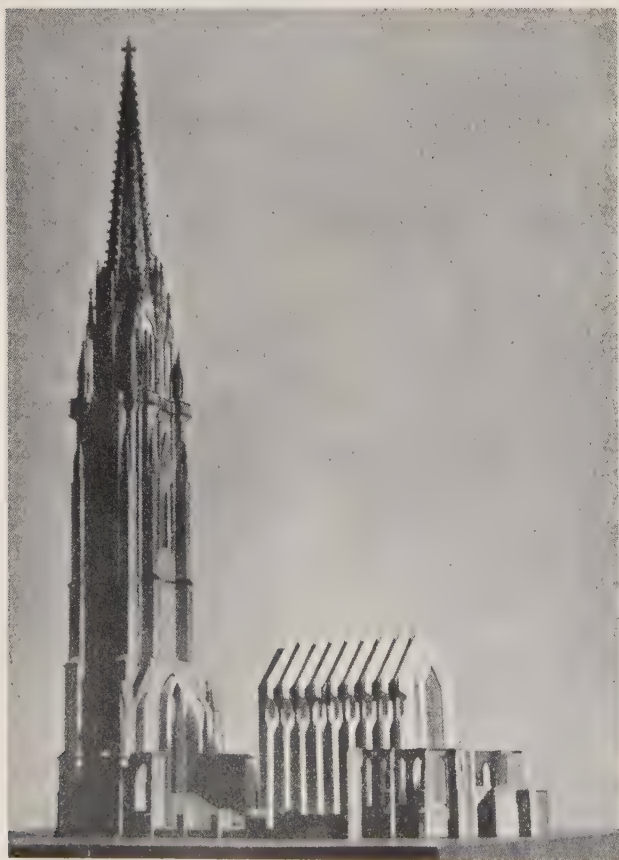

Under 50-talet har kyrkobyggandet ånyo aktualiserats både i Sverige och i andra länder. Tävlingar om kyrkor har anordnats och från dessa tävlingar har materialet hämtats i det nya häfte med tävlingsprojekt som nu utgivits av Karl Krämer Verlag, Stuttgart (Architektur-Wettbewerb Nr 20. Kirchen und Gemeindezentren). I ett par fall har projekten redan hunnit realiseras och häftet innehåller således även fotografier från färdiga byggnader. Två inledande uppsatser behandlar rumsproblem och liturgiska frågor dels för de protestantiska, dels för de katolska kyrkorna och kapellen. Decemhernumret 1956 av Arch. Record ägnas även till största delen åt sakrala byggnader av olika slag. De är genomgående konventionellt modernistiska till sin utformning och följaktligen tämligen ointressanta. Ett undantag utgör dock den egenartade synagoga i Port Chester, USA, som ritats av Philip Johnson och som helt nyligen blivit färdig. Den visas på följande sida.

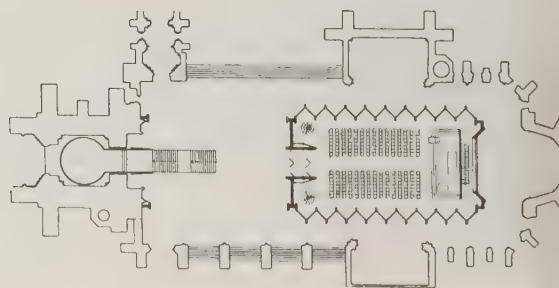
K E

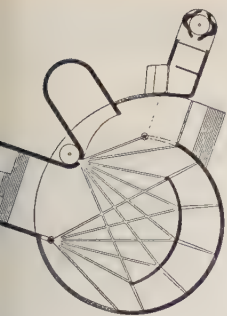

Ovan: Modellfoto och bottenplan av protestantisk kyrka församlingslokaler i Baden-Baden. Tävlingsprojekt av Egon Eiermann. Förslaget försöker nå en arkitektonisk enhet trots att programmet upptagit mycket olikartade lokaler. Material: tegel och trä
1. kyrka 2. sakristia 3. församlingssal 4. garderob 5. barnhem 6. personal 7—8. tjänsterum

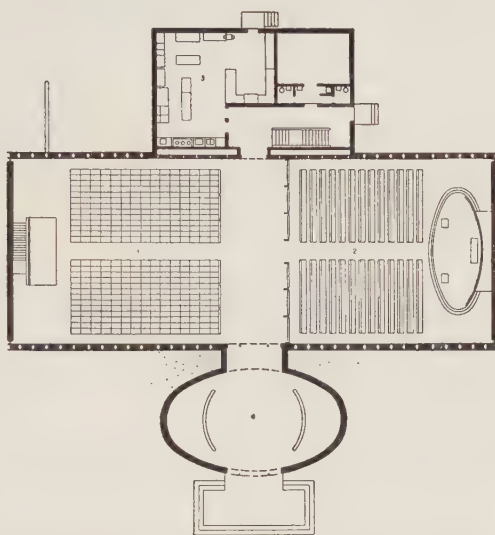
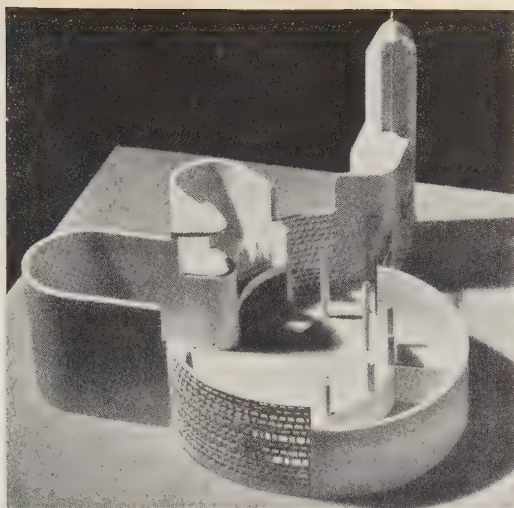

T. v. och nedan: St. Nikolaikirken i Hamburg. Återbyggnadsförslag (två alternativ) av prof. Egon Eiermann. Kyrkan förstördes under andra världskriget men tornet står fortfarande kvar. Det har ansetts onödigt att bygga om kyrkan till samma storlek som tidigare då den ligger i den mycket glest befolkade innerstaden, utan ombyggnad tänkes ske i form av en mindre kyrka i anslutning till det bevarade tornet. Ett stort glasfönster är även bevarat och skall ingå i nybyggnaden

gsförslag till en kyrka i
Arkitekter E Canius och
ti. Försök till fri, rytmisk
rm utan axialitet. Modell-
med taket avlyft

och nedan: Synagoga i Port
er, New York. Arkitekt
Johnson. Ljusöppningarna
den är ca 2 m höga och
ärgat glas i viss utsträck-
Endast en klar färg i varje
alt. Planen i skala 1:600

Nya krematorier

Under år 1956 har 6 nya krematorier blivit invigda, och därmed är antalet krematorier i vårt land nu 40.

Krematoriet i *Trollhättan*, ritat av arkitekt Åke Porne, invigdes den 25 mars av biskop Sven Danell, krematoriet i *Ystad*, ritat av arkitekterna G Birch-Lindgren och Rudolf Holmgren, fick sin invigning den 1 april av biskop Anders Nygren, krematoriet i *Kristinehamn*, arkitekt Einar Lundberg, invigdes den 18 maj av biskop Arvid Runestam, *Motala* krematorium, ritat av arkitekt Kurt von Schmalensee, invigdes den 3 juni av biskop Torsten Ysander. Nästa krematorium, i *Höganäs*, ritat av arkitekt A Salomon-Sörensen, invigdes av biskop Anders Nygren den 8 september, och till sist blev krematoriet i *Ängelholm*, ritat av arkitekterna N Blanck och Tage Möller, den 23 oktober invigt av biskop G Aulén. Tre av de nya krematorierna har som synes byggts i Skåne, och här finnes nu 7 krematorier, inget annat landskap har så många eldbegängelseanstalter.

Alla dessa krematorier har fått vacker konstnärlig utsmyckning av framstående konstnärer.

Krematoriet i *Kramfors* har blivit utbyggt och renoverat under året. Det återinvigdes den 15 december av biskop Gunnar Hultgren.

I *Jönköping* uppföres nu ett krematorium efter ritningar av professor Lars Israel Wahlman genom arkitekt Jan Wahlman.

I *Värnamo* är man i färd med att uppföra ett krematorium ritat av riktekt Hugo Bolker.

I *Ludvika* uppföres ett krematorium ritat av arkitekt Peter Celsing.

Många andra städer och samhällen vill bygga krematorier och gör förberedelser därför.

Kremationen är kostnadsfri i alla städer, som har krematorier. I ytterligare omkring 110 samhällen betalar de kyrkliga myndigheterna för transport till och (eller) kremation vid närbeläget krematorium för avlidna församlingsbor, när eldbegängelse önskas.

Två större eldbegängelseutställningar har ordnats genom anslag av de kyrkliga myndigheterna, nämligen i Huddinge och Enköping.

Under 1956 har dessutom en skandinavisk konferens ägt rum, den 23-24 juli, och en internationell konferens den 24-25 augusti, båda i Stockholm.

A General History of Architecture av *Bruce Allsopp*. Pitman, London 1955
Framställningen betonar starkt tidiga epoker och engelsk arkitektur. Författaren motiverar dispositionen med att dessa områden hittills i viss mån försummats.

Scope of Total Architecture av *Walter Gropius*. Allen & Unwin, London 1955
Sammanställning av anföranden 1937–52.

Tropical Architecture in the Humid Zone av *Fry och Drew*. B T Batsford, London 1956
Metodiskt intressant, rikt illustrerad översikt över tropiska byggnadsproblem.

The Architect in Practise av *E Willis och W George*. Crosby Lockwood, London 1956
Ett kompendium över arkitektarbetets organisation i England. Framställningen är klar och intressant, bilagorna, omfattande handlingar och formulär rörande byggnadsarbetet, är utförliga.

Chest Clinic Design, NAPT, London 1956
Sammanställning av programkrav och tekniska krav för engelska lungkliniker.

An Introduction to the Theory of Structures av *W Merchant, A Bolton Blackie*, Glasgow 1956
Lärobok i byggnadsstatik.

Arichitecture in Britain. The Middle Ages av *Geoffrey Webb*. Penguin 1956
Ingår i The Pelican History of Art. Framställningen är inriktad huvudsakligen på den kyrkliga arkitekturen och dess direkta avläggare inom profanarkitekturen. Bostadsarkitekturen blir härigenom förbigången liksom befästningskonsten.

Building Elements av *Llewelyn Davies och Petty*. The Architectural Press, London 1956
En framställning över byggnadselementens funktion och konstruktion.

Wren and his place in European Architecture av *Eduard F Sekler*. Faber & Faber, London 1956
En framställning av Wrens liv och verk, kompletterad av ett gott och rikhaltigt bildmaterial där speciellt planerna tilldrar sig intresse.

Farm Buildings; Conversions and improvements av *W G Benoy*. Crosby Lockwood, London 1956
En för engelska förhållanden ganska specialiserad framställning omfattande redogörelse för de krav, som ställes på lantbrukets ekonomibyggnader vid olika driftsformer och en presentation av en serie konkreta exempel på ombyggnader.

Studies in Architectural History II av *William A Singleton*. St. Anthony's Press, London and York 1956
En samling uppsatser, huvudsakligen behandlande engelsk arkitekturhistoria.

Shops and Stores today av *Somake and Hellberg*. Batsford, London 1956
En klart uppställd genomgång av riktlinjerna för den moderna butikens projektering. Detaljintresset dominerar; planmaterialet är något knappt.

Architects' Year Book 7, Elek, London 1956
Årets nummer är en intressant och givande bildbok. Att skriva filosofi om arkitektur är om möjligt svårare än själva arbetet och behållningen blir också den samlade presentationen av ny arkitektur, väl sållad enligt gängse internationella smakbegrepp men på många punkter av intresse. Som exempel kan nämnas Crystal Palace Development.
John Sjöström

INKÖMMEN LITTERATUR
Nedanstående böcker har insänts till tidskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förslag endast där så direkt anges.

Magyar építészet 1945–1955 av *Szendrői Jenő*. Képzőművészeti alap kiadó-vállalata 1955. Rikt illustrerad. Pris 120.– Ft

Raumprobleme im europäischen Städtebau av *Wolfgang Rauda*. Verlag Georg D W Callwey, München 1956. 104 sid. Rikt illustrerad. Pris 17: 50 DM

Bonytts Bygebok II. Redigert av *Arne Remlov og Liv Schjødt*. Utgiven av Forlagsaksjeselskapet Bonytt, Oslo 1956. 184 sid. Rikt illustrerad

School construction 1955–1956. A review of progress. Councils and education press limited. London 1956. 154 sid. Rikt illustrerad. Pris 15 s

Planning outlook. Editor J S Allen. The journal of the school of town and country planning, King's college, University of Durham. Vol. IV: No. 1. Durham 1956. 70 sid. Illustrerad

Ladengestaltung. Shop design. Av *Robert Gutmann och Alexander Koch*. Verlagsanstalt Alexander Koch GMBH. Stuttgart 1956. 200 sid. Rikt illustrerad. Pris 46 DM

Büro- und Verwaltungsgebäude av *Kurt Hoffmann och Alex Pagenstecher*. Julius Hoffman Verlag, Stuttgart 1956. 160 sid. Rikt illustrerad

Interbau Berlin 57. I. Wiederaufbau *Hansaviertel Berlin. Illustrerad.* Verlag Das Beispiel, Darmstadt 1957

California Houses of Gordon Drake av *Douglas Baylis och Joan Parry*. Reinhold publishing corp. New York 1956. 92 sid. Rikt illustrerad. Pris \$ 6.50

Informationsföredrag

Som ett led i verksamheten att sprida nedom om aktuella byggnadsforskning sultat anordnar Statens nämnd för nadsforskning och AB Svensk Byggt i samarbete med Byggcentrum Göte AB och Skånsk Byggtjänst AB infonssammanträden med föredrag i S holm, Göteborg och Malmö under v 1957. Några av föredragen kommer att hållas i Luleå. Sammanträdena hå allmänhet på eftermiddagarna. För föredrag kommer en särskild kallelse sändas ut med uppgift om klockslag lokal. Programmet för våren 1957 är jande:

- STOCKHOLM
- 15/2 Monteringsfärdigt rörbyggeri för uppvärmed seriersystem
Ingenjör Sten Larssvall
AB Bostadsforskning
 - 22/2 Markstabilisering genom injektering
Civilingenjör Erik Vretblad
Stockholms stads gatukontor
 - 8/3 Var skall bilen stå?
Ingenjör Björn Strömberg
HSB:s Riksförbund
 - 29/3 Statistisk-ekonomisk dimensionering av nadskonstruktioner
Docent Arne Johnson
Stockholm
 - 12/4 Byggnadssnickeriens passning
Herr Arne Ronnell
Statens nämnd för byggnadsforskning
 - 26/4 Metodik vid undersökning av stödpålar
Överingenjör Herbert Lindqvist
Stockholms stads byggnadsnämnd

- GÖTEBORG
- 27/2 Byggnadssnickeriens passning
Herr Arne Ronnell
Statens nämnd för byggnadsforskning
 - 6/3 Markstabilisering genom injektering
Civilingenjör Erik Vretblad
Stockholms stads gatukontor
 - 21/3 Var skall bilen stå?
Ingenjör Björn Strömberg
HSB:s Riksförbund
 - 6/5 Metodik vid undersökning av stödpålar
Överingenjör Herbert Lindqvist
Stockholms stads byggnadsnämnd
 - 13/5 Statistisk-ekonomisk dimensionering av nadskonstruktioner
Docent Arne Johnson
Stockholm

- MALMÖ
- 7/3 Byggnadssnickeriens passning
Herr Arne Ronnell
Statens nämnd för byggnadsforskning
 - 25/4 Var skall bilen stå?
Ingenjör Björn Strömberg
HSB:s Riksförbund
 - 14/5 Statistisk-ekonomisk dimensionering av nadskonstruktioner
Docent Arne Johnson
Stockholm

(Med reservation för eventuella ändringar)

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Bygg
Stadsplan i Finspång	15 mars 1957	Nr A 56 s.
Konserthus i Oslo	1 april 1957	Nr A 56 s. X
Lasarett i Skene	30 april 1957	Nr A 56 s. X
Kontorsbyggnad i Växjö	2 maj 1957	Nr A 56 sid

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritni

På omslaget: Sjuksköterskebostäder i Stockholm.
Arkitekt Lennart Tham. Foto: Sune Sundahl

ENGLISH SUMMARY

Service flats for scholars and scientists

Competition for the »Wenner-Gren center»

By G Larsén

p. 49-58

The subject of this competition was a service-flat complex for research workers, chiefly from foreign countries, who would be staying in Stockholm for a time in order to work in the various scientific institutions in the capital. The establishment should also comprise conference- and lecture-rooms, various types of restaurants and administrative offices for the »Wenner-Gren Center».

The difficulties of the site allotted at the end of Sveavägen naturally tax the architects' ingenuity in finding forms and shapes as it is to be clearly expressed that this is not just any service flat building, but a section of all the universities, colleges and scientific institutions in Stockholm. Thus the establishment is to express the character and spirit particular to all these scientific research centres.

The immediate neighbourhood is extremely heterogeneous. Partly there is as the report says »a milieu with a character of its own, with the stamp of work, slightly noisy and coarse», on the other hand there is the close contact with the »Bellevue» district and the »Vanadislund» park. The third element is the urban conclusion of Sveavägen and the division in »Sveaplan» square of the intensive traffic in front of the »Wenner-Gren Center» arising from it. To the north the area of the competition borders on the »Värta» railway. This system will be enlarged by a double track and parallel with it there will be a six-track main highway. The competition jury is well aware of the disturbances and indicates several methods that will have to be adopted to reduce them.

The entry »Wenner-Gren, ever-green», authors Alf Bydén and Sune Lindström, is undoubtedly the most interesting and pure-bred of all the projects submitted, although I consider the high office-building a dubious symbol. The authors have separated the functions within the area into four clear main divisions, composed into a quite fascinating unit. In it a steady connection with the future adjacent buildings has been achieved and also the contact has been maintained and even reinforced with the surrounding park areas. In this context it is interesting to see how easily the girls' school from 1936 by Ahrbom and Zimdahl is incorporated into the entity both as to architecture and milieu.

The entry »Symposier», by Per-Axel Ekholm and Sidney White, is the only one that could keep within the 7.5 million kronor limit. This has probably to a certain degree contributed to its advanced place. The project is well worked-out, however, and shows a number of delicate studies of detail and a penetration into the character and atmosphere of the establishment which it is stimulating to see.

Reflections on the »Savings House» competition

By M J Larsson

p. 59-62

The article deals with the results of competition held between five large firms of building contractors concerning the complete planning and building of a housing estate comprising detached houses and terraced houses at Täby, just outside Stockholm.

The promoters are Stockholms Sparbank acting through the medium of the Ekkronan Foundation. The object of the Ekkronan Foundation is to acquire building plots and erect houses and then offer these as concrete »savings objects» for such customers of the savings' banks as plan to own their own homes rather than rent them.

The information that the competing firms had to go on was a brief programme and details of the suggested town plan. The programme gave details of the sizes of building required, the approximate standard of equipment required and the minimum number of dwellings required within the area. The design of the dwellings was to be such that they could still be considered as modern after 10 years.

The author deals with the various suggestions put forward and comes to the conclusion that the selected solutions are not good even today and will be out-of-date in 10 years.

The Strömbacken home for the aged at Norrköping

By Å E Lindqvist

p. 63-66

The Strömbacken home consists of four buildings, two 8-storey ones with 72 places each, an auditorium and a kitchen department. The high buildings are connected by a ground-floor corridor. The kitchen department and the auditorium are also connected with the main buildings by another corridor which is also used as a foyer and cloakroom for the auditorium. The two »homes» proper are identical in layout. The ground floor has an entrance hall with an office, a small shop where tobacco, newspapers and sweets are sold, a barber's shop and a room for the staff on duty, a cleaning centre, various store rooms and a couple of hobby rooms for handicraft. Storeys 2 to 7 contain the rooms and there are 12 inhabitants to each

storey. On the highest (8th) storey are the flats for the matron and the head of the kitchen department, a sunterrace for the old people and two spacious hobby-rooms.

An old people's home and infirmary in Stockholm

By T Ryberg

p. 67

It has been found very difficult to obtain sites for building homes and infirmaries for old people in the central parts of Stockholm. For this reason it was considered that the site in the »Glaven» quarter ought to be utilized more intensely than the existing town plan admitted. It may seem peculiar to build a home and infirmary in the shape of a tower, but in this case it was considered acceptable with regard to the fact that the upper six storeys contain infirmary wards for bed-ridden patients. The five storeys under them are the home proper for such old people as can look after themselves without help. The bottom storeys contain the kitchen department, auditorium, rooms for occupational and treatment therapy, for a doctor, a nurse, staff, the barber, the caretaker's flat as well as a café.

Nurses' flats in Södermalm, Stockholm

By L Tham

p. 68-69

The building was constructed June 1955—April 1956 and contains 128 flats with 1 room, kitchenette and bathroom, 8 flats with 2 rooms, kitchenette and bathroom, 8 flats with 2 rooms, kitchen and bathroom, 8 flats with 3 rooms, kitchen and bathroom.

In addition there are offices and a few shops on the ground floor.

The flats are at the disposal of personnel employed in the Stockholm hospitals.

Block of flats at Mölnlycke centre

By L Kvarnström

p. 70

The dimensions of the square in the town centre had been made too large in relation to the surrounding one and two-storeyed buildings. There were suggestions for park arrangements and sculptures to occupy the deserted space in the square and then somebody proposed to create a dominating focal point in the form of a high building in the middle.

When Mölnlycke has grown to the stage of having 8,000 inhabitants, as against hardly half that number at present, there will be an opportunity of redisposing the building for office purposes.

Sollefteå civic centre

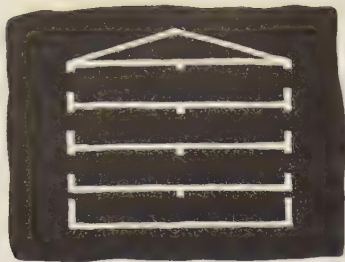
A project

By G Forszén

p. 71-72

In Sollefteå there has long been a growing need to build community centres for different purpose. A centre where the local authorities would also have new premises.

The planned buildings are to include a cultural centre with space for exhibitions and displays etc., assembly halls, a kitchen, offices, table-tennis room etc., a theatre seating 562 persons, a dance hall with a dance floor covering 270 sq. metres and provision for the serving of refreshments, a confectioner's shop and bakery, church premises with accommodation for 204 persons, coffee room, hobby centre etc., an administrative centre with a Council Chamber, lunch restaurant etc.

De tjocka smalhusen

Det skall vara tjockare hus i år. Tendenser till ökade husbredder blev märkbara i början av 50-talet när det ekonomiska klimatet blev hårdare. I Stockholm ansåg man dock fortfarande att ett smalhus skulle ha en bredd av högst 10 m. Dvs. minst 10 m. Tendensen har hållit i sig eller snarare blivit kraftigare, och även inom Stockholms stad går det nu för sig att bygga tjockare hus än förut. Smalhusets vänner, som bekant en mycket doktrinär grupp, mumlar sammanbitet något om bakåsträvanden. De som vill finna något gott i allt som händer, menar att en ökning av utrymmesstandarden just nu är nödvändig, och genom att något öka husbredden kan man nå detta utan betydande kostnadsökningar. De husbyggare som alltid resonerat så: ju tjockare ju bättre, kan man kanske hoppa över här.

Ökningen av husbredden innebär inte någon lycklig utveckling för bostadsplanerna. Främst därför att all erfarenhet hos granskande myndigheter har visat att plankvaliteten sjunker vid stigande husdjup. Risken finns också att de stora bredderna blir till norm och att smälare hustyper bedömes som ekonomiskt orealistiska. Varje plantyp och plansammanhang får inom snäva gränser sitt eget husdjup vid en ideal planutformning och bör inte kunna utklassas enbart av husbreddsnormer. Det bör kanske framhållas att det ingalunda är omöjligt att prestera goda planer i 12 å 13 meters hus, det är t. o. m. möjligt att göra ljusa badrum. Men, och det är väsentligt, möjligheten att göra dåliga planer tycks öka i takt med husbredden. Eller omvänt: de måttliga husbredderna lämnar bättre garanti för plankvalitet när det gäller mindre försigkomna projektörer.

En egendomlighet är att det tekniskt radikala byggandet, elementbyggeriet, kommit att sammanhänga med hustyper som brukar anses reaktionära. Detta fastän det saknas byggnadstekniska motiv för de stora husdjupen. Elementförsöken i andra länder pelar snarare mot en större obundenhet därvidlag. Möjligen kan företeelsen ses som ett uttryck för den stora osäkerhet om det ekonomiska resultatet som råder bland elementbyggeriets allra trognaste anhängare. Och den har givetvis bidragit till »legaliseringen» av de större husdjupen vid det traditionella byggandet. Det är säkerligen fel väg som här anträtts från början.

De större husdjupen i vanliga smalhus medför i regel en tredje lägenhet per trapphus. Normalt kan denna vara så

stor som två rum och kök. Stockholms stads fastighetskontor tillåter dock icke så stora enkelsidiga lägenheter som tvåor. Längre har den enkelsidiga lägenheten som sådan uppfattats som dålig, men nyare bostadsundersökningar har inte givit något stöd för detta, snarare tvärtom. En sådan lägenhet är ju alltid välorienterad och det bekanta talet om genomluftbarhet får i mekaniskt ventilerade hus anses tillhöra planlösandets metafysiska avdelning. Det är nu i stället sidolägenheterna som plötsligt blivit sämre och endast acceptabla på vissa villkor. Men om nu en enkelsidigt orienterad plan kan vara en bra plan är gällande normer olämpliga, ty det berörda smalhusfallet är trots vanligheterna ett specialfall. Det finns nämligen även andra hustyper. Och vid de planlösningssituationer som nu alltmer aktualiseras vid saneringar är stockholmsnormerna absolut icke rimliga. En omedelbar revidering av dessa är motiverad.

E Th

ARKITEKTUR I ISRAEL

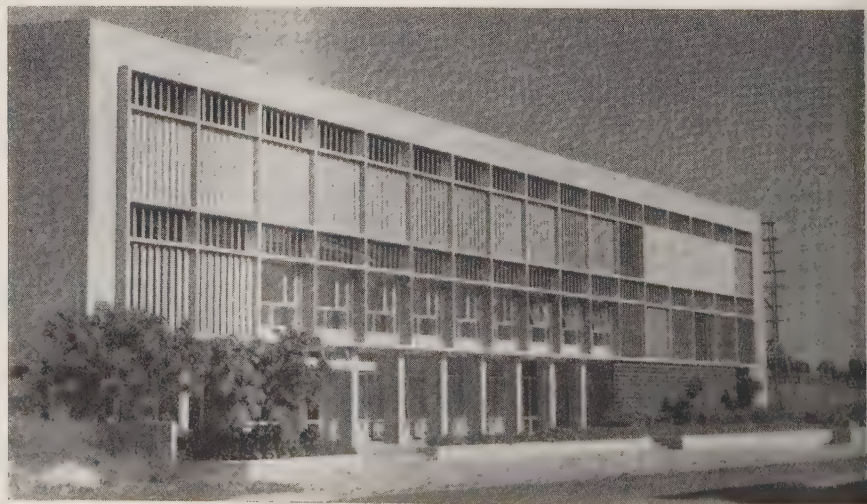
När den judiska immigrationen till Palestina började i slutet på förra seklet, fanns det i detta land knappast någon annan bebyggelse än små arabbyar, i vilka invånarna levde under ytterst torftiga förhållanden. Landet hade bokstavligen legat i träde i tvåusen år, och de svårigheter som nybyggarna måste övervinna var oerhörda. Helt naturligt lämnade uppodlingsarbetena inte mycken tid över åt immigranterna att tänka på ett ändamålsenligt, välplanerat bostadsbyggande, det gällde ju först och främst att få tak över huvudet. I de nya jordbrukskolonierna av kollektivtyp förde dock de speciella levnadsförhållandena med sig speciella hustyper, oftast mycket enkla bostadshus av sten eller betong, medan det i städerna kom att förhålla sig annorlunda. De enda städer av betydelse vid denna tid var Jaffa och Jerusalem, och speciellt i Jaffa bosatte sig många av immigranterna. Den dåliga grannsammanhang med araberna förde så småningom med sig att judarna flyttade ut ur arabstäderna och grundade egna städer, och det var på så sätt bl. a. Tel Aviv tillkom, nämligen då ett antal Jaffabor för

ca 50 år sedan började bygga en, som de kallade det, »trädgårdsstad» utanför den gamla staden. Följande års ökade inflyttningar, speciellt efter Balfourdeklarationen 1917, medförde att städerna och då i synnerhet Tel Aviv utsattes för alla de vådor i planeringshänseende som en alltför snabb tillväxt i regel alltid följer med sig, dvs. växte hur som helst utan fastställd stadsplan, och i vår tid har stadsplanerarna i Israels större städer mycket stora problem att brottas med.

Eftersom immigranterna kom från många till tradition och kultur högst olika länder, uppstod mycket blandad bebyggelse. Man kan t. ex. i Tel Aviv äldre stadsdelar få se hus med arkitektoniska applikationer i form av romerska bägar, grekiska eller bysantinska kolonner och små fönstergluggar av medelhavstyp tillsammans med smidesjärnsräcken i jugendstil. En del tog t. o. m. med sig hela miljön hemifrån, och både i Haifa och Tel Aviv uppfördes t. ex. tyska kolonier, vilka ser ut precis som små villasamhällen från 20-talets Tyskland.

Av ovan sagda kan man förstå en del av de svårigheter, som Israels arkitekter har att övervinna, när det gäller att försöka skapa en specifikt israelisk arkitektur, något som de anser nödvändigt för att konsolidera landets kulturella egenart. Det kan noteras som en fördel, att man står med fria händer när det gäller att skapa något nytt, eftersom det inte finns någon judisk tradition värd att bygga vidare på, men å andra sidan är det nog svårt att veta vad som är det rätta, när denna byggnadstradition inte finns. En del arkitekter på 20-talet, de s. k. romantiska skolan, ville bygga vidare på den primitiva arabiska byggnadstraditionen som finns i landet. De förenade orientaliska element med europeiska, och byggnadsstilen, som kallas den »persiskt-europeiska», har sina främsta monument i Nationalbiblioteket på Sco pusberget vid Jerusalem (ritad 1920 av Kornberg och Chaikin), samt i huvudbyggnaden till Technion – Tekniska högskolan i Haifa (ritad 1925 av arkitekten Alexander Baerwald). En del andra arkitekter från samma period berördes inte av denna orientaliska romantik, och deras skapelser står som exempel på för denna

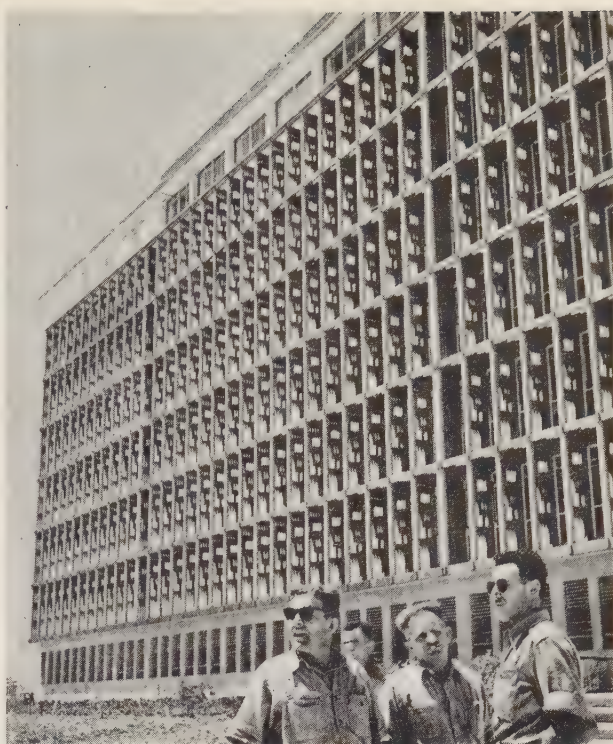
Kulturcentrum i Tel Aviv. Arkitekter A Sharon och B Idelson. Foto: Per Alex-Petersen

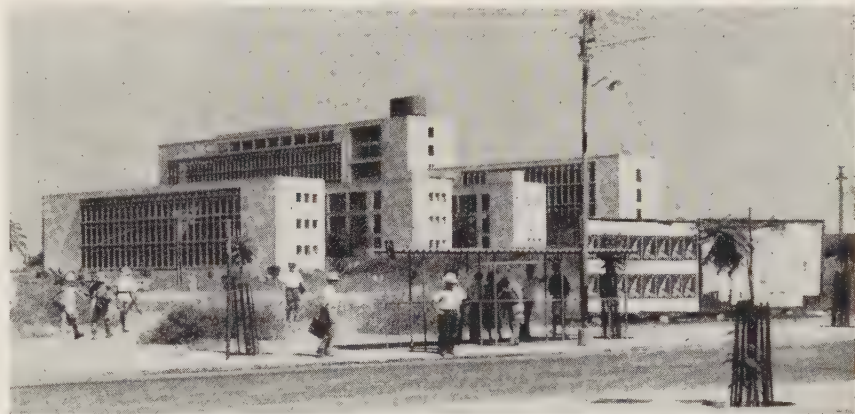
id ovanligt sund arkitektur. Ledare för denna grupp var arkitekterna Kauffman och Ratner, av vilka Kauffman framför allt gjort sig ett namn som stadsplanerare, medan Ratner är en mångfrestare, som bl. a. varit ambassadör i Moskva och nu är professor vid Haifas tekniska högskola. I slutet av 20- och början av 30-talet studerade sig de nya tyska och franska arkitekturidéerna till Palestina. Mästarna Gropius, Mies van der Rohe och Le Corbusier blev de judiska arkitekternas idoler, men som på så många andra håll misstydde de ofta, och resultaten av detta idoliserande kan inte anses vara lyckade. Emellertid finns det många exempel på god arkitektur från 30-talets Palestina, men de drunknar i de floder av lådliknande byggnader som uppfördes under samma tid. Den störste av de arkitekter, som verkade i Palestina under denna tid är den nyligen bortgångne Eric Mendelsohn, vars sjukhus i Haifa och Jerusalem står som monument över en stor konstnär och människa.

När den judiska staten Israel proklamerades år 1948, ökades byggandet kolossalt. Man måste sätta igång med lösandet av två huvudproblem, av vilka det ena var att iordningställa bostäder för de mängder av immigranter, som nu anlände till landet. (Från ca 700 000 fördubblades befolkningstalet på tre år.) Bostadsproblemet för den existerande befolkningen var då redan akut och Israel led brist på pengar, byggnadsmaterial och byggnadsarbetare och var dessutom i krig. Det andra huvudproblemet var minst lika viktigt, nämligen att fastställa en utbyggnadsplan för hela landet hänsyn till de ändrade förhållandena och de nya behoven. Tidigare hade endast utförts detaljplaner för de olika städerna. Så hade t. ex. den engelske stadsplaneraren Sir Patrick Geddes år 1928 uppgjort en stadsplan för Tel Aviv, vilken dock endast tillämpats delvis under årens lopp, och i alla fall inte hade förutsett denna stads kolossala tillväxt (nu ca 400 000 inv.). År 1948 tillsatte regeringen ett nationalplanedepartement, vars medlemmar utgjordes av skickliga arkitekter, stadsplanerare och ingenjörer under ledning av Arie Sharon. Deras arbete var besvärligt, i synnerhet som det var mycket bråttom. Man måste planera för immigrantläger, jordbrukskolonier, städer och industricentra, för att kunna tillgodose de omedelbara behoven, och man måste lösa bevattningsproblemen för de regnfattiga delarna i söder. Resultatet utgjorde ibland en kompromiss, där man kan notera både sociala, ekonomiska och estetiska fel, men i det stora hela kan man nog säga att det var ett gott arbete, som planeringsdepartementet lämnade efter sig år 1952. Sedermera har denna plan reviderats till vissa delar, men i stort sett följer man den ursprungliga planen vid lagens uppbyggnadsarbete. Numera utföres detaljplanerandet endast i mindre grad av regerings- och kommunala myndigheter och i städerna nästan uteslutande av privata arkitekt- och planeringsgrupper, naturligtvis under statlig

Huvudkontor för Histadrut (Israels LO) i Tel Aviv. Organisationen omfattar nu över hälften av Israels befolkning. Arkitekt D Carmi. Foto: Anna Riwkin

Nedan: Exteriör av Histadruts kontorsbyggnader. Uppförda 1952—54. Foto: Per Alex-Petersen

kontroll. För immigranterna bygger man nu permanenta, flexibla bostäder i stället för de barackläger av tillfällig typ, som tidigare användes till genomgångsläger, men där folk ofta fick bo i flera år i väntan på en ordentlig bostad. Planerandet av dessa nya immigrantbostadsområden utföres helt på arbetsministeriets planeringsdepartement. De olika kooperativa jordbrukskolonierna planeras på Jewish Agency i samverkan med militära myndigheter, då många av dem även utgör försvarsanläggningar.

De flesta bostadsföretagen finansieras och uppföres av regeringen tillsammans med olika halvstatliga eller halvkomunal bostadsföreningar. Endast i städerna är det privata företagare som köper tomter, bygger hus och säljer våningar. Den besvärliga bostadssituationen har fört med sig ett ganska otrevligt spekulerande i »byggeri» som det är svårt att komma till rätta med.

Fastän Israel är ett litet land, till areal ungefär så stort som Dalarna, så bjuder det på en förvånande mängd olika landskaps- och klimattyper. Den låga kustremsan har ett milt medelhavsklimat med hög luftfuktighet, medan det i Ga-

liléen och Jerusalem är torrt, varmt om dagen men kallt om natten. I Galiléen regnar det dessutom mycket vissa årstider. Vid Döda Havet, 400 meter under havsytan, är klimatet närmast subtropiskt, och i Negev i söder är det ökenklimat med temperaturer på uppåt 50° C och endast obetydligt regn. Dessa klimatförhållanden återspeglas i bebyggelsen på så sätt, att man i Tel Aviv och Haifa huvudsakligen har öppen planering med friliggande hus på tomterna, medan bostadshusen i Jerusalem mera liknar motsvarande i europeiska städer och har små fönster och små balkonger, där en godtagbar »kustvåning» måste vara försedd med en stor, solskyddad balkong eller terrass. Genom olika stadslagar förlänas även byggnaderna vissa drag, typiska för den stad, i vilken de ligger. I Tel Aviv får man t. ex. omge endast en viss procent av bottenvåningsytan med fast vägg, vilket betyder, att alla hus bygges på pelare med öppna arkader och trädgårdar indragna under husen, detta för att få fram något av den trädgårdsstadskarakter som från början varit meningen. I Jerusalem måste alla hus byggas av na-

Gatubild från Jerusalem. Foto Mårten J Larsson

Skolbarnsby i en kibbutz på slättlandet söder om Tel Aviv.
Foto: Mårten J Larsson

tursten, vilket ger staden en mycket fastare och skönare karaktär än t. ex. Tel Aviv, trots att Nya Jerusalem har växt upp ganska hasardmässigt. Solskydds- och ventilationsproblem i områden med skilda klimattyper löses på likartat sätt så, att man utnyttjar vinden i största möjliga utsträckning och ventilerar medelst korsdrag, att man har skärmtak över balkonger och terrasser samt att man använder persienner och markiser av olika typer. På senare år har man börjat använda »Brise-soleils» av sydamerikansk modell. Luftkonditionering har man endast i större kontors- och affärshus, i lyxhotell samt i vissa privatvillor.

Landets nuvarande arkitektgeneration, som består dels av arkitekter som fått sin utbildning vid europeiska skolor (bl. a. Bauhaus i Dessau), dels av sådana som utexaminerats från Tekniska Högskolan i Haifa, har till stor del anammat de fria, moderna arkitekturidéer, som på senare år under namn av den »Internationella stilen» växt fram som en syntes av de banbrytande skolorna på 20- och 30-talen, men då dessa arkitekter inte anlitas så mycket inom Israels bostadsproduktion, och nästan aldrig av de privata byggmästarna, så finns de främsta exemplen på deras verk i de många sociala och andra institutionsbyggnader, som för närvarande bygges, och arkitekttävlingar tar deras mesta tid i anspråk. Denna form av arkitektengagemang utnyttjas nämligen ganska mycket i Israel, vilket har sina stora fördelar, då den ger de yngre förmågorna större chanser att hävda sig. Ett exempel på detta är den unge arkitekten Abraham Yaski, som, sedan han tagit sin examen för fem år sedan, har vunnit den ena tävlingen efter den andra och i dag jämte kompanjonen Powsner hör till Israels främsta arkitekter, med sådana projekt i gång som Jerusalems nya Universitet och Israels Na-

tional- och Universitetsbibliotek. Som exempel på den nya arkitekturen, när den är som bäst, kan nämnas »Beit Les-sim», kulturcentrum i Tel Aviv, som ritats av Sharon, Idelson och Yaski. Som synes påminner arkitekturen mycket om den sydamerikanska. En viss tradition har uppstått när det gäller bebyggelsen ute i jordbrukskolonierna, men man tycker nog att byggnaderna där är litet väl tråkigt funktionella. Det mest intressanta med dessa kolonier är planeringen.

Den i Israel mest använda huskonstruktionen är armerad betong, som användes i de flesta byggnader från små kiosker till stora fabriker. Många gånger gjuter man även icke bärande konstruktioner i betong, trots detta materials dåliga värmeisoleringsförmåga. Andra typer av byggnadsmaterial är olika tegel av kalkbunden sand eller betongblock. Där det finns tillgång till natursten används detta naturligtvis, och på senare år har man börjat tillverka vår svenska Ytong på licens. I regel putsas fasaderna, dels för att ge skydd mot regn, dels för att dölja det oftast bristfälliga murningsarbetet. Ett av den israeliska byggnadsindustrins största handikapp är nämligen dess brist på kunniga arbetare, även detta beroende på att det inte finns någon byggnadstradition i landet och knappast någon av byggnadsarbetarna har sina kunskaper från sina förfäder.

Något som man genast lägger märke till i Israel är husens färgsättning eller rättare brist på färgsättning. De enda kulörer som förekommer är skilda nyanser i grått och beige. Man ursäktar sig med att det starka solskenet och de kraftiga färgerna i naturen i övrigt ger tillräckligt med variationer vad beträffar ljus och skugga. De senare åren har en del arkitekter börjat använda litet livligare färger med mer eller mindre lyckat resultat. En stor nackdel är att färgerna i regel inte klarar det starka

solljuset utan ganska snart bleknar. Problemet med färgsättning ligger dock ännu i sin linda, och med tiden kommer man nog på billiga, motståndskraftiga färger, och då kommer de också att användas.

Som sammanfattning kan sägas att Israels arkitekter är på god väg att övervinna de svårigheter, som på grund av de speciella förhållandena i Israel hotats över deras huvuden. De möter numera större förståelse för sitt arbete, både från befolkningens och regeringens sida, och många hittillsvarande arbetare tycks båda gott för att detta lilla land kan hålla sig väl framme även på arkitektens område.

Per Alex-Petersen

KONGRESSER

Den 9:e Internationella Kongressen för Grafikindustrin äger rum i Lausanne under tiden 3-8 juni 1957. Den kommer att presentera de allra modernaste tekniska rönen inom den grafiska industrin. Utställningen hålles i samma lokaler som mässan och omfattar maskiner och materiel, papper och färger samt färdiga alster, såsom broschyrer, affischer, konstböcker etc.

Organisationskommisariatet har gjort upp ett program som omfattar tekniska konferenser, sällskaplig samvaro och utflykter. Den lokala turistorganisationen i Lausanne har erbjudit tre olika arrangemang för att förenkla vistelsen. Närmare upplysningar kan erhållas genom Cook's resebyrå, Stockholm.

Ombyggnad

Omkring 30 procent av lägenheterna i våra stadssambällen saknar centralvärme och mer än hälften saknar badrum. I flertalet av städerna ligger dessa bostäder mellan stadskärnan och nybebyggelsen i en gördel av bostadskvarter från i huvudsak tiden före 1930. Dessa områden har redan i saneringsutredningen 1954 tilldragit sig speciellt intresse. Det är helt i linje – och delvis parallellt – härmed som den av Gustavsbergs fabriker inspirerade utredningen om förnyelse av det äldre bostadsbeståndet, boken *Ombyggnad*, tillkommit. I väntan på radikala åtgärder från staten för att underlätta saneringen välkomnas allt material som kan ge ökad kunskap om den stadsombyggnad som förr eller senare måste komma.

De moderniserade bostäderna i centrala lägen utövar som bekant en stark lockelse på bostadsköerna. Det avspeglas inte minst i tidningarnas bytesannonser. Ofta har dessa lägenheter trevnadsvärden, som mycket av senare tiders byggeri inte kan erbjuda. För att bara nämna rumsproportioner, välstuderade detaljer i interiör och exteriör, närhet till en rikare stadsmiljö och fördelen att icke vara helt beroende av kollektiva transportmedel.

I många fall – t. ex. i vissa bostadskvarter från omkring 1920, kan en förnyelse begränsas till bostadens plan och tekniska utrustning. I andra fall kan det vara meningslöst att modernisera bostäderna utan samtidig omfattande rivning och gårdssanering. I samtliga fall gäller att »det enskilda huset måste ses som en del av ett kvarter, en stadsdel, ett helt samhälle».

Citatet representerar en röd tråd i det gedigna utredningsarbete som Olof Thunström och Ingrid Johansson redovisar i ombyggnadsboken och som just betonar den yttre miljöns avgörande betydelse vid valet av saneringsalternativ. Näringsliv, stadsplan och bostadsbestånd har undersökts i sexton städer från Malmö i söder till Kiruna i norr. Ett stort antal plantyper hämtade i huvudsak från dessa städer har analyserats och systematiserats. Ett drygt hundratal ombyggnadsförslag till flerfamiljshus, egnahem och bruksbostäder, som tillkommit mellan 1880 och 1935 redovisas i överskådliga planer med färgbeteckningar för gammalt och nytt. Ett rikt bildmaterial med inslag av förstklassiga färgbilder ger lokalfärg åt förslagen och gör boken angenäm att studera. Typografien är vårdad, priset högt och formatet liggande A4 i spiralhäftning ganska obevänt.

Ombyggnad. Utredning om hyreshus, egna hem och bruksbostäder 1880–1935. Av Olof Thunström och Ingrid Johansson. Utarbetad vid KF:s arkitektkontor på uppdrag av AB Gustavsbergs fabriker. Utgiven på Ehlins Folkbildningsförlag, Stockholm 1955. 112 sid. Rikt ill. Pris spiralhäft. 75 kr, spiralbund. 85 kr

Flerfamiljshus av sten byggt år 1883 i Uppsala. Planekonomin förbättras vid ombyggnad genom ändring av lägenhetsindelningen och delning av rumsenheter

T. h.: Byggnadens fasad mot Skolgatan

Nedan t. h.: Våningsplan efter ombyggnad. De mörkare partierna representerar nya byggnadsdelar. Skala 1:300

Flerfamiljshus i ett plan, byggt av reverterat trä på 1700-talet. Söderfors. Vid ombyggnad sammanslås lägenheterna två och två, bakugnarna har delvis rivits medan skorstensstockarna behållits

T. h.: Planer före och efter ombyggnad. Skala 1:600 resp. 1:300

Museum i Lima, Peru.
Interiör från vapenhal-
len. Arkitekt Hans Asplund

VÅRREVY

Måndagen den 21 januari gick arkitektföreningens vårrevy av stapeln. Dess karaktär av årets stora evenemang underströks av publiktillströmningen, nästan jämförlig med det minnesvärda tillfälle under fjolåret då man visade levande bilder.

För kvällens första presentation svarade *Hans Asplund*, nyss hemkommen från Peru. Hans uppdrag där gällde ett museum i Lima för tidig peruansk och spansk kolonialhistoria. Av redogörelsen framgick att klimatet tillät en funktionell arkitektur, eftersom regn och blåst inte förekom i Lima och på grund av höjden inte heller hettan var något problem. Däremot måste man räkna med 95 % luftfuktighet och spridda jordbäv-

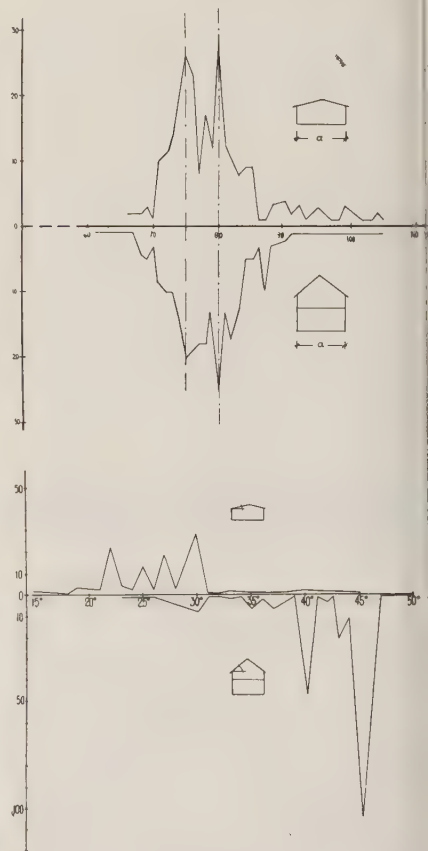
ningar. — Museet grupperades kring ett atrium. Koncentriskt kring detta visades i den överliggande egentliga museivåningen europeisk och peruansk konst. Den yttre kretsens inhemska samlingar hölls i möjligaste mån isokrona med den inre kretsens europeiska. Uppgiften ställde vissa tekniska problem, bl. a. beträffande en samlingssal i bottenvåningen.

Från Peru överflyttades intresset till Solvalla, där Uhlin och Malm projekterat en läktarbyggnad med totalisatorhall och restaurang. *Lars Malm* presenterade. Byggnadstillstånd erhöles endast för den undre delen av byggnaden, som nu färdigställts. Speciellt materialfrågorna var av intresse.

Lennart Holm avlöste med en kort orientering beträffande byggforskningsens arbete. Efter en redogörelse för nämndens organisation och arbetets fördelning på de olika utskotten gav han några exempel på planeringsutskottets arbete. Därvid berördes den pågående skolutredningen och de planinventeringar som för närvarande liksom är under arbete. Speciellt intressant synes för er utomstående den höga frekvensen av visade typlösningar.

Tore Ahlsén presenterade ett kontorshus i Göteborg. Som vid alla saneringsbyggnader måste volymen pressas upp i den tillåtna konturen till sista kubikcentimetern. Verkan av den tunga volymen hade emellertid noga studerats. Genom att ta hänsyn till speglingarna i fasaden hoppades arkitekterna kunna få liv i det strikta schemat. Konstruktivt hade man strävat efter rena, genomlöppande ytor. Huset var ursprungligen avsett att bli ett byggcenrum, och även om idén inte helt kunnat genomföras kommer det att rymma en rikhaltig sortering av företag i byggnadsbranschen.

Av de åren 1950 und 1954 byggda och statligt belånade enfamiljshusen har genom statistiskt förfarande vart 30:e hus uttagits för bearbetning. Av den översta fig. framgår att husbredden för både 1- och 1 1/2-planshuset i detta material har toppar vid 75 och 80 dm (yttermått) Fig. därunder visar att takvinkeln för 1 1/2-planshuset ligger på 45° (och 40°) Enplanshuset har flackare taklutning och den mest använda takvinkeln är 30° Vertikalaxlarna anger antal och horisontalaxlarna husbredden i dm resp. takvinkeln

T. v.: Kontorshus i Göteborg. Exteriörperspektiv (laverat modellfotografi). Arkitekter Erik och Tore Ahlsén

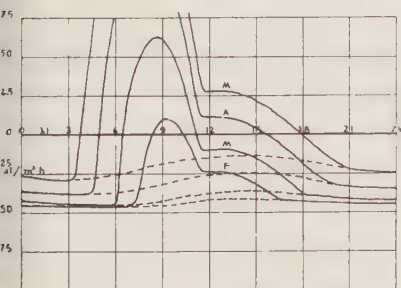
För ett inslag av en mot det vanliga helt avvikande karaktär svarade *Gustaf Nilsson* med sin redogörelse för fasadreoveringen av Thaveniusska huset. Den örra generationens problem aktualiserades och det historiska perspektivet gavs ytterligare en dimension genom skildringen av vedermödorna med fasadarkitekturen i vår tid.

Sven Silow gav i sin redogörelse för ett saneringsföretag i Lidköping många äsentliga bidrag till saneringsdiskussionen. Förslaget presenterades på ett utomrändtligt instruktivt sätt. Kanske kan örslaget – estetiskt och ekonomiskt – öppna nya vägar för saneringen.

Nils Ahrbom presenterade därefter ett projekt till svensk ambassad i Tokyo. Platsens förutsättningar var för den ned Japan obekante högst överraskande. Centrala Tokyos karaktär av skrämig förort kom en gammal illusion om spansk arkitektur att något modifieras. Den nya ambassaden hade logiskt givits en utåt sluten karaktär. Ministerens representationsrum samlades kring ett trium men öppnades också mot trädärden och den nedanförliggande staden.

Göran Sidenbladh återknöt till vardagens problem i sin redogörelse för nytt torcentrum i Älvsjö. Älvsjös läge är r kommunikationssynpunkt ytterst förrelaktigt, då man avser att hit förlägga äväl södra tunnelbanans ändstation som Js avlastningsstation. Ur vägsynpunkt r läget idealiskt. Trots att det måste bli en planering på lång sikt, bör alltså llfället gripas att här reservera mark ör centrum och parkering.

Gunnar Pleijel avslutade med en redogörelse för sina pågående försök rörande fönstrets värmeekonomi. Redan å nuvarande stadium har intressanta ön gjorts. Fönster vid fri horisont i ydligt väderstreck uppvisar under året n positiv värmebalans och under eldningssäsongen ett obetydligt underskott.

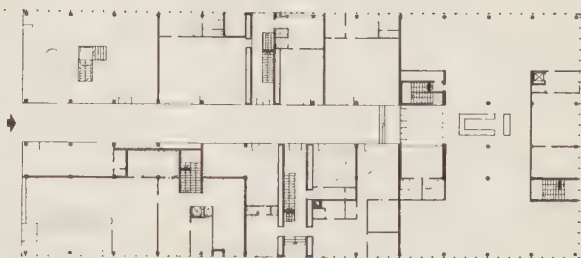
ovan: Diagram över försök rörande fönstrets värmeekonomi. Genom tvåglasfönster med $k=2,5$ passerad energi för orientering mot öster. Arkitekt Gunnar Pleijel

Gunnar Pleijels avslutning var välgörande. På ett område så fullt av fri spekulation som arkitektens är det av yttersta vikt att man förutsättningslöst studerar problemen.

John Sjöström

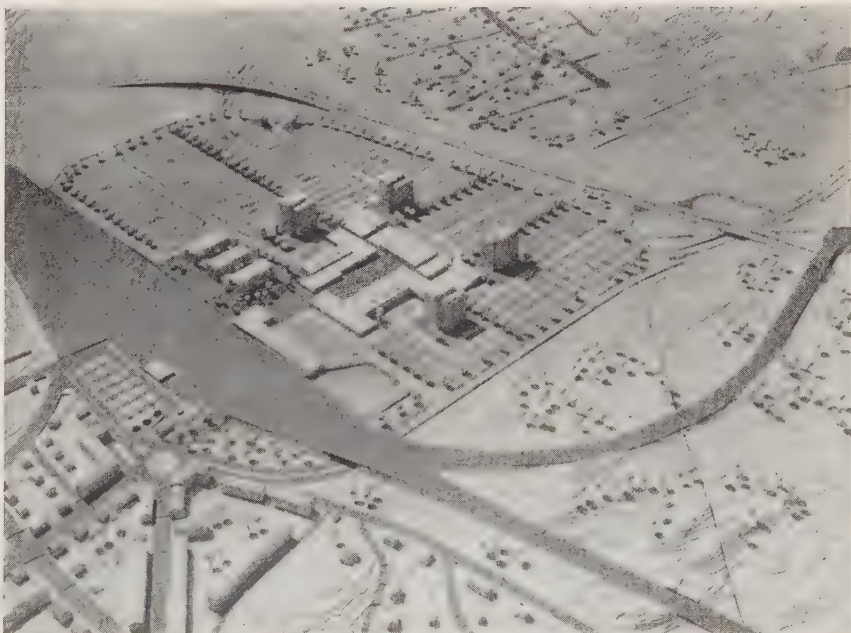
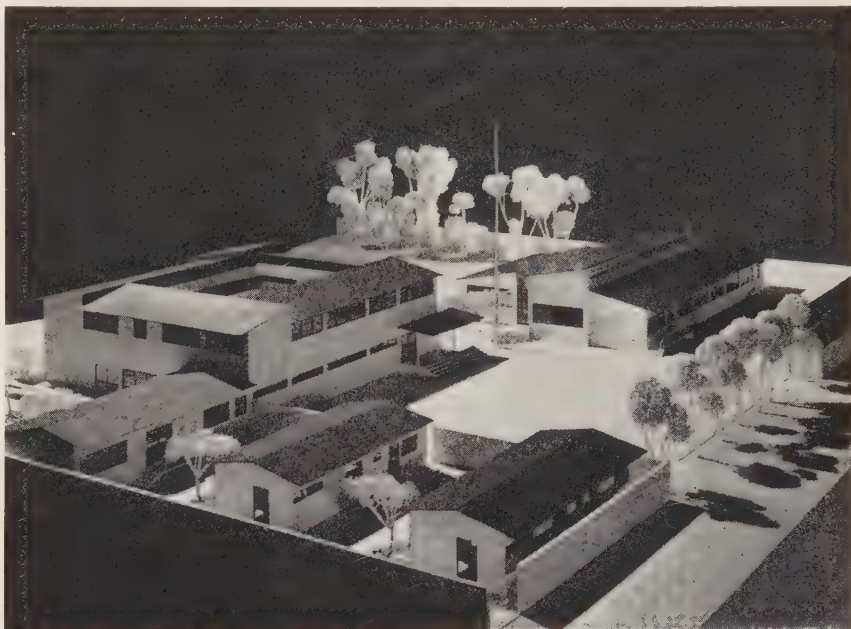

Saneringsbyggnad vid torget i Lidköping. Torgfasad. Det aktuella projektet är andra byggnaden från vänster. T. h.: Bottenplan. Arkitekter Magnus Ahlgren, Torbjörn Olsson och Sven Silow

Nedan: Svensk ambassad i Tokyo. Modellfotografi. Arkitekt Nils Ahrbom

Nederst: Storcentrum i Älvsjö. Modellfotografi. Arkitekt: Stadsplanebyrån, Stockholm

GUSTAVIANSKA MILJÖPROBLEM

Vid arkitektföreningens februarisammanträde talade dr Åke Settervall om renoveringen av Tullgarns slott. Det var en ganska fascinerande upplevelse att följa det minutöst noggranna arbetet att återställa de gustavianska interiörerna, som skingrats och förvanskats. Vid varje uppgift av detta slag ställs pietetskrav – men den strikt antikvariska inställningen kräver pietet gentemot alla tider. Tullgarns solida 1800-talskaraktär har i möjligaste mån måste respekteras, och detta har kanske vållat de svåraste problemen.

Ur den långa kedjan av avväganden och kompromisser har emellertid framträtt en serie gustavianska interiörer av stort intresse. Originalmöbler har kunnat spåras i Husgerådskammarens inventarielistor och återställas på sina ursprungliga platser. Rummens ursprungliga karaktär har med stor säkerhet kunnat rekonstrueras.

Konstnärligt är interiörerna av växlande värde. Högst när kanske de, som tillkommit i samarbete mellan den romerskt inspirerade Louis Masreliez och hans bror Jean Baptiste, som en längre tid varit knuten till Tullgarn.

Kvällen gav en ovanligt fängslande inblick på ett arbetsområde, som tyvärr alltför ofta kommit att glida ur arkitekternas synfält. Den glesa uppslutningen är att beklaga. Det är en begränsning att tro, att det förgångna inte har någonting att ge.

John Sjöström

INKOMMEN LITTERATUR

Nedanstående böcker har insänts till tidsskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förlag endast där så direkt anges.

Private Architectural Practice av Maurice E. Taylor. Leonard Hill (Books) Limited. London 1956. 118 sid. Illustrerad. Pris 15 s. net

Small commercial buildings av Richard W. Snibbe. Reinhold Publishing Corporation, New York 1956. 216 sid. Rikt illustrerad. Pris \$ 13.50

AVGJORDA TÄVLINGAR

Sim- och idrottshall i Fagersta

Tävlingen om sim- och idrottshall inom kvarteret Olympen i Fagersta har avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 45 förslag inlämnats.

Av prisnämndsutlåtandet framgår att man kan skilja mellan två klara huvudgrupper. »Den ena där alla lokaler är samlade inom en enda byggnadskropp, den andra, där anläggningens tre huvuddelar, simhall, idrottshall och bespisning klart avtecknar sig i plan och fasaduppbyggnad. Mellan dessa två huvudgrupper finns sådana förslag, som mer

eller mindre kan betecknas som kompromisser mellan de två huvudgrupperna. I den förstnämnda gruppen har prisnämnden särskilt velat framhålla förslagen nr 23 »S.O.S.» och nr 15 »I Fagersta laget». I den andra gruppen har nämnden fäst största avseendet vid förslagen nr 8 »Basilica», nr 10 »Bergslagspel», nr 12 »Genomskinligt», nr 18 »Uti vår hage», nr 33 »palestra», och nr 42 »Sunnyside». I den tredje gruppen vill nämnden särskilt hänvisa till förslagen nr 5 »Dopp» och nr 35 »Sam Boronbon?»

När det gäller valet emellan dessa grupper må framhållas, att betr. den andra gruppen ett utförande av anläggningen i etapper ligger nära tillhands. Emellertid har det visat sig att även förslagen i de två övriga grupperna väl går att utföra i etapper.

Vid det slutliga utarbetandet skulle prisnämnden vilja förorda att barnbispisningen helst bör givas en avskild entré med särskilt eller gemensamt kapprum med den övriga anläggningen, att bowlinghallen bör ha egen ingång och att omklädningsrummen till idrotts-hallens lokaler bör kunna nås via separata ingångar, att badets omklädningsavdelningar helst bör erhålla direkt dagsljus, att idrottshallens åskådarplatser fördelas på hallens båda långsidor och att omklädningsrummen till denna hall erhåller direkt dagsljus med vädringsmöjligheter.»

Prisnämnden beslöt att utdela följande pris och inköp:

1:sta pris, 15 000 kr, till förslag nr 23 »S.O.S.» av arkitekter SAR Bernt Nyberg och Karl Koistinen, Lund.

2:dra pris, 10 000 kr, till förslag nr 8 »Basilica» av arkitekt Thomas Landherr, Stockholm.

Inköp, 4 000 kr, till förslag nr 5 »Dopp» av arkitekt SAR Paulli Harder, Västerås, medarbetare arkitekt MAA Holger Sörensen.

Inköp, 3 500 kr, till förslag nr 12 »Genomskinligt» av arkitekt SAR Björn Näsvall, arkitekter John Butterworth, Rolf Höjer, Werner Wachter, Sven Bertil Krebs.

Inköp, 2 500 kr, till förslag nr 42 »Sunnyside» av arkitekter SAR Karl Anders Alexanderson, Stockholm, och Olof Strömberg, Täby.

Inköp, 2 500 kr, till förslag nr 10 »Bergslagspel» av arkitekt SAR Nils Lönnroth, Stockholm, medarbetare arkitekt MAA Jörgen Michelsen.

Inköp, 2 500 kr, till förslag nr 18 »Uti vår hage» av arkitekt Henry Larsson, Solna.

Prisnämnden utgjordes av arkitekt SAR Bengt Gate, professor Paul Hedqvist och civilingenjör svr Eskil Lundahl, Stockholm, drätselkammarens ordförande Nils Ståhle, Fagersta, samt länsarkitekt Karl Sörensen, Västerås.

Kölner-domens omgivning

Den internationella idétävlingen angående planering av Kölner-domens omgivning har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 112 förslag inlämnats.

Följande pris utdelades:

1:a pris, 20 000 DM, till arkitekt Walter Fleck, Köln.

2:a pris, 14 000 DM, till arkitekt Karl Band, professor Rudolf Schwarz och arkitekt Eugen Weiler, Köln.

3:e pris, 10 000 DM, till arkitekt Ferdinand Wagner, Frankfurt am Main.

4:e pris, 6 000 DM, till arkitekt Alexander Freiherr v. Branca, München, medarbetare Erhard Fischer.

Följande inköp gjordes:

Inköp, 2 000 DM, till ingenjör Wilhelm Ohm, Hamburg, medarbetare arkitekterna Ernst Reimers och Hermann Meier.

Inköp, 2 000 DM, till ingenjörerna H. Schröter och G. Kern, Berlin.

Inköp, 2 000 DM, till professor Wolfgang Rauda, arkitekt Heinrich Röckel, ingenjör Walter Christfreund, Dresden, medarbetare ingenjörerna Rolf Perschel och Hans Peter Schmiedel.

Inköp, 2 000 DM, till arkitekt Hans Schumacher, Köln.

Inköp, 2 000 DM, till arkitekterna Fritz Schaller och Hans Schilling, Köln, medarbetare arkitekt Günter Erler, rådgivande ingenjör Otto Reustek.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Centrumbebyggelse i Virserum

Virserums köping inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekten SAR till tävling om kommunal centrumbebyggelse i Virserum.

Programhandlingar erhålles från tävlingsfunktionären, ingenjör N. R. Wärfredson, Byggnadskontoret, Virserum, mot deposition av 25 kronor.

Till prisnämndens förfogande har följande priser och inköp ställts en summa av 27 000 kronor, varav till priser 16 000 kronor och för inköp 11 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till tävlingsfunktionären senast den 1 juni 1957.

Prisnämnden består av byggnadsnämndens ordförande folkskollärare H. Bresäter, Virserum, stadsarkitekt Klas Grebius, Västervik och bitr. länsarkitekt Bertil Thafvelin, Jönköping.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Konserthus i Oslo	1 april 1957	Nr A 7-56 s. XII
Lasarett i Skene	30 april 1957	Nr A 11-56 s. XVI
Kontorsbyggnad i Växjö	2 maj 1957	Nr A 11-56 sid. I
Krematorium i Södertälje	25 maj 1957	Nr A 1-57 s. I
Centrumbebyggelse i Virserum	1 juni 1957	Nr A 3-57 sid. X

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Målning i trapphus av Karl Axel Pehrsson. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

Synthesis between the arts

By K G Hultén p. 73-74

For the past ten years or so there has been talk of the »intimate» collaboration between painters and architects that would result in a »synthesis» between the two arts.

The examples that can be found indicate that this synthesis is impossible. On the contrary, it would appear that all the real works of art have been created by architects, painters or sculptors who were complete masters of their craft. Not even in the cases where the combination was ideal, i.e., when the architect and the painter were one and the same person, as in Le Corbusier's case, has this synthesis been able to create an artistically interesting expression. This does not, of course, mean that Le Corbusier was a bad painter or a poor architect; that is another question altogether. It is a question one thing or the other, either architecture or painting.

It is not unusual for the painter to be called in after the building has been completed.

It is frequently said that the building triumphs of the Middle Ages, the cathedrals, are the acme of synthesis and collaboration between artists. The theme is that architects, sculptors, glass artists etc. worked side by side to create a mutual uniformity and completeness. The fact that they were little more than tradesmen who carried out the orders that they received from their employers, the priests, is disregarded. If synthesis is to succeed today we must presumably think along the lines of a similar national directive.

Modern art, when it is at its best, is a personal expression of the same force as an assassination — free, one-hundred-per-cent personal and anti-social. It is an expression of its creator's inner necessity.

Perhaps someone at some time will create not a synthesis but harmony between a picture and a room. But the artist must own the room in that he has discovered it and the harmony must be his own concept.

The new decorative art

By E Thelaus

p. 75-77

In a recently published illustrated book entitled »Art in European Architecture», Paul Damaz, the French-American art writer, has collected some new examples of painting and sculpture carried out in conjunction with architecture. The idea of the synthesis of the arts has been very prominent since the war. In Europe the private art collector has vanished from the scene and the artists there are reverting more and more to architecture, a form of art that was at one time considered to be the parent of the free artist. The new rationalistic architecture of the 20th century seems to have severed the ties that previously linked architecture with the free arts, but it must be remembered that the purist conception of form, as evidenced in functionalism, was to a very great extent determined by the painting of the time and that artistic logic as a whole called for a refraint from decorative work. Since the war various groups of people in different countries have sought to further the collaboration between architect and artist. The Swedish Groupe Espace is primarily a group of artists. Swedish architects are, in principle, greatly in favour of collaboration, but as a rule they have not been willing to form an organized group. An essential to good results in the future is a mutual and deeper study of all the forms of art during the training period: artists must know more about the new architectural approach and the architects must learn more about modern art, especially, the plastic conception of space in modern painting.

New art

By R Runefelt and E Thelaus p. 78-93

An edited review of new Swedish painting as carried out in conjunction with architecture and showing cases where there is an indication of an attempt to achieve integration. Several of the works have been completed since 1955.

Multi-storey blocks of flats

By S Jensfelt p. 94-104

In the Sweden of the 'thirties and 'forties three-storeyed blocks of flats dominated. In order to create variety in the townscape isolated 6 to 12 storey buildings were increasingly used and during the 'fifties multi-storey blocks of flats have become more and more common, so much so that an epidemic of such buildings has been mentioned. In certain quarters warning voices have been raised against an over-dimensioning of rental housing in this country, which is said to be proportionally more expensive than in other countries. One of the reasons, however, is that the »two-home» theory is extremely popular in Sweden. Everybody who can has both a dwelling in the town plus a country cottage for summer use. As regards multi-storey blocks of flats, apprehensions have been raised as concerns the safety factor in case of fire and also their suitability for families with children.

Several investigations have been carried

out in order to clarify the problems connected with the building of multi-storey blocks of flats, e.g., by the City of Malmö Town Planning Department and HSB in Stockholm. Research is being made by the Government Committee for Building Research and the Royal Board of Building is preparing standards for emergency exits and other fire safety measures.

Sociological investigations have revealed that the tenants are not dissatisfied with multi-storey blocks of flats. Families with children under the age of six, however, often prefer a flat in one of the lower storeys but such families comprise only 15-20 % of the total number of households.

A spirited discussion has been taking place concerning the quality of lifts and staircases in multi-storey blocks of flats. In order to obtain the maximum benefit from multi-storey blocks of flats the lifts must be fast, spacious and reliable. If the lifts meet these requirements the staircases can be made narrower and simpler than is normally the case.

Questions of fire security have taken a foremost place in discussions concerning multi-storey blocks of flats. The demand for double exits is an accepted main principle. The staircase is one and the window or balcony the other. When the buildings are higher than 22 metres (73 feet) the fire brigade's heavy ladder equipment cannot reach the upper windows and special measures have to be adopted in respect of the staircases. It is considered that they must be made fireproof and, if the number of storeys exceeds 16, also smokeproof. One staircase well should serve not more than 400-500 sq. metres (4,300-5,400 sq. ft.) per storey.

As to town development costs — the cost of parks, streets, piping and sewage and refuse removal — it appears that these vary between 5 and 20 % of the total building costs. An increase in the degree of exploitation does seem appreciably to reduce the relative total building costs. For an equal quality of town-planning as regards sunlight etc., the degree of exploitation can be increased considerably when the height of the buildings is increased from 3-storey buildings.

The HSB investigation committee has made a special study of the influence of the number of flats on the cost of building and the cost of extensions and common facilities, lifts, the bearing frame, heat and ventilation systems and exits has been established on a cost-per-unit-basis. Savings in common facilities in 9-storey buildings as opposed to 3-storey buildings are estimated at 14 %. The cost of installing lifts is an additional item in multi-storey buildings. When lifts are introduced at 5 storeys the cost of building increases by 5.5 %. When an additional lift is installed at 10 storeys the cost rises by 7.2 %. Total costs for a 9-storey building are reckoned to be 8 % lower than for a 3-storey building. These theoretically calculated costs have not been found to agree with actual costs. Multi-storey blocks of flats constructed hitherto have invariably been more expensive than 3-store buildings.

The author recommends that multi-storey blocks of flats be constructed only in large towns and after considerable town-planning. In addition, he invites the submission of new layouts adapted to the specific requirements and prerequisite conditions of the multi-storey blocks of flats instead of the present overwhelming superiority of individual buildings.

T. h: Scenen från sidoskulisserna under uppförande av Pergolesi »Il maestro di musica»

Den återuppståndna teatern

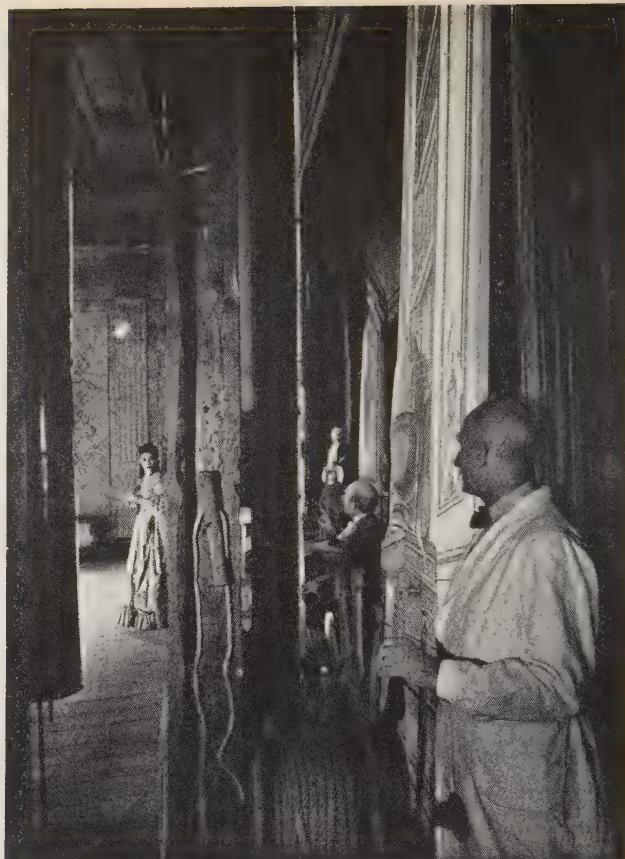
Vi kan i själva verket inte vara nog tacksamma över att det kungliga teaterintresset slocknade efter Gustav III:s död. Därigenom bevarades på ett nära nog mirakulöst sätt Drottningholmsteatern från att genom tiderna »förbättras» gradvis intill oigenkännlighet. Och vi kan inte heller vara nog tacksamma över att teatern valde att låta sig återupptäckas i vår tid, och att det blev just Agne Beijer som fick kreera prinsens roll i denna säregna Törnrosasaga.

Farliga tillbud hade under de 125 åren däremellan inte saknats. Teatern hade t. ex. tidvis fått användning som söndagsskola, som inkvartering för soldater, som magasin. Men till allra största delen var allt orört intill den vårdag 1921, när Beijer och hans medhjälpare började röra i de metertjocka lagren av damm i det magasin, som av tradition kallades »operahuset». Det måste ha varit ett hisnande äventyr, när man började ana vad som kunde finnas i mörkret bland dammet.

Natur och Kultur har nu gjort en vaccher och påkostad bildbok om teatern, kallad »Drottningholmsteatern förr och nu – The Drottningholm Theatre – Past and Present», som riktar sig till både svenska och utländska besökare. Det är ju numera så, att föreställningar på Drottningholmsteatern om sommarkvällarna blivit ett av de mera kvalificerade nöjen Stockholm kan bjuda utländska gäster. En inledande text har skrivits av teaterns intendent Gustaf Hilleström, och bilderna har tagits av Lennart af Petersens.

En översikt över den äldre svenska teaterns historia är naturligtvis nödvändig när det gäller att förklara fenomenet Drottningholmsteatern. Hilleströms historik är för den svenske läsaren både intressant och roande. Men för den utländske läsaren kan kanske den relativt långa redogörelsen inte undanskymmas det faktum, att den äldre svenska tea-

Nedan: Del av barockmaskineriet på vinden

tertraditionen ändå är jämförelsevis mager. Den engelska texten hade troligen i dessa delar vunnit på en koncentration.

Men detta är strängt taget en bisak. Bilderna talar sitt eget språk, och Petersens bilder är enastående vackra. De återkallar i minnet den lätta atmosfär av förtrollning som härskar i dessa rum och den spänning och tacksamhet besökaren känner att få uppleva en så helt bevarad 1700-talsinteriör, som just genom

sitt egendomliga öde förblivit levande och undgått att bli museal.

it

Drottningholmsteatern förr och nu. *The Drottningholm Theatre – Past and Present.* Text: Gustaf Hilleström. Foto: Lennart af Petersens. Bildtexter på svenska, engelska, franska och tyska. Utgiven på Natur och Kulturs förlag, Stockholm 1956. Pris häft. 16: 50, inb. 21: 50

Drottningholmsteatern och Skå

Kommunikationsministern har i sitt interpellationssvar till riksdagsman Gustafsson i Mem meddelat att Drottningholmsteatern i händelse av att flygfältet läggs till Skå-Edeby kommer under 80 decibels bullerverkan. Han förmodar dock att detta inte skall inverka på teaterns föreställningsverksamhet.

Det är nog mycket optimistiskt räknat. Byggnadsstyrelsens experter har meddelat att även om man gör en mycket dyrbar ljudisolering kan man inte komma längre ner än till 50 decibel, vilket skulle innebära att också om det talades med mycket hög röst på scenen, skulle åhörarna inte kunna uppfatta det på tio meters avstånd. Därmed är föreställningarna omöjliggjorda.

Därtill kommer ytterligare att de flesta föreställningar är musikdramer eller konserter. Dessa kommer hädanefter att till stor del finansieras, i varje fall under festspelen, så att Radiotjänst tar upp speciellt konserterna, men även operaföreställningarna på band, som sedan ekonomiskt utnyttjas. Det är ingen möjlighet att lämna sådana band exempelvis till Amerika som det bland annat varit fråga om, om den minsta ljudstörning märks på banden.

Även om man skulle avstå ifrån det mycket betydelsefulla stöd som teaterns verksamhet därigenom skulle få, blir det omöjligt att för de höga priser som vi nödvändigt måste ta, inbjuda publik till sådana bullerstörda föreställningar. Då har vi ingen annan möjlighet än att nedlägga den sidan av vår verksamhet. Detta får även mycket allvarliga, ja, avgörande konsekvenser för teatermuseets verksamhet i dess helhet.

Det höga medlemsantal Föreningen Drottningholmsteaterns vänner nu har nått upp till är betingat just av de föreställningar som ges där ute. Vännernas antal skulle ofelbart reduceras till en mindre del av det nuvarande. Hittills har Vännerna genom sina medlemsavgifter givit teatermuseet möjlighet att göra inköp för ca 125 000 kr enbart de senaste tio åren. 1955 – det sista år som vi har fullständiga räkenskaper för – köpte Vännerna till biblioteket böcker för 15 000 kr. Varifrån skall de pengarna nu tas? För undervisningen i teaterhistoria är bibliotekets successiva utbyggnad med äldre och nyare litteratur oundgänglig.

Men det viktigaste är dock att denna över hela Europa och Amerika, ja, man kan gott säga över hela världen mycket uppmärksammade teaterverksamhet måste nedläggas. Där kan ingen ljudisolering räcka till för att rädda oss, om den inte blir total.

Agne Beijer
(Ur DN 20/3 1957)

T. h: Fasad mot nordost med huvudentrén och tillbyggnaden med garaget till höger

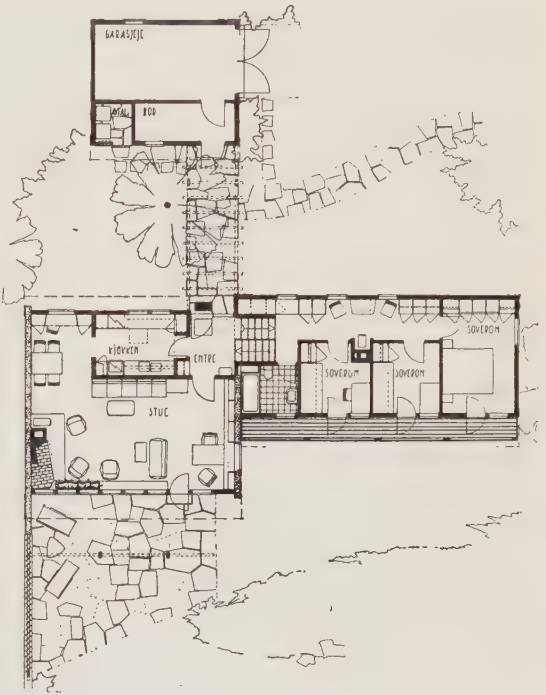
Norska enfamiljshus

Den norska tidskriften Bonytt har utkommit med sin Byggebok no 2, vilken liksom no 1, som kom 1953, i första hand riktar sig till den grupp bland, enkannerligen norska, allmänheten, som umgås med planer på att skaffa sig ett eget hem.

Som introduktion i dithörande frågor är den utmärkt. Inledningskapitlen ger en snabb överblick över myndigheternas krav, finansieringsmöjligheter, tomtfrågor, projektering, entreprenadförfarande m. m., samt inte minst viktigt hur man läser ritningar.

Enfamiljshus på 115 m². Arkitekt MNAL Hans Grinde

T. h: Plan av bottenvåningen
Skala 1 : 300

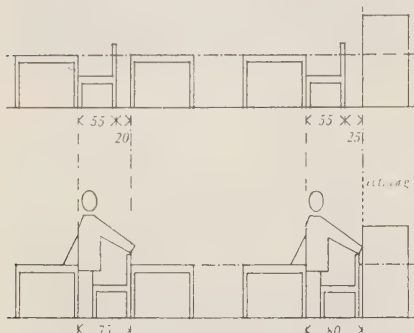
Via en del allmänna planeringssynpunkter kommer man in på den för fackmannen intressantaste delen, nämligen en exposé över 38 villor och radhus, som byggts under de senaste åren. Samtliga exempel utom Arne Korsmos »människoakvarium» utgöres av rejäla hus som går att bo i. Byggnaderna redovisas genom planer samt exteriör- och interiörfotografier av relativt god klass.

T M

Bonytts Byggebok II. Redigerad av Arne Remlov och Liv Schjødt. Utgiven av Forlagsaksjeselskapet Bonytt, Oslo, 1956. 184 sid. Rikt illustrerad

MÖBLERINGSPLANER

Statens Byggeforskningsinstitut i Köpenhamn har just givit ut en liten skrift med titeln »Möbleringsplaner». Den ger en förteckning över möbler, ritade i genomsnittlig planstorlek och valda dels med ledning av bostadsundersökningars resultat, dels med ledning av marknadsinventeringar. Anledningen till broschyren är närmast att Boligministeriet fr. o. m. hösten 1955 kräver att möblerade lägenhetsplaner skall bifogas låneansökningarna för en- och flerfamiljs-hus. Figurerna i broschyren är i skala 1:100, men då det blivit vanligt att utföra möbleringsplanerna för Boligministeriet i skala 1:50 har man även framställt ark med figurer i denna skala.

Användningsarealens bredd för stol vid bord beror på om bakomvarande möbel är över bordshöjd

Möbelfigurerna redovisar *möbelarealen*, dvs. den plan som möblen ifråga tar när den ställs intill vägg. Figurerna redovisar också friareal för olika möbler, där man tar hänsyn dels till passageareal, dels till användningsareal. Vidare redovisas den hänsyn som i möbleringsplanerna måste tas till dörrslagningar, radiatorers placering etc.

Man redogör också för hur dessa möbelplaner bör användas. Avsikten med dessa anonyma möbelsymboler är inte att underlätta inredningsarkitektens projektering. Avsikten är att med hjälp av dem kunna bedöma och kontrollera att projekterade bostäders rum blir möbleringsbara med de i vanliga hushåll vanligen förekommande möblerna – och helst att varje rum ger flera möbleringsmöjligheter. Broschyrens första mening – »En boligs brugsværdi afhænger i væsentlig grad af, hvorledes boligen kan møbleres» – uttrycker en värdering med mycket kraftigt verklighetsunderlag.

Allt vad som står skrivet och ritat i den danska broschyren synes ha full giltighet även i Sverige. Då vi saknar en motsvarighet till denna broschyr (där omtanken om arkitekterna varit så stor, att man gjort möbleringsplanerna som lösblad att lägga under ritningarna) har vi här ett gott tillfälle att dra fördelar av praktisk nordism.

Möbleringsplaner ved »Byggebogen». Statens Byggeforskningsinstitut, anvisning nr 31. København 1956. 24 sid. Illustrerad, samt 4 lösa blad. Boken kostar 4 D kr. De lösa bladen kan köpas separat för 4 D kr. I kommission hos Teknisk Forlag, København

»Skyttelvägen»

hette en utställning av inredningstextilier från Almedahls som visades på NK i mars. Kollektionen var resultatet av ett årslångt samarbete med NK:s textilkammare. Syftet var att få fram prismässig maskinvävd kvalitetstextil för både den enskilda bostaden och den offentliga miljön. Textilierna var uppdelade i fem huvudgrupper: 1. transparenta gardiner, 2. dubbelsidiga draperi- och tyngre gardintyger, 3. möbeltyger, 4. dubbelsidiga sängöverkast, 5. bolstervar.

De olika materialen presenterades på ett utmärkt sätt genom en vacker upphängning och instruktiva texter där de olika användningsområdena klart angavs tillsammans med materialuppgifter. Färgklangerna hade i en del av de fallande tygerna, särskilt den skira linne-gardinen fått sin prägel av svenskt 1700-tal. Möbeltygerna hade av praktiska skäl en djupare färgskala. I vissa kvaliteter hade naturfibern kompletterats med syntetisk fiber för att öka slitstyrkan t. ex. möbeltyget »Nylonyta» med bomullsvarp och nylonväft. Nylon är den starkaste och hårdigaste syntetiska fibern för möbeltyg då den har stor draghållfasthet och står emot nötning på hörn och armstöd samt är tålig mot mal och mögel. Effektspinning för möbeltyg med nylon och heldragen glasfibertråd för gardin är några nyheter som för första gången praktiserats i Sverige. I glastygerna, som är fullkomligt eldsäkra, har man genom en ny teknik med effektrådar kommit ifrån nackdelarna med trädens oundvikliga ojämnheter.

hs

Bilden visar en del av utställningen »Skyttelvägen» med linne- och bomullsgardiner, sängöverkast, draperier samt transparent glasfibergardin. I montertn bl. a. möbeltyg med nylonyta. Foto: Lennart Olson

NY ENGELSK LITTERATUR

Japanese Gardens av Jiro Harada (*The Studio*, London 1956)

En introduktion i japansk trädgårds-konst, dess historia och symbolvärld.

A Note on the History of Reinforced Concrete Buildings (*National building Studies* 24, HMSO 1956)

Kortfattad historisk översikt över betongbyggnadskonstens utveckling, speciellt med hänsyn till engelska förhållanden.

The Durability of Reinforced Concrete in buildings (*National Building Studies* 25, HMSO 1956)

En inventering av äldre betongbyggnader i England med hänsyn till deras beständighet.

Specification 1956 av Yorke och Whiting (*Architectural Press*, London 1956)

Engelsk byggkatalog, försedd med utförliga introduktioner till de olika avdelningarna.

Chrysallographic Data for the Calcium Silicates av Heller och Taylor (HMSO, London 1956)

Cementkemisk undersökning.

The Plastic Methods of Structural Analysis av B G Neal (*Chapman & Hall*, London 1956)

Behandling av huvudsakligen ramkonstruktioner enligt elasticitetsteorin.

Byzantine Architecture and Decoration av J Arnott Hamilton (*B T Batsford*, London 1956)

En översikt över bysantisk kyrkobyggnadskonst, huvudsakligen geografiskt indelad.

John Sjöström

Var och en vet att en byggnads orientering i förhållande till solstrålarna kan ha en betydande inverkan på dess innetemperatur både på vintern och sommaren. Vid Princeton University's School of Architecture har man företagit sig att exakt bestämma den utformning och de orienteringar som gör ett hus lämpligast för olika klimatiska villkor, genom att observera effekten av naturligt och artificiellt solljus på skalmodeller av byggnaderna.

Under ledning av Victor Olgyay och Aladar Olgyay, docenter vid the School of Architecture har modeller prövats beträffande sin lämplighet vid de fyra olika klimattyper som förekommer i Förenta Staterna, kallt, tempererat, torrt-varmt och fuktigt varmt.

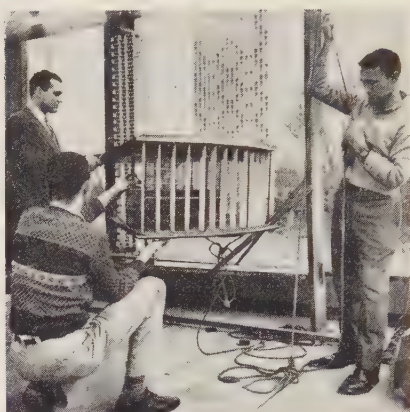
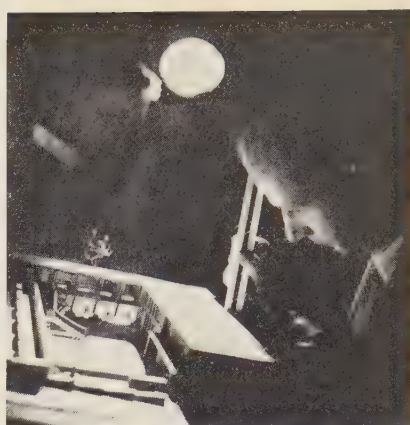
Noggrant utförda skalmodeller av hus och husgrupper byggs, och deras förmåga att hålla sig kalla vid varmt väder såväl som varma vid kallt väder provas på apparater som tillverkats för detta ändamål. En av de viktigaste är en »solmaskin» kallad heliodon. Det är en slexiglashuv med en rörlig strålkastare, som fastsatts på en justerbar ring så att man kan ställa in den efter solens position på vilken plats på jorden som helst vid vilken tid på dagen som helst. Den kiner på modellen inne i huven, vars motståndsegenskaper gentemot dessa kontrollerade väderleksförhållanden kan mätas. En ännu mer avancerad maskin av denna typ kallas termoheliodon.

En annan provapparat är en genomskinlig plasthuv som är över 2 meter i diameter, och som sitter i arkitekturskolas tak och en 7 meter hög bur med glasväggar. Inne i dessa utföres experiment med skärmtak, olika ytterväggstyper, skuggande byggnadsdetaljer osv. Lärarna och studenterna bygger sina egna modeller i en verkstad som utrustats för ändamålet.

Eftersom Princeton ligger i den nordöstra staten New Jersey, nära New York, gäller oftast undersökningarna av klimatanpassade hus den tempererade region som denna stad representerar.

Man har kommit till den slutsatsen, att ett hus i den tempererade zonen bör ha ett förhållande mellan kort och långsida av 1 till 1,6, och det bästa läget är 7,5 grader öst om syd. Denna placering gör att huset så effektivt som möjligt kan skyddas emot solstrålarna på vintermorgnar, och undvika dem på sommareftermiddagar. Man har funnit, att denna placering kan skära ned de maximala kostnaderna för uppvärmning och avkylning med 30 %.

De ungerska tvillingarna Victor och Aladar Olgyay, som kom till Förenta Staterna år 1947, betona, att resultatet av deras experiment inte bör bli standardiserade bostäder. Oändliga variationer i utformningen återstår när dessa fundamentala av omgivningen betingade krav tillgodosätts.

Bilderna överst visar arbete på modellerna före provningarna

Därunder: Victor och Aladar Olgyay ledare för belysningsstudierna vid Princeton University. Aladar och två av hans studenter i färd med att hissa upp en modell i den 7 m höga glasburen

T. h: Modell av en utställningshall under belysnings-testning

T. h: Den två meter breda plasthuv som användes vid experimenten

Byggstandardiseringen publicerar härmed nedanstående förslag till svensk och nordisk standard för allmän kritik. Som sådant publiceras det samtidigt och i möjligaste mån likalydande i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Det har tillkommit i nära samarbete mellan dessa länders organisationer för byggstandardisering. Förslaget syftar till att bli ett hjälpmedel för rationellt byggeri i de enskilda länderna vill det också möjliggöra och stimulera en nordisk marknad för byggnadsvaror och har i det syftet tillskyndats av Nordiska Rådets kommitté för byggnadsbestämmelser. Det grundar sig också på vissa principiella överenskommelser i modulfrågan, som gjorts inom European Productivity Agency, EPA, underorgan till OEEC. Förslaget innebär en vidareutveckling och praktisk tillämpning av dessa överenskommelser och avser att bli de skandinaviska ländernas gemensamma linje i det fortsatta EPA-arbetet, som ytterst syftar till att stimulera en europeisk marknad.

Förslaget är således avsett att tjäna viktiga uppgifter. Var och en som har synpunkter på eller erinringar mot förslaget uppmanas därför enträget att meddela dessa *senast den 1 juni 1957 till Byggstandardiseringen, Drottning Kristinas väg 73, Stockholm Ö*. Synpunkter är naturligtvis värdefullast, men även ett rent tillstyrkande är värdefullt som en mätare på intresset för förslaget.

1 Begreppet modulsamordning

Modulsamordning för byggnadsindustrin är ett medel att samordna de mått på byggelement som är bestämmande för sammanbyggnaden med andra element genom att dessa mått baseras på hela multiplar, i vissa fall delmultiplar, av en bestämd längdenhet, byggmodulen.

Anm. Byggelement används i denna standard i en vidare betydelse och avser alla byggnadsvaror, byggnadselement och byggnadsdelar som sätts in i byggnaden och utgör en del av denna.

2 Ändamålet med modulsamordning

Avsikten med modulsamordningen är att rationalisera och förbilliga byggnadsproduktionen. Modulsamordningen avser i första hand att utgöra grundval för standardisering av byggelement, så att generellt användbara element, särskilt industriellt tillverkade sådana, kan tillverkas och sammanbyggas med andra element med minsta möjliga inpassningsarbete och materialspill. Den avser dessutom:

- att förenkla projekteringsarbetet och göra det överskådligare genom att entydigt fastlägga byggelementets placering i byggnaden både i förhållande till varandra och till ett modulnät,
- att begränsa antalet dimensioner på byggelement till sådana vars anslutningsmått (se 7:1) är baserat på modulmått (se 7:11),
- att utgöra grundval för rationell måttsättning både av vanliga byggnadsritningar och speciella ritningar för modulariserade (se 7:10) byggelement och sammanbyggnadsdetaljer,

att förenkla arbetet på byggnadsplatsen, bl. a. vid utsättning av mått och vid montering och inplacering av modulariserade byggelement,

att underlätta samarbetet mellan projektörer, fabrikanter, distributörer och byggare.

3 Grundvalen för modulsamordning

- 3:1 Modulsamordningen innebär att man fastlägger storleken på en grundläggande modul, byggmodulen och dessutom:
- a) en eller flera planläggningsmoduler (se 7:18),
 - b) prefererade multiplar av byggmodulen att i första hand användas vid standardisering,
 - c) grundläggande regler för att bestämma och ange toleranser och fogar, passningar (tillåtna avvikelser från angivna anslutningsmått, se 7:2, och monteringsmått, se 7:14, och därmed storleken av fogar och fogvariationer mellan modulariserade byggelement),
 - d) regler för hur modulnätet används (se 7:12) och byggelement placeras i förhållande till nätet.

3:2 Modulsamordningen skall dessutom kompletteras med moduldetaljrutningar, som visar hur modulariserade element inpassas i byggnaden och placeras i byggmodulnätet.

4 Modulmått och deras användning

4:1 *Byggmodul* (se 7:3)
Som byggmodul skall användas en längdenhet som är 1 dm (100 mm).

Hela multiplar av denna enhet kallas modulmått och anges i dm vid storleksbeteckningar.

4:2 *Byggmått* (se 7:4)
Som allmän regel gäller att byggmått för modulariserade byggelement skall vara modulmått.

4:3 *Planläggningsmodul* (se 7:8)
Som planläggningsmodul skall användas ett mått som är en byggmodul eller en hel multipel av denna.

4:4 *Preferensmått* (se 7:19)
Som preferensmått skall användas modulmått. De avser att systematisera typbegränsning och standardisering och säkra kombinerbarhet mellan byggelement av olika slag och storlek.

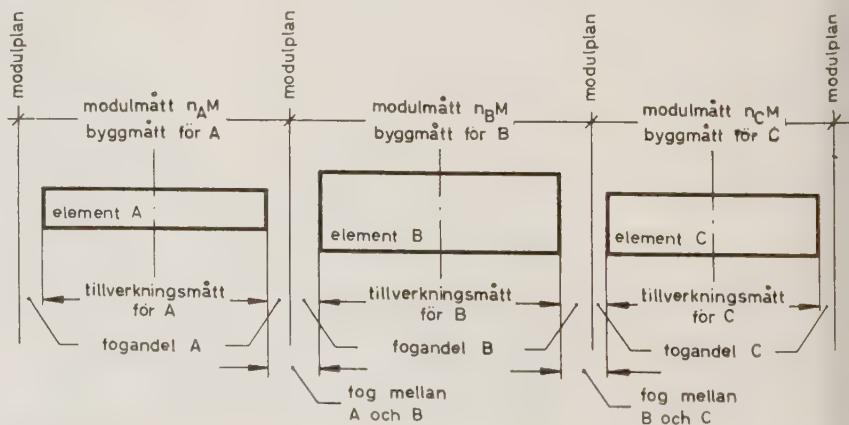

Fig. 1. Modulelement insatta i sina modulutrymmen

Dimensionering av modulariserade byggelement

Då anslutningsmått för modulariserade byggelement fastläggs skall hänsyn tas inte blott till tillverkning av elementet utan också till dess insättning i byggnaden och dess sammanpassning med tillstötande element.

Härvid skall följande iakttagas:

1 Varje byggelement skall principiellt hålla sig inom sitt modulområde, som bestäms av dess byggmått och linjerna i modulen. Principiellt tänks elementet placerat mitt i sitt modulutrymme (se fig. 1).

2 För elementets tillverkning fastläggs tillverkningsmått, varvid samtidigt tas hänsyn till:

21 erforderlig storlek av tillverkningstoleransen för ekonomisk och rationell tillverkning av elementet,

22 erforderlig storlek och placering av monteringsstoleransen för rationell montering av elementet på byggnadsplatsen,

23 den största och minsta praktiskt användbara fogen (se 7:5) mellan elementet och tillstötande element.

Då hänsyn tas till fogens tjocklek skall den fogandel som faller mellan elementet och det modulplan som avgränsar elementets modulområde från det tillstötande elementets bestämmas med hänsyn till ekonomisk tillverkning och montering för den vanligast förekommande användningen av elementet:

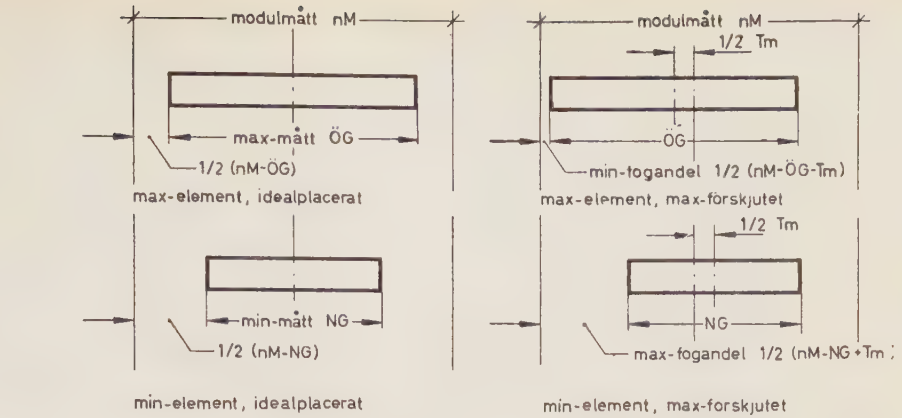
231 om som regel elementet skall sammanbyggas med andra element av samma slag skall fogandelen bestämmas så, att man erhåller den bästa och mest ekonomiska totalfogen mellan två sådana lika element,

232 om som regel elementet skall sammanbyggas med element av annat, men känt slag skall fogandelen bestämmas så, att man erhåller den bästa och mest ekonomiska totalfogen mellan dessa slags element,

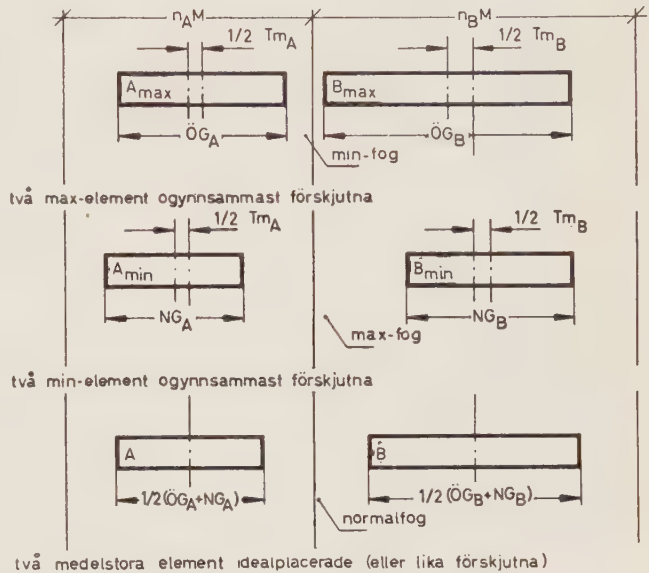
233 om elementet kan komma att sammanbyggas med alla möjliga andra element, även sådana som når helt fram till modullinjen, skall man räkna med att den nödvändiga totalfogen mellan elementen kommer att ligga helt på det kända elementets sida av modullinjen.

Mellan de faktorer som nämnts under 5:21-23 finns således ett inbördes beroende som framgår av fig. 2 och 3.

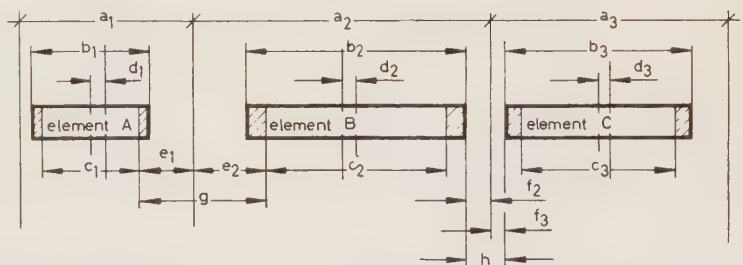
3 Tillverkningsmått (se 7:20) anges i mm och i regel med direkt

Ovan: Fig. 2 a. Tillverkningsstoleransen och monteringsstoleransen inverkar på fogandelen för det enskilda elementet

T. h: Fig. 2 b. Totala fogen mellan två element är beroende av tillverknings- och monteringsstoleransen

Nedan: Fig. 3. Kedja av monterade, modulariserade byggelement. $a_1 a_2 a_3$ = modulmått, $b_1 b_2 b_3$ = maximått, $c_1 c_2 c_3$ = minimått, $d_1 d_2 d_3$ = monteringsavvikelse, $e_1 e_2$ = maximal fogandel, $f_1 f_2 f_3$ = minimal fogandel, g = maximal fogtjocklek, h = minimal fogtjocklek

eller indirekt angivande av de gränser mellan vilka tillhörande verkliga mått skall hålla sig.

5:31 Vid direkt angivande av toleransgränser för tillverkning skall anges ett övre och ett nedre gränsmått (maximimått och minimimått) (se 7:8 och 7:9).
Exempel för ett byggmått på 18 dm $1790/1780$ eller max. 1 790 min. 1 780.

5:32 Vid indirekt angivande av toleransgränser för tillverkning skall dessa anges med deras avstånd från tillverkningsmåtten, varvid avstånd uppåt anges med förtecknet + och avstånd neråt med förtecknet -.

Exempel: $1786 + 4$, 1785 ± 5 .

5:33 För enkelhetens skull kan man i praktiken använda normal-beteckningar för måttangivelser. Vid sådana tillfällen är det praktiskt att använda medelvärden av gränsmåtten som tillverkningsmått och därmed också som utgångspunkt då toleranser anges.

Normal fogandel är den fogandel som uppstår på elementets sida av modulplanet, när elementets storlek har sitt medelvärde och är idealplacerat.

Normalfog är totalfogen mellan två element som båda har idealplacering och vilkas storlek är medelvärden av gränsmåtten.

Normalfogen mellan två olika element blir således summan av

de båda elementens normala fog-
andelar. (Se fig. 1.)

6 Projektering enligt modulsamordning

Då modulsamordning innebär att för varje byggelement avdelas ett bestämt område, som icke får överskridas, underlättas projekteringen om den utförs över ett modulnät (se 7:12) med byggmodulen som maskvidd.

6:1 Vid projektering skall de teoretiska plan där olika byggelement möter varandra så vitt möjligt sammanfalla med modulnätets plan. Detta innebär bl. a. att vägg- och golvytor (rummets begränsningsytor) och de ytor som begränsar öppningar i stommen skall sammanfalla med modulplan.

6:2 Om av konstruktiva eller funktionella skäl behov finns för en större planläggningsmodul än byggmodulen kan ett planläggningsnät med annan maskvidd än byggmodulen användas, då en byggnads huvudmått, axelavstånd och andra viktiga mått fastläggs. För sådana planläggningsnät kan olika maskvidder användas för olika slag av byggnader eller i olika riktningar inom samma byggnad beroende på byggnadsprojektets art och karaktär. Anm. I vissa fall, t. ex. då lika

ytterväggs-element skall klaffa med invändiga tvärvägg-
ar av olika tjocklekar, kan det vara lämpligt eller t. o. m. nödvändigt att placera vissa element förskjutna en halv byggmodul i förhållande till grundmodulnätet, t. ex. för att erhålla modulmått på rummen.

6:3 På arbetsritningarna kan hänvisas till särskilda moduldetaljritningar, som antingen standardiserats för allmänt bruk eller utförts speciellt för ett aktuellt bygge. Dessa skall visa hur byggelement skall placeras i förhållande till byggmodulnätet eller hur dess anslutning till andra element skall utföras.

Anm. På moduldetaljritningen anges element och fogar m. m. med storlekar som motsvarar idealfallet. Om de tillåtna tillverknings- och monteringsavvikelserna parvis är lika stora, betyder detta att elementen visas med de normalfogar som erhålls då elementens verkliga mått är = normalmåtten och elementen placeras mitt i sina modulutrymmen. Om det existerar ett optimalt mått i området mel-

lan gränsmåtten, bör detta mått användas som tillverkningsmått.

7 Betydelsen av vissa i modulsamordning använda ord och uttryck

(Nedan upptagna ord och uttryck är förklarade endast i den betydelse de har i modulsamordningen).

7:1 *Anslutningsmått* är de mått på byggelementet som är bestämmande för dess sammanbyggnad med och anpassning till andra element.

7:2 Tillåten *avvikelse* är skillnaden mellan en av de för toleransområdet angivna gränserna och tillhörande tillverkningsmått.

7:3 *Byggmodul* (grundmodul, basmodul), kan förkortas M, är den modul som utgör grundenheten vid modulsamordning för byggnadsindustrin.

7:4 *Byggmått* är de mått som anger hur stor plats ett byggelement med en tillhörande fog (en fogandel på var sida om elementet) upptar i en bestämd riktning.

7:5 *Fog* (= totalfog), förkortas F, är avståndet mellan två element där dessa möter varandra, oavsett om det i mellanrummet är anbragt ett fogmaterial eller ej.

7:6 *Fogandel* är avståndet mellan ett av två mötande element och det plan som skiljer elementen åt, i regel ett modulplan.

7:7 *Gränsmått* är gemensam benämning för det största och minsta tillåtna värdet på ett verkligt mått.

7:8 *Maximimått* (övre gränsmått), förkortas ÖG, är det största tillåtna värdet på ett verkligt mått.

7:9 *Minimimått* (nedre gränsmått), förkortas NG, är det minsta tillåtna värdet på ett verkligt mått.

7:10 *Moduliserat*, att ge byggelement och byggnader anslutningsmått som är baserade på en modul eller som refererar till ett modulnät. Moduliserade mått är således mått som är baserade på modulmått.

7:11 *Modulmått* är mått som är ett helt antal byggmoduler.

7:12 *Modulnät* är ett nät av linjer i ett rätvinkligt koordinatsystem med linjeavstånd = byggmodulen eller den valda planläggningsmodulen.

7:13 Tillåten *monteringsavvikelse* är ett elements största tillåtna avstånd i en bestämd riktning från idealplacering.

7:14 *Monteringsmått* är mått som anges på monteringsritningen och som anger elementets placering förhållande till modulnätet.

7:15 *Nedre avvikelse* är skillnaden mellan ett minimimått och tillhörande tillverkningsmått.

7:16 *Nominell storlek* är det modulmått som används som storleksbeteckning.

7:17 *Normalfog* är totalfogen mellan två element som båda har idealplacering och vilkas tillverkningsmått är medelvärde av gränsmåtten.

7:18 *Planläggningsmodul* är en modul som används vid projektering av en byggnad då det finns behov av en större modul än byggmodulen.

7:19 *Preferensmått* är vissa bestämda modulmått som speciellt vid standardisering föredras framför andra modulmått för att uppnå största möjliga kombinerbarhet.

7:20 *Tillverkningsmått*, förkortas T, är de mått som anges på arbetsritningen och som läggs till grund för tillverkningen. Tillverkningsmåtten är i allmänhet utgångspunkt för toleransangivelserna. Dessa behöver dock inte alltid vara utsatta på ritningarna.

7:21 *Tolerans*, förkortas T, för tillverknings-tolerans och T_m för monterings-tolerans, är ett mått på den bristande exakthet som tillåts vid tillverkning och monteringen av ett element och vid uppsättning av ett mått. Numeriskt är toleransen = skillnaden mellan ett maximimått och tillhörande minimimått.

7:22 *Verklighet* är skillnaden mellan ett verkligt mått och tillhörande tillverkningsmått.

7:23 *Verklighet* är det mått som avläses vid uppmätning av ett färdigt element.

7:24 *Övre avvikelse* är skillnaden mellan ett maximimått och tillhörande tillverkningsmått.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.- tid	Se Byggm.
Krematorium i Södertälje	25 maj 1957	Nr A 10 57 s. 1
Centrumbebyggelse i Virserum	1 juni 1957	Nr A 35 57 sid. X

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Kontorshuset i Stockholm. Arkitekt AR Sven Markelius. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

The Office

By L Holm

p. 105-110

This is a review of an investigation carried out by Torbjörn Olsson and Sven Siow, sponsored by a couple of large Swedish insurance companies. The investigation has been published in three volumes viz. I. *quality studies*, in which the requirements as to the qualities of the office room are discussed; II *dimension studies*, in which suitable layout modules are investigated and III *technical solutions* stating methods for judging floor-coverings and partition walls and discussing ceilings, windows and façade units.

The review pays special attention to the module studies and discusses in a concluding section whether automation will change the underlying principles of office planning.

Office buildings

Designed by Zimdals architect's office

p. 111-115

The four types of office building illustrated represent variations on the theme for industrial office buildings to suit different conditions.

Office building at Hällabrottet

The building is divided into two main sections, viz: that in which normal office work is carried out in which the division of rooms can be varied and that in which the management is housed, this latter section being static. One section is built of concrete and the other of natural stone.

Office building at Trollhättan

The building consists of a central section containing all the fixed units such as staircases, lifts, toilets, archives, conference room, conduits etc., and a closed circle of offices with movable wall sections,

mainly of glass construction. The fixed part and the basement were constructed in the normal way on a concrete frame erected on the site and with the corridors in the form of a corbelled balcony plate. The outer ring of offices was constructed of pre-fabricated units.

Office building at Lund

This building is in the form of a five-storey unit, together with one storey below ground, and has been so designed as to permit the addition of four additional storeys. A central section houses fixed units such as the staircase, lifts, toilets and a closed circle of offices with movable wall sections.

Office building at Gothenburg

The building forms one section of a block of buildings that is in the course of being reconstructed. The entire block is occupied by a firm of wholesalers. The stage already completed is intended for the administration and staff quarters.

Office building at Stockholm

By G Lettström

p. 116-118

Exhaustive examination of the foundations showed that the ground consisted of a 66-foot layer of clay. The basements storeys were built from the top downwards while at the same time the storeys above ground were constructed. At certain points excavations were made down to the bed-rock and a number of stout concrete columns, on which the slab on which the upper sections of the building are based, were cast into the rock. As soon as a basement joist had been cast it was undermined to make room for the next lower basement storey. This was found to be the best method of dealing with the enormous pressure exerted by the surrounding layers of clay. Above ground, the frame of the building is of current type with a bearing column system and joists of concrete. In all, the building contains 130 office rooms. The size of the rooms can easily be varied.

Office building at Holmsund

By G Lettström

p. 119

This office building, constructed in red sanded facing tile, is square in shape with a central, light staircase adjoining a dark concrete centre section containing archives, cleaning cupboards and toilet accommodation for each storey. The offices are situated around this centre section.

Office building at Stockholm

Trades Union Centre, stage 2

By S Markelius

p. 120-121

The whole centre will be completed in three stages, the first of which was ready two years ago. The second stage was provisionally arranged for the offices that had to be moved from the old building which has been pulled down to make room for the third stage. Stage two contains mainly space for the Trade Unions. The façade has no supporting function and consists of prefabricated frames with glass panels and aluminium vertically sliding windows.

Office and apartment building in Eskilstuna

By H Borendal

p. 122

The building is divided into two units. One is an almost square building containing shops on the ground floor and five storeys of offices above, while the other is somewhat longer and contains shops on the ground floor and four storeys of apartments above.

Office building in Stockholm

By E Grönwall

p. 123

Since the beginning of the 1940s only a few office buildings have been erected in Stockholm. The shortage of plots very often results in it being impossible to find a suitable site. The building contains shops on the ground floor, six storeys of offices above and two basement storeys, the lower of which is entirely taken up by garage space.

Office and store building at Solna

By N Lönnroth

p. 124-125

The basement contains the main stores, the ground floor main and current stores and the packing and despatch departments. The outer space on the 1st floor is occupied by the book-keeping departments while the centre section of both this floor and the one above is used for main stores. The second floor contains offices and the third a book-binding establishment. One side of the building adjoins the stone hill side into which a combined garage-air-raid shelter has been built.

Office building at Sundsvall

By L Uhlin

p. 126-127

This office building contains the necessary premises for the publishing of the paper and a jobbing and bookwork printing firm as well as offices and shops for hire.

Two office buildings at Växjö

By B J Jörgensen

p. 128-129

The office units are flexible. Parking space has been arranged on the open court above the shops. The fire wall of the neighbouring building facing the court has been enlivened by non-figurative painting.

Tullen

This block of office buildings has been built with the aid of a loan from the State and, consequently, 50 % of the area must be devoted to apartments. The flats are placed facing a quiet street while the offices overlook the main business thoroughfare.

New office buildings

p. 130-132

A great amount of office buildings are now being constructed or projected in different parts of Sweden. A choice of these buildings are shown here in connection with the office buildings published earlier in this issue. The plans are schematic standard plans.

DET ROMANTISKA SKIMRET

Varför tiger 30-talets pionjärer, frågade nyss en ung arkitekt i en tidskriftsartikel, som var fylld med missnöje och protester mot tingens nuvarande ordning i allmänhet och den svenska arkitekturen i synnerhet. Jag stannade något undrande inför frågan, som uttalad med så kraftigt tonfall verkade litet besynnerlig. Varför tiger 30-talets pionjärer?

Svaret är ganska enkelt. De har väl inte någon särskild anledning att yttra sig. Allra minst samla sig till något slags da capo-framträdande. De känner sig antagligen inte ha större anledning till speciella ingripanden än någon annan som är aktivt verksam för den svenska byggnadskonsten i dag. Situationen vid decennieskiftet 1930 liknar nämligen knappast i något avseende dagens situation. Husbyggandets påbörjade mekanisering innebär visserligen ett fullföljande av 30-talets program, men de problem som detta har medfört är av en art som inte tidigare förutspåddes.

Nu kan man ju naturligtvis tänka sig att denna vädjan till veteranerna bara gällde den personliga förmågan så där i största allmänhet. Men även då ter sig en uppfordran omotiverad, då de ännu verksamma av dessa just på allra senaste tid gjort särskilt betydande insatser både praktiskt och teoretiskt.

När främmande arkitekter och arkitekturkritiker besöker Sverige, reser runt och ser sig omkring, inhämtar elementära upplysningar och sedan uttalar sig eller skriver en artikel om nutida svensk arkitektur, brukar resultatet bli ett retroaktivt budskap om 30-talets förträfflighet. Mer avancerade iakttagare sträcker sig till en jämförelse mellan nyare arkitektur och 30-talet, men sällan till något försök att analysera den aktuella arkitekturen och dess egna förutsättningar.

Den svenska 30-talsfunktionalismen avtecknar sig i dag med stor tydlighet för alla som sneglar det minsta bakåt, och den lämpar sig därför synnerligen väl för uttalanden och värderingar. Men det är också fullt tydligt, om man tänker efter, att de byggnadsverk som kvalitativt har stått sig sedan denna tid är överraskande få, och att pionjärerna i många fall har utfört sina tyngst väsende arbeten under en senare och långt mindre heroisk period.

Även våra blivande arkitekter tycks vara angripna av funkissvärmeriet. I Meningsbladet A 5 skildrades Stockholms-

utställningen för en tid sedan av en grupp teknologer. Det gjordes både kunligt och engagerat, men samtidigt i en sådan anda som antagligen av 30-talets pionjärer skulle ha kallats ofruktbar romantik.

Det har sagts att ett av de allvarligaste problemen inom arkitekturen nu är följderna av den mekaniska upprepningen och att medlen, själva produktions sättet, hotar att bli något väsentligare än målet. Det har också bestridits. Det blygsammaste försök att klarlägga något av detta är värt mer än böner och åkallan. Det förträffliga 30-talet tillhör arkitekturhistorien.

E Th

LITTERATUR

Industriplanering

Vid institutionen för arkitektur II har under hösten utgivits ett kompendium i industriplanering. Detta kompendium har en något annorlunda karaktär än de vid institutionen tidigare utgivna. På grund av ämnets omfattning och inte minst på grund av de snabba förändringar som betingas av utvecklingen, har kompendiet icke syftat till att ge en måttammanställning utan snarare till att ge en introduktion i planeringens metodik. Byggnadsprojekteringen är inom industriplaneringen i kanske högre grad än inom andra områden en gentemot det förberedande programstudiet sekundär angelägenhet. I kompendiet har också tyngdpunkten lagts på detta förberedande studium.

Kompendiet kan erhållas från institutionen för arkitektur II och kostar 15 kronor.

JOS

DEUTSCHE BAUKUNST

heter en till det yttre särdeles respektgivande foliant av den tyske arkitekten Hans Koepf. Han har haft ambitionen att åstadkomma ett stort inventarium över hela den tyska arkitekturen från senromersk tid till våra dagar. I foton, ritningar och korta byggnadsbeskrivningar presenteras ett frikostigt urval av vad det tyskspråkiga Europa byggt under två årtusenden. För att uppgiften skall lyckas, fordras en genomtänkt metod att presentera de tusentals byggnader, det här är fråga om, en medvetenhet och konsekvens i urvalet av data och ett enhetligt, koncist sätt att karakterisera objekten. Koepf har ingenting av detta. Texten består till större delen av intetsärande formbeskrivningar, »planen är H-formig», »till vänster reser sig ett torn med spetsigt tak», etc., fotografierna är inte de bästa, husplanerna utan uppgift om vilken våning det är fråga om. Data om byggherrarna saknas, liksom skalor. Till nöds går det att överse med dessa brister, det finns en annan och allvarligare svaghet. Urvalet av

byggnader är ofta en smula egendomlig i ett avseende direkt beklämande. De finns bara ett skede i den tyska arkitekturen, som verkligen haft en världshistorisk betydelse, tiden från sekelskiftet till nazismens maktövertagande. Det var Tyskland, som den nya arkitekturen gång skapades genom insatser av tyskar och genom en utomordentligt intensiv import av idéer från utländska pionjärer. Det var först, när de togs upp i tysk debatt, och därigenom nådde en jättes publik, som Frank Lloyd Wright, de engelska villabyggarna, Stijlgruppen och Le Corbusier verkligen kom att betyda något. I sina hemländer levde de isolerade, nedtryckta av det officiella och akademiska. Det radikala Tyskland blev den smältdegel, där de nya resultatet prövades och där de stora experimenten gjordes, framför allt i fråga om bostadshus och industribyggnader. Ingen annan tid i den tyska arkitekturs utveckling har ägt en sådan originell kraft eller nått en lika världsomfattande framgång. I äldre tider har Tyskland i stor utsträckning varit ett land, som blott passivt mottagit utifrån kommande arkitekturidéer. Inte ens stora imperiebyggnader som de tyskromerska kejsarna under medeltiden eller Karl V skapade en kyrko- och slottsarkitektur av verklig självständighet. Också under dessa tider av tysk kraftutveckling förblev Italien och Frankrike de dominerande konstländerna. Det stora undantaget är just 1900-talet, då det radikala Tyskland som Hitler till sist förintade, gjorde en insats, vars räckvidd vi blott kan ana och vars verkningar sedan några årtionden dominerar allt västerländskt miljöskapande. Koepf nämner ingenting om detta. Han kliver nära nog direkt från några 1800-talsbyggnader till Haus der deutschen Kunst i München. Inte en bild, knappast ens ett ord om Peter Behrens, Walter Gropius, Miës van der Rohe och alla de andra nyskaparna, lärarna och propagandisterna. Koepf har sina skäl. Sådan arkitektur kommer snart att vara förgäten, den är osunt maskinmässig och därigenom människofientlig, utvecklar han i torftiga och stereotypa fraser. Det är återigen de gamla slitna argumenten, använda av konservativa under 20- och 30-talen, där efter utnyttjade av nazisterna och synbarligen ännu gångbara bland dem, som ingenting lärt och ingenting glömt. Det är bekant, att många tyska konsthistoriker resonerar på detta sätt – Hans Sedlmayr, avskedad i Wien efter kriget och numera professor i München, har angivit tonen bland dem. Koepfs verk ger ett nytt bevis för styrkan och envisheten i denna opinion. Det är en djupt olustig bok.

Göran Lindahl

Deutsche Baukunst av Hans Koepf. Två delar i ett band. Stuttgart 1956. Utgiven på Deutscher Fachzeitschriften- und Fachbuch – Verlag GMBH av Die Bauzeitung – Deutsche Bauzeitung, Hospitalstrasse 12, Stuttgart N. 636 sid. Riktigt illustrerad. Pris 72 DM

tommen i det publicerade materialet
r några av de kända amerikanska kon-
orshusen från 40- och 50-talen. I övrigt
r det mest tyskt och, med all reverens
ör de senaste årens frammarsch, väl
nycket tyskt.

Varje objekt redovisas med fotografier
och typiska våningsplaner – mycket tyd-
gt ritade – samt med en tabellartad
materialbeskrivning. Undantagsvis före-
kommer också någon detaljritning.

Framställningen är alltför summa-
risk i tekniskt hänseende att boken skall
ge någon egentlig vägledning vid pro-
jektering av kontorshus. Vad man främst
kan lägga märke till är att den s. k.
planmodulen i lika mån tycks ligga om-
kring 1,30, 1,70 och 2 meter men också
att man i många kontorshus har så stor
modul som 3,5–4 meter. Vidare tycks
det bli alltmer vanligt att fasaderna ut-
formas som lätta skärmväggar.

Som bilderbok har »Büro- und Ver-
waltungsgebäude» förtjänsten av gott
papper, utmärkt tryck och ett flertal
vackra bilder.

Lars Malm

Büro- und Verwaltungsgebäude av Kurt
Hoffmann och Alex Pagenstecher. Julius
Hoffmann Verlag, Stuttgart 1956. 160
sid. Rikt illustrerad

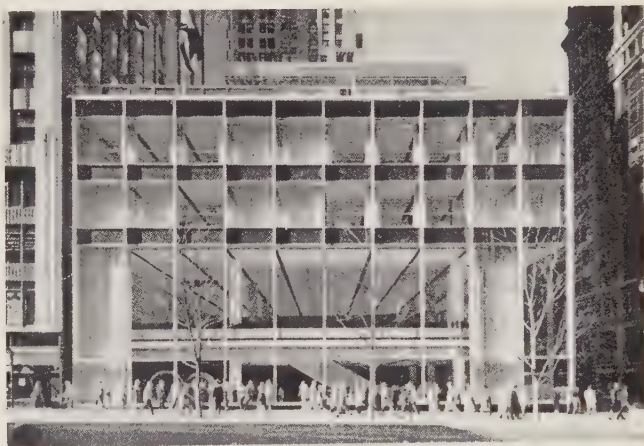
T. h: Kontorsbygg-
naden till en repara-
tionsverkstad för
Volkswagen i Braun-
schweig. Arkitekt
Friedrich Wilhelm
Kraemer

Ovan: Försäkringskontor i Drammen. Arkitekt Ragnar Anker Nilsen
och Arne Grenager

Ovan t. h: Bankbyggnad för Manufacturers Trust Co i New York.
Arkitekter Skidmore, Owings och Merrill

T. h: Monterbart byggnadskontor i Rotterdam. Arkitekt Marcel Breuer

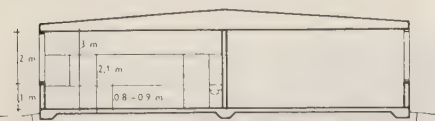

Inom Statens nämnd för byggnadsforskning arbetar en grupp med skolbyggnadsproblem. Denna grupp kommer efter hand att framlägga sina resultat, och den första skriften, »Skolpaviljonger», har nu utkommit.

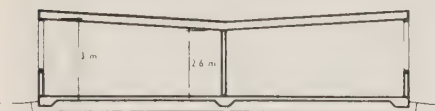
I denna presenteras planer och sektioner till skolpaviljonger av tre olika storlekar. Syftet är att man med hjälp av sådana paviljonger skall kunna möta den under de närmaste åren starkt ökade belastningen på befintliga skolanläggningar. Utan att eftersätta pedagogiska krav vill man med paviljongerna alltså skapa lättbyggda och billiga klassrumsenheter.

Avsikten är i första hand att stimulera tillverkarna av »monteringsfärdiga småhus» att ta upp skolpaviljongerna på sitt produktionsprogram. Dessa tillverkare har därför givits tillgång till det fullständiga utredningsmaterialet (principritningar för vägg- och takkonstruktion, grundläggning och uppvärmningssystem, arbets- och materialbeskrivningar m. m.). De har även inbjudits att i konkurrens med »vanliga» byggnadsfirmor lämna anbud på skolanläggningar av detta slag i Uppsala.

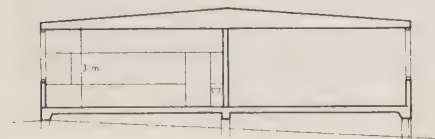
Utredningsmaterialet finns tillgängligt på byggforskningens planeringsutskott, där man också framdeles kommer att följa utvecklingen på området. Intresserade byggherrar (skolstyrelser) och producenter som vill pröva dessa paviljonger hänvisas till planeringsutskottets sekreterare för närmare upplysningar.

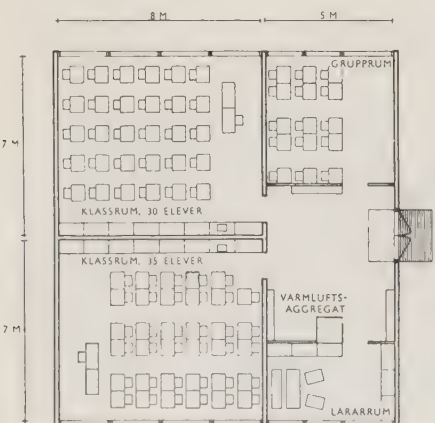
Grundläggning på utbredd platta

Alternativ takutformning

Grundläggning på plintar

ARKITEKTERNA

OCH DET OFFENTLIGA BYGGANDET

var ämnet för diskussionen vid Arkitektföreningens sammanträde den 18 mars. Inledningsföredraget hölls av generaldirektör Stig Ödéen, enmansutredare med många medhjälpare. Föredraget och den följande diskussionen återges nedan i förkortad form.

Generaldirektör Stig Ödéen: Det utredningsuppdrag som den 15 januari 1954 lämnades mig av kommunikationsministern men som i lika mån finansieras av sju olika departement har till föremål huvudparten av det offentliga byggandet, således skolor, sjukhus, socialvårdsbyggnader, administrationsbyggnader, de affärsdrivande verkens byggnader, osv.

Utredningen har enligt direktiven föranletts av att våra produktiva resurser inte förslår till att tillfredsställa de behov som föreligger. Den ram för investeringar på detta område som står till förfogande kan inte tänkas ökad på bekostnad av andra angelägna investeringsbehov. Men utredningen är inte heller föranledd av någon strävan att minska denna ram eller söka minska det allmännas utgifter för offentligt husbyggnade. Avsikten är i stället att genom att söka nedbringa kostnaderna för varje enskilt bygge kunna inrymma fler byggen inom investeringsramen, eller med andra ord att söka nå en större behovstillfredsställelse på detta område inom ramen för de tillgängliga resurserna.

Utredningsuppdraget innefattar en inventering av de aktuella byggnadsbehoven på detta område och ett fastläggande av disproportionen mellan de faktiska behoven och de tillgängliga resurserna samt förslag till åtgärder att nedbringa kostnaderna för skaffning av offentliga byggnader av skilda slag. Den första delen av utredningsuppdraget är slutförd, och resultatet har jag framlagt i ett betänkande den 30 oktober förra året. I betänkandet har bland annat gjorts ett försök att på grundval av en begränsad stickprovsundersökning skapa en uppfattning om kostnadsutvecklingen inom det offentliga byggandet. Undersökningarna visar klart och tydligt, att kostnadsstegringen inom det offentliga husbyggnadet under de senaste två decennierna varit starkare än byggnadskostnadsstegringen, starkare än på bostadsområdet och starkare än vår konsumtionsstegring i allmänhet. Att denna stegring måste hänföras till en standardökning som varit större på detta område än på andra torde vara ganska klart.

Den inventering av de aktuella byggnadsbehoven som betänkandet innehåller har resulterat i att det totala aktuella byggnadsbehovet på detta område upp-

skattas till i runt tal 13 miljarder kronor, räknat i nuvarande penningvärdet. Det skulle betyda att investeringarna för att kunna tillfredsställa det föreliggande behovet, skulle successivt behöva stegas från nuvarande belopp av 600 700 miljoner kronor om året till det tre dubbla år 1966.

Det fortsatta utredningsarbetet avser att ta upp problemet ur var och en av de aspekter som anges i direktiven. Jag har i första hand gått in på de organisatoriska och finansiella frågorna. Så vitt jag nu kan bedöma är det sannolikt att utredningen resulterar i förslag till ganska omfattande reformer i fråga om det statliga byggandets ledning, de statliga tillsynen av det statsunderstödda byggandet, finansieringsformerna för det statliga byggandet samt statsbidragsgrunderna.

I ett tredje betänkande, som planeras bli färdigt i början av nästa år, skall de tekniska frågorna rörande offentliga byggnaders utformning och utförande tas upp. Jag har planerat och i ganska stor utsträckning igångsatt ett antal teknisk-ekonomiska undersökningar i olika begränsade, konkreta frågor. Arbetet med dessa undersökningar utförs alltså utanför utredningen stående, enskilda fackmän, institutioner eller myndigheter. Resultaten av undersökningarna skall utgöra grunden till det tredje betänkandet, rörande de tekniska frågorna. Vi har t. ex. en undersökning som vi har kallat *våningsantal och planform*. En annan undersökning, som igångsatts parallellt därmed, har vi kallat *konstruktion och material*. Sedan har vi i anslutning till de nu nämnda undersökningarna en som utförs inom försvarets fabriksstyrelse och kallas »*Vad kostar källare?*» Sedan har vi tagit upp ett par byggnadsfrågor i särskilda utredningar. En av dem har vi kallat *fönstertyper och fönsterstorlek* och en liknande fråga som behandlas gäller *golvmaterial och golvkostnader*. Slutligen har vi en undersökning som vi har kallat *ventilation och anläggningskostnader* som utförs inom byggnadsstyrelsens värmetekniska byrå. Som en sista etapp i utredningen kommer jag att ta upp de krav som ställs på byggnadens standard och utrustning. Jag har nämligen ansett att man, innan man börjar diskutera en reell standardsänkning, måste ha gjort allt som varit möjligt för att på det organisatoriska, finansiella och tekniska planet genomföra all rationalisering till minskande av kostnaden.

Även om undersökningar på de tekniska, finansiella och organisatoriska planet bör kunna anvisa vägar till besparingar, framgår det redan tydligt, att det inte förslår långt. Inte ens med så kraftiga besparingar får vi möjlighet att tillfredsställa de verkligen föreliggande behoven av offentliga byggnader. Det blir därför sannolikt en tvingande nödvändighet att även börja tumma på de i och för sig motiverade funktionskraven. Till större delen torde disproportionen mellan förefintliga byggnadsbehov och möjligheterna att tillfredsställa

dem vara av bestående karaktär. Det borde vara så, att även under normala förhållanden de av den tekniska utvecklingen skapade behoven av nyttigheter aldrig kan kvantitativt helt tillfredsställas av de samtidigt existerande tekniska resurserna. Det nu aktuella problemet kommer att förbli ett av det moderna samhällets ständiga problem. Vi har i dag ett behov motsvarande minst 13 miljarder kronor, och vi måste räkna med en maximal investeringsram på detta område av omkring 700 miljoner kronor. Det är fakta som måste hållas i minnet vid varje diskussion om de frågor jag här behandlat. Först om de hålls i minnet står man på jorden; går man från dessa fakta, är diskussionen meningslös. Det är framför allt på två områden som de stora vinsterna och de stora insatserna kan göras. Det ena gäller programmet. Det andra gäller lösningen som tillfredsställer detta program; det gäller med andra ord projekteringen.

Finns det inom arkitektkåren tillräcklig förståelse för att projekteringen av det offentliga byggandet inte blott är ett tekniskt och konstnärligt, således ett kvalitativt problem, utan till dominerande del ett kvantitativt, ekonomiskt avvägningsproblem? Är arkitekternas utbildning tillräckligt god? Är ändringar och reformer påkallade som sätter arkitekterna i stånd att göra större insatser för att skapa tillräckligt många goda skolor, ålderdomshem och sjukhus? Jag tror, om så är fallet, att initiativet måste komma från arkitekterna själva, från de arkitekter som allvarsamt söker angripa problemen på andra sätt och som uppfäkt bristerna.

Arkitekt Tage William-Olsson: Generaldirektör Odéen ser pessimistiskt på utvecklingen men utgår då från en förutsättning som inte alls är given, nämligen att det internationella politiska läget alltjämt skall förbli sådant att vi är tvungna att vidta omfattande rustningsåtgärder. Det skulle väsentligt förändra hela situationen om man successivt kunde ta i anspråk en ökande del av de kostnader, som nu går till försvaret, för fredliga investeringsändamål.

Professor Nils Ahrbom: Det är klart att man kan spara mycket på de anvisade vägarna, men man torde kunna spara minst lika mycket på programskrivandet. Men vem är sakkunnig på programskrivandet när det gäller en vetenskaplig institution, ett sjukhus eller sådant? Kan det vara de människor som skall använda byggnaderna? Jag är inte alldeles säker på den saken.

Arkitekt Hakon Ahlberg: Jag anser att en arkitekt inte fullgör sin uppgift ordentligt om han inte försöker grundligt sätta sig in i ett program och även betraktar det från ekonomisk synpunkt. Det är ju i själva verket där de stora

besparingarna kan göras. Programmet påverkar inte bara anläggningskostnader utan framför allt driftkostnaderna på ett annat sätt än de tekniska och arkitektoniska åtgärderna.

Arkitekt Tore Webbjörn: Jag har fått den bestämda uppfattningen, att utredningsmannen anser att det i dag kanske vanligast förekommande lilla arkitektkontoret är en historisk företeelse, stadd på avskrivning, och ju fortare den kan avskaffas, desto bättre. Det förhåller sig säkerligen så att det finns en viss typ av uppgifter som lämpar sig för det lilla kontoret, och det finns andra uppgifter där en större organisation arbetar bättre.

Det förekommer i betänkandet en hel del resonemang som exempelvis det brännande problemet om standardutvecklingen, hur vissa typer av allmänna lokaler har fördyrats eller – för att uttrycka det på ett annat sätt – hur standarden har höjts. Kan ökningen bero på en byggnadsteknisk standardstegring? En standardökning som består i annat materialval och högre byggnadsteknisk kvalitet är från byggherrens synpunkt många gånger motiverad, därigenom att han sparar på underhållskostnaderna. Utredningen förbigår att byggherrarna väntar sig en fortsatt inflation. En uppdragsgivare kan i dag ekonomiskt sett kosta på praktiskt taget vilket material som helst, bara han därigenom vinner en ökad hållbarhet och minskade driftkostnader. Det är orealistiskt att tro att en byggnadskommitté i en svensk landskommun skall göra en besparing i anläggningskostnaderna och påtaga sig högre underhållskostnader för att därigenom möjliggöra för en annan kommun att bygga en gymnastiksal eller snarare en del av materialrummet till en gymnastiksal.

Det råder ingen tvekan om att utredningen redan har givit resultat. Jag känner till ett par fall där det har visat sig att det faktiskt gått att högst avsevärt minska kostnaderna för ett bygge bara för att vederbörande tvungits till det – det granskande ämbetsverket godkänner inte projektet med mindre än att ett par hundra tusen kronor sparas.

Odéen: Jag har i betänkandet visat med siffror hur splittrad projekteringsverksamheten är. Jag har även sagt att det dock finns tendenser på olika håll att skapa större arkitektorgan med bättre och allsidigare resurser än det lilla arkitektkontoret har. Det finns bland de enskilda arkitekterna en hel del förtag – till och med i aktiebolagsform – som har ganska stora resurser. I ett par offentliga myndigheter har byggts upp något som möjligtvis kan kallas projektorgan, och vidare har det på det kommunala området kommit fram tendenser till skapande av åtminstone formellt kompetenta projektorgan. Jag tror icke någonting i detta hänseende kan göras

utifrån utan att det måste komma från arkitekterna själva och naturligtvis från andra projektörer.

Ahlberg: Det är klart att det större kontoret i vissa fall kan ge en bättre service – om det är rätt uppbyggt, vilket långt ifrån alltid är fallet. Det är en risk att dessa större kontor, även om de kompletteras av individuella arkitekter som arbetar friare, fastnar i slentrian. Ofta kommer viktiga uppslag från de små kontoren och dem som inte från början är inställda på ett visst område.

Arkitekt Erik Dahlberg: Den adekvata frågeställningen är nog inte stora eller små kontor, utan dåligt eller gott samarbete. Samarbetet med specialisterna är icke bra, och inte heller undervisningen är idealiskt ordnad – bland annat saknar vi ytterligare specialistgrenar som det moderna samhället kräver. Det är särskilt angeläget att vi skaffar oss instrument att förstå de ekonomiska faktorerna. Arkitekter och andra som projekterar kan icke sätta sig in i vad de olika detaljerna kostar. Det är för komplicerat, och priserna är som amöbor – de är olika från ena fallet till det andra. Vi måste få kostnaderna uttryckta på ett annat sätt än i de skråindelade kategorierna betongarbete, snickeriarbete, målningsarbete osv.

Odéen: Det är alldeles riktigt att det stora kontoret kan arbeta konventionellt och slentrianmässigt. Men utvecklingen har gått mot större kontor.

På alla andra områden är de som projekterar anläggningar antingen knutna till den presumtive ägaren eller till producenten. När det gäller husbyggnader står projektören självständig. Sannolikt är det en riktig form.

Utan att ha ett något så när exakt underlag för kostnadsbedömningar svär var alla beräkningar i luften. Arkitekterna vet exempelvis att pivåfönster är dyrare än kopplade inåtgående fönster, men om de visste att de var dubbelt så dyra, kanske de inte skulle välja den typen av fönster och därigenom fördyra det offentliga byggandet med mellan en halv och en procent.

Ahlberg: Om ett visst material kommer till större användning, så kan produktionen därav rationaliseras. Några måste våga använda ett nytt material. En och annan får kanske betala fiolerna, men det kan inte förnekas att de som vågar göra misstag i många fall för utvecklingen framåt.

Webbjörn: Odéen har präglat slagordet att vi nu inte längre står inför ett kvalitativt problem, utan ett kvantitativt.

Man kan vända på saken och säga, att om det gäller att projektera under knapphetens kalla stjärna, så blir det för projektörerna i ännu högre grad ett kvalitativt problem att göra det bästa möjliga av de knappa resurserna.

Ödéén: Jag kan efter att under de senaste fem åren ha studerat åtskilliga hundra hus sammanfatta min personliga erfarenhet så, att de billigaste husen icke har varit de fulaste.

William-Olsson: Huvudavgörandena i denna fråga ligger på det politiska planet. Man kan inte vänta sig att vi arkitekter skall kunna göra mer än vårt bästa.

Arkitekt Torsten Westman: Är siffran 13 miljarder under en tidsperiod en statisk siffra? Vad man önskar ligger väl alltid framom vad man kan göra. Därmed är inte sagt att sparsamheten i och för sig är onödig, men vi kanske bör sätta in sparandets relativitet i bilden.

Ödéén: Den ekonomiska livslängden för en offentlig byggnad rör sig om ett tredjedels sekel och absolut inte mer. Efter 25, 30 år måste vi bygga om operationsavdelningarna på lasaretten, bygga om laboratorierna i läroverken osv.

Vi kan inte avstå från standardökningen. Innan man börjar tumma på den reella standarden, måste man vara fullt säker på att man gjort allt för att bygga så billigt som möjligt utan att sänka standarden.

Ordföranden, byråchef Mats Erik Molander: När det gäller frågan, om små eller stora kontor är att föredra, har bristen på arbetskraft en avgörande betydelse här liksom på andra områden. Fördelen med de stora kontoren är väl att de kan lägga ned pengar på ett direkt utvecklingsarbete, men den fördelen kan inte utnyttjas om de inte har tillgång till arbetskraft, och därvidlag är ju utbildningen av fackmän ett problem.

Det måste ske en integrering mellan programskrivning och projektering. Lika så fordras en integrering mellan projektering och produktion. Också där har väl de större kontoren bättre möjligheter att göra sig gällande, under förutsättning att det är fråga om objekt som kräver sådana insatser.

Det har hela tiden framskymtat att arkitekten har svårt att arbeta med exakt underlag. Jag tror att vi arkitekter därvidlag är mer utsatta än andra, därför att vi inte rör oss med siffror på samma sätt som andra. Konsulter m. fl. cacheerar sin okunnighet med en imponerande flod av siffror, integraler och e-logaritmer, men när man känner dem på pulsen finner man att de är ute på lika halis som vi.

En sagostad

En av de senaste turistattraktionerna i Florida är denna »sagostad», som nyligen uppförts till barnens nöje vid Pompano Beach. Det är en liten stad som helt är fylld med byggnader och figurer från kända sagor. Ett slott med vaktorn och tinnar bevakar ingången till sagostaden. På den lilla bron som leder över en vallgrav till denna ingång

står det på en skylt att just nu lämnar man verklighetens land och nu kan vad som helst inträffa. På den ena av de mindre bilderna förekommer valfisker som slök profeten Jona och som också tycks kunna härbärgera åtskilliga nyfikna ungar och på den andra ser man en version av den klassiska sagopumpen.

Foto: United Press

För många offentliga konstverk i Norden håller inte måttet, anser den norske konstnären Sigurd Winge i ett intervjuuttalande i Stockholms-Tidningen, ur vilket ett avsnitt återges nedan. Winge är en av de mer kända yngre konstnärerna i Norge, och har bl. a. utfört en muralmålning i Oslo handelsgymnasium. Han skall göra väggmålningarna i Oslos nya krematorium, och även en muraldekor i Kristiansunds nya rådhus.

Monumental konst på offentliga vägar, konst som folk ser i förbigående mitt i vardagsjaktet, konst som man inte är uppfordrad att beskåda med hatten i hand och ett begrundande ansikte – den konsten måste mer än någon annan ge en gnutta poesi. Det är vanvetligt och absolut verklighetsfrämmande att tro att de som kommer till en bank för att amortera eller klara av en växel kan glädjas över en målning om bankirväsendets utveckling eller att posttjänstemännen känner sig uppbyggda av att dag ut och dag in se på vandrande lantbrevbärare. Tyvärr anser så många att målningar i sådana byggnader: skolor, post, banker etc., måste ha direkt konkret anknytning till skolväsen, postväsen, bankväsen och så vidare.

Det är ett gruvligt fel och det är synd eftersom det satsas så pass mycket nu på offentliga byggnaders konstnärliga utsmyckning. Ibland är också det stora felet att det blir hastverk och hafsverk. Den kommitté som har beställt konstverket hetsar på: ofta finns där heller ingen sakkunnig person med, ingen som vare sig vet vad konst är eller hur den kommer till.

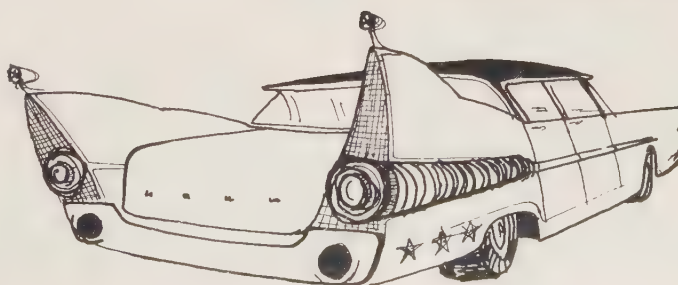
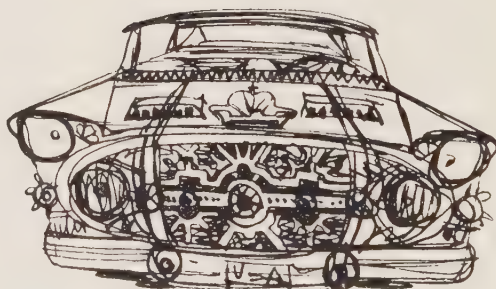
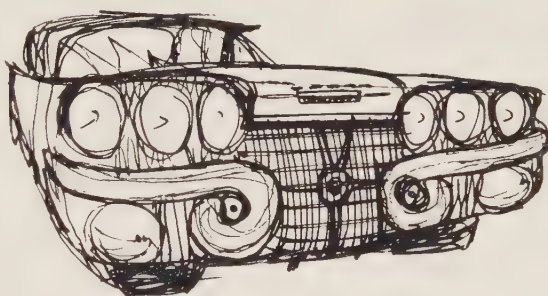
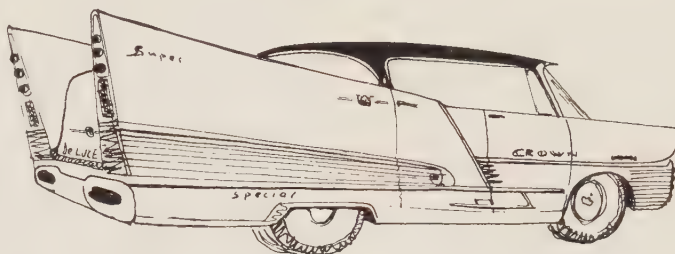
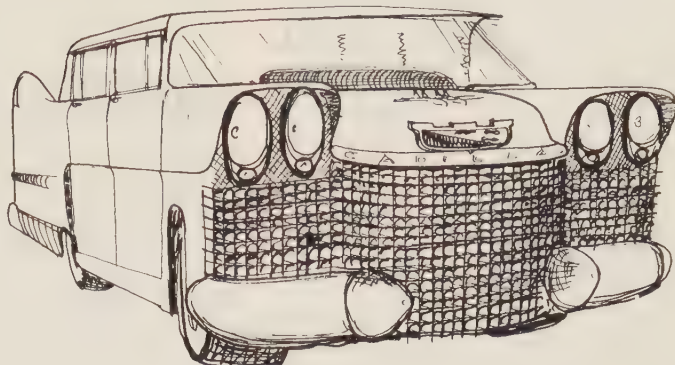
Och å andra sidan den unge konstnären som fått beställningen och redan gjort sina skisser och kartonger och kanske fått ut pengarna: han har brått att bli av med det hela. Inte bara därför att kommittén hetsar honom med invigningsdata och avtalad tid utan därför att han inte helt förstår sin uppgift. Nämligen att skapa något som organiskt växer fram ur hela sammanhanget.

Så blir det som det blir: en alltför stor del av de offentliga konstverk som utförs i Norden håller inte måttet. Är tillkomna under helt felaktiga förutsättningar och på ett felaktigt sätt. Det är kanske lika mycket konstnärernas fel som de olika beställarnas.

Konst kan aldrig vara hastverk, måste växa fram ur tingen runt omkring: väggar och murar och arkitektur, hav – om det är hav, himmel om det är himmel, måste få sitt ord med. Sânt kan man inte rita upp på kartonger ett halvår i förväg och sen överföra som vore det fråga om en vanlig tapet.

Byggmästarens motorsinnade tecknare redovisar här sina intryck av årets bilmodeller, vilka han anser har många intressanta drag i designavseende. Flertalet modeller kännetecknas i år av låg höjd utvändigt och förvånande stor höjd invändigt, rymligt bagageutrymme, bensinsnålhet, europeiska vägeskaper, amerikansk komfort, snabb acceleration samt ett representativt och stilrent yttre. Samtliga modeller överträffar varandra beträffande alla dessa egenskaper, varför vi icke ansett det erforderligt att nedan upprepa dessa karakteristika för varje modell.

Tecknare: Teknolog Gunnar Lantz

Färgskolan 1957

kommer i sommar att förläggas till Gripsholms Folkhögskola, Mariefred, under tiden 24 juni–7 juli. Kursens mål är att ge en sammanfattning av det vetande inom färgestetiken och angränsande områden, som vi idag förfogar över samt att ställa dess tillämpning under diskussion. Kursen vänder sig till alla färgintresserade och främst till dem, som utövar eller på annat sätt kommer i beröring med konstnärlig eller konstindustriell verksamhet. Upplysningar angående kursen lämnas av Svenska Slöjdföreningens Studieavdelning, Box 7047, Stockholm 7.

DIVERSE

Husbyggnadstekniker till Etiopien

Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd söker för sitt institut i byggnadsteknik i Addis Abeba en ingenjör som skall svara för undervisningen i praktisk och teoretisk elektrisk installations-teknik och i vatten- och sanitär installationsteknik för husbyggnader samt dessutom som assistent undervisa på engelska språket i byggnadsteknik och ritning.

Vidare upplysningar kan fås per tel. 54 14 50 hos sekr. Abelin.

INKOMMEN LITTERATUR

Nedanstående böcker har insänts till tidskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förlag endast där så direkt angives.

Kontur 6. Utgiven av Svenska Slöjdföreningen. Svensk och engelsk text. Stockholm 1957. 62 sid. Rikt illustrerad. Pris 6:75 kr

Skolpaviljonger. Småskrift nr 11 utgiven av Statens Nämnd för Byggnadsforskning. Bromma 1957. 16 sid. Illustrerad. Pris 1 kr

Möbleringsplaner (ved »Byggebogen»). Statens Byggeforskningsinstitut, anvisning nr 31. Köbenhavn 1956. 24 sid. Illustrerad, samt 4 lösa blad. Boken kostar 4 D kr. De lösa bladen kan köpas separat för 4 D kr. I kommission hos Teknisk Forlag, Köbenhavn

Keramiske Fliesen av Wilfriede Holzbach. Domus-Verlag GmbH, Bonn 1956. 136 sid. Rikt illustrerad med bl. a. ett antal färgfotografier. Pris 36 DM

Blumenfenster av Paulhans Peters. Georg D W Callwey Verlag, München 1957. 96 sid. Rikt illustrerad. Pris 12.50 DM

Der offene Kamin av Fritz R Barran. Julius Hoffmann Verlag, Stuttgart 1957. 148 sid. Rikt illustrerad. Pris 38 DM

Våningstal och planform. (Offentliga byggnader.) Teknisk-ekonomisk undersökning utförd inom Kungl. Bostadsstyrelsen, Byrån för teknisk-ekonomiska utredningar. Utgiven av Statens byggnadsbesparingsutredning. Stockholm 1957. 156 sid. Illustrerad. Pris 12 kr

Toward new towns for America av Clarence S Stein. Reinhold Publishing Corporation, New York 1957. 264 sid. Rikt illustrerad. Pris 10 \$

AVGJORDA TÄVLINGAR

Inbjuden arkitekttävling om central verkstadsskola i Kolbäck

Vid tävlingstidens utgång hade förslag inkommit från de fyra inbjudna arkitekterna: Gösta Ekroth, Västerås; Paulli Harder, Västerås; Mogens Mogensen, Helsingborg; Sven E Trägårdh, Stockholm.

Prisnämnden finner, att byggnadsfrågan har blivit väl belyst av de inkomna förslagen men att inget av dessa i oförändrat skick kan läggas till grund för utförande. Den anser dock att förslagen med motto »Ad libitum» och »Verkstadsgata» i nämnd ordning bör sättas före de två övriga. De förra förslagen har kostnadsberäknats, vilket resulterade i lika byggnadskostnad för båda.

Då förslaget med motto »Ad libitum» genom den förtjänstfulla grupperingen på tomt, den rediga lösningen av verkstadsbyggnaden och det naturliga tillbyggnadssättet synes erbjuda de bästa utvecklingsmöjligheterna, vill prisnämnden förorda att författaren till detta förslag beredes tillfälle att vidare bearbeta förslaget.

Vid brytandet av namnsedlarna visade det sig att förslaget Ad libitum var utfört av arkitekt SAR Sven E Trägårdh, Stockholm, med arkitekt Chlaus Peter som medarbetare och förslaget »Verkstadsgata» av arkitekt SAR Gösta Ekroth mer arkitekt Peter Hoffman som medarbetare.

Prisnämnden utgjordes av riksdagsman Hernfrid Bark, Riddarhyttan, socialvårdsombudsman Artur Eklund, Västerås, rektor Einar Sundström, Örebro, samt arkitekter SAR Curt Laudon, Stockholm, Karl Sörensen, Västerås, och Erik Thelaus, Stockholm.

Inbjuden arkitekttävling om plan för utbyggnad av Akademiska sjukhuset, Uppsala

Denna inbjudna tävling har nu avgjorts. Följande arkitekter hade inbjudits, nämligen: Arkitektfirman Gustaf Birch-Lindgren och Rudolf Holmgren, Folke Löfström, Karl W Ottesen, Nils Inge Rosén och Frederik Bjurström, Arkitektfirman Anders Tengbom och Carl-Gustaf Carlstedt samt Ingrid Uddenberg.

Tävlingen, som hade karaktär av idé-tävling, avsåg att erhålla förslag till principlösning för utbyggnaden av sjukhu-

set, att läggas till grund för den definitiva utformningen m. m.

Var och en av de inbjudna arkitekterna som inlämnade programenligt förslag erhöll ersättning med 25 000 kronor. Det stod de inbjudna fritt att inkomma med alternativa förslag, dock lämnades endast ersättning för ett förslag.

I sitt utlåtande framhåller prisnämnden bl. a. följande:

»Förslaget »A-Ö» företer brister i utformningen, vilka dock icke rubba förtjänsterna i den av författaren anvisade idélösningen. Förslaget har en grundläggande idé, enligt vilken sjukhusets successiva utbyggnad och omgestaltning på längre sikt låter sig inordnas i ett överblickbart och smidigt system, vilket ger förslaget särskild styrka som generalplan. Samtidigt erbjuder förslaget stora variationsmöjligheter beträffande byggnadskropparnas disposition och utformning samt stor valfrihet beträffande utbyggnadstakten och totala utbyggnadsvolymen. Författaren har på ett bättre sätt än sina medtävlare utformat en anläggning efter de förutsättningar som det tillgängliga markområdet, topografien och den befintliga bebyggelsen bjuda.

Prisnämnden, som funnit att icke något av de ingivna tävlingsförslagen utan vidare bearbetning bör läggas till grund för arkitektuppdrag beträffande nybyggnad, anser sig – med beaktande av tävlingens karaktär av idéävling – böra i första rummet förorda förslaget »A-Ö» till vidare bearbetning.»

Vid brytning av namnsedlarna befanns förslaget med motto »A-Ö» vara utarbetat av arkitekterna Frederik Bjurström och Nils Inge Rosén med byggnadsingenjör Leif Enwall och arkitekterna Jan Erik Lundeberg och Peter Tommos som medarbetare.

Prisnämnden utgjordes av professor N Ahrbom, riksdagsman R Boman, byggnadsrådet H Brunnberg, landstingsman A E Elmroth, laborator A Grönwall, ombudsman T Hedén, arkitekt M E Molander, arkitekt N Tesch, expeditionschef L Rydbeck och stadsarkitekt P O Lefvert. Som prisnämndens sekreterare fungerade byrådirektör S O Roempke.

Att biträda vid bedömningen hade prisnämnden såsom experter tillkallat sjukhusdirektör G Pehrson, professor G Rexed, professor B Vahlquist, medicinalrådet O von Zweigbergk och landstingsdirektör L Åberg.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Centrumbebyggelse i Virserum	1 juni 1957	Nr A 3-57 s. X
Kommunalhus i Hallstavik	18 sept. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Rådhus- o. förvaltn.-byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Del av saneringskvarter i Linköping. Arkitekt SAR Gustav Kaunitz. Foto: Sune Sundahl

ENGLISH SUMMARY

Drottningtorget (Queen Square) in Gothenburg

By T Westman

p. 133-134

As a result of the increase in motoring, Swedish towns are faced with planning problems of new dimensions. Financial difficulties may cause postponement but from the planner's point of view it is essential that some definite time limit be set for their solution.

This applies in particular to the larger towns. Certain important junctions in their traffic network have been the subject of protracted investigations and competitions held in isolated cases when the problems have begun to appear insoluble. In addition to problems connected with traffic, the question of milieu then arises.

The competition in connection with Drottningtorget in Gothenburg provides good examples of the many problems involved.

It is obvious that there must be drastic changes when all five incoming highroads are to converge on the square, the railway station to be expanded and an hôtel, bus terminus and parking building to be erected within the area. Moreover, the local tram and car traffic must be fitted in to the future scheme. The competition required that all these problems—each complicated in itself—be embodied in the final solution, financial considerations, of course, being taken into account. This could be interpreted as meaning the use of a minimum of «violence» but the competition showed that the necessary result could not be attained except by means of drastic alterations and the jury could not find any proposal acceptable without revision because the cost was too high. Moreover, it was shown that it was not possible to carry it through except in relatively large and expensive stages. The strength and weakness in Aalto's and Hertzman-Eric-

son's proposal is just that the whole town machinery with traffic viaducts, bus station and parking building in one unit must be carried through at one and the same time. Probably no local government to-day can cope with such a herculean task.

The town of Gothenburg faces a dilemma shared to some extent by most towns, namely, the difficulty of reconciling the intolerable conditions created by increasing traffic with the immensity of the task involved in meeting it. Traffic increases faster than the town can be altered and vast sums of money are going to be required if chaos is to be avoided.

Module planning with examples from one-family housing

By G Henriksson

p. 135-140

The module committee of the »Byggstandardiseringen» is at present investigating the module planning of blocks of flats made of concrete and one-family houses of light concrete or wooden-frame-construction. In these investigations the stress is chiefly laid on the practical application of the module to projection and building. In this connection studies of preference dimensions are of secondary importance. The investigations into one-family houses are carried out in accordance with this scheme: module and principles of tolerance, preference dimensions and planning module, joints and applications. The studies of junctions dominate, as does the application of the principles in an experimental building.

The standard methods employed in Sweden incorporate the use of many fittings and installation units. These dominate the shape of rooms, especially in dwellings. This means that we have every reason to modularize the room itself, i.e., to employ module measurements. If, on the other hand, the constructive frame element is developed as the most important standard unit, the most important economic factor, we instead get module requirements here. This has been the case in the construction of schools in England and it is also the tendency in the construction of Norwegian frame houses when trying out the modular system. But, on the other hand, and this may be an explanation, the standard of fittings in Norway has not been carried as far as it has in Sweden. Therefore, one is much more doubtful when the primary module dimensions of Swedish concrete units or lightweight concrete units are based on the frame material.

A further technical basis is the frame or, expressed functionally: the technical requirements, heat insulation, sound insulation, fire-proofing, protection against damp and wind etc. The object of module planning is to co-ordinate the requirements of the builder and the planner with the least possible interference with the frame and the room and fittings. When both the room and the frame are part and parcel of the same module system we shall have achieved the ideal.

The Enbusken quarter, Linköping

By G Kaunitz

p. 141-145

The buildings erected on this site include three point houses and a smaller building containing dwellings, offices and shops. The corner Barnhusgatan—Drottninggatan was already the site of a relatively new dwelling house. An older, two-storey dwell-

ing house remains on the site and this is to be modernized. Otherwise there was an irregular collection of small houses and gardens—the remains of the old sector surrounding the cathedral.

Since the whole was to be an economic unit a certain differentiation was possible and the permitted proportions between dwellings, offices and shops have been satisfied by siting the shops and offices in one unit by the square. The blocks of flats is thus completely independent of the business premises.

A separate one-storey garage had been planned but this has not been built since the garage question will be solved in another way.

The unbuilt portion of the block is to be used for parking, goods entrance to the shops, garden and a children's playground. On the side facing Bredgatan the garden is protected by a broad avenue planted with trees and bushes. Sunshine and the green of the trees can be seen between the gaps of the houses facing Bredgatan.

The buildings are of concrete frame construction, insulated on the outside with lightweight concrete and with a plastered surface. Cornices, drip strips etc. are of artificial stone. The sockles and the facing pillars are faced with an artificial stone plaster. The window breast on the first floor of the office building is in black glass mosaic, affording a contrast to the signs of the shops. The roof covering and other metal work is of aluminium.

Differentiation on the town plan can, perhaps, be taken to greater extremes in the case of buildings in the centres of towns than is usually done. Reconstruction nowadays is characterized by a compact collection of shops, garages, offices and dwellings placed one above the other with ramps, terraces, exits and entrances, loading bays and playgrounds, pipes and channels in the most complicated combinations. The large economic units that are represented by many reconstruction schemes these days should permit the transposition of the volume of building from the central parts of the town. Offices and dwellings need not be located in precisely the same spot as the shops.

Norwegian view on culture

By E Cornell

p. 147-148

Odd Brochmann, a Norwegian architect, has written a very sincere book dealing with simple dwellings in the towns and the country and bases his view on the value to modern architects of old tradition.

The book is illustrated with the author's drawings of European buildings.

Byggmästaren nr A 7

kommer att få ett mer omfattande innehåll än vanligt. Detta nummer vänder sig nämligen även till besökarna av INTERBAU i Berlin, där Byggmästaren tillhandahålls för läsning och försäljning i den svenska utställningens tidsskriftsrum. Textsammandrag och bildtexter blir på både engelska och tyska.

Redaktionen planerar att inom kort regelbundet införa textsammandrag på såväl engelska som tyska.

Fragment av ett samtal

När W kom, såg det ut som om han hade något på hjärtat och det hade han:

– Ni som är arkitekter och planerar måste göra något.

– Ja, ja.

– Har ni egentligen tänkt på vad folk har för sig på söndagarna. Jo, de kliver in i sina bilar och åker ut på landsvägarna i långa rader. Sedan stannar de bilen vid vädkanten, någon hänger kanske upp kavajen på en gren och så står man och stirrar en stund. Sedan vänder man om och åker hem igen.

– Det låter som ett fritidsproblem.

– Nej det kan man inte säga. Vänta då på 40-timmarsveckan så skall ni få se på fritidsproblem. Det här är lika mycket ett bostadsproblem.

– Må det.

– För det måste väl ändå vara något fel på de där sovlägren ni ritat ihop i Frupinan och Gubbhagen, när alla bara vill sticka iväg så snart de har möjlighet att vara hemma en dag.

– Det är inget fel att komma ut i naturen.

– Landsvägen är ingen natur. Hjälpa oss ifrån vägen, ber bilisterna. Och det är ingen hövlig anhängan. Det är ett skriande nödrop. Vart skall vi åka? Finns det någon plats här i närheten som inte är landsväg?

– Är det här planeraren skall ingripa?

– Javisst. Ordna till några trevliga värdshus!

– Det blir ett nytt Gyllne Uttern ...

– Tillåt sportfiske i några sjöar!

– Fisken tar slut på en sommar ...

– Ordna golfbanor här och där!

– Det är livsfarligt att spela när det är en massa folk på banan ...

– Ordna fler folkparker med välordnade nöjen!

– Organiserad glädje är halv sorg ...

W är mycket generös när det gäller idéer. Han är också mycket godmodig till sin natur och finner sig denna gång i att vi bryter upp långt innan han hunnit fram till sitt vanliga påstående att arkitekter tänker i alldeles för små kategorier eller också i alldeles för stora. Och detta är inte bra. Ty något måste göras.

Jadå.

Men vi hade bråttom. Min kollega skulle på ett sammanträde i parkerings-

utredningen och jag skulle fortsätta en diskussion om reducering av programmet för ett medborgarhus i en förort.

E Th

LITTERATUR

Om studier av arkitekturens formspråk i dess historiska sammanhang

Svenska Arkitekters Riksförbund har nyligen uttalat sig för en ökning och fördjupning av de arkitekturhistoriska studierna inom arkitektutbildningen.¹

Monumentvården, fordom en av yrkets allra mest krävande grenar, har numera trängts undan av de mera socialt betonade arbetsuppgifterna. Andra, nyare yrkesgrupper, med vetenskaplig skolning, har i allt större omfattning övertagit ledningen av denna: arkeologer, konsthistoriker. I den allmänna specialiseringen har också ingått att den nödvändiga teoretiska behandlingen av uppgifterna allt mera har övertagits av dessa arkitektyrket närstående specialistgrupper.

Det finns ingen anledning att beklaga det skedd. Tvärtom – betydelsefulla bidrag har fogats till vårt vetande om äldre tiders byggnadsskick, utomordentliga kritiska verk har hjälpt oss yrkesmän att se klarare. Likaså har vetenskapen meddelat oss kunskaper om elementär arkitekturuppfattning. Framgångarna på forskningsfältet har också resulterat i att ledningen av de arkitekturhistoriska studierna även i arkitekturskolor alltmåra har anförtrots åt vetenskapsidkare.

Att vi för närvarande så sällan känner djupare intresse för historikernas bidrag till yrket, kan vara förorsakat av att dessa alltför ofta sakna den förtrogenhet med de yrkesmässiga problemen

¹ I yttrandet över SOU 1956:26

som en daglig utövning av byggnadskonsten ändå torde medföra. Vetenskapligheten tar lätt överhanden och blir självändamål, uppgiften som arkitekturens hjälpvetenskap kan komma i skymundan och därmed går yrkesmännens intresse förlorat. En omfattande formapparat kan också verka avskräckande på många, men synes ju numera vara en förutsättning för att en framställning skall kunna bedömas som vetenskap.

Emellertid har arkitekturhistoria en direkt yrkesmässig betydelse som arkitektoniska formstudier i deras historiska sammanhang. Efter funktionalismens krävande period av självprövning har det blivit allt svårare att åter knyta ihop formlära och estetik med dess historia. När vi nu söker oss nya vägar inom utbildningen – arkitekturskolorna står ju i likhet med andra högre undervisningsanstalter inför betydelsefulla förändringar – bör detta naturliga sammanhang återupptas till fromma för utbildningen. Förbundets remissyttrande är ett tecken på att ett mildare klimat för arkitekturhistoriska studier anses önskvärt från arkitektikhåll. Må då även en omprövning av dessa studiers väsen följa.

I sitt stora verk *Arkitekturens Formspråk*, varav nu del 6 föreligger, fortsätter den lärde och i funktionalismens anda skolade kollegan Erik Lundberg att meddela oss en del av resultaten av sina studier över arkitekturens konstnärliga värden, sin uppfattning om sengotiken och renässansen utanför Italien under tidsskedet 1420–1540.

Även denna del är mer eller mindre direkt riktad till arkitekter och konstnärer som yrkesmän. Skillnaden mellan detta och de flesta andra arkitekturhistoriska verk består däri, att författaren här bemödat sig om att i en skriven framställning bevara det talade ordets starka pedagogiska grepp om ämnet, med de faror ett sådant förfaringssätt givetvis medför.

Den nordeuropeiska arkitekturen från omkring sekelskiftet 1500 har hittills sällan bedömts annorlunda än med oförståelse och litteraturen därom torde, på

Slottet du-Plessis-Bourré i Anjou. 1468–1472. Exempel på borgsbyggandets traditionella arkitekturtonik

Le Mont-Saint-Michel. Crypte des gros piliers

få undantag när, syssla med provinsiella företeelser och detaljstudier, lösgjorda från den allmänna utvecklingen. Renässansens infiltration i denna sena gotik har krävt hela intresset, gotiken har bedömts som retarderande, provinsiell, kuriös. Här har författarens mål varit, att i en volym samla karakteriseringen av hela den mogna formkultur som sengotiken utgör; inte endast av arkitekturen utan även av närliggande konstarter, där det så har krävts. Därtill kommer en ingående och jämförande analys av ett mycket stort antal monument. Genom att bokslutet göres upp med hela medeltiden i denna del, upptar sammanfattan-

de och jämförande avsnitt med översikter ett särskilt stort utrymme. Detta medför ett medvetet framhävande av vissa karakteristika på andras bekostnad. Författaren har inte tvekat inför faran för bristande objektivitet som ett sådant pedagogiskt grepp innebär. Samtidigt som dessa avsnitt är omistliga för en yrkesman, kan säkerligen invändningar resas mot just dessa av en i vetenskaplig metodik mera bevandrad. På grund av detta stora program blir framställningen varken fullständig, uttömmande eller oklanderlig utan lämnar betydande utrymme för både detaljstudier och översiktliga arbeten av den strikt vetenskapliga arten.

Däremot infriar författaren på ett strålende sätt förväntningarna beträffande presentation av hela denna tidigare så förbisedda arkitekturepok. I ännu större antal än i tidigare volymer äger den nu föreliggande delen avsnitt av utomordentligt intresse för den utövande arkitekten, och detta gäller inte enbart för den i monumentvården sysselsatta.

Så är den inledningsvis meddelade orienteringen om träbyggnadskonsten, jämte dess komplement om den engelska hallbyggnadens utveckling, direkt inspirerande till en förnyad syn på träets behandling och form. Av de många därpå följande fascinerande presentationerna och analyserna vill anmälaren särskilt framhålla den rehabiliterande behandlingen av franska bostadsarkitekturen under denna tid, likaså städernas och föreningarnas byggnader i de borgerliga Nederländerna, Tyskland och England. Av utomordentligt intresse är också analysen av Isenheimeraltaret, vars reproduktion tyvärr inte medföljer bandet.

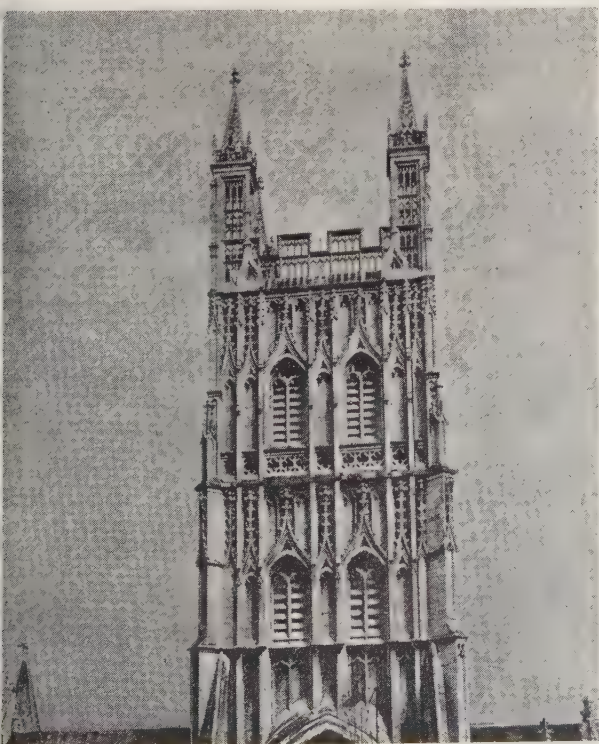
De mycket välfotograferade och vältecknade illustrationerna – redan dessa i och för sig av bestående värde – levandegörs av författaren ofta såsom i en trolleriföreställning när man efter viss möda lyckas tränga innanför monumentanalysens även för en invigd väl avvisande språkmur. Man har stundom en känsla av att författarens iver att förmedla sina intryck inför monumenten, förhindrar att språket genomgående erhåller full klarhet.

Tiden mellan högotiken och renässansens indelar författaren nu i sex ungefär lika långa och delvis med målar-namn betecknade skeden – ett mycket upplysande tillvägagångssätt och säkerligen mindre förargande än den i en av författarens tidigare böcker lancerade uppdelningen av sengotiken i »den behagfulla» och den »snåriga».

»Den snåriga» betecknade vissa tendenser i uppfattningen av konstens elementa som anmälaren tycker sig ha träffat på i de moderna bildande konsterna. Vad mera – de synes vara direkt beroende av konstnärernas studier i sengotikens formvärld. En mångtydig flätning av det beskrivna rummet, ett skenbart kaos som plötsligt kan ordna sig i rytmiska förhållanden mellan materien och rymden, med en skarp, brutal, tung upplevelse som följd.

Intresse för det arkitektoniska rummet tycks åter ha förmått de fria konsterna att pröva nya utgångspunkter. Paradoxalt nog synes det troligt att arkitekterna, först via denna omväg förmår tillgodogöra sig vår egen konststarts förgångna. Bara vi inte även denna gång fastnar i utanverket. Det är dock inte längre de yttre formerna som äger vårt intresse; utan frukt har inte funktionalismens

Nedan t. v: Katedralen i Gloucester. Det stora tornet över korskvadraten. 1450-talet. Van Eyck-skedet. Nedan t. h: Köln. Stadens Tanzhaus, benämnt Gürzenich. Visar van Eyck-skedets stildrag. 1450

självärdering varit. Nu verkar det emellertid vara dags att även arkitekterna erkänner de historiska formernas innehåll och deras konstnärliga intresse.

Jaen Allpere

Arkitekturens formspråk av Erik Lundberg. Del VI. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Sengotiken samt renässansen utanför Italien. 1420–1540. Nordisk Rotogravyr. Stockholm 1956. 591 sid. Rikt illustrerad

Keramiska plattor

En tysk doktor Wilfriede Holzbach har utgivit en illustrationsmässigt mycket påkostad bok med ett flertal fotografier i fyrfärgstryck över kaklet och kakelmosaikens användbarhet inom modern arkitektur.

I inledningen anför doktor Holzbach riktigt, att detta materials dekorativa möjligheter kan anpassas till alla stilar och tidsepoker. Detta framgår även med all önskvärd tydlighet av bildmaterialet, där de för en svensk avskräckande exemplen dominera. Några exempel på riktiga användningar finnas emellertid också. Bl. a. visas en bild från tunnelbanan i Stockholm, som dock inte ger full rättvisa åt den sobra färgsättningen, då denna bild icke är färgfotografi.

I ett så påkostat verk hade man gärna velat se de keramiska materialens nya användningssätt inom arkitekturen. Jag syftar härmed på de kanske särskilt i modern italiensk byggnadskonst ofta förekommande dekorativa keramikinsla-

gen, såsom trapppräcken, balustrader och andra ornamentala detaljer.

En motsvarande bok för Sverige under senare år skulle sannolikt kunna uppvisa ett genomgående konstnärligt bättre resultat. Detta kan måhända mer bero på författarens bildval än brist på befintliga goda förebilder. Bifogade två illustrationer torde ge prov på de ytterligheter som ovan berörts samt på den något naiva konstnärliga uppfattning, som författaren tycks vara behäftad med. Boken visar dock vilka möjligheter som finnas och inspirerar till ett modernt nyskapande för detta anpassningsbara material.

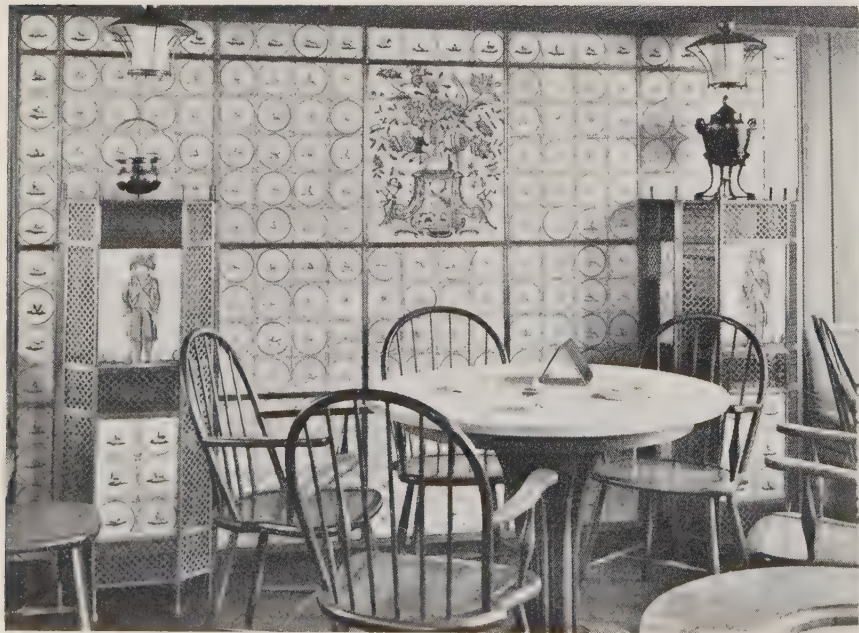
Ingrid Atterberg

Keramische Fliesen av Wilfriede Holzbach. Domus-Verlag GmbH, Bonn 1956. 136 sid. Rikt illustrerad med bl. a. ett antal färgfotografier. Pris 36 DM

T. h.: Bostadshus i Florens. Fasaden klädd med mosaik

Nedan: Baren »Die Kachel» i Hamburg. Väggen klädd med handmålade kakelplattor

Statens byggnadsbesparingsutredning som har till uppgift att föreslå åtgärder på det tekniska, organisatoriska och ekonomiska området till förbilligande av husbyggandet för offentliga ändamål har den 30 oktober 1956 avlämnat ett första betänkande *Översikt och byggnadsbehov* (SOU 1956: 39). Det fortsatta arbetet kommer att redovisas i tre ytterligare betänkanden: *Organisation och finansiering* (juli 1957), *Utformning och byggnadssätt* (januari 1958) samt *Funktionskrav och byggnadsstandard* (juni 1958).

Som förarbete till det tredje betänkandet skall vissa byggnadsproblem av större ekonomisk betydelse behandlas i särskilda teknisk-ekonomiska undersökningar av utomstående fackmän eller fackorgan. Undersökningsresultaten publiceras i en separat broschyr, som successivt utges under 1957.

För närvarande är följande broschyrer under arbete:

Våningsantal och planform inom Kungl. Bostadsstyrelsen.

Konstruktion och material av civilingenjör G Borinder.

Riktig värmebehovsberäkning av civilingenjör H Gille.

Vad kostar källare inom Försvarets fabriksstyrelse.

Dimensionerande utetemperatur inom Statens nämnd för byggnadsforskning i samråd med Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.

Golvmaterial och golvkostnad av arkitekt G Nesser.

Enplansbyggnader inom Kungl. Byggnadsstyrelsen.

Fönstertyp och fönsterstorlek inom Kungl. Byggnadsstyrelsen.

Ventilation och anläggningskostnad inom Kungl. Byggnadsstyrelsen.

I broschyrerna behandlas olika utformningar, konstruktioner eller material inom respektive områden ur teknisk synpunkt och detaljerade kostnadsberäkningar genomförs för olika förekommande alternativ. De framlagda resultaten skall således ge ett underlag för byggherre eller projektör att ur såväl teknisk som ekonomisk synpunkt värdera olika utformningar och utföranden av ett byggnadsprojekt. Undersökningarna är upplagda speciellt med hänsyn till tillämpligheten på skolor, sjukhus, socialvårdsanläggningar och administrationsbyggnader. Det är angeläget att resultaten av undersökningarna snart blir kända av såväl statliga som kommunala byggnadshuvudmän som arkitekter och andra projektörer för att i varje särskilt fall den mest rationella lösningen av byggnadsproblemet skall kunna väljas.

Den första broschyren »Våningsantal och planform» har nu utkommit och finns tillgänglig i bokhandeln samt kostar 12 kr. Den kan även rekvireras direkt från Nordiska Bokhandeln, Postfack, Stockholm 1.

Kommersiell arkitektur

I serien Progressive Architecture Library har tillkommit volymen »Small Commercial Buildings» av Richard W Snibbe. Boken är vacker; arkitekturen, som seriens namn antyder, framåt. Commercial Buildings omspannar jordelivets alla faser, från spekulationslägenheten och snabbköpsbutiken till det affärsmässigt drivna sjukhuset och avslutas som sig bör av ett drive-in-mortuary, som öskt för tanken till Evelyn Waugh.

Snibbes bok ger i oförfalskad form en ofta förbigången förutsättning för den moderna arkitekturen – reklamsynpunkten. De ofta flacka och skrikiga generaliseringarna i glas och murskiva har nära anknytningar till affischkonsten.

Den ärligt hävdade kommersiella faktorn kan ibland drivas till arkitektonisk sterilitet. Man står återigen vid den kommersiella fasadarkitektur, som kännetecknade slutet av 1800-talet.

Mot den strikt affärsmässiga bakgrunden avtecknar sig nyanser, som man är böjd att kalla nationella. Den kanske vackraste träbehandlingen bär Saarinens signatur. Kanske är det oberoende av hans finska ursprung, men man känner ändå hans kontorsinteriör som något helt skilt från polerad amerikansk slentrian. En annan mycket mänsklig byggnad är Cocke's och Powers' engelska svinstia. Boken rymmer också ett svenskt exempel på progressiv arkitektur, signifikativt nog från 30-talet.

John Sjöström

Ovan: Bährhus i San Francisco. Arkitekter A Quincy Jones och Frederick E Emmons

Mercedes Benz bilsalong vid Park Avenue i New York. Arkitekt Edward L Barnes

Riksteatern startar scenteknisk rådgivning

Runt om i landet byggs teaterlokaler, och helst bör de bli så ändamålsenliga som möjligt redan från början. Inte minst angeläget är det att de scentekniska synpunkterna blir beaktade, ty en tekniskt riktig scen kommer föreställningen till godo. Att upptäcka de tekniska felen med en scen först när den är färdig att tas i bruk är lika obehagligt för arrangörerna som för teaterföretaget.

Riksteatern har under senare år i allt större utsträckning mottagit förfrågningar från arkitekter och teaterplanerande intressenter angående scenernas lämpliga storlek och inredning. Då det tydligen föreligger behov av ett rådgivande organ, har Riksteatern i vår inrättat ett sådant, som kostnadsfritt kan anlitas. Riksteaterns regissör *Sandro Malmquist* och maskinmästare *Sven-Åke Banby* står till förfogande för granskning av insända ritningar eller för konferenser med den planerande arkitekten.

Denna scentekniska avdelning kommer att stå i intim kontakt med de lokalgående riksorganisationerna, Kungl. Skolöverstyrelsen, Svenska Arkitekters Riksförbund och olika myndigheter.

För de mindre scenerna finns sedan länge utarbetade normalritningar och i den mån dessa följs har man en garanti för att de scentekniska synpunkterna blir ordentligt tillgodosedda, framhåller Riksteaterchefen, docent *Gösta M Bergman*. Men tyvärr finns där en ganska bred marginal för lokalt godtycke, och det händer fortfarande, att teaterbyggnader och samlingslokaler, större och mindre, planeras utan anlitan av någon som helst scenteknisk expertis.

Framförallt är det viktigt att scenerna inte blir för små, för grunda. Det finns biograf-teatrar, där cinemascope-duken tar bort en avsevärd del av det beräknade scendjupet. Andra stötestenar är illa disponerade klädloger, för litet utrymme för rekvisita vid sidan om scenen, felplacerade trappor och dörrar. Likaså måste man tänka på inlastningsmöjligheter samt att el-utrustningen kan nyttjas av en turnéteater. Att det byggs rätt från början, det är vad vi vill uppnå med vår service.

Förfrågningar kan ställas under adress: Riksteaterns Scentekniska avd., Klarabergsgatan 60, Stockholm C, tel 11 50 95.

Tvårum och kök—ingen sund familjebostad

Förra våren publicerades i Köpenhamn en doktorsavhandling av den danske läkaren *Vagn Christensen*. Dess titel lyder i översättning: Bostadsförhållanden och sjuklighet hos barn. Arbetets underrubrik avslöjar direkt vilket material dok-

toranden granskat: En undersökning av inläggningen på sjukhus under skilda bostadsförhållanden.

Att dåliga bostäder är mer eller mindre hälsofarliga är i och för sig inget nytt, men den danske läkarens utredning ger påtagliga besked om de viktigaste hälspåverkande faktorerna:

1. antalet rum i lägenheten
2. boendetätheten = antalet boende per rum
3. omgivningen, kvarteret (miljön)
4. fastighetens och därmed bostadens kvalitet.

Dessa fyra egenskaper tycks vara av sådan betydelse att brister, som vidlåder blott en enda ger sig tillkänna genom påvisbart ökad sjuklighet.

Om man i det första fallet jämför en fyrrummare eller större är sjukligheten och dödligheten hos barn i enrummare tre gånger så stor, i en tvårummare dubbelt så stor och i en trerummare 1,5 gånger så stor. Dr Christensen har i sin undersökning funnit att dessa relationstal gäller oavsett om lägenheten är bra eller dålig.

Boendetäthetens inverkan på barnens hälsotillstånd redovisas också. I avhandlingen påvisas, att i lägenheter med mera än två boende per rum är sjukligheten och även dödligheten fördubblad i förhållande till sådana lägenheter där man bara bor 1 eller 1,5 person per rum, detta beroende på att bakterierna får bättre möjligheter att sprida sig och förökas när människor lever sammanträngda på små ytor.

Den tredje faktorn i bostadsförhållandena är kvarteret. Det har påvisats, att under i övrigt likartade förhållanden sjukligheten är dubbelt så stor i dåliga som i goda bostadsområden. Bebyggelsens täthet, planering, friyor kring husen etc. tycks ha en avgörande betydelse.

Hur inverkar då slutligen fastighetens och därmed lägenhetens kvalitet? En jämförelse mellan sjukligheten i saneringsmogna fastigheter och i tillfredsställande hus i samma kvarter gav till resultat, att sjukligheten var dubbelt så stor i de saneringsmogna husen.

Negativa egenskaper hos bostaden påverkar var för sig sjukligheten. Men dr Christensen redovisar också vilka resultat som kan uppstå då några eller alla dessa negativa egenskaper samverkar. Han påtalar bl. a. att i 1-rumslägenheter i Köpenhamns dåliga bostadsområden inlägges varje år ca 32 procent av barnen på sjukhus i olika sjukdomar. Från 4-rumslägenheter eller radhus i ett bra bostadsområde hamnar endast 4-5 procent av barnen på sjukhus i samma slags sjukdomar. Inläggningen på sjukhus drabbar följaktligen barnen i det dåliga bostadsområdet 6-8 gånger mera än i det förstklassiga.

(Ur »Vår bostad» nr 3, 1957)

En engelsk arkitekt ser på Sverige

Den engelske arkitekten J. H. Saunders besökte vårt land under förra året och har nyligen redovisat sina intryck i tidskriften »Architecture and Building». Mycket i hans artikel tyder på bristfälliga informationer, men hans funderingar i ämnet är av en art som vi ofta får höra av gästande arkitekter, och artikeln har citerats i både engelsk och svensk dagspress. Vi återger nedan ett par avsnitt av densamma.

Mr. Saunders har själv fotograferat några exempel på svensk arkitektur, både sådant som är bra och sådant som vi tycker är mindre bra. Det har inte vållat honom större svårigheter att leta reda på några arkitektoniska horrörer, tillräckligt många för att han skall döpa en art nutida svensk arkitektur till »neo-whimsical». Vi visar en av hans bilder. Det är ingen synvillia – huset finns. Det är en fabrik i Malmö.

»Syftet med min resa till Sverige förra sommaren var i första hand att studera den nuvarande utvecklingen av byggnadsindustrin och arkitekturen. Medan jag beundrade byggnadstekniken och det mått av arbete som utfördes av relativt små arbetsstyrkor, blev jag synnerligen besviken på försämringen i den arkitektoniska formgivningsstandarden.

Sverige är i ansenlig utsträckning beroende av import och följaktligen har det andra världskriget haft en menlig inverkan på svensk arkitektur, en inverkan, som man först nu börjar komma över.

Förkrigsarbetena har mer vitalitet, friskhet, djärvhet och smak. Tendensen mot torftighet i de yttre detaljerna och proportionerna och den dominerande förekomsten av 'hål-i-väggen-fönster' kan inte enbart skyllas på materialproblem. Det är sant att bärande tegelväggar och användningen av betong blev dagens lösen i högre grad än stålkonstruktioner. Det berodde också på bristen på bränsle, att fönstren tenderade att bli mindre. Tillbakagången från den

höga arkitektoniska nivå som uppnått på trettioalet beror icke enbart på detta: byråkratin har på senare år lagt en hämsko på svenska arkitekter, de kontroller och förseningar för erhållande av byggnadstillstånd, som påtvingats dem, och de ekonomiska restriktioner, liksom vår egen kreditstramning, måste med nödvändighet ha en dämpande effekt.

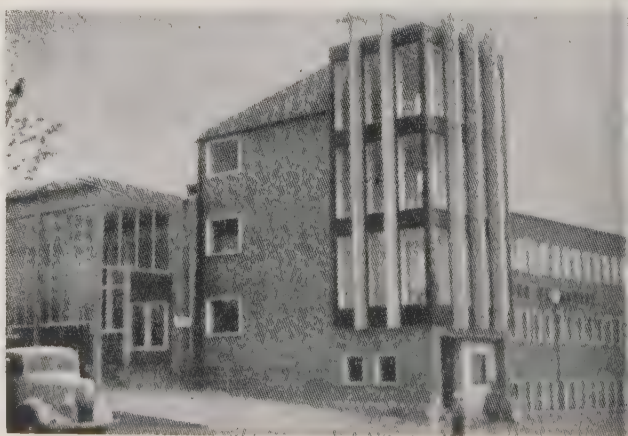
Vid mina samtal med arkitekter, folk i byggnadsindustrin och med mannen på gatan fick jag det intrycket, att den svenska synen på dessa ting är snäv, och att det finns en bestämd tendens till självbelåtenhet i svenskarnas syn på svensk formgivning.

I ett land som har varit och ännu är så medvetet om god formgivning på vardagliga ting, är det förvånande att finna sådana massor med dåliga skyltar på arkitekturen. Skyltarna är inte bara illa disponerade, utan utförandet är också ofta estetiskt torftigt.

Om Stockholm skulle jag kunna skriva mycket – om det kaos som orsakas av tunnelbanebygget och om ombyggnaden av Centralen, om dess broar och om dess sjukhus. Om hur mycket angrämare staden ser ut från luften och vattnet än från gatorna, om Ralph Erskines kontor i en ombyggd Thames-skuta vid Drottningholm, men jag måste avstå från allt detta för att tala om Vällingby.

Vällingby är första stadiet i en kedja av planerade stadsområden runt Stockholm och skall utgöra centrum för Blackeberg – Räcksta – Vällingby – Hässelby-området. Sett från en rent planerad synvinkel är Vällingby ett djärvt och lysande försök. Arkitektoniskt sett fann jag dock att det är en besvikelse. Särskilt i stadscentret är arkitekturen mer sensationell än funktionell, självmedveten och inte lite dyrbar. Den djärva mönstrade gatubeläggningen tenderar att bli förvirrande när de vida mönsterbågarna avskärs av gatans kurvor. Höghusen är förmodligen de mest lyckade byggnaderna i Vällingby.

Om man nu förflyttar sig till södra Sverige finns det mycket av intresse att finna i Malmö. Här, i ett område som åtnjuter det gynnsammaste klimatet i landet, utnyttjar man tomtytan bättre än någon annanstans i Sverige. Där

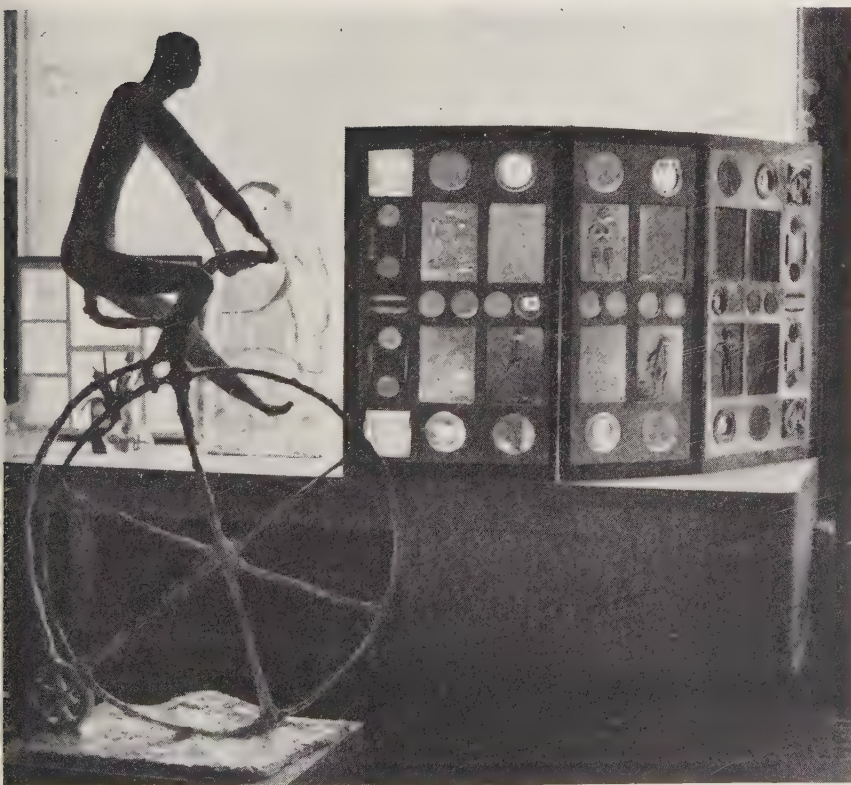
inns en del skolor av färskt datum, den minsta, och enligt mitt förmenande den bästa, är Rosengårdsskolan ritad av B. Mathsson. Det förmodligen produktivaste av arkitektkontoren i Malmö är Aeneckes och Samuelsons. En mycket stor del av deras senare arbeten ger emellertid ett intryck av att man snarare strävat efter att vara annorlunda än funktionell.

Reliefglas

Glaskonstnären Erik Höglund vid Boda Glasbruk har nyligen visat ett urval av sin produktion på Lilla Galleriet i Stockholm. Särskilt intressant för byggnadsfolk är hans reliefglas, som ger en mycket levande ljusverkan av såväl konstgjort som naturligt ljus. Materialet är

Till slut skulle jag vilja säga, att jag funnit min arkitektoniska resa i Sverige synnerligen stimulerande, särskilt med tanke på de nya byggnadsförfaranden som nu är i utveckling, och även på tillfället till jämförelse av den arkitektoniska standarden i de skandinaviska länderna, fastän jag här tyvärr måste placera Sverige efter Finland och Danmark.»

vitt glas (kristall), samt glas i olika nyanser. Glasplattan är 150 x 150 mm och 40 mm tjock. Runt plattan löper ett spår som tjänstgör som murfäste och lämnar plats för ev. armeringsjärn. Reliefglaset lämpar sig för utsmyckning av entréer och trapphus i officiella byggnader, hotell, restauranger etc.

FÖRENINGSMEDDELANDE

STORSTOCKHOLM I DAG OCH I MORGON

Vid arkitektföreningens aprilsammanträde redogjorde regionplanechefen Carl-Fredrik Ahlberg för Stockholms utveckling.

Kännetecknande för Stockholmsområdet är en stark koncentration av bebyggelsen till den centrala staden. Denna koncentration gäller också arbetsplatserna. Industri förekommer dock sparsammare i inre staden än i yttre områdena.

Karaktéristiskt för den stora staden är den gemensamma arbetsmarknaden. Härigenom nås en större valfrihet och en viss elasticitet. Detta måste planeringen beakta.

Som bas för planeringsarbetet förutsättes en fortgående standardhöjning med åtföljande befolkningstillväxt och tilltagande spridning av bebyggelsen. Behovet av enfamiljshus förutsättes öka.

Den framlagda regionplaneskissen har på en del punkter måst revideras. Den kanske viktigaste ändringen gäller den nya storflygplatsen. En klarare stadsdelstruktur är önskvärd. För att undvika en monotoni bör stadsdelar grupperas i större enheter än hittills. Man söker en samlande symbol, storstadens kännemärke.

Ahlberg planerar för bilmänniskan. Liksom barockstaden enligt Mumford borde upplevas av den åkande, kommer enligt Ahlberg den moderna staden att upplevas av människor som färdas med stor hastighet. Vägarna skall erbjuda de bästa vyerna. Väsentligt är, hur bilisten föres in mot centrum.

En genomgående faktor är i Stockholmslandskapet samspelet mellan bebyggelse, gröna stränder och vatten. Natursynpunkter bör ges stor vikt vid projekteringen av nya infartsleder. Som ett viktigt exempel framhåller Ahlberg förläggningen av den nya Österbron. Trafiksystemets skala kommer att förlora relationen till människan men i stället stå i relation till landskapet.

Resan till och från arbetet skall ge stockholmaren möjlighet att verkligen uppleva sin stad som en helhet.

John Sjöström

INKOMMEN LITTERATUR

Nedanstående böcker har insänts till tidskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förlag endast där så direkt anges.

Work place for learning av Lawrence B Perkins. Reinhold Publishing Corporation, New York 1957. 64 sid. Rikt illustrerad. Pris 4 \$

The modular number pattern av Ezra Ehrenkrantz. Alec Tiranti Ltd, London 1956. 82 sid. Illustrerad. Pris 25 s

Svenska bostäder. Verksamheten 1.7. 1955–30.6.1956. Stockholm 1957. 22 sid. Illustrerad

Bus service in Sweden av Sven Godlund. Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography No 17. Lund 1956. 72 sid. Illustrerad. Pris 10 kr

The function and growth of bus traffic within the sphere of urban influence av Sven Godlund. Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography No 18. Lund 1956. 80 sid. Illustrerad. Pris 10 kr

Kyrkorestaurering av Bengt Stolt. Svenska kyrkans diakonistyrelses förlag. Stockholm 1957. 148 sid. Illustrerad. Pris: häft. 11 kr, inb. 15 kr.

Türen aus Holz, Metall und Glas av Adolf G Schneck. Julius Hoffmann Verlag, Stuttgart 1956. 194 sid. Rikt illustrerad. Pris 48 DM

Neue Läden. Läden, Kaufzentren, Kaufhäuser. Von Konrad Gatz und Fritz Hierl. Band I. Grundlagen, Beispiele. Band II. Werkzeichnungen. Verlag: Georg D W Callwey, München 1956. 614 sid. Rikt illustrerad. Pris 87 DM

Hantverk och kultur. Statens Hantverksinstituts årsbok. Redaktionskommitté: Victor Lund, Heribert Mårtensson, Harald Wik. Redaktör Eric Juel. Stockholm 1957. 200 sid. Illustrerad. Pris 8:50 kr. Kan beställas direkt från Statens Hantverksinstitut, Stockholm 4

Småkyrkan i funktion. Artiklar av Rolf Bergh, Yngve Brilioth, Engelbert Byström, Peter Celsing, Gerd Enequist, Per Gustaf Hamberg, Rune Klingert, Stig Lindholm, Per Olof Lundberg, Harald Riesenfeld, Per-Olof Sjögren, Bengt Stolt. Redigerad av Lars Ridderstedt. Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm 1957. 67 sid. Illustrerad. Pris 5 kr

Blumenfenster av Paulhans Peters. George D W Callwey Verlag, München 1957. 96 sid. Rikt illustrerad. pris 12.50 DM

Der offene Kamin av Fritz R Barran. Julius Hoffmann Verlag, Stuttgart 1957. 148 sid. Rikt illustrerad. Pris 38 DM

Migration in Sweden. A symposium av David Hannerberg, Torsten Hägerstrand och Bruno Odeving. Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography No. 13. Lund 1957. 336 sid. Illustrerad. Pris 30 Sw. kr

Architektur-Wettbewerbe. Heft 21. Volksschulen und Gymnasien av Günther Wilhelm och Karl Wilhelm Schmitt. Karl Krämer Verlag, Stuttgart 1957. 112 sid. Rikt illustrerad. Pris 11.80 DM

AVGJORDA TÄVLINGAR

Möbeltävling

Stockholms Snickarmästareförenings möbeltävling med anledning av deras jubileumsutställning i höst har avgjorts.

Vid tävlingstidens utgång hade 237 förslag inlämnats. Tävligen omfattade två grupper av möbler, dels sittmöbler och bord och dels förvaringsmöbler.

Grupp 1

1:a pris, 2 000 kr, gick till förslaget »Patambo» utfört av John Kandell med Torbjörn Ahlström som medhjälpare.

I övrigt fördelades priserna så, att

750 kr tilldelades förslaget »Var glad B» utfört av Hans Kempe och Lars Ljunglöf.

500 kr tilldelades förslaget »Säte i kvadrat» utfört av Arne Nilsson.

500 kr tilldelades förslaget »Massivt» utfört av Stig Lönngren.

Dessutom gjordes följande inköp à 250 kr:

Förslagen »Frihet är nöjets liv nr 1» utfört av Gustav Bergström; »Erato» (soffa) utfört av Nils Öfverman; »Stockholmssnickaren» (matbord och karmstol) utfört av David Rosén; »Puck4» karmstol» utfört av Pär Nybom; »Svarv 2» (karmstol) utfört av Folke Gustavsson; »Kurtis» (karmstol) utfört av Oscar Nilsson; »Lagt kort ligger» (stol) utfört av Göran Flodholm.

Grupp 2

500 kr till förslaget »Patambo» (förvaringsmöbler) av John Kandell med Torbjörn Ahlström som medhjälpare.

500 kr till förslaget »Var glad C» (skåp) utfört av Hans Kempe och Lars Ljunglöf.

Dessutom gjordes två inköp à 250 kr för förslagen »Tea-skåp» (skåp) utfört av Eyjolfur Agustsson samt »Stockholmsnickaren» (sideboard) utfört av David Rosén.

Prisnämnden utgjordes av arkitekt SAR Carl-Axel Acking, inredningsarkitekt SIR Gustav Allert, snickarmästare C J Bäckström, snickarmästare Torsten Schollin och inredningsarkitekt SIR Sixten Wohlin.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Kommunalhus i Hallstavik

Häverö kommun inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekt SAR att delta i pristävling om uppgörande av förslag till kommunalhus Hallstavik.

Programhandlingar erhålles från tävlingsfunktionären, kommunalkamrer W Sjöstrand, Kommunalkontoret, Häverödal vid deposition av 50 kronor mot kvitto.

Tävlingsfrågor skall vara funktionären tillhanda senast den 20 juli 1957. Tävlingsförslag skall vara inlämnat senast den 18 september 1957.

Programmet är uppgjort i samråd med och godkänt av SAR:s tävlingsnämnd.

Prisnämnden består av kommunalnämndens ordf. Erik Jansson och byggnadsingenjör Olof Tjernström, Hallstavik, arkitekter SAR Viking Göransson Uppsala samt Magnus Ahlgren och Jön Ivar John, Stockholm.

Rådhus- och förvaltningsbyggnad i Södertälje

Södertälje stad inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till allmän tävling om rådhus- och förvaltningsbyggnad i kv. Solen i Södertälje.

Till prisnämndens förfogande är ställd en summa av 75 000 kr; nämligen dels 55 000 kr, som ovillkorligen kommer att utdelas och användas till pris och dels 20 000 kr att användas till inköp. Första priset kommer ej att understiga 25 000 kr och lägsta inköpssumma är 4 000 kr.

Författaren till det tävlingsförslag som lägges till grund för utförande eller vidare bearbetning tillförsäkras för sitt fortsatta arbete ersättning enligt gällande svensk arkitekttaxa.

Program kan erhållas kostnadsfritt från tävlingsfunktionären, fastighetschef Nils Lindbäck, Nämndhuset, Järnagatan 12, Södertälje och fullständiga programhandlingar mot deponering av 100 kr.

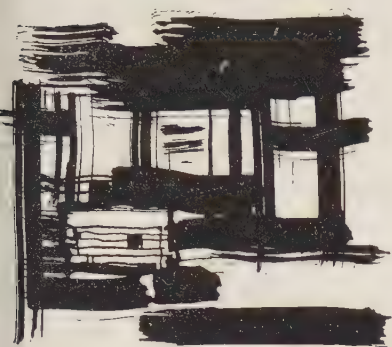
Tävlingsförslag skall vara inlämnat till tävlingsfunktionären senast kl. 15.00 den 15 november 1957.

Prisnämnd: stadsfullmäktiges och byggnadsnämndens ordförande Robert Anberg, borgmästare Björn Widegren, professor arkitekt SAR Nils Ahrbom, generaldirektör arkitekt Gunnar Wejke och stadsplanearkitekt SAR Fritz Voigt.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kommunalhus i Hallstavik	18 sept. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Rådhus- o. förvaltn.-byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Fasadparti av bostadshus i Korte-Jala, Göteborg. Arkitekter SAR Erik och Tore Ahlsén. Foto: Sune Sundahl

Huset i skogen

Bland arkitekturhistoriker är det mycket modernt att syssla med prefunktionalister eller sådana där arkitekter som varit litet före sin tid, vilket väl är samma sak. Funktionalismen ligger litet för nära i tiden för att vara riktigt roande. I stället brukar man presentera ett något äldre vitputsat kubiskt hus med frågan: »Vem kan ha gjort detta då?» Önskat svar är då: Gropius omkring 1930. Rätt svar är t. ex. Adolf Loos år 1910. Osv. En italiensk konsthistoriker sysslar envist i sin tidskrift med sin lilla »upptäckt», Sant'Elia, den futuristiske ynglingen med metropolisvisionerna från seklets början. Det går också mycket bra att tala om Auguste Perret i dessa sammanhang och vill man vara ännu litet mer avancerad kan man t. ex. ägna sig åt Macintosh, som ju var en av dessa som redan tidigt visste vad de gjorde.

Nu misstänker jag att dessa prefunktionalister inte alls var så sällsynta exemplar i den historiska arkitektfloran, som man kanske skulle inbilla sig. Att rita hus som inte alls är funktionella eller på något vis lämpade för sitt ändamål är ju egentligen en ganska exklusiv sysselsättning, och torde väl alltid ha varit det. Om någon har råkat begå oförsiktigheten att uttala sig om arkitektur i skrift är det kanske ändå svårare att undgå att säga något som faller en senare tid i smaken. Och det tycks också finnas helt litterära prefunktionalister. Jag anade inte att gamle Henry David Thoreau så grundligt kvalificerat sig till prefunkisgruppen förrän jag här-omdagen åter kom att läsa några sidor i Walden, en bok som är en bra läsning för många tillfällen, ty man kan ju börja och sluta var som helst i den.

Sitt skogsliv vid Walden begynte han med att skrapa ihop material till eget hus och uppföra det med egna händer. Att åstadkomma ett hus åt sig själv är en sysselsättning som brukar sätta igång

en massa funderingar även hos personer med mindre spekulativ läggning än Thoreau hade. Thoreau försummade inte tillfället. Hör bara:

»Den arkitektoniska skönhet som jag nu känner till, vet jag måste ha vuxit inifrån och utåt, från invånarens behov och karaktär – utifrån en omedveten sanningssträvan...»

Det var inte så illa sagt. En sommar för länge länge sedan, medan Sullivan ännu befann sig i koltåldern. Vidare:

»En stor del byggnadsutsmyckningar äro bokstavligen ihåliga, och en septemberstorm skulle slita bort dem som lånta fjädrar utan att skada det väsentliga.»

Javisst. Så resonerar man säkert när man på egen hand skall fälla träd till timmer för den egna stugan. Eller var det möjligen en rationalisering ty Thoreau började kanske inte fundera förrän både stuga och skrivpulp var färdiga.

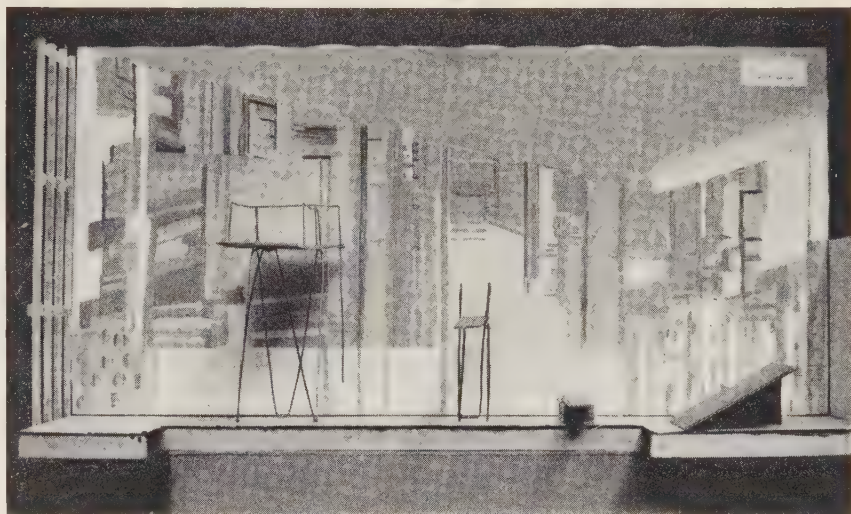
»Det är sant att det finnes så kallade

arkitekter i detta land, och jag har hört talas om åtminstone en som var besatt av idén att själva ornamentet skulle ha en kärna av sanning och nödvändighet – liksom om detta varit en ny uppenbarelse för honom. Allt detta var kanske gott och väl ur hans synpunkt, men endast obetydligt bättre än den vanliga dilettantismen. Han var bara en sentimental reformator inom arkitekturen, då han började med gesimsen i stället för med grunden.»

Det har vi hört många gånger sedan dess. Och det låter alltid lika riktigt. Men hur Thoreaus rejäla hus såg ut när det var färdigt, vet vi inte så mycket om. Ty han aktade sig för att illustrera sina funderingar. Däremot berättar han att hans hus kostade honom 28 dollar, \$28 12½ för att vara alldeles exakt.

Vilken arkitekt vet egentligen vad hans eget hus har kostat. Inte ens om han har åstadkommit det själv. Nej, allra minst då.

E Th

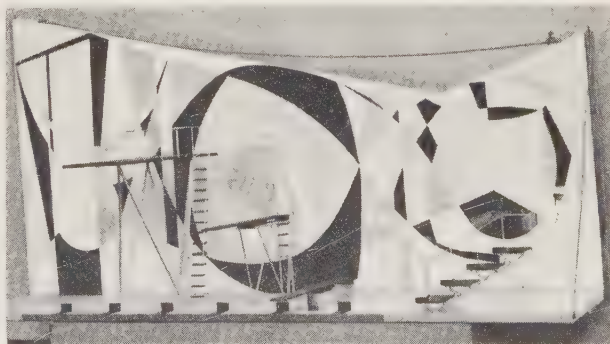
MÅNGA TUSEN ARBETSTIMMAR

När Eva Bonniers donationsnämnd ånyo hade tillräckligt med pengar i kassan, tog man sig för att leta efter någon vägg som var lämplig att dekorera. Musikaliska Akademien lär ha »undersökts» med hänsyn till någon arkitektoniskt tom plats, där man skulle kunna applicera en monumentalmål-

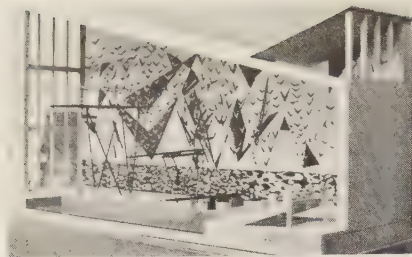
ning. Nämnden stannade till slut vid Ängbybadets fondvägg: en oregelbunden yta med framförliggande hopptorn av vanlig konstruktion. Ett olyckligare val skulle nämnden knappast ha kunnat träffa.

Det är beklämmande att se hur många förslag denna haltande vägg har lockat

Ovan: Det med första pris belönade förslaget med mottot »Skog», författat av konstnär Lars Andréasson. Material: Stucco lustro

T. h: Obelönat förslag med mottot »Solar-Plexis». Material: Plexiglas, Färger huvudsakligen gult och brunt

Obelönat förslag med motivet »Fåglar, när och fjärran». Material: Stucco lustro

Fotografier: Bror Pollare

fram till ingen nytta av konstnärer, som offrat mycken tid och en hel del pengar på denna uppgift.

Väggen bildar en bakgrund, mot vilken de badande avteckna sig, och det synes naturligt att kropparna i aktion vid hopptornen på något sätt kontrasterar mot väggen. Några enkla, av prisnämnden icke omnämnda förslag uppfyllde detta rimliga krav. I sitt val av första pristagare har juryn dock snarare bemödat sig om att hitta en camouflagemålning för människokropparna. Den behagfulla, ljusa skissen visar anhopningar av hudfärger och övervägande kalla gula toner. Nog kan man därför ställa sig undrande inför denna passus i juryns motivering att välja just detta förslag: »Det är fantasieggande och besitter just den värme och färg, som vårt klimat saknar under vintertiden.»

I övrigt röjer förslaget ingen nämnvärd känsla för de rumsliga sammanhangen. Det ansluter sig i hög grad till gängse stafflimålningsteknik, vilket gör ett förverkligande i det stora formatet i stucco lustro mycket vanskligt.

Det offentliggjorda juryprotokollet är ytterst knapphändigt. Av de 192 bidragen upptas bara de 7 prisbelönta förslagen med några rader. De 14 hedersomnämningarna får nöja sig med hedern utan omnämningarna och de resterande 171 bidragen har överhuvudtaget inte bevärdigats med någon kommentar alls.

Man lämnade Liljevalchs med det bestämda intrycket att tävlingsnämndens arbetsprestation inte stod i rimlig proportion till de bidragsgivande konstnärernas.

Det är möjligt att en tävling som denna har sitt värde. Men måste det verkligen anses tillhöra konstens offerväsen, att så många tusen arbetstimmar går förlorade till ingen nytta? Undrar en icke tävlande.

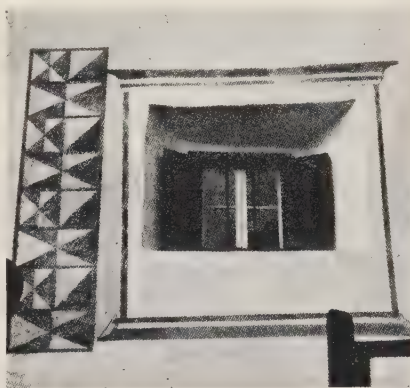
Gert Marcus

Juryn bestod av bokförläggare Gerard Bonnier, arkitekt Erik Ahlsén samt konstnärerna Tor Hörlin, Vera Nilsson, Egon Møller-Nielsen och Lennart Rodhe. En prissumma på 15 000 kronor fördelades på sju pris. Utställning av tävlingsförslagen var anordnad i Liljevalchs konsthall. Byggnadens arkitekt, Åke E Lindqvist, var icke medlem i juryn.

En handbok om puts

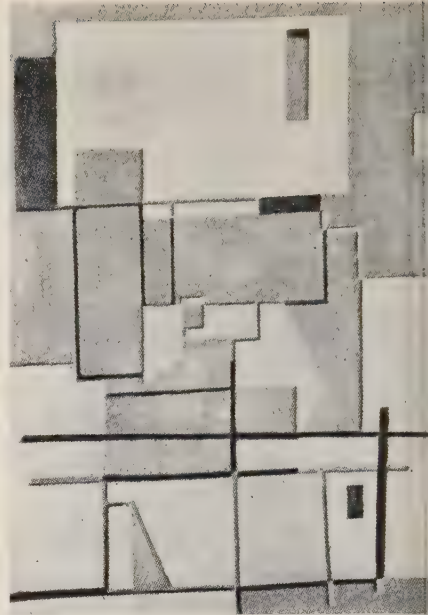
I putsålderns elfte timme uppenbarar sig en bok om puts som på ett överskådligt och lättfattligt sätt söker väcka avsmnade hantverkliga kunskaper och kvalitetskrav till nytt liv. Den är välgörande bland alla putsskaderapporter som endast redogör för hur man inte skall förfara.

Författaren som är husbyggnadslärare och arkitekt har vetat att med ett rikhaltigt bildmaterial över olika putsstrukturer, förklarande skisser och tabeller ställa snabba och säkra ciceroner till hjälp. Han behandlar även anknytande färgteoretiska och arkitektoniska frågor, vilket som princip är en förtjänst, men författaren rör sig här på litet osäkrare mark, särskilt vad färgteorin beträffar.

De redovisade ställningstyperna och putssprutningsmaskinerna tycks vara avsedda att berättiga till boktitelns »nutida», men effekten har snarare blivit den motsatta eftersom dessa redskap tillhör en kortvarig och redan passerad utvecklingsperiod. Det är emellertid den väl sammanställda och positiva redogörelsen för det »gamla, beprövade» som ger det »nutida» värdet åt boken och gör den till en lätt användbar kunskapskälla i undervisningen och på kontoret.

Johannes Olivegren

Ovan: Vagg i sgraffito av prof. Kurt Wehlte, Stuttgart

T. v: Sgraffito från 1500-talet i Engadin, Schweiz

Nedan: Putsyta utförd med rivbräda

Torkreputs i kyrkan i Ronchamp. Arkitekt Le Corbusier. Putsen verkar här ljuddämpande

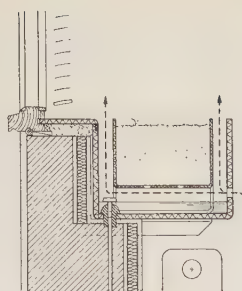
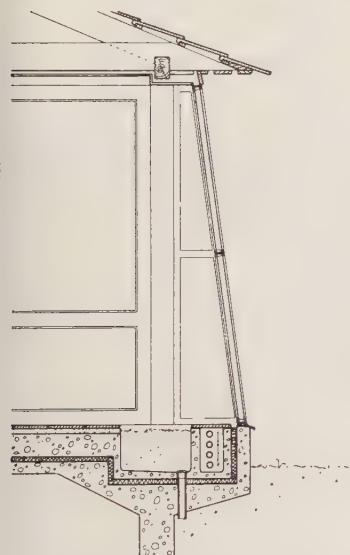
BLOMFÖNSTER

Böcker om blomsterfönster finns det gott om – mest bilderböcker om färdiga arrangemang. Vad man saknat är anvisningar om hur de tekniska detaljerna klarats för dränering, bevattning, luftfuktighet, värme, skugga, jord etc.

Författaren har tydligen haft på känn att en sådan byggtknisk utredning skulle fylla en lucka i facklitteraturen: samtliga fotografiskt återgivna fönsterbänkar, blomsterfönster och vinterträdgårdar i hans bok är kompletterade med detaljritningar, som visar hur det ordnats för växterna, hur skötseln underlättats, och hur allt detta lösts i samband med projekteringen av husen – inte efteråt när bygget är färdigt och då möjligheterna till sådana elementära åtgärder som att avleda överloppsvattnet eller ordna för tillräcklig luftfuktighet är obefintliga. En handbok alltså för arkitekter som ritat villor, skolor, sjukhus och annat där växtodling inomhus brukar vara ett önskemål.

Walter Bauer

Blumenfenster av Paulhans Peters. George D W Callwey Verlag, München 1957. 96 sid. Rikt ill. Pris 12.50 DM.

Ovan och t. h: Blomfönster med eternitlåda enligt System Linz

Nedan t. v. och t. h: Blomfönster i Mattby, Finland. Arkitekter J Cedercreutz och H Railio

Gymnastiksalar och sporthallar av elementkonstruktion

De senaste decennierna har utbyggnaden av gymnastiksalar vid våra skolor av olika skäl fått anstå. För att utreda vilka möjligheter man har att lösa dessa byggnadsfrågor med moderna elementkonstruktioner har Siporexbolagen i samarbete med arkitekt SAR Gustaf Lettström låtit utarbeta olika förslag till gymnastiksalar. De har även planerat för användning som sporthallar för den frivilliga idrottsrörelsen.

De olika standardtyper som på detta sätt framkommit har redovisats i en broschyr kallad »Gymnastiksalar och sporthallar av elementkonstruktion».

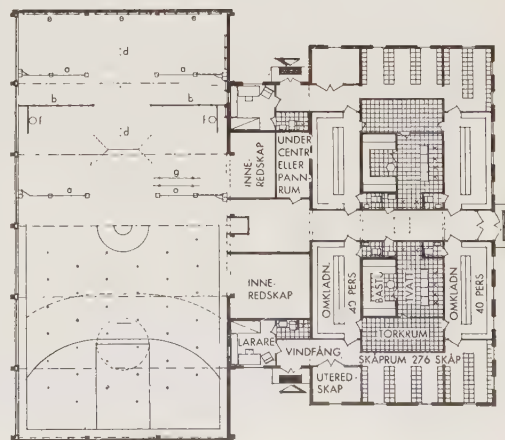
Vid utredningen har dessutom gymnastikkonsulent Alvar Thorson, byråskreterare Blenda Liberg och sekreterare Eskil Tidén medverkat.

E Th

Gavelfasad

T. h: Plan av gymnastiksal 14×28 m, delbar med rörlig vägg. Två omklädningsavdelningar för 35 resp. 40 personer vardera

Plan

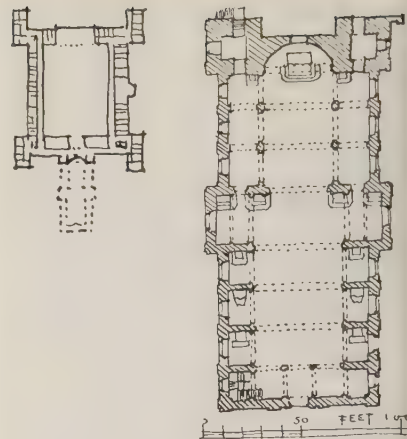
Tyska barockkyrkor

Freden efter trettioåriga kriget stabiliserade Tysklands uppdelning såväl i religiöst hänseende som i fråga om det konstnärliga skapandet. När Nordtyskland fortsatte att utnyttja förbindelserna med de protestantiska och kulturellt livaktiga Nederländerna, fann det katolska Sydtyskland under Österrikes och Bayerns ledning adekvata uttryck för sina segerkänslor i italienska barocken.

I en febril byggnadsverksamhet förkroppsligades mängder av religiösa drömmar i fantastiska monument — man är frestad att jämföra intensiteten i skapandet med tiden mellan de romanska och

gotiska tidsskedena. Kyrkor, kapell: votivkyrkor, klosterkyrkor och vallfärdskyrkor, ofta jättelika och nu obegripliga i avsides belägna fattiga trakter. Nya munkordnar tävlade med de redan konsoliderade i att bygga allt mera fantastiska klosteranläggningar, förvillande lika enväldshärskares palats.

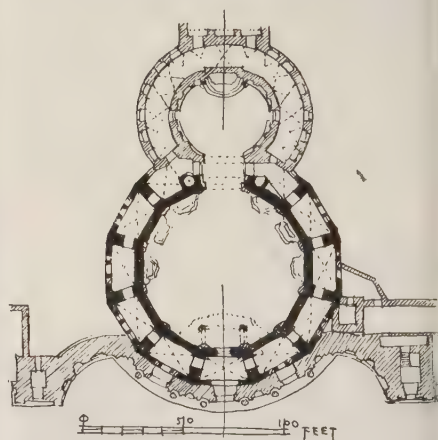
Arkitekturhistoriska handböcker brukar betrakta ett tiotal av dessa kloster som klassiska. Arkitekten T. H. B. Burrough har endast fått med en av dessa i sin inledande bok i ämnet. Men även hans övriga sju exempel på denna byggnadstyp synes kunna betraktas som representativa att illustrera dess mångsidighet. Den andra stora monumentgrup-

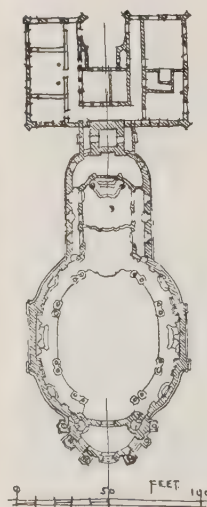
Ovan: Klosteranläggning i Obermarchtal. 1696 — Arkitekter: Michael och Christian Thumb och Franz Beer. Till vänster översiktsplan med kyrkan nederst. Till höger plan av kyrkan

Benediktinerkloster och vallfärdskyrka i Ettal. 1709 — Arkitekter: Enrico Zuccalli och Joseph Schmuizer. Till vänster exteriör av klosteranläggningen med kyrkan i mitten. Till höger plan av kyrkan

Vallfärdskyrka i Wies. 1745—1754. Arkitekt: Dominikus Zimmermann. Till vänster interiör av kyrkan. Nedan plan av kyrkan

pen — vallfärdskyrkorna — representeras likaså av några mindre kända, urvalet kan sålunda synas väl tunt.

Författaren har dock ett intressant grepp om sitt ämne: samtliga hans exempel ligger på ett mycket begränsat område mellan München och Ulm, men kan ändå demonstrera en fortlöpande arkitekturutveckling från barock till nyantik. Ett rikhaltigt illustrationsmaterial stimulerar läsarens intresse, fast man kanske tycker att fotografierna är alldeles onödigt onyktra och att originalteckningar nog förlorar på att tecknas om i ett uniformt manér. Med författarens slutbetraktelse: emotional outpouring such as this was too exhausting to last for long, påminns man att det fortfarande existerar amatörer på arkitekturhistoriens studiefält. Man hoppas att de aldrig kommer att ge upp inför den allvarligare syftande forskningen.

Jaan Allpere

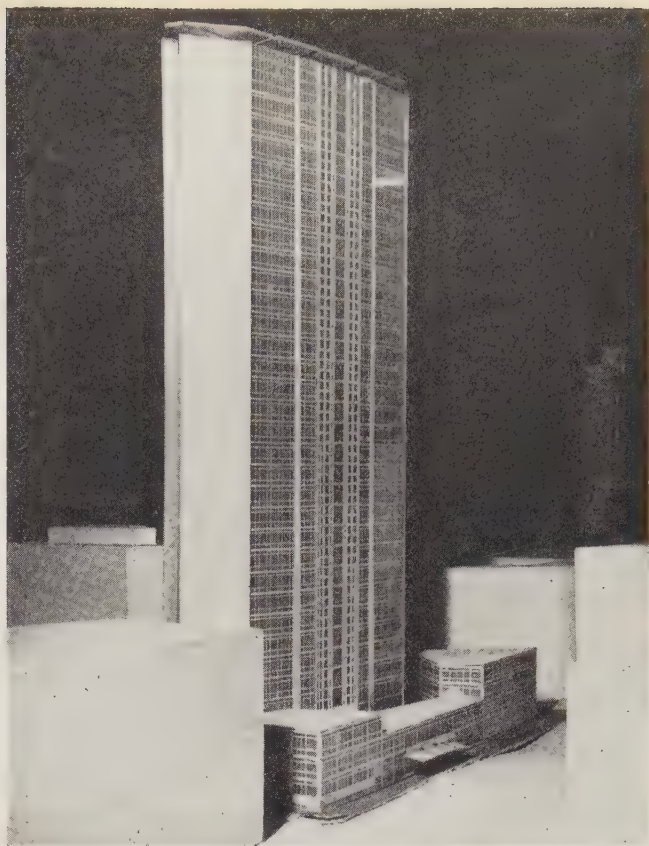
South German Baroque by T H B Burrough. An introduction based on a group of ten churches: Obermarchtal, Weingarten, Ettal, Steinhausen, Wies Birnau, Zwiefalten, Ottobeuren, Rott am Inn, Vöblingen. London 1956. 40 sid. Rikt illustrerad

BERLIN HILTON HOTEL

Ovanstående bild är ett modellfoto av det nya »Berlin Hilton Hotel» som nu är under uppförande i den brittiska delen av Berlin vid Budapester Strasse. Byggnadskostnaden uppskattas till 18 miljoner mark. Hotellet är 12 våningar högt, har 350 rum med 600 bäddar, två restauranger, bar, kaféer och festsalar. Det beräknas kunna öppna den 1 januari 1959. Hotellet ritas av den amerikanska arkitektfirman Pereira och Luckman i samarbete med de tyska arkitekterna Schwebes och Schoszberger. Det skall drivas av Hiltons internationella hotellbolag.

Foto: E Rogge, United Press

ETT KONTORSHUS I MILANO

Modellfotot ovan visar Pirelli-verkens planerade nya förvaltningsbyggnad i Milano. Den har ritats av en hel grupp projektörer, bland vilka märkes arkitekten Gio Ponti och konstruktören Luigi Nervi. Höghuskroppens plan är linsformig. Hiss- och toalettrumsaggregatet ligger vid yttervägg i husets mitt, och planen har således ej någon optimal ekonomi. Byggnaden uppbäres i huvudsak endast av skivformiga pelare.

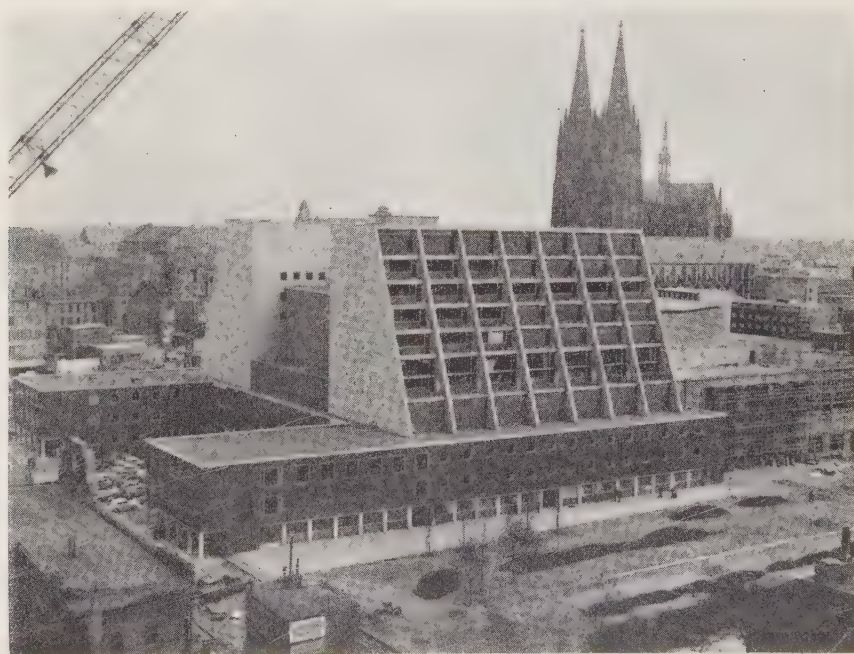
Gio Ponti betecknar byggnadens form som »ändlig» i både sid- och höjdlid, dvs att det är en byggnadsvolym som är arkitektoniskt bestämd och avslutad. I allmänhet har den moderna kontorsbyggnaden en utformning som gör det arkitektoniskt likgiltigt om den tänkes förlängd eller förkortad på ett godtyckligt sätt.

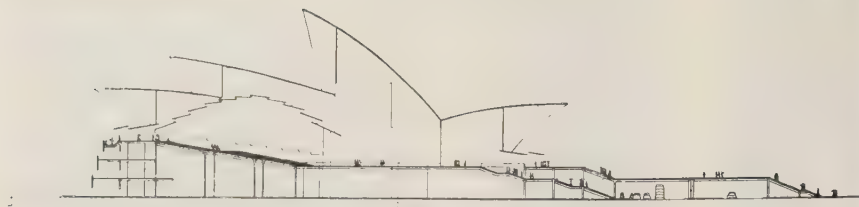
OPERAHUSET I KÖLN

Det nya operahuset i Köln har nyligen fullbordats. Teatern som är en av de tekniskt sett bäst utrustade i världen har förutom sin jättelika huvudscen tre rörliga sidoscener.

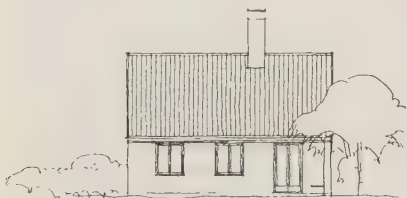
Den för en teaterbyggnad något ovanliga exteriören har dock inte fallit Kölns invånare i smaken och byggnaden har redan på vanligt sätt fått en del mindre respektfulla benämningar, t. ex. Torrdockan, Kultursilon och Mausoléet över den okände teaterdirektören.

Foto: D Hesse, United Press

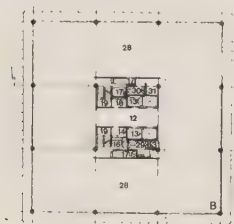

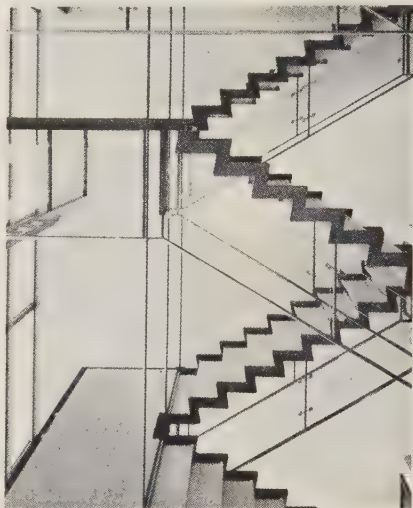
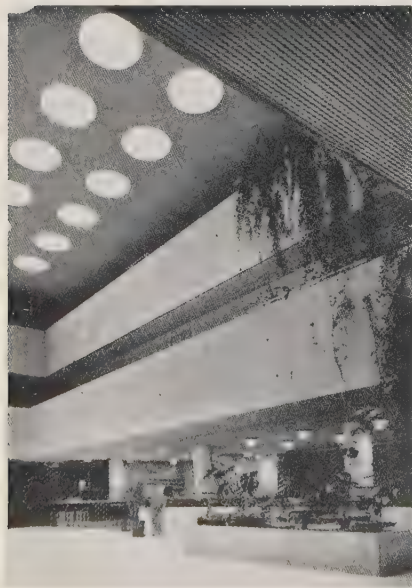
Den nyutkomna danska tidskriften *Arkitektur* har i sitt andra nummer gjort en utförlig presentation av Jörn Utzons vinnande förslag till operahus i Sydney.

Danskarna visar ett kontinuerligt intresse för enfamiljshusets problem. I danska *Arkitekten* nr 9 presenteras resultatet av en tävling om enfamiljshus i tegel.

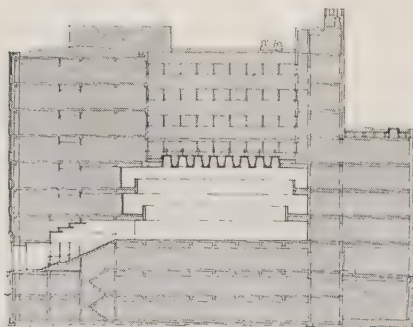
Av de schweiziska arkitekturtidskrifterna ägnar *Bauen + Wohnen* sitt aprilnummer åt en utförlig presentation av mammutfirman Skidmore, Owings & Merrill, där speciellt en organisatorisk översikt intresserar. I detaljblad visas ett av firmans kontorshus i Tulsa, Oklahoma.

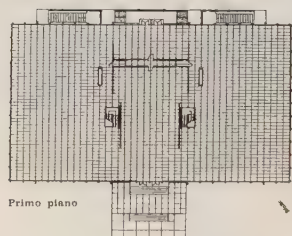
I marsnumret av *L'architecture d'aujourd'hui* presenteras bl. a. Arne Jacobsens rådhus i Rødovre. Tyvärr är bilderna blacka och ger ganska litet begrepp om särskilt materialens karaktär.

Aprilnumret av *Architectural Forum* visar ett projekt av Frank Lloyd Wright till kapitolium i Arizona och ger en glimt av Corbusiers verksamhet i Indien.

Varje nytt hus av Alvar Aalto noteras som ett internationellt evenemang. Hans nya kontorshus i Helsingfors, Rautatalo, presenteras inte bara i marsnumret av *Werk* utan också i marsnumret av *L'architecture d'aujourd'hui* och aprilnumret av *Architectural Review*.

Marsnumret av *Casabella* visar byggnader och projekt i Chicago av Mies van der Rohe. Speciellt intresserar en hallbyggnad för arkitekturskolan vid Illinois Institute of Technology. I övrigt märks en studie över den italienske 1800-talsarkitekten Alessandro Antonelli.

Architectural Review ägnar en del av sitt aprilnummer åt en översikt över modern finsk arkitektur.

John Sjöström

Den nya notisavdelningen Tidskriftsnytt kommer att i mycket kortfattad form omnämna de viktigaste artiklar och byggnader som publiceras i de större arkitektidskrifterna. Avdelningen redigeras av arkitekt SAR John Sjöström och skall införas i vartannat nummer av Byggmästarens A-upplaga.

Vikväggar i kyrkolokaler

I februari-numret A 2 av Byggmästaren fanns införd en artikel med rubriken »Kyrkan mitt i staden». Författaren, arkitekt Rolf Bergh, har i denna framlagt många intressanta synpunkter beträffande kyrkobyggnandet i vår tid. Det är kyrkobyggnadskonsten och några aktuella kyrkoprojekt som främst berörs och bland annat har skribenten ägnat några avsnitt åt kyrkans lokalbehov. De olika rummens funktioner penetreras och en viss kritik riktas mot den småkyrkoinriktning som innebär, att man skapar ett kyrkorum och sedan flera salar, som genom vikväggar kan bli delar i kyrkorummet.

En vikvägg avskiljer endast visuellt, ej akustiskt heter det. För att två salar skall kunna utnyttjas samtidigt fordras en mycket dyrbar anordning. Så behövs exempelvis två parallellt löpande vikväggar klädda med ljudabsorberande plattor, typ Sesam, med lädertätning nertill samt två tunga ridåer för att få en godtagbar akustisk avskildhet, säger författaren. Med anledning härav och särskilt med tanke på ordet godtagbar göres nedan ett utdrag ur ett av arkitekt Gunnar Heimbürger nyligen framlagt provningsprotokoll beträffande ljudisoleringsförmågan hos de vikväggar, som bildar skiljevägg mellan den gamla och nya matsalen i Tekniska Högskolans kårhus.

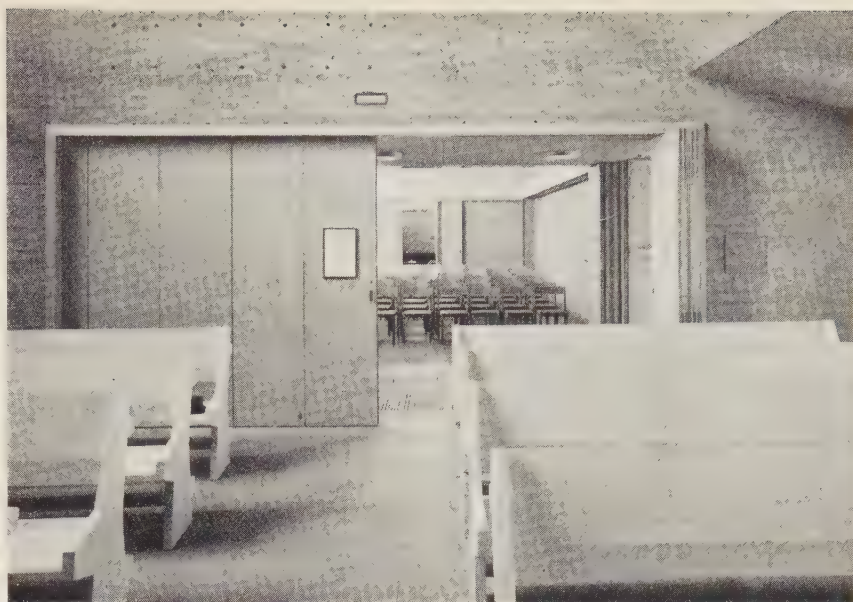
»Undersökningen var avsedd att utföras i samband med en planerad repetition av ett spex, som skulle äga rum i nya matsalen, varvid man kunde förvänta en relativt hög bullernivå. Av en eller annan anledning hade dock denna repetition blivit inställd, varför i stället som 'bullerkälla' anlätades en mindre dansorkester, som repeterade i gamla matsalen. Ljudnivån uppmättes härvid i nya matsalen, ca 3 m från dörröppningen, vid öppna och stängda dörrar.

Vid öppna dörrar uppmättes ljudnivån i nya matsalen till ca 82 dB. Då endast en dörrskiva var fördragen uppmättes ljudnivån till ca 62 dB och då båda dörrskivorna voro fördragna och dessutom ett relativt tunt draperi dragits fram framför dörrarna, var ljudnivån ca 45 dB. Skillnaden i ljudnivå var sålunda:

Vid enkel Sesam-vägg 82—62 = 20 dB
Vid dubbel Sesam-vägg
+ draperi 82—45 = 37 dB

Dörrhålets storlek var ca $11,4 \times 3,2$ m och avståndet mellan dörrskivorna räknat från mitt till mitt 0,64 m. i mellanrummet har endast taket försetts med en ljudabsorberande beklädnad.

Då det visade sig vara svårt att få orkesteren att 'arbota' med konstant intensitet hela tiden, vilket givetvis måste påverka mätresultaten, gjordes ett nytt försök med användande av en grammofoon i anslutning till en stor högtalare vid podiet i nya matsalen samt utvaldes ett särskilt bullrande musikstycke. Avläsningarna verkställdes i detta fall i gamla matsalen på samma avstånd från dörröppningen. Musikstycket spelades

Vikvägg i frikyrkolokal i Vällingby. Arkitekt SAR Carl Nyrén

Foto: Sten Vilson

Vikväggar i Tekniska Högskolans kårhus, Stockholm. Arkitekter SAR Bengt Lindroos och Sven Markelius

upprepade gånger, samt sökte man att i möjligaste mån verkställa mätningarna vid likartade passager. Vid öppna dörrar uppmättes härvid ljudnivån till ca 83 dB och då båda dörrskivorna voro fördragna till ca 44 dB. Skillnaden utgjorde sålunda $83-84 = 39$ dB. Vid den sista mätning var draperiet i nya matsalen ej framdraget framför dörrarna.

Härtill är att anmärka, att den ena Sesam-väggen var trasig vid 'bakkanten' då en list slitits av, varigenom en ganska stor genomgående springa hade uppstått. Några särskilda tätningsanordningar vid golvet hade icke anordnats och springan var här troligtvis onormalt

stor beroende på att spåret i golvet fyllts med skräp så att dörrarna lyft sig. Under förutsättning att dessa felaktigheter inte hade förefunnits har man anledning förmoda, att något bättre resultat hade erhållits. Det kan i detta sammanhang nämnas, att enligt anvisningar till byggnadsstadgan krävs en isolering på 40 dB hos skiljeväggar mellan kontors- och affärslägenheter.»

Så långt arkitekt Heimbürger. Enligt min mening är det alltså orätt att anse en vikvägg som en *nödlösning*, till och med en dålig sådan, något som i detta sammanhang även uppgivits i en annan tidskrift.

Arkitekt Berghs uppgift att de tvenne

väggarna skulle kosta 20–25 000 kronor är ganska skälig, men däremot kan man fråga sig hur det »mindre, fristående kapell» kan te sig som arkitekt Bergh bygger för högst 25 000 kronor.

Vidstående interiörbild visar den ny-ligen färdigställda frikyrkan i Vällingby. De båda parallellt löpande vikväggarna skiljer ungdomssalen från själva kyrkan. Denna planlösning av arkitekterna Carl Nyrén och Bertil Engstrand är skickligt gjord och frågan är väl om ej vikväggen här är en mycket god lösning. Väggarna har fanerats i ek, som på den sida som vätter mot själva kyrkan sandblästrats. En del av övriga arbeten i trä har även denna behandling, vilket gör, att vikväggarna sammansmälter med inredningen.

Vikväggarna kan indelas i tvenne huvudtyper, den enkla och den dubbla. Den förstnämnda tillverkas i lamellkonstruktion motsvarande vanlig dörrtjocklek och i ett lämpligt antal sektioner, vikbar åt ett eller två håll. Den sistnämnda består av ett antal dubbla sektioner, mellan vilka finns ett luftmellanrum och manövreras enligt samma princip som den första. De fördelar, som dessa båda typer erbjuder gentemot fasta väggpartier är, att man på ett rationellt och komfortabelt sätt kan utnyttja lokaler av olika art. Väggarna tillverkas efter måttbeställning och stora möjligheter till variation finnes. De kan faneras, målas, klädas med laminat eller vävplast m. m. Även dekor- och inrättningar arbeten förekommer.

Vikväggar har under de senaste 15 åren utvecklats mycket ifråga om konstruktion, ljudisoleringsförmåga och manövreringssätt. Rätt använda kan de ofta hjälpa arkitekterna till en smidig planlösning, särskilt när det gäller lokaler som det är ett önskemål att kunna variera i storlek. De fördelar som vinnes får, som vanligt, vägas mot kostnader och lösningar med fasta väggar. Att en rörlig vägg med samma ljudisolerings som en fast blir ganska dyrbar ligger i sakens natur, men den allt större användningen av vikväggar synes tyda på att de ofta utgör den rätta lösningen.

John-Bertil Jacobsson

INKOMMEN LITTERATUR

Nedanstående böcker har insänts till tidskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förlag endast där så direkt angives.

Carl Fredrik Adelcrantz, Arkitekt, av Stig Fogelmarck. Monografier utgivna av Stockholms Kommunalförvaltning. Uppsala 1957. 540 sid. Rikt illustrerad. Pris 48 kr

Projekterade spisepladser i etageboliger av Grethe Meyer. Statens Byggeforskningsinstitut, rapport nr 17. Köpenhamn 1956. 126 sid. Illustrerad. Pris 24 D kr. I kommission hos Teknik Forlag, Köpenhamn

KONSTHÖGSKOLAN

Akademien har framlagt en plan som syftar till förbättrade villkor för undervisningen vid konsthögskolan. Emellertid kommer redan instundande arbetsår en viss utbyggnad av arkitekturskolans arbetsprogram att genomföras. Sålunda kommer fasta kurser i trädgårdskonst och inredningskonst att ingå i skolans planer.

Prisämnesuppgifterna för året är i arkitektur: *Krematorium i Nynäshamn* och i trädgårdskonst: *Kyrkogård i Nynäshamn*.

Dessa är aktuella uppgifter och har karaktären av begränsade tävlingar, öppna för skolans elever. Staden har anslagit en prissumma av 15 000 kronor, vilken jämte skolans vanliga belöningar står till förfogande för priser.

Prisämnesuppgiften i stadsplanekonst behandlar ett stadsplaneproblem i Norrköping och kommer även den att få karaktären av tävling, men villkoren för denna är ännu inte fastställda.

Förutom de nuvarande lärarna kommer bl. a. trädgårdsarkitekten *Walter Bauer* och inredningsarkitekten *John Kandell* att knytas till undervisningen.

Prisämnesuppgiften i arkitektur ger möjligheter till direkt samarbete med skulptur- och målarskolorna under ledning av *Stig Blomberg*, *Olle Nyman* och *Peter Celsing*.

I stadsplanekonst har under de senaste tre åren genom medverkan av byggnadsrådet *Ulf Snellman* och stadsplanechefen *Gunnar Lindman* en något utökad undervisning kunnat meddelas. Denna undervisning kommer att få oförändrad omfattning i väntan på att professur inrättas i ämnet. Trafikonsult är liksom tidigare civilingenjör *Sven Lundberg*.

Av förra årets prisämnesprojekt har *Gunnar Hammarströms* stadsplan för ett område på Södermalm inköpts av Stockholms stad, medan *Barbro Ståls* arkitekturprojekt inköpts av byggnadsstyrelsen.

Instundande år kommer konsthögskolan att disponera ytterligare ett statligt resestipendium.

Romstipendiet tilldelades i år *Carl-Olof Deurell*.

KURSER

Konstakademiens i Köpenhamn tionde kurs för trädgårdsarkitekter äger rum i Göteborg 9–11 augusti. Ämnet blir denna gång områdesplanering som belyses genom fem föreläsningar och exkursioner i Göteborg med omnejd, bl. a. till Gunnebo och Råda.

Program och närmare upplysningar genom *Kunstakademiets udvalg for havekunst*, Tordenskjoldsgade 3, København K.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Stadsplan i Halmstad

Halmstads stad inbjuder nordiska arkitekter och stadsplanerare till tävling om

förslag till planläggning av Slottsjorden i Halmstad. Programhandlingar erhållas genom tävlingsfunktionären, stadsnotarie Ingvar Rhodiner, Rådhuset, Halmstad mot deposition av 100 sv. kronor, som insättes på Halmstads stads drätselkammarens postgirokonto nr 11300 med angivande av ordet »Arkitekttävling» på talongen. I Danmark, Finland och Norge kan depositionen, motsvarande 100 kronor i svensk valuta, insättas hos Danske Arkitekters Landsforbund, Köpenhamn, Finlands Arkitektförbund, Helsingfors, resp. Norske Arkitekters Landsforbund, Oslo. Depositionen återbetalas vid tävlingsförslags inlämnande, eller vid återlämnande av samtliga programhandlingar i oskadat skick senast en månad före tävlingstidens utgång. Enbart program erhålles utan deposition.

Till prisnämndens förfogande har för priser och inköp ställts en summa av 70 000 kronor. Första pris får ej understiga 18 000 kronor och inköp ej understiga 4 000 kronor.

Tävlingsförslag skall vara inlämnade till tävlingsfunktionären senast den 10 december 1957 kl 15.00.

Prisnämnden består av drätselkammarens ordförande ombudsman Erik Bengtsson, Halmstad, arkitekt MAA professor Peter Bredsdorff, Köpenhamn, byggnadsnämndens ordförande byggmästare Axel Johansson, Halmstad, finansavdelningens v. ordförande köpman Tuve Jepson, Halmstad, arkitekt SAR professor Sune Lindström, Göteborg, arkitekt SAR byggnadsrådet Hans Quiding, Stockholm, och stadsplanearkitekt SAR Holger Rössborn, Halmstad.

Internationell tapettävling

Den danska tapetfabriken A/S FIONA inbjuder tillsammans med Danske Arkitekters Landsforbund och Landsforeningen Dansk Kunsthåndværk arkitekter och konstnärer till tävling om förslag till nya tapetmönster.

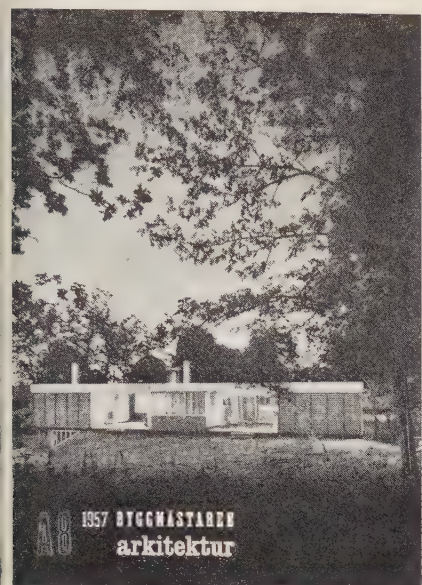
Prissumman utgöres av 12 000 Dkr med ett första pris på 6 000 Dkr. Inget pris kommer att understiga 500 Dkr. Dessutom kommer A/S FIONA att inköpa förslag efter direkt underhandling med förslagsställarna.

Förslagen skall vara insända före den 27 augusti till A/S FIONA, Faaborg, Danmark.

Prisnämnden utgöres av direktör H Brønner, tecknaren Carl Hæupler, arkitekterna Erik Herløw, Åke Huld och Gio Ponti samt tygtryckaren Marie Gudme Leth.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kommunalhus i Hallstavik	18 sept. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Rådhus- o. förvaltn.-byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Stadsplan i Halmstad	10 dec. 1957	Nr A7-57 (sista blå sidan)

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Tvåfamiljshus i Drottningholm. Arkitekter SAR Hans Borgström och Bengt Lindroos. Foto: Hans Hammarstiöld

ENGLISH SUMMARY

Lewis Mumford and regional planning

By A Schimmerling

p. 181-182

In June this year the noted American sociologist, Lewis Mumford, was awarded the gold medal of the Town Planning Institute in London. In his speech, once more as in his recent works, Mumford sharply criticized the trends prevailing in contemporary life and also in contemporary planning. We already know his negative attitude towards belief in technical progress, automatically accompanied by the economical and social. This time, Mumford made it clear to his audience, that our »dynamic» concept—ever increasing wealth and ever increasing control of our environment—is a way of thinking familiar to that of the neolithic man. In the background, hidden instincts, savagery clad in modern clothing, is awaiting release.

As to planning, Mumford criticized the modern tendency of attaching too much importance to the organisation of space for vehicular traffic; we must find a solution for this problem, he said, between, on one hand, the garden with cultivated potatoes, and on the other, the typical modern town with its skyline. We must find the relationship between town and country, between the urban and the provincial man, and, by taking such an orientation, planning would pay more attention to the lasting human values, than to the conception of mobility (due to ever growing progress).

Some practical consequences of these points of view elucidated in a discussion regarding regional contemporary planning in connection with the special example, the plan of The Tennessee Valley Authority. The very partial and unilateral planning of to-day was made evident, as well as in many cases, a lack of a really comprehensive outlook in our day to day work.

Two-family house at Drottningholm

By H Borgström and B Lindroos

p. 184-188

The house is surrounded by leafy deciduous woods and buildings of an old, picturesque type. The area of the grounds is 2,000 sq m of which 250 sq m have been built over. The house contains two one-family flats, one for a family with three children and a smaller one for a bachelor. The flats have been grouped round two "outdoor" rooms facing the garden on the west side. As these outdoor rooms are sheltered from the winds they have proved to be usable not only in summer, but also during the greater part of the autumn and the spring. If required these courts can be closed on the garden side by gates rolling on rails alongside the west façade.

The outer walls have been built of 25 cm Ytong brick, on the outside twice coated with the Ytong paint Mimal. The roof is made of wood, insulated with mineral wool and an internal panelling of rough timber. The roof covering consists of maintenance-free roofing felt on two layers of base paste board reinforced by glass fibre, sloping towards copper drains and internal drain pipes. Heating is effected by floor heating according to the "Varma golv"-system of the Sv. Fläktfabriken. This system provides adequate ventilation in the small sleeping cabins. For watering the lawn a perforated plastic tube has been mounted round the cornice of the larger flat. This produces an even spray in the garden simultaneously causing an airdraft to be pressed into the rooms surrounding the garden. As evaporation takes place in this water curtain the air is cooled and on hot summer days this artificial rain produces a nice cool airdraft in the rooms.

Dwellings for lumberjacks at Jädraås

By R Erskine

p. 189-191

This village for lumberjacks built by Kopparfors AB is situated in the vicinity of Jädraås in Gästrikland. As the woodcutters can under present conditions reach their working stations daily by bus and car, more attractive dwellings can be created for this profession in more centrally situated places and the previously current seasonal barracks on the site can be entirely dispensed with. The building of this village for lumberjacks can also be considered as a factor in the competition for labour.

Special functions such as the storing of tools and wood, have given rise to a layout with a large shed directly connected with the street, the garden, the kitchen entrance and boiler room. This village is situated in a snowy part of the country, consequently the entrances and the grouping of the buildings have been arranged with particular regard taken to the facilitation of clearing snow with ploughs.

The houses have been constructed in wood and light concrete. The exterior, horizontal wood panelling has been treated with coal tar or painted in deep colours. The roof is made of corrugated asbestos cement. The materials and the design of the houses have been chosen with a view to imparting to the village a character in harmony with the surrounding forest area.

Modern surface treatment of plasterless buildings

By S Gendt

p. 192-195

For the last 10-15 years there has to a certain extent been a transition in the Swed-

ish building industry from brick houses to buildings with a concrete skeleton. This has made possible the use of a paint treatment applied direct to interior walls and ceilings instead of the traditional plaster.

During research on suitable materials and methods for these forms of surface treatment a material called sand-filler has been arrived at. It consists of a fine and well-graded granular product with a binding medium partly consisting of plastic.

The extent of the surface treatment depends on the degree of smoothness of the concrete surface to which it is applied. As a rule certain unevennesses will have to be filled by hand. After the most uneven parts have thus been smoothed the sand-filler material can be sprayed on with the aid of screw-pumps or air-compressors. The material that has been sprayed on the surface to be treated is subsequently smoothed out by hand with a trowel. On the surface that has in this way been smoothed an additional thin layer of sand-filler or a kind of Latex or emulsion paint is sprayed on.

When delivered the sand-filler material is white and can be used for ceilings without any addition. If a colour is desired e.g. to paint walls, a dye-pigment can easily be added on the working site.

Special types of sand-filler can also be supplied to replace oil-paints and ceramic tiles for kitchen and bathroom walls.

By substituting spraying with sand-filler for the plastering and painting of interior walls and ceilings of flats it has been possible to reduce considerably both costs and working-hours.

Uno Åhrén - 60th birthday

By E Sundahl

p. 196

About 1920 at Liljevalchs Art Gallery an exhibition was arranged by The Guild of Arts and Crafts. A young architect, Uno Åhrén, a man with progressive ideas concerning design appeared there, and demonstrated furniture pertaining to interior. The furniture was perhaps not completely perfected, but in the eyes of many it showed promise of a new up to date design in Swedish furniture.

Uno Åhrén, the town planner, thus began his career as a designer of furniture.

He was one of the prominent figures in the fervent Idea Debates around 1930. He lacked neither enthusiasm, the ability to formulate, nor journalistic talent. His great resources were, the positiveness of his suggestions and his ability of arguing, equally his adroitness at organizing.

In 1947 he became the first Professor of Town Planning at The Royal Institute of Technology in Stockholm.

Åhrén's social pathos, and his early won insight that architects of wide scope were needed as leaders of town planning, made him devote himself to town planning.

His desire to elucidate and his thoroughness soon led him into the work of investigation and research.

One of his better known investigations was the one in the early 1930's when together with Myrdal he worked on investigations in Gothenburg concerning dwellings, when among other things the relationship between family incomes and living conditions was studied.

Since he became a professor at The Royal Institute of Technology he has contributed to the solving of fundamental town planning problems.

He has also been active within C.I.A.M.

Arkitektur och skandinavism

Norge är en musiknation och har en musikalisk tradition av långt större betydelse än Sverige. Musiken är också den enda konststart där det nationella är ett värde, i nästan all betydande musik finns ett nationellt drag. När man nu skall bygga ett nytt stort konserthus i Oslo, bör detta vara en nationell angelägenhet. Varför skall det ritas av en svensk arkitekt? I Norge kan därtill arkitekterna tala om en objektbrist, i Sverige talar vi om arkitektbrist.

Tävlingen om Oslos konserthus var interskandinavisk och vanns som bekant av en svensk arkitekt med ett elegant förslag. Men i diskussionerna som följt på vanligt sätt efter en avslutad tävling hördes ibland åsikter ungefär som de som citerats ovan.

Det ligger naturligt nära till hands att resonera på det sättet. Kanske ännu mer om man tänker på att det gäller just Oslo – arkitekturen har där i stor utsträckning danskt ursprung, slottet är av en svensk arkitekt, stadens största kontorshus skall nu ritas av en svensk arkitekt, men det mest bekanta holländska verket, Rådhuset, brukar nämnas som exempel på arkitektoniskt pekoral.

Det är likväl synnerligen glädjande att normmännen valt att göra denna uppgift till föremål för en internationell tävling och man vill hoppas att den svenske pristagaren får möjligheter att realisera sitt tävlingsförslag. Vår tids arkitektur är internationell till hela sitt väsen, ett utbyte utöver de nationella gränserna är naturligt, och det har också i praktiken visat sig ge goda resultat och varit impulsgivande på många sätt. Det tycks även ha gällt långt tidigare – se vi tillbaka på hela den svenska arkitekturs historia, finner man att det värdefullaste på ett eller annat sätt tycks ha tillkommit i sammanhang med den internationella arkitekturen. Inte ens svenska nationalromantiken, som är en ganska unik period, är så renodlat nationell som man vanligen uppfattar den.

De organisatoriska problem som ett internationellt uppdrag innebär för arkitekten är vanligen mycket stora. Det är emellertid önskvärt att det internationella samarbetet bygger på tävlingar, och då helst *allmänna* tävlingar, såsom

t. ex. i Oslo. Man kan då förutsätta att den som deltar i en sådan tävling verkligen har möjligheter åtaga sig ett eventuellt uppdrag. Atminstone inom Norden kan sådana tävlingar också i någon mån utjämna olikheter i tillgång på arbetsuppgifter och även de starka variationerna i antalet nationella arkitekt-tävlingar.

Men ett internationellt samarbete inom arkitekturen får inte enbart bestå i att uppdrag eller tävlingsinbjudningar lämnas till det fåtal arkitekter, som har nått någon slags internationell ryktbarhet. Det är ännu det vanligaste. Att berätta historier om den jäktade »världsarkitekten» som lämnar de nödtorftigaste direktiv på flygfältet på väg till ett annat uppdrag i en annan världsdel är nog mycket tacksamt och rymmer nog en hel del sanning, men det hela roar säkerligen inte uppdragsgivaren.

E Th

Den nya stadsplanen för Moskva

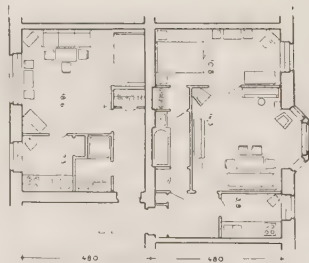
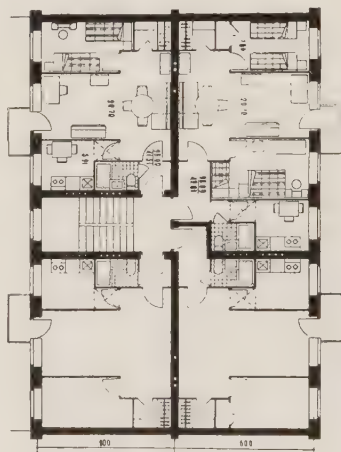
Den nya stadsplanen för Moskvas centrala och sydvästra delar är nu i huvudsak färdig. Arbetet med planen påbörjades 1951 och har utförts av en grupp arkitekter under ledning av A V Vla-

sov, vilken är medlem i Sovjets arkitekturakademi.

De allmänna principer efter vilka arbetet utförts, är om de formuleras i ord tämligen lika västerländska stadsplanepinciper, men på ritning är resultatet som nedan synes något helt annat. De ryska arkitekterna själva mena att skillnaden delvis ligger däri att de på ett särskilt sätt vinnlägger sig om stadsbildens helhetsverkan och byggnadskropparnas proportioner och inbördes relationer.

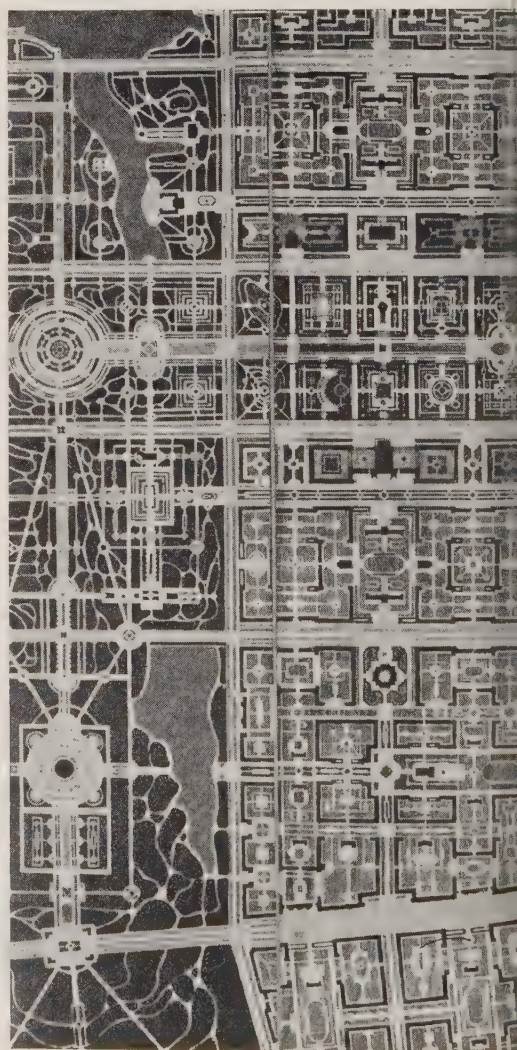
Den centrala delen av Moskva är reserverad för administrations- och kontorsbyggnader. Stor vikt är lagd vid trafiklösningen, körtrafik förekommer icke inom »bostadsenheten», som utgör en grupp byggnader, på vilka hela planen är uppbyggd. Inom varje sådan enhet finns skolor, butiker, restauranter, idrottsplan. Skolor byggs ofta två och två för gemensamt utnyttjande av bad, idrottsplaner och samlingslokaler. Gatorna placeras under jorden inom bostadsenheterna. Planen innehåller rikligt med restauranger, mjölkbarer, mässlokaler och storkök för färdiglagad mat och halvfabrikat. Teatrarna är placerade med särskild hänsyn till lättåtkomligheten från de kollektiva kommunikationsmedlen.

K E

Ovan: Exempel på bostadsplaner, hämtade ur den sovjetryska tidskriften Arkitektura CCCP. Skala 1:300

T. h: Nej, detta är inte någon dessin till en brysselmatte utan Moskvas nya stadsplan, ett avsnitt från den sydvästra delen av staden. De mörka banden i kvartersenheternas kanter är bostadshus

Ljus — Färg — Arkitektur

Under efterkrigstiden har det tyska förlaget Callwey, München, givit arkitekterna en utmärkt kollektion handböcker behandlande dels byggnadsdelar t. ex. trappor, dels byggnadstyper t. ex. garage. Man har här direkt anknyt till Neuferts utmärkta systematik kompletterad med en ofta utmärkt samling fotos, där mycket av det bästa även utom Tyskland fått komma med.

Förlaget har nu utvidgat sitt program och utgivit en stort upplagd volym »Farbige Räume», där enligt förlagsreklamerna olika »färgsättningsmöjligheter» visas i ca 500 exempel. Dessa exempel är till övervägande del tyska och uppvisar en markant brist på färguppbbyggnad, friskhet och nyskapande. Rena skräckinteriorer har påkostats färgtryck. Det verkar som om den färgkultur, som exempelvis The Architectural Review och Arkitektur (danska) gett så många fina exempel på under senare år, hade helt undgått att sätta sina spår i Tyskland. Överhuvud taget har i ovan omnämnda bok i det stora hela endast behandlats färgen som färgstoff på en yta och ej det i arkitekturen minst lika viktiga, nämligen materialens naturliga färgvärde och ljusets egen färg.

Detta har emellertid upptagits av ett annat tyskt förlag. »Lichtarkitektur», Bauwelt Verlag, Berlin, innehåller en bildsvit, där naturens ljus, nebulosor, havsbotten och atombomben bildar inledningen till ett originellt och stimulerande urval av nutida arkitektur. Bland bokens 276 illustrationer samlade från hela världen finns icke ett enda svenskt exempel. Är det så att svenska arkitekter ej behärskar ljuset och dess möjligheter och är vi så inställda på att belysning är detsamma som belysningsarmatur? Eller är vi så rädda för allt som kan smaka kulisser att vi frivilligt avstått från de stora arkitekturskapande möjligheter som ljuset behandlat som ljus, och ej som armatur, utgör?

L - g

Farbige Räume. Farbige Raumgestaltung. Malerei in Räumen. Ausgewählt und erläutert von Konrad Gatz. Verlag Georg D W Callwey, München 1956. 240 sid. Rikt illustrerad. Pris 45 DM

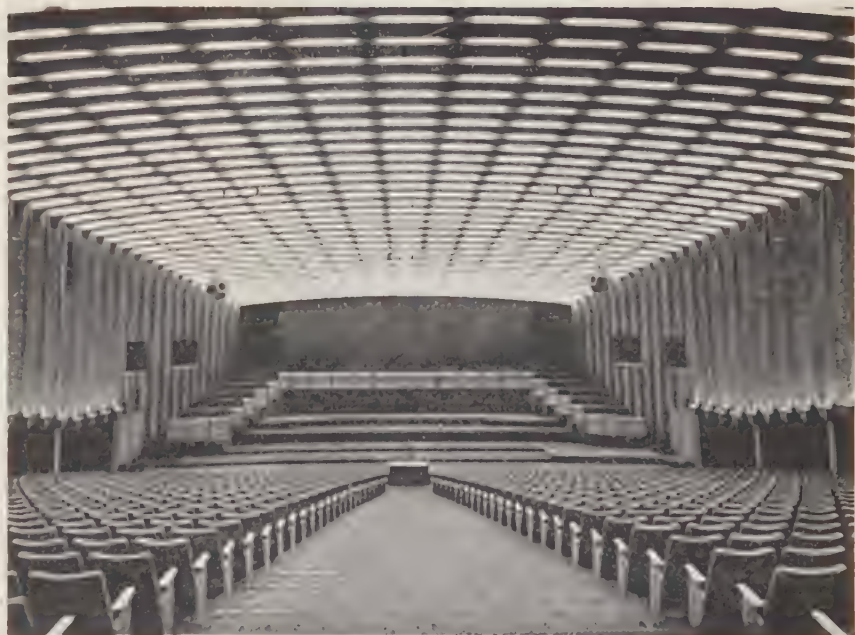
Lichtarchitektur. Licht und Farbe als Raumgestaltende Elemente. Av Walter Köhler och Wassili Luckhardt. Bauwelt-Verlag. Berlin 1956. 232 sid. Rikt illustrerad

Interiör av kapell i Köln-Kalk. Arkitekt: R Schwarz (Ur Lichtarchitektur)

T. h: Interiör av Hl.-Kreuz-Kirche i Mainz. Arkitekt: R Jörg (Ur Farbige Räume)

Nedan: Interiör av utsändningssal för Hessiska radion i Frankfurt a. M. Arkitekt G Weber (Ur Lichtarchitektur)

Ovan: Interiör efter 1889 års restaurering

Nedan: Interiör efter 1945 års restaurering

Grefbäcks kyrka i Västergötland restaurerades dels 1889, dels 1945. 1889 års kyrkorum präglas av det sena 1800-talets ombonade, i våra ögon överlastade rumsinteriör. Bruna paneler, brun predikstol i »medeltida» stil och bruna öppna bänker med höga gavlar ger rummet dess karaktär. Endast det adliga epitafiet på väggen t. h. är från äldre tid, allt annat är nygjort. Kyrkans murar är dock medeltida.

Vid återinvigningen 1945 hade kyrkan under arkitekt Årland Noréns ledning omdanats i överensstämmelse med 1940-talets principer för en antikvarisk restaurering. Predikstolen från 1600-talet har åter kommit till heders, och korsfästelsegruppen från 1889 har placerats som mittstycke i ett nykomponerat altarskåp. I övrigt har interiören tillförts 1600-talspastischer, såsom skärmliknande altarring och slutna bänker med dörrar. Färgsättningen är dock nutidens

OM KYRKORESTAURERING

Diskussionen kring restaureringsproblem av olika slag har de senaste åren varit anmärkningsvärt livlig. Att det rör sig om väsentliga ting visar inte minst den långvariga debatten om Uppsala domkyrkas utformning. Konflikten mellan de olika intressena har här fått en drastisk belysning och man har sett flera exempel på svårigheterna att nå fram till resultat, som kan tillfredsställa alla parter. Så länge oenighet föreligger om själva grundprinciperna lär man dock knappast kunna vänta några acceptabla lösningar av problemen. Alla fortsatta bidrag till principdebatten bör därför hälsas med glädje.

De två huvudståndpunkter i diskussionen som bryts mot varandra är den antikvariska och den funktionella. Den förra har i allmänhet stöd av den konsthistoriska expertisen, medan den senare undviker ett överdrivet historiskt betraktelsesätt. Mellan dessa bägge poler har de i restaureringsfrågor engagerade att utföra sin föga avundsvärda balansakt. Till det funktionella lägret hör avgjort docenten *Bengt Stolt*, som i ett nyligen utkommet arbete om kyrkorestaurering tar upp en rad problem till detaljerad granskning. Han har skrivit en läsvärd bok, fylld av praktiska råd men fördenskull inte utan principiella utblickar. Han vägrar att betrakta kyrkan som ett museum. Den blir för honom i första hand ett rum avsett att fylla en bestämd uppgift. Rummet måste därför äga en utformning som svarar mot denna uppgift. Teoretiskt finns ingenting att invända mot detta resonemang. Några

ra randanmärkningar kan emellertid vara på sin plats; de ändrar inte huvudtesens riktighet.

Altaret är rummets viktigaste punkt. Dit måste församlingens intresse i första hand koncentreras. Förf. driver detta krav med en viss ensidighet, sannolikt beroende på hans markerat högkyrkliga förankring. Denna sätter också andra spår i argumentationen. Det talas t. ex. vid upprepade tillfällen om knäfall och betydelsen av att vid bänktutformningen tillgodose denna sed. Tendensen till generalisering är uppenbar.

Den 1952 kompletterade triumfkrucifixgruppen i Öja Kyrka på södra Gotland är ett lyckat exempel på hur äkta medeltidsföremål och konstnärligt högstående rekonstruktioner kan bilda en harmonisk enhet. Själva triumfkrucifixet är medeltida arbete från 1200-talets slut. Tillhörande bild av den sörjande Maria förvaras i Gotlands Fornsal, och mariabilden i Öja är en kopia av denna. Johannesbilden är en ren rekonstruktion, utförd av konstnären Bertil Nyström, Slite.

Märk vidare den klumpiga altarpopsatsen av sandsten, som kontrasterar mot korets och triumfkrucifixgruppens harmoniska linjespel, samt den skärmliknande altarringen, som skymmer större delen av antependiet

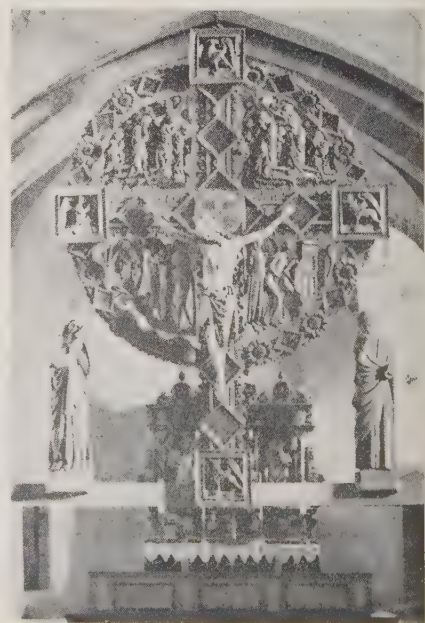
I några fall har man svårt att dela förf:s ställningstagande i konflikten mellan funktionella och konsthistoriskt-antikvariska intressen. En uppvärdering av medeltiden på andra epokers bekostnad – en företeelse som än i dag har auktoritativt stöd – förefaller i detta sammanhang ha spelat in. Annorlunda kan man knappast förstå förf:s strävan att i görligaste mån rensa ut senare tidens tillskott ur medeltidskyrkorna. Predikstolar och altarpopsatser från renässans och barock har emellertid ofta konstnärliga – och därmed även andliga – värden, som ännu kan ha förmågan att tala till betraktaren och därigenom fylla en funktion. Det är sant att exempelvis altarpopsatsen i Rejde på Gotland kan synas enkel och klumpig, men i detta prov på kyrklig folkkonst från 1600-talet finns ändå en naiv känsla, som fortfarande kan göra intryck. Men hela uppsatsen med dess enkla sandstensfigurer *fordrar* ett omgivande kyrkorum. Förflyttad till ett museum skulle dess konstnärliga verkan sannolikt försvagas.

En konsthistoriker kan finna skäl att sätta ytterligare några frågetecken. Ett exempel med principiell räckvidd: målaren Peter, mästaren till valvmålningarna i Torshälla kyrka, kallas utan reservation för Albertus Pictors lärare. Detta är en hypotes, uppställd redan på 1910-talet – låt vara ganska sannolik men ännu dokumentariskt obestyrkt.

Boken är skriven med en sympatisk entusiasm och stilen överflödar av okonventionella vändningar. Till förtjänster-na hör också ett väl valt illustrationsmaterial.

Allan Ellenius

Kyrkorestaurering av Bengt Stolt. Svenska kyrkans diakonistyrelses förlag, Stockholm 1957. 148 sid. Illustrerad. Pris: häft. 11 kr, inb. 15 kr

RUTIGT OCH RANDIGT

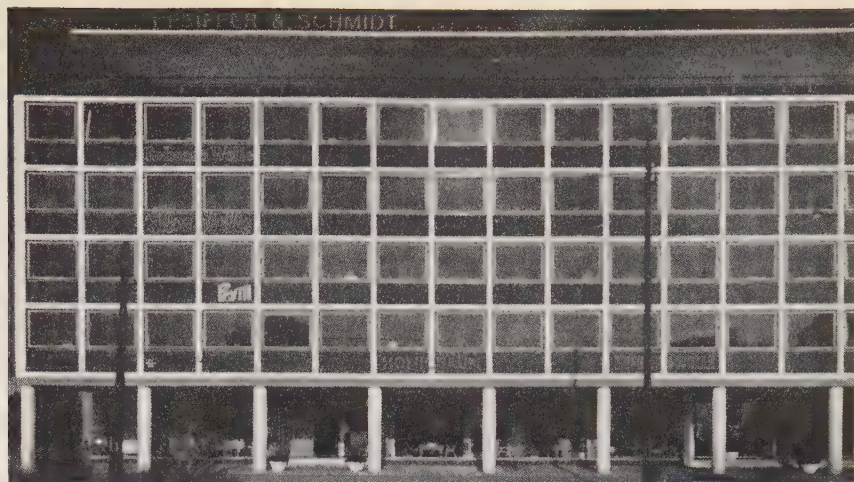
»Skelettbauten» är baserad på ett föredrag som författaren, Franz Hart, höll i München 1955, och det har satt sina spår i bokens uppläggning. Det har ändå eller kanske just därför blivit en lättläst och ganska sympatisk bok, i synnerhet innan Hart lämnar Tyskland och nutiden, men som ofta annars när det gäller tyskt formspråk baxnar man inför en del av exemplen.

Efter en kort historisk återblick, som börjar med William Lee Baron Jenney's Chicagohus från 1879 kommer Hart in på bokens centrala del, som består av en rapsodisk följd av moderna tyska skeletthus. Exempler presenteras med exteriörfotografier och i åtskilliga fall också med ritningar och detaljer, och fasadbehandlingen analyseras och kritiserar kortfattat. Tyngdpunkten i framställningen ligger snarare på antalet exempel än på en ingående byggnadsteknisk diskussion.

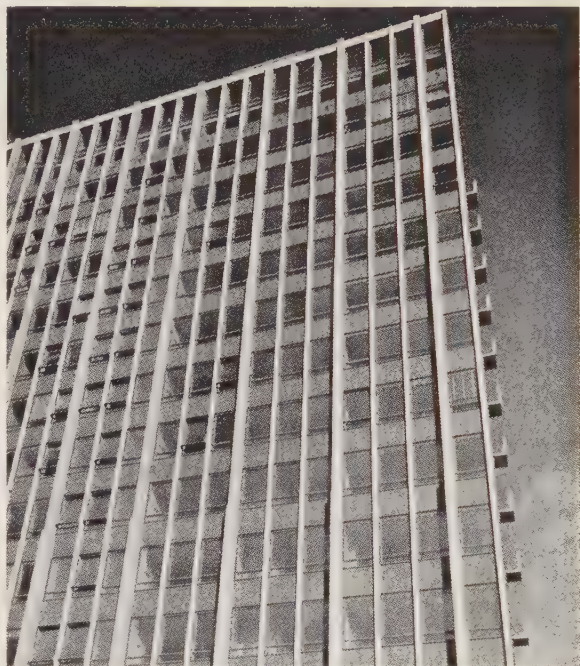
Boken avslutas med en blick ut i världen och in i framtiden, där författaren uppenbarligen känt sig mindre hemma.

Jan-Erik Lundeberg

Skelettbauten av Franz Hart. Verlag Georg D W Callwey, München 1956. 104 sid. Rikt illustrerad. Pris 17:50 DM

Ovan: Affärshus i Braunschweig. Arkitekt: FW Kraemer

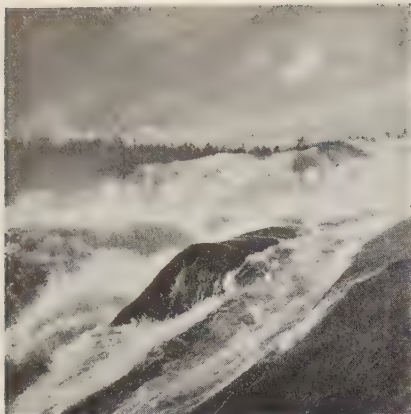

T. h: Kontorshus i Frankfurt a. Main. Arkitekt: Gerhard Weber

T. h: Varuhus i Krefeld. Arkitekt: H Rhode och M Gottschalk

T. v: »Vilken gudabenådad rikedom på infall, vilken berusande musik som strömmar genom den tyska arkitekturen!»

SAR:s riksmöte

När Svenska Arkitekters Riksförbund samlades för att under dagarna 13–15 juni begå sitt riksmöte i Luleå med omnejd – en omnejd, som sannerligen icke är vardagsmat för de flesta av förbundets medlemmar – hade Övre Norrlands Arkitektförenings (ÖNA) regissörer med Bertil Mattsson, Jan Thurffjell, John Berglund, Lennart Alexis, Anders Dalborg m. fl. ordnat åtskilliga dramatiska scenbilder med ljus- och ljudeffekter av stora mått. Tack för det!

Där var scener med nyuppförda eller ännu ej fullbordade kulisshus av både skönhet och balans men också av mera tvetydigt slag, där var naturscener med myrar, med kullar och berg, med skogar och tassemarker med rännilar, bäckar, åar, älvar, forsar och fall. Där fanns den fulländade scenbelysningen i midnattssolen med all sin bländande glans; där kvillrade, sorlade, skvalade, brusade, dånade än så länge omätbara vattenmassor.

Till yttermera visso hade man lyckats att till gästregissör få den utomordentligt kunnige landsantikvarien Hans Beskow. Och som vanligt övervakade SAR:s klubbmästare Hans Borgström det hela på ett suveränt sätt.

I Norrland – och även givetvis söderut fastän i mindre skala – har spelats, spelas och kommer tyvärr ännu länge att spelas det väldiga drama, som kunde kallas »Vattenfallens och forsarnas död». Det var detta drama, som utgjorde huvudtemat vid riksmötet; då behandlades det stora och mycket vanskliga ämnet »Naturskydd och konstruktiv landskapsvård» i ord och bild.

På scenen (eller scenerna) uppträdde många goda aktörer.

Riksdagsmannen Gösta Netzen från Malmö talade om »Naturen i farozonen» för oss arkitekter på ett initierat, spännande, dramatiskt och väl framfört sätt. Det var sanningsord, som nog borde sägas om många gånger både för regering, riksdag och hela svenska folket, som alla i stort och smått bidrar till det svenska landskapets förfulning och nedskräpning.

Arkitekt SAR professor Erik Lundberg föreläste sedan om »Landskapsvård –

planlägningsfråga eller städningsåtgärd?» Lundberg, som nu är anlitad av bl. a. Vattenfall att leda landskapsvården – i detta avseende lika med konsten att med mänskliga medel någorlunda kunna läka de många gånger hemska såren – kring kraftverksbyggena, demonstrerade bl. a. arbetena kring kraftstationen vid Forsmo i Ängermanälven. Där – liksom annorstädes – har det bl. a. gällt det omfattande arbetet med att planera ut de väldiga kvantiteterna schakt- och sprängmassor. Av det hela har blivit en ny landskapsbild, där den ursprungliga terrängen helt omvandlats. En medarbetare i Svenska Dagbladet, som närmare tittat på det Lundbergiska landskapet, skriver om den »förmänskligade» natur, Lundberg modellerat fram.

Kanske en smula vid sidan av det stora debattämnet talade arkitekt SAR stadsplanearkitekt Sven Tynelius om ett annat landskapsförstörande ingrepp, människan gör, nämligen om alla grus-

och sandtag, utplånade av vackra sandåsar osv. Tynelius kom även in på konsten att läka och laga igen åsarna.

Lundberg och Tynelius talade mycket och sakkunnigt om sina specialiteter; man får vara dem tacksam för det intresserade och banbrytande arbete, de nedlägger på sina respektive gebit.

Sedan arkitekt SAR länsarkitekt Anders Dalborg redogjort för naturskyddslagstiftningen och naturskyddsmyndigheterna, blev det diskussion. Från Vattenfall talade tekniske direktören Tor Nilsson, som redogjorde för Lule älvs fortsatta exploatering. I älven finns ju redan bl. a. kraftverken vid Harsprånget och Porjus. I debatten yttrade sig också f. länsarkitekt Olof Lundgren, Stockholm, nu v. ordförande i Svenska naturskyddsföreningen.

Det skulle föra alltför långt att gå in på alla stora stridsfrågor i detta delikata ämne. Skribenten har sålunda uppfattat sin uppgift att varken slunga ut anklagelser mot eller komma med försvar

Bild från forsarna vid Harsprånget

Utblick över Luleå hamn

Exteriör av Ralph Erskines shoppingcenter i Luleå

ör nödvändigheten av att bygga kraftverk i våra älvar.

Från ord övergick kongressdeltagarna till handling genom att företaga en bussresa upp genom Lule älvdal; därigenom fick man en utomordentlig inblick i hur det ser ut före och efter ett kraftverks illkomst. I Vuollerim redogjorde byggnadschefen Väinö Wanhainen för Vattenfalls blivande kraftverk i Porsforsarna; vid studiet av Harsprångets kraftverk – där f. riksantikvarien och arkitekten Sigurd Curman lett det landskapsvårdande arbetet på ett utmärkt sätt – togs kongressdeltagarna om hand av driftschefen Tage Färnert.

Samtliga vattenfallare skilde sig från sina uppgifter med all heder; och här framföres även ett tack till dem för deras älskvärdhet att ställa sig till förfrågande på ett så gästvänligt och trevligt sätt.

Allt detta om älvarnas omvandling, om landskapsbildernas fullständiga nyskapnad, om stora skönhetsvärden, som försvinner, var så förkrossande, att övriga förhandlingar kom i skymundan.

Så mycket lärde vi oss emellertid av deltagarna i Luleå med omnejd, att arki-

Från invigningen av den brasilianska arkitekturställningen i Luleå den 13 juni. SAR:s ordförande, länssarkitekt Ebbe Borg omgiven av militärattachéerna Paulo S R Gonçalves t. h. och José Maia t. v.

tekterna har ett stort arbetsfält i naturvärden och att så många som möjligt måste med i arbetet – och det snart, ja omgående! Det kan endast beklagas, att

så få av arkitektkåren hade ställt kosan norrut. Men tack än en gång ÖNA och alla goda medarbetare i övrigt.

Per Bolin

BYGGSTANDARDISERING

KVALITETSBESTÄMMELSER FÖR MASKINGLAS

Byggstandardiseringen har tidigare förplanglas utarbetat SIS 52 55 01 Nomenklatur och typer, vilket var det första steget till en uppordning av byggnadsglas. Föreliggande förslag utgör nästa steg i detta arbete och omfattar kvalitetsbestämmelser för maskinglas. Detta glas är nämligen en av de största grupperna inom planglasområdet och specialkommittén i ärendet har därför beslutat att sända förslaget på remiss, trots att det utgör endast en del av planerade kvalitetsbestämmelser för planglas. Avsikten därmed är att få synpunkter på förslagets utformning på ett så tidigt stadium, att dessa kan läggas till grund för fortsatta kvalitetsbestämmelser för övriga grupper av planglas.

Underlaget till föreliggande förslag är »Normalbestämmelser för leverans och provning av maskindraget glas», antagna år 1938 av Svenska Teknologföreningen, Stockholms Byggnadsförening och Sveriges Glasmästeri & Förgylleriidkares Riksförbund. Dessa bestämmelser anses numera vara föråldrade. Förslaget innehåller därför ändringar på flera väsentliga punkter. Så har begreppsbestämmelserna korrigerats med hänsyn till nya tillverkningsmetoder. Uppdelningen i »mittparti» och »utanför mittparti» för rutans kvalitetsbedömning har slopats, vilket innebär att hela rutan skall uppfylla kvalitetskraven och inte som tidigare enbart mittpartiet. Enligt kontinentala normer uppdelas maskinglas för byggnadsändamål i två kvaliteter. I anslutning härtil har kommittén i huvud-

sak uppdelat maskinglas i två kvaliteter, A och B. Detta motiveras även av förbättrade tillverkningsförfaranden, som numera möjliggör tillverkning av betydligt högre kvaliteter än tidigare, vilka är fullt tillräckliga för glasning av fönster i byggnader. Emellertid kan inte kvaliteten AA helt slopas. Den avses dock att användas endast i undantagsfall då mycket höga krav ställs. För att understryka detta är den inte upptagen i tabellen utan medtagen separat.

Kommittén anholder om synpunkter på förslaget till senast den 31 augusti 1957 under adress Byggstandardiseringen, Drottning Kristinas väg 73, Stockholm Ö, tel. 20 02 47, 20 02 67, ingenjör Wanatowski.

Specialkommittén består av:

Direktör H Moberger, Sveriges Planglasgrossisters Förening, ordförande, köpman C A Elmstrand, AB Emmaboda Glasverk, direktör J S Erikson, Sveriges Glasmästeri & Förgylleriidkares Riksförbund, arkitekt C H Kreuger och civilingenjör C Norman, Svenska Teknologföreningen, intendent B Svensson, Oxelösunds Järnverksaktiebolag, och ingenjör J Wanatowski, Byggstandardiseringen, sekreterare.

*Byggstandardiseringens
förslag till svensk standard*

DEFINITIONER

Allmänt

Maskinglas är ett kontinuerligt draget genomsynligt glas, som sorteras i olika kvaliteter allt efter arten och frekvensen av förekommande felaktigheter. Ytorna är aldrig fullkomligt planparallella och förekomsten av oregelbunden reflexverkan och ljusbrytning kan därför inte helt undvikas.

Felaktigheter vid tillverkningen kan förekomma som planhetsfel och/eller strukturel.

Såväl vid som efter tillverkningen kan därutöver mekaniska fel och anlöpning uppstå.

Planhetsfel

Hit hör alla sådana fel som består i avvikelser från ytans planhet såsom vågor, bucklor och s. k. dragränder. Planhetsfelen medför oregelbunden reflexverkan och/eller ljusbrytning.

Dragränder är vanligen skarpare markerade än vågor och kan beskrivas som randformigt uppträdande, ytterst små variationer i glastjockleken. Såväl vågor som dragränder uppträder i regel parallellt med glasbandets dragriktning.

Strukturel

Ojämn struktur i glasmassan förorsakar olika slags felaktigheter. Vissa framträder som relativt breda, tydligt avgränsade band, medan andra förekommer som smala trådar, oftast inuti glaset. Såväl banden som trådarna uppträder oftast parallellt med glasbandets dragriktning. Dessa fel ger upphov till oregelbunden ljusbrytning.

Till strukturelen hör vidare stenar och blåsor.

Stenar – i glasmassan inneslutna främmande partiklar.

Blåsor – slutna håligheter i glaset. Med större blåsor avses de som är mer än 10 mm långa eller 2 mm breda.

Mekaniska fel

Med mekaniska fel avses skador på glaset yta, t. ex. repor.

Anlöpning

Med anlöpning avses en gråaktig eller färgskiftande beläggning på glasytan,

uppkommen genom utfällning av alkalisalter.

KVALITETER

Maskinglas i normaltjocklekar används huvudsakligen för glasning av fönster i byggnader. Detta glas levereras i kvaliteten A och B enligt nedanstående sorteringsbestämmelser.

Fönster bör glasas med kvalitet A, då stor vikt läggs vid god genomsikt och tilltalande anblick utifrån. Kvalitet B kan användas när dessa krav ej är så höga.

Då maskinglas i normaltjocklekar används för andra ändamål och för specialtjocklekar gäller kvalitetsbestämmelserna i tillämpliga delar.

För vissa ändamål t. ex. för tillverkning av speglar, laminerat säkerhetsglas etc. och för fönster, på vilka utomordent-

ligt höga krav ställs, kan undantagsvis en högre kvalitet, benämnd AA, utsorteras.

För kvalitet AA gäller att planhetsfel ej får vara synliga vid 35° vinkel från rutans plan och 1 m syftlinje vid fast blickpunkt och enkel ruta, samt att strukturfel, mekaniska fel eller anlöpning ej får förekomma.

I en och samma leverans får högst 10 % av rutaantalet vara av närmast lägre kvalitet.

Till fönster på vilka inga nämnvärda kvalitetskrav behöver ställas, t. ex. i växthus, används kvalitet U (utskottsglas). Kvalitet U får ha samtliga ovan nämnda planhetsfel, strukturfel och mekaniska fel. Stenar av den art att de kan medföra risk för bräckage i packningen får dock ej förekomma. Lättare anlöpning är tillåten.

Kvalitet	Planhetsfel	Strukturfel				Mekaniska fel
		Band	Trådar	Stenar	Blåsor	
A	Får ej framkalla vrånbilder vid 35° vinkel från rutans plan och 1 m syftlinje*	Får ej framkalla vrånbilder vid 35° vinkel från rutans plan och 1 m syftlinje*	Inga	Enstaka mindre		Enstaka mindre
B	Får ej framkalla vrånbilder vid 90° vinkel från rutans plan och 2 m syftlinje*	Får ej framkalla vrånbilder vid 90° vinkel från rutans plan och 2 m syftlinje*	Enstaka mindre	Enstaka större el. ett flertal mindre		Enstaka större el. ett flertal mindre
Anlöpning får ej förekomma i någon av ovan nämnda kvaliteter. I en och samma leverans av en kvalitet får högst 10 % av rutaantalet vara av närmast lägre kvalitet.						

* vid fast blickpunkt och enkel ruta

KONGRESSER

Den 28-30 september i år håller den Elfte Triennalen i Milano en internationell kongress med temat »Minnesvård och historisk miljö i dagens stadsplanering». Ämnet är aktuellt i hela den civiliserade världen och speciellt i Europa där bevarandet av den historiska miljön i de gamla städerna blivit ett intresse som ökat med städernas expansion och de ändrade levnadsförhållandena.

Till helt nyligen ansågs restaureringen av minnesmärken som ett initiativ utan något samband med övrig planering, men idag har man insett, att denna fråga hänger nära samman med stadsplaneringens problem.

Anmälan till kongressen skall ställas till Triennale Centro Studi, Palazzo dell'Arte al Parco, Milano.

AVGJORDA TÄVLINGAR

Omtävling för Wenner-Gren Center

Omtävlingen mellan författarna till förslagen »Wenner-Gren, ever green» ar-

kitekter SAR Alf Bydén och Sune Lindström och till »Symposier» arkitekter SAR Per-Axel Ekholm och Sydney White har avgjorts. Det nya förslaget av Bydén och Lindström hade mottot »Anonym». Ekholm och White hade kallat sitt omarbetade förslag »Sveavägens Axel».

Prisnämnden fann »att båda förslagen utifrån helt olika utgångspunkter var för sig visar intressanta lösningar av uppgiften. Förslaget »Anonym» ger emellertid ett avsevärt sämre ekonomiskt utbyte än »Sveavägens Axel» och torde icke kunna omarbetas i ekonomiserande syfte utan att förlora väsentliga delar av sitt uttrycksvärde. Förslaget »Sveavägens Axel» kan utan ekonomisk olägenhet genomföras med i huvudsak förslagen utformning. Prisnämnden föreslår därför att författarna till förslaget med motto »Sveavägens Axel» får i uppdrag att vara arkitekt för anläggningen.»

Prisnämnden utgjordes av professor Nils Ahrbom, borgarrådet Helge Berglund, professor Sven Ivar Lind, stadsbyggnadsdirektör Göran Sidenbladh, professor Hugo Theorell, generaldirektör Gunnar Wejke och dr Axel Wenner-Gren med professorerna Ragnar Nilsson och Manne Siegbahn samt direktör Birger Strid som tillkallade experter.

Nordisk tävling om konserthus i Oslo

Vid tävlingstidens slut hade 50 förslag inlämnats.

Första pris, 25 000 kronor, tilldelades förslaget »Agora» av arkitekt SAR Gösta Åbergh, Stockholm, med arkitekterna Bo Oldertz, Mitja Jernejec, Ingvar Olsson, Keith Foster och Pentti Maatela samt byggnadsingenjörerna Rolf Thureson och Valdur Alkvist som medarbetare.

Tre andra pris à 12 000 kronor, gick till förslaget »Sinfonia Triangula» av arkitekter MNAL Per Cappelen och Egill Sorteberg, Oslo, med Borring & Rognestad som byggnadsteknisk konsult; till förslaget »Den vita valen» av arkitekter SAFA Marita och Ragnar Ypyä, Helsingfors, med ark. stud. Veikko Honkanen som medhjälpare, ingenjör I Hansson som byggnadsteknisk konsult, ingenjör Torstein Kranck som vvs-konsult och ingenjör T K Laakso som akustisk konsult; och till förslaget »Treklang» av arkitekt SAR Lennart Tham, Stockholm med arkitekt MAA Henrik Jais-Nielsen som medarbetare.

Tre inköp, à 3 000 kronor, gjordes för förslaget »1057» av arkitekter MNAL Gudolf Blakstad och Herman Munthe-Kaas, Oslo, med arkitekt MNAL Svein Jörgensen som medarbetare och dr ingenjör A Aas-Jacobsen som byggnadsteknisk konsult; för förslaget »Guldægget» av arkitekt MAA Tobias Faber, Köpenhamn, med arkitekt Rai Okamoto som medarbetare och för förslaget »Egmont» av arkitekt SAFA Aulis Blomstedt, Helsingfors, med Gerhard Staub Kalle Räike och Arno Tanskanen som medarbetare och ingenjör Eino Viljo som byggnadsteknisk konsult.

Prisnämnden utgjordes av ekonomichef Knut Tvedt, ordförande, disponent Rolf Stranger, kontorschef Rolf Hofmo, byarkitekt MNAL Peter Daniel Hofflund, arkitekt SAR Nils Einar Eriksson, arkitekter MNAL Eyvind Møstue och Birger Lambertz Nilssen med kapellmästare Odd Grüner-Hegge och cand. real. Gunnar Nesheim som konsulter.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Kommunalhus i Hallstavik	18 sept. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Rådhus- o. förvaltn.-byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Stadsplan i Halmstad	10 dec. 1957	Nr A7-57 (sista blå sidan)
Krematorium och begravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Från Berlinpaviljongen på INTERBAU 1957 i Berlin. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

Stuttgart 1927 – Berlin 1957

By G Johansson

p. 197–200

The parallel between Stuttgart 1927 and Berlin 1957 was commented on by many speakers when the Interbau exhibition was opened. This parallelity is true of both the nature of the exhibition and the ideas conveyed. The Stuttgart exhibition was the first example of the international manifestation of functionalism and Siedlung Weissenhoff was planned and designed as an architectural experimental field. Interbau is directly linked with this former project. Both exhibitions are essentially international in character. At Stuttgart, a number of the pioneers of the new architecture from different countries had collaborated by each designing a building. At the Berlin exhibition architects from 14 different nations took part. Among those who had taken part in the Stuttgart exhibition were Gropius, Le Corbusier, Max Faut and Hans Scharoun. Among the others there were many belonging to the functional "wave" in their respective countries such as Alvar Aalto from Finland, Arne Jacobsen and Kay Fisker from Denmark, Beaudouin from France and Niemeyer from Brazil. Interbau is not only a meeting of nations, it is a meeting of generations also.

The Stuttgart exhibition marked a transition, the beginning of a new period of architecture; the Berlin exhibition cannot assume the same importance simply because the new architecture is no longer new.

The German Siedlung type represented a new way of building dwellings and towns, and it very soon exerted great influence, not least in the Scandinavian countries and, in particular, in Sweden. (This is evident at Gärdet and Fredhäll-Kristineberg in Stockholm.) But this development was of short duration. One of its last manifestations was the large building exhibition in Berlin in 1931, the closest forerunner to the theoretical section of Interbau, "Die Stadt von

Morgen". Most, and among them the leading, architects left Germany before Hitler was firmly established in power; Interbau is the final link with the development in the pre-Hitler period. As far as West Germany is concerned this is the most important aspect of the exhibition.

Outside Germany the new architecture, or functionalism, has won approval throughout the entire western world. Naturally, during the past 30 years, modern architecture has reacted many times to the original programme. For example, the affect of American and English sociological ideology and town-planning theory has countered the original functionalism. The Berlin exhibition reflects these changes, too.

Summing up, the similarities and differences between Berlin and Stuttgart can be divided into three main categories: the appearance of dwellings, the architectural form and town plan and the types of building.

Without any doubt, the respect in which Stuttgart and Berlin are most similar is the appearance of dwellings and, in particular, their planning. Despite all the work that has been carried out in recent years on the function and shape of dwellings—work that dealt with the detailed study of planning and fittings—the basic type of modern dwelling was laid down already at Stuttgart. Interbau portrays a comprehensive range of plans, but the most striking feature is not the variety but the conformity with the basic type.

There have been marked changes in the architectural form, but even in this case it is more a question of changes on the surface rather than changes in depth of the fundamental principles. The Interbau buildings show traces of mundane formalism, which has emanated nearest from the Roman architecture, but which has, in recent years, exerted its influence on American architecture. Interbau is characterised by an attempt to achieve "architectural variation" with a wide register of material effects, a wide range of colours and detail constructions such as balconies and stair casements. Almost the only respect in which simplicity, clarity and purity of form are evident is the building designed by Alvar Aalto.

The greatest difference is in the types of building and town-planning. Whereas the dominating type of building at Stuttgart was the low dwelling house, Interbau is characterised by buildings of varying type, and the multi-storey type of building dominates.

INTERBAU 1957—an architectural laboratory at Tiergarten

By E Thelau

p. 201–216

When it was decided in the early 1950s to rebuild the so-called Hansa district, situated north-west of the Tiergarten in Berlin, and to institute an architectural competition to decide the new planning, no thought had been given to the coming exhibition. However, when the idea took root, it was greeted with great enthusiasm.

The district is well-suited for an exhibition: a secluded unit, central, in the immediate vicinity of the greensward of the Tiergarten and, last but not least, since the area had been completely destroyed the reconstruction could be carried out in accordance with entirely new conceptions as to town-planning. However, it was soon discovered that complete freedom of action was impossible since the area lies between a railway and one of Berlin's main traffic arteries. The area is now bisected by at

least two heavily-trafficked roads and consequently it could not be a case of a new residential area built on the "house in a park" principle.

Expropriation and slum-clearance laws of the general type are unknown in Germany. In 1954 a company was formed to exploit the area and, thanks to the price of sites being limited, it was possible to purchase 160 plots (the exhibition was postponed for one year) which, when the buildings are complete, will be sold to private owners.

All that remains of the town-planning proposal with which Jobst and Kreuer won the competition in 1953 is little more than the main theme, "free-lying multi-storey buildings in a park". The idea has always been to create a permanent residential area and not a temporary exhibition. The town-plan, which is growing little by little, is not only a failure, it is also an unsurpassed abortion of modern town-planning. Different buildings, varying widely in both design and height, are strewn around in wilfully fashion and the unjustifiable placing of single-family houses at the foot of multi-storey blocks of flats causes the most well-wishing visitor to despair for so-called modern town-planning. The only points of interest are the individual houses.

As far as the foreign architects are concerned the slogan was obvious: not to build *in* Berlin, but *for* the city of Berlin, but that the foreigners were content to place their varying creations *in* Berlin is certain. The plans are an example of all the possible ways of living—and quite a few impossible to boot.

Jaenecke and Samuelson, the Swedish architects, probably come nearest to the simple ideal flat and their technically pure and uncomplicated building is especially prominent while the plans for their apartments are among the most sound.

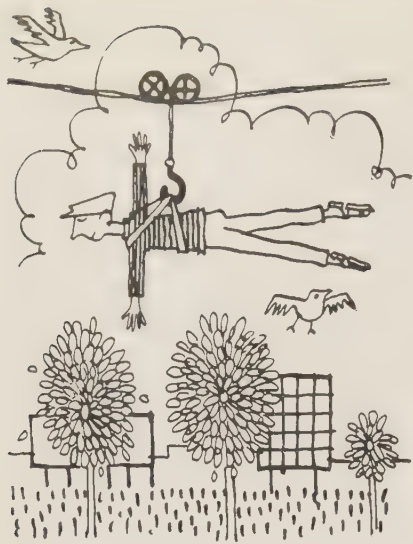
Alvar Aalto's magnificent white concrete block of flats, which can be described as a joint squat eight-storey block of flats was the subject of great and well-deserved interest.

The building designed by Pierre Vago, the Parisian architect, contained interesting interiors with partly varying heights of room and a spiritually composed balcony façade. The other façades, with coloured glass facings, were tastefully constructed but the whole was meaningless.

The apartment plan, a small central corridor with badly-proportioned and ill-planned rooms on both sides, in the block of flats designed by the former Berlin architect, Walter Gropius, was one of the poorest on view at Interbau. The rear of the building, the side on which the staircases are located, is ugly in the extreme, whereas the solution for the short sides with its long loggia, gives it a sculptural unity of a type differing completely from a normal block of flats when viewed from certain angles.

There are extremely few experimental flats and flats containing anything new in the form of design or equipment. There is only one example of pure unit construction. Regularity is no longer attractive and an attempt has been made to redesign the façades by completely altering the essential features.

The most important result of Interbau hitherto is that overwhelming proof has been given of the possibility to build a residential area on previously built-up ground and that the ways of achieving this aim have been shown in detail. In addition, both the press and the public have shown great interest.

Über allen Gipfeln...

Även en intressant utställning är tröt-
tande. Interbau under värmeböljan var
en mycket intressant utställning och myc-
ket tröttande. Många stora och små
byggnader, möblerade och tomma lägen-
heter, paviljonger, modeller, fotografier,
skärmar med bokstäver, ord, meningar
... Sedan man vandrat omkring ett par
timmar läser man endast rubrikerna på
skärmarna, efter ytterligare en stund
upphör man att läsa rubriker. Därefter
upphör man att gå in i paviljonger över-
huvudtaget och sätter sig på en bänk och
funderar på om det inte skulle gå att
göra en utställning utan skärmar, bok-
stäver, ord, meningar.

– Var det en bra utställning? frågade
man mig naturligtvis när jag var hem-
ma igen.

– Ja, väl värd att se!

– Och vad var det som var bäst av
alltsammans?

Det var lika bra att klämma fram
med sanningen på en gång: Det var lin-
banan!

Jag antar att linbanan var tänkt som
en kommunikationsteknisk finess. Det
ser ut så på en karta. Den börjar vid in-
gången till Zoo, som ligger nära Väst-
berlins nuvarande centrum och där den
alltså skall plocka upp besökare som
inte orkat ta sig fram till entréerna.
Andra änden ligger någonstans inom ut-
ställningsområdet.

I verkligheten fungerar linbanan så
att den trötte utställningsbesökaren tar
linbanan från utställningen för att kom-
ma hem till hotellet så snart som möj-
ligt, men så upptäcker man att det är
bra underbart att sväva fram på en li-
ten bräda över trädtopparna, stilla, tyst,
sakta. Man får ett nytt perspektiv på
Interbau. Vederkvickt tar man nästa
vagn tillbaka till utställningen. Efter den-
na erfarenhet köper man bara tur- och
returbiljetter, vilket gör det hela billi-
gare.

Behovet att få sväva fritt omkring i
luften måste vara en djupt mänsklig

drift. Det känns vidunderligt när pop-
lar, almar, bokar, lindar och alla möj-
liga andra träd i Tiergarten glider förbi
under fötterna och snuddar vid täspet-
sarna. Den ljudlösa luftfärden går över
träd, blommor, gräsmattor, dammar, ka-
naler och över en bred gata där små
löjliga automobiler susar fram med me-
ningslös brådska. Ett par hundra meter
bort sticker nya höga hus upp ur gröns-
kan, »die Stadt von heute». Uppe i luf-
ten är det ganska svalt. Värmeböljor hål-
ler endast till nere vid själva markytan.

Kanske är den vidunderliga känslan
av lättnad och lycka precis samma sak
som den frihetskänsla alla fallskärms-
hoppare sägs uppleva, när de svävar
mellan himmel och jord. Känslan av en
upplyft ensamhet i ett privat universum.

Men den lilla linbanevagnen har två
sittplatser. Det betyder ibland ett delat
universum. Färden under meditation blir
utbytt mot en färd under konversation.
Och även detta är behagligt, ty mening-
arna kommer naturligen inte alltför tätt.

– Es war eine wunderschöne Fahrt.
Ich habe mich nie so gesund und seelisch
im Gleichgewicht gefühlt, seitdem ich
in Davos zu einer 6-wöchigen Erholungs-
kur war.

Det bör alltid finnas linbanor på ut-
ställningar.

E Th

RÄTTELSE

I Byggmästaren nr A 7, 1957 hade i en
artikel om Kortedalaområdet en situa-
tionsplan på sid. 153 bortfallit genom
ett tekniskt missöde vid tryckningen.
Denna plan har medtagits i detta num-
mer på sid XIV (annonsavdelningen).
I de inbundna årgångarna kommer pla-
nen att ingå.

STIPENDIER

Stipendier för USA och Canada

är till ansökan lediga. De är förbehållna
svenskar, vilka under minst sex månaden
med början 1958 önskar bedriva fortsat-
ta studier eller vidareutbilda sig efter en
svensk akademisk examen. Stipendier
kan utdelas för vilka ämnen som helst,
vilka med fördel kan studeras i Ameri-
kas Förenta Stater eller Canada och kan
även utdelas till sökande, vilka icke äm-
nar förlägga sina studier till universitet.

Sökande måste vara väl kvalificerade
inom det studiemråde som avses och
ha goda kunskaper i engelska, språket.
Åldersgräns för alla stipendier är 35 år
med undantag av Zornstipendiet för ve-
tenskapliga studier, där åldersgränsen är
45 år.

Ansökningstiden utgår den 15 okto-
ber, stipendieutdelning äger rum senast
under april månad nästa år och avresa
skall ske före årets slut.

Stiftelsens kontantstipendier varierar
mellan \$ 1 000 och \$ 2 000.

Amerikanska universitetsstipendier om-
fattar fri undervisning och i de flesta
fall även kost och logi för ett läsår.

Övriga upplysningar hos Sverige-
Amerika Stiftelsen, Grevturegatan 14
Stockholm Ö, tel. 62 25 63, 62 84 00.

LITTERATUR

I aprilnumret, nr 21, av *Architektur-
Wettbewerbe* belyser och kommenterar
den kände skolbyggaren Günter Wil-
helm, professor vid Tekniska Högsko-
lan i Stuttgart, de senaste årens viktig-
aste tävlingsprojekt rörande folkskolor
och gymnasier. Han lägger mindre vikt
vid de formella än de pedagogiska och
funktionella synpunkterna och det spa-
ras inte på kritik av publicerade arbe-
ten och t. o. m. av prisenämndens utlå-
tande. Boken omfattar tävlingsförslag
såväl för mindre skolor på landet, me-
delstora skolor, ombyggnad av gamla
skolbyggnader som för större anlägg-
ningar av nya folkskolor, mellanskolor
och gymnasier.

Architektur-Wettbewerbe. Heft 21.
Volksschulen und Gymnasien av Gün-
ther Wilhelm och Karl Wilhelm Schmitt.
Karl Krämer Verlag, Stuttgart 1957.
112 sid. Rikt illustrerad. Pris 11.80 DM

The American Institute of Architects firade i år sitt 100-årsjubileum med en veckolång kongress i Washington, där föreningen har sitt nationella högkvarter. Mer än 4 000 arkitekter och deras gäster från hela USA och utländska arkitekter, som inbjudits från 21 länder, samlades i nationens huvudstad för att delta i en serie konferenser, utställningar, utfärder till Washingtons arkitektoniska sevärdheter, prisutdelningar, banketter och luncher samt för att fira minnet av de första hundra verksamhetsåren av Amerikas enda nationella arkitektorganisation.

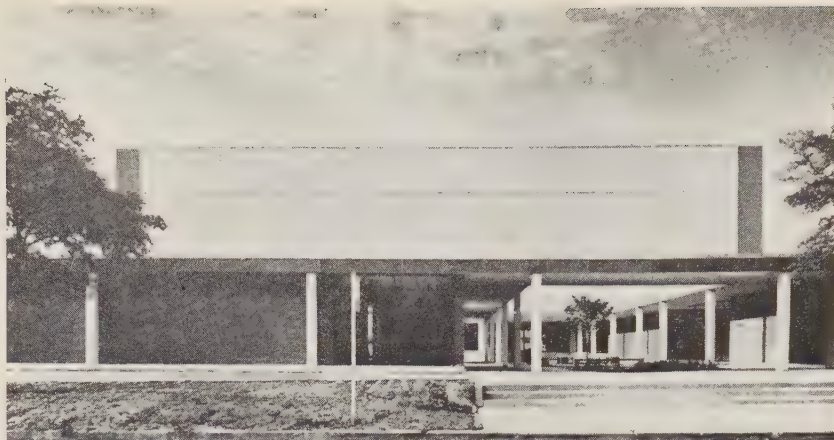
The American Institute of Architects grundades 1857 i New York City med The Royal Institute of British Architects i England som förebild, men började inte föra ett verkligt aktivt liv förrän 1867, när det nationella lokalföreningssystemet officiellt antogs. Trots att föreningarna i de olika staterna och de regionala lokalföreningarna hade att möta stora svårigheter genom åren, så fortsatte organisationen att växa och medlemsantalet att öka; idag har den en medlemskår på 11 500 medlemmar med 124 lokalföreningar.

Institutets högkvarter förblev i New York City ända till 1898 trots medlemmarnas önskan att flytta det till nationens huvudstad. Det som slutligen omsatte tankarna i handling var när institutets chef Glenn Brown upptäckte en ovanligt vacker georgiansk byggnad, Octagon House, i Washington, idealisk för det nationella högkvarteret.

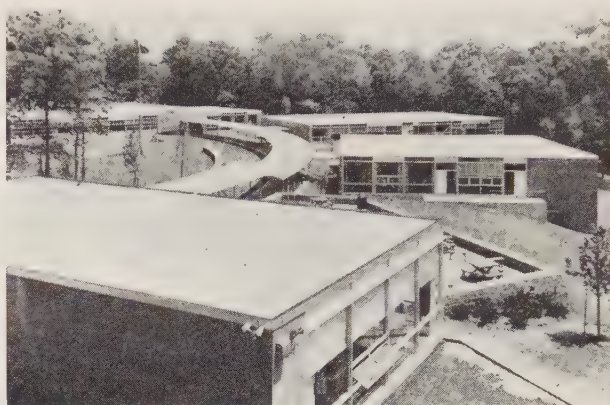
Octagon House hade ritats på 1800-talet av en excentrisk doktor, som slagit om till arkitekt, vid namn William Thornton, som också hade del i det prisvinnande förslaget till Capitolium. Den gode doktorn irriterade också de professionella arkitekterna med sin anmärkning: »Jag var ledsen över att jag ej studerat arkitektur och beslöt mig för att försöka mig på det stora företaget och studera på samma gång.» Planen på Capitolium utvecklade sig efter det att »jag studerat några månader och arbetat så gott som dag och natt.»

En av institutets viktigare uppgifter är att uppehålla nära kontakt med regeringen och att utveckla närmare relationer med de departement som blir mer och mer aktiva inom byggnadsområdet. Institutet har insett nödvändigheten att övertyga regeringen att det inte är vilken näringslivsorganisation som helst utan en bona fide representant för arkitektåsikter över hela landet.

Bland de många uppgifter institutet har kan nämnas uppgörandet av praxis för vissa tjänster, publicerandet av »Handbook of Architectural Practice», upprättande av formulär för kontraktsförslag mellan arkitekt och klient som

Sex nya byggnader av amerikanska arkitekter belönades med hederspriser vid AIA:s 100 års jubileum. Fyra av dessa återges här

Ovan: Domstolsbyggnad i Texas av arkitekterna Caudill, Rowlett och Scott

T. h Skola i Connecticut av arkitekt Warren H Ashley

T. h: Det heliga korsets kapell i Arizona av arkitekterna Anshen och Allen

T. h: Kontorsbyggnad i Massachusetts av arkitekterna Anderson, Beckwith och Haible

blivit en accepterad norm för alla medlemmar, registrering av avgifter som föreslagits av lokalavdelningar, engagerande av juridiska ombud för kontrakts- och redovisningsfrågor m. m.

Andra uppgifter man löst har varit uppgörande av tävlingsregler, publicering av tävlingslistor, normering av förfarandet vid fall av felaktigt yrkesuppträdande från medlemmarna.

Två av de mer betydande resultaten av institutets arbete har dels varit återupplivandet av Washington såsom nationens huvudstad i Thomas Jeffersons och Pierre L'Enfants anda, dels dess andel i uppbyggandet av landets första arkitektskolor vid Massachusetts Institute of Technology 1868, vid University of Illinois 1870 och vid Columbia University 1881.

The American Institute of Architects årliga kongresser är mer än affärssammanträden. Tal hålls av erkända auktoriteter på närbesläktade områden till arkitekturen och ett antal pris ges till arkitekter som har lämnat utomordentliga bidrag på arkitektområdet.

Kongressen i Washington i år var mer än vanligt intressant, då många utländska arkitekter hade inbjudits till jubileet. Institutets honorärstipendium tilldelades Pier Luigi Nervi från Italien och Christiano Das Neves från Brasilien. Jubileumstal hölls av bl. a. Fleming Grut, representant för Danske Arkitekters Landsforbund, av representanter för The Architectural Association of London, The Royal Institute of British Architects, The Architectural Institute of Japan, Norske Arkitekters Landsforbund, The USSR Society for Cultural Relations with Foreign Countries (VOKS) m. fl. Bland representanter från utlandet närvarande vid kongressen märktes bl. a. Yngve Tegnér från Sverige.

Vid diskussionen av kongressens tema »A New Century Beckons» var de flesta talare ense om det stora behovet av stadsplanering, såväl inom själva staden som i förorterna, då städerna hotar att uppsluka landsbygden. Man hade en känsla av, att – på samma gång som individuellt utomordentliga byggnader byggdes i landet – det inte fanns någon generalplan när det gällde var man skulle placera byggnaderna. Denna tanke upprepades av de besökande arkitekterna, vilka poängterade bristen på en enhetlig arkitektstil i USA. De ansåg, att den moderna arkitekturen visade tecken på att bli mer enhetlig i hela världen; endast Skandinavien och en del Sydamerikanska länder behöll fortfarande sin egen stil.

Willy Van Hove, representant för The International Union of Architects, uttalar sin och de flesta närvarandes åsikt, att ett internationellt arkitektmöte som denna AIA kongress var av stor betydelse och borde upprepas så ofta som möjligt.

L J Portner

Skulptur på INTERBAU

Utställningen avsåg inte att på något sätt belysa sammanhanget mellan arkitektur och bildkonst. Men bland utställningsarrangemangen ingick ändå ett antal skulpturer av vilka några visas här

Däremot har en tävling ägt rum för att få fram en skulptur på den blivande Hansaplatz inom kvarteret. Skulpturen skall visa sammanhanget mellan stadsbyggnad, arkitektur och bildande konst

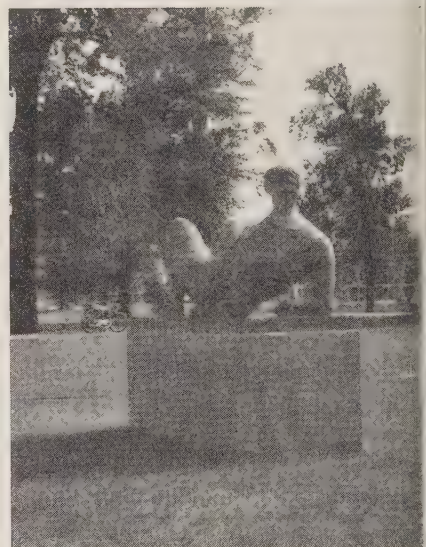
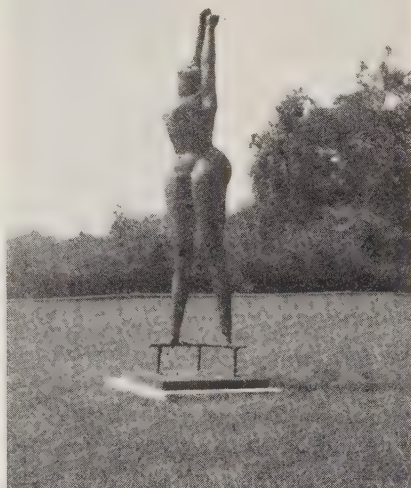
T. h: "Nike". Av prof. Bernhard Heiliger, Berlin

Nedan t. v: "Flicka". Bronsskulptur av Reg Butler, England

Nedan t. h: Bronsskulptur av Henry Moore, England

Nederst t. v: Springbrunn av porslin och metall, utförd av Rosenthal A.G. efter skisser av arkitekt Peter Gross, Berlin

Nederst t. h: "Pagodfrukt". Bronsskulptur av Hans Arp, Schweiz-Frankrike

I Deutsche Sporthalle, som ligger i närheten av Stalin-Allee i Öst-Berlin, har sedan 3-4 år tillbaka inrymts en permanent byggnadsutställning. Sporthallen, som rymmer ca 5 000 personer, byggdes år 1951 för en ungdomsfestival (på endast fyra månader, säger den rättrogne tyske guiden). Det visade sig att de väl tilltagna foajéerna och biutrymmena, som i ett par våningar omger det stora cirkelrunda åskådarrummet, också räckte till för denna byggnadsutställning. Den motsvarar närmast vårt svenska Byggtjänst, men förefaller vid första anblicken att vara en ganska grå och trist exposition av olika byggnadsmaterial. Den visade sig dock rymma åtskilligt värt att titta närmare på. En ganska stor del av utställningen bestod av typplaner till bostadshus, dvs. sådana planer som av myndigheterna rekommenderades för serieproduktion. Denna typplanssamling var internationell, vilket betyder att planerna var inte bara från Ryssland, utan från alla de ryska satellitstaterna.

Den västtyska utställningen Interbau hade uppmärksammats på så sätt att en liten expo *anti-INTERBAU* anordnats i en sal intill entrén. Där förkunnades i text och några bilder vad det var för fel med den kapitalistiska arkitekturen. Interbau är ingenting annat än en »byggnadsmodeuppvisning för år 1957» och visar tydligt »de inre motsättningarna och dualismen i det kapitalistiska stadsbyggandet». De mest framträdande bristerna hos Interbau var således

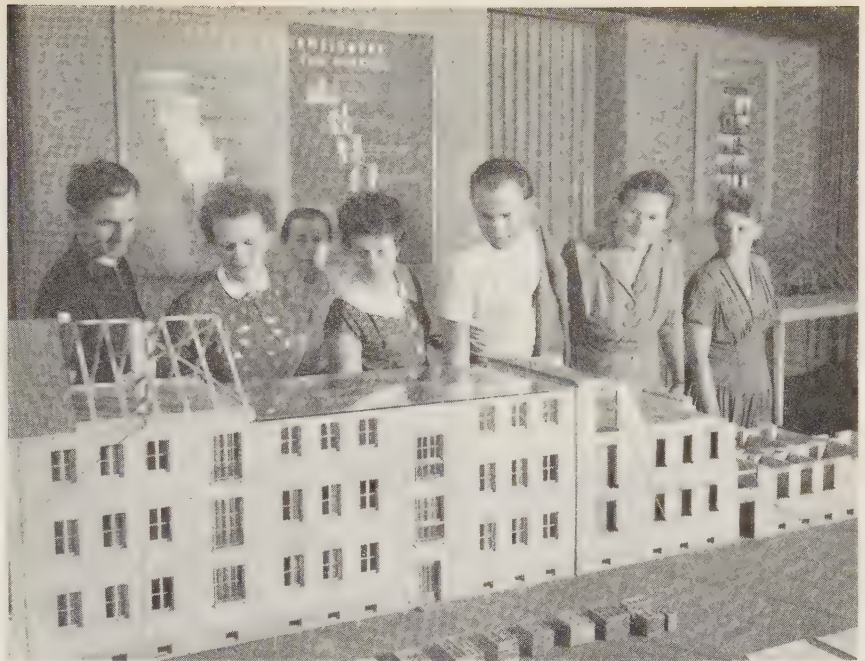
- att arkitekturen reducerats till en slags reklamtjänst,
- att människornas verkliga levnadsbehov inte tillfredsställdes,
- att inga skolor fanns inom området (de ligger utanför området),
- att starkt trafikerade gator skär området,
- att en del höghus ligger för nära järnvägen med dess osunda och rökiga atmosfär,
- att billiga lägenheter har sämre läge än lägenheterna för välsituerade,
- att de två kyrkorna är funktionsvidriga och ingenting annat än teaterkuliser.

Ja, det var en rätt kraftig breddsida. Och någon träff blir det väl med en sådan salva.

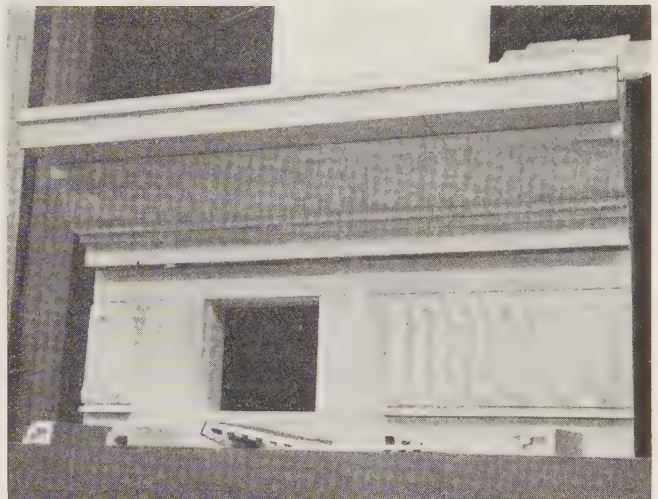
E Th

T. h: Två planexempel från typplansutställningen. Samma plan ingår med små förändringar dels i ett smalhus och dels i ett punkthus

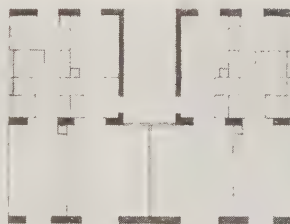
Samtliga fotografier: Lennart Olson

Ovan: Grupp av åskådare vid byggnadsutställningen i Öst-Berlin. Modellen är en studiemodell avsedd för undervisningsändamål

T. h: Monteringsfärdiga arkitekturdetaljer av keramik

Nedan: Arrangemang utvisande putsorter och olika behandlingssätt. Formalistiskt inflytande från väster?

är återuppbyggnadsverksamheten efter kriget ännu föga framträdande. Det bostadsbyggande som ägt rum har i huvudsak koncentrerats till Stalin-Allee eller Frankfurter Allee som den också kallades. På båda sidor om denna långa, raka gata har 8-9-vånings bostadshus uppförts i den vanliga ryska byggnadsstilen. Fasadmaterialet är keramiska plattor av ryskt ursprung. I bottenvåningarna är butiker och vissa offentliga lokaler tämligen diskret instoppade. Denna Stalin-Allee anses av östtyskarna vara »det enda verkligt levande beviset för den tyska återuppbyggnadsviljan».

Av Berlins gamla centrum kring Alexanderplatz, som nu ligger i östsektorn, återstår inte mycket idag. Bilden nedtill t. v. är tagen just i närheten av denna plats. Även i de övriga centrala delarna av Östberlin är de flesta av de offentliga byggnaderna, varuhusen, kyrkorna borta eller står kvar som tomma ruiner, ett fåtal har iståndsatts, såsom statsoperan och rådhuset. Men huvuddelen av de en gång föraktade men sedan nästan klassiskt vordna 1800-talsbyggnaderna är dömd att helt försvinna. När fotografen Lennart Olson skulle ta den bild av Börsen (byggd på 1850-talet) som syns nedan, var han ute i sista ögonblicket – rivningen av börsbyggnaden skulle påbörjas inom en av de närmaste dagarna. – »Vi behöver ingen Börs här, för vi är inte kapitalister!» fick han veta. Inte ens skulpturerna på taket skall bevaras. Det kostar ca tiotusen kronor att ta vara på en enda av dem, och det är för mycket pengar, anses det.

Ovan: Bostadshus
vid Stalin-Allee
Foto: Erik Thelaus

T. v: Gata i Öst-Berlin
Foto: Lennart Olson

Nedan: Börsbyggnaden
i Öst-Berlin
Foto: Lennart Olson

är nybyggnadsverksamheten mer omfattande. Området kring Kaiser Wilhelms Gedächtniskirche, vars sotiga ruin efter många och långa diskussioner nu skall få stå kvar på sin refuge som ett slags krigsmonument, och Bahnhof Zoo håller på att utveckla sig till Västberlins egentliga centrum. Det ännu så länge mest framträdande partiet vid denna plats utgöres av den ej helt fullbordade randbebyggelsen vid Zoo, en grupp byggnader innehållande butiker och kontor men framför allt en mängd nöjeslokaler: två bioografer, danslokaler, restauranger och barer. Hela anläggningen har ritats av arkitekterna Paul Schwebes och Hans Schoszberger.

De flesta nybyggnader utgöres av varuhus, kontorshus (för försäkringsbolagen!) och bioografer. Det relativt omfattande bostadsbyggandet har ägt rum i stadens utkanter – ett och annat nytt hyreshus kan man dock se nära centrum.

Ett av de största aktuella projekten är omdaning av området kring Ernst-Reuter-Platz, där bl. a. byggnader för Berlins tekniska högskola kommer att ligga. En av dessa, fakulteten för bergsvetenskap, har redan uppförts. De nya, fritt liggande, höga huslammerna, som orienteras efter ortodoxa moderna principer kommer starkt att bryta av mot den gamla stadens kompakta struktur. I modell ser detta ut att ge en ganska schematisk och föga övertygande stadsbild, men på kort sikt ges möjligen inga helt tillfredsställande lösningar på dessa konfrontationer mellan nya och gamla stadsbyggnadsprinciper.

För att finna lösningar på de återstående huvudproblemen inom Berlins framtida cityområde, har nyligen en allmän internationell arkitekttävling utlysts: »Hauptstadt Berlin». Till denna tävling har även ett antal internationellt kända arkitekter särskilt inbjudits, från Sverige Sven Markelius. Som utställningslokal för de prisbelönta förslagen kommer den permanenta Berlinpaviljongen vid Interbau att fungera. (Interiören av denna paviljong synes på omslaget av detta nummer.) Tävlingstiden utgår den 30. 11. 1957.

E Th

Ovan: Randbebyggelsen vid Zoo. På bilden syns kontors-höghuset och Gedächtniskirche
Foto: Lennart Olson

T. h: Byggnadskomplex ingående i randbebyggelsen vid Zoo. Arkitekter: Paul Schwebes och Hans Schoszberger
Foto: Kunst und Bild

Nedan t. h: Kontorshus för försäkringsbolaget »Volkshilfe». Arkitekt: Hans Schaefers

Nedan: Gata i Väst-Berlin med utbom-bade hus
Foto: Lennart Olson

Nedanstående böcker har insänts till tidsskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förlag endast där så direkt anges.

Schriften für Architekten av G Prölss. Karl Krämer förlag, Stuttgart 1957. 128 sid. Rikt illustrerad. Pris 34 DM

Shoppingcentra i USA och Sverige av Arne Sjöberg. GUIs skriftserie nr 2. Utgiven av Grosshandelns utredningsinstitut, Stockholm 1957. 128 sid. Illustrerad. Pris 12 kr. Distribueras av AB Nordiska Bokhandeln, Stockholm

Förenklad byggnadslagstiftning. Betänkande avgivet av 1951 års byggnadsutredning. Statens Offentliga Utredningar 1957: 21. Kommunikationsdepartementet. Stockholm 1957. 292 sid

Fataburen. Nordiska Museets och Skansens Årsbok 1957. 268 sid. Rikt illustrerad. Pris 10 kr

Bygd och natur. Årsbok 1957 (nr 2). Utgiven av Samfundet för hembygds-vård. Riksförbundet för Bygde- och Landskapsvård. Malung 1957. 192 sid. Rikt illustrerad

Japanese architectural techniques (1957) The architectural institute of Japan. 68 sid. Illustrerad

Le Corbusier. Oeuvre complète 1952-57. Verlag Girsberger, Zürich 1957. 224 sid. Rikt illustrerad. Pris 48 Frs

AVGJORDA TÄVLINGAR

Inbjuden tävling om Tumba centrum

Till tävlingen om planläggning av Tumbaområdet i Botkyrka kommun hade tre arkitektfirmor inbjudits.

Av prisnämndens sammanfattning av bedömningen framgår att inget av de ingivna förslagen innefattar en sådan lösning av tävlingsuppgiften att förslaget i och för sig kan utgöra underlag för en planläggning av samhället. Vart och ett förslag innehåller emellertid värdefulla uppslag och prisnämnden finner det möjligt att en planläggning skulle kunna ske med beaktande av anvisningar hämtade från skilda förslag.

Nämnden har funnit att förslaget »Rum» har sådana förtjänster med hänsyn till sin genomförbarhet att den beslutat tilldela detta förslag första priset 5 000 kronor. Förslaget är uppgjort av Wehlin-Carlssons arkitektkontor genom arkitekt SAR Börje Wehlin, medhjälpare arkitekt Zoltan Bedecs.

Förslaget »huj-huj» av arkitekter SAR Bengt-S Carlberg och Stig R Hermansson och förslaget »Tumba-Urban» av Svenska Riksbyggens arkitektkontor genom arkitekt SAR Sven-Gunnar Holm, stadsplaneingenjör John Linnaeus och

byggnadsingenjör Bengt Stenvall – har båda belyst uppgiften på sådant sätt att nämnden beslutat tilldela dessa förslag vardera ett pris på 1 500 kronor.

Prisnämnden utgjordes av arkitekt SAR byrådirektör Nils Backman, kassör Pontus Eriksson, direktör Harald Frölén, arkitekt SAR byggnadsrådet Hans Quiding, arkitekt SAR professor Uno Åhrén och maskinmästare Albin Östenson.

Inbjuden tävling om nytt stadshus i Uppsala

Vid tävlingstidens utgång hade åtta tävlingsförslag inkommit. Samma dag hade även arkitekterna Ahlsén inlämnat sitt överarbetade förslag till stadshus i kv. Munken.

Följande arkitekter hade inbjudits: Erik och Tore Ahlsén, Wilhelm Boijesen och Dag Efvergren, Hjalmar Klemming och Erik Thelaus samt Artur von Schmalensee, samtliga i Stockholm.

Tävlingen gällde även placering av stadshuset. Bland förslagen fanns två huvudtyper av lösningar med placering av byggnaden inom järnvägsparksområdet eller inom kvarteren Lindormen, Tigern och Leoparden invid Fyrisån. Tävlingen visade de svårigheter som förelåg att även efter ett reducerat program inkomponera stadshusbyggnaden i den känsliga miljön kring kvarteren Lindormen m. fl. och därför ansåg prisnämnden att det mest utvecklingsbara av förslagen till stadshus i järnvägsparken, förslaget »Fröjas sal» borde sättas före övriga i tävlingen inkomna förslag.

Enligt tävlingsprogrammet hade prisnämnden sedan att jämföra det utvalda förslaget, »Fröjas sal», med arkitekterna Ahlséns överarbetade förslag till stadshus i kv. Munken. Resultatet blev att prisnämnden föreslog att författaren till förslaget »Fröjas sal» måtte få i uppdrag att på grundval av ett reducerat program erhålla uppdraget att utarbeta och fullfölja sitt förslag på det angivna markområdet vid järnvägen.

Förslaget »Fröjas sal» var utarbetat av arkitekterna Erik och Tore Ahlsén.

Prisnämnden utgjordes av arkitekt SAR Peter Celsing, arkitekt SAR professor Paul Hedqvist, ombudsman Tycho Hedén, arkitekt SAR Sten Lindegren, rektor Herbert Lundh, skomakarmästare Gösta Lundin, arkitekt SAR Nils Sterner, och överlantmätare Erik Tobé.

Inbjuden tävling om centralskola i Landvetter

Vid tävlingstidens utgång hade fem förslag inkommit. Följande arkitekter hade inbjudits: Sven Brolid och Jan Wallinder, Bo Axel Boustedt och Hans-Erland Heineman, Göteborgs Förorters Arkitektkontor, samt Hans Nygren.

I sitt utlåtande framhåller prisnämnden: »Tävlingen har givit en värdefull jämförelse mellan olika lösningar av de givna problemen. Inget av förslagen är dock så utformat och genomarbetat, att det kan förordas till utförande i befintligt skick. Förslaget 6 + 4 + 3 är det

mest genomarbetade, är mest konsekvent uppbyggt och visar den bästa ekonomin. Man saknar dock det försök till utnyttjande av tomtens möjligheter som återfinnes i andra tävlingsförslag och som man även kan finna i förebilden »Byggnadens skolpaviljonger». Prisnämnden förordar således 6 + 4 + 3 till vidare bearbetning.»

Förslaget 6 + 4 + 3 var utfört av arkitekter SAR Sven Brolid och Jan Wallinder.

Prisnämnden utgjordes av byggnads-nickare Nils Eriksson, Landvetter, arkitekt SAR länsarkitekt Fritjof Lindström, Göteborg, överlärare Isidor Melander, Landvetter, arkitekter SAR Arne Nygård, Göteborg, och Sidney White.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Krematorium och begravningsplats vid Räcksta i Stockholm

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd inbjuder svenska arkitekter samt i samarbete med dessa trädgårdsarkitekter och i Sverige boende utländska arkitekter till tävling om krematorium samt begravningsplats vid Räcksta i Stockholm.

Program utlämnas utan kostnad. Övriga handlingar erhålles efter den 15 augusti 1957 från tävlingsfunktionären ingenjör Lars Lagerheim, Stadsbyggnads-kontoret, Hantverkargatan 3, Stockholm K, mot deponerande av 50 kronor och lämnande av adress, under vilken den tävlande kan nås med skriftliga meddelanden. Depositionsavgiften inbetalas i Stockholms stads kassa, Stadshuset (kl. 9.30–15, lördagar 9.30–13) eller å postgiro nr 90 och återbetalas, när fullständigt tävlingsförslag inlämnats eller om handlingarna återsändes till funktionären, senast den 1 februari 1958.

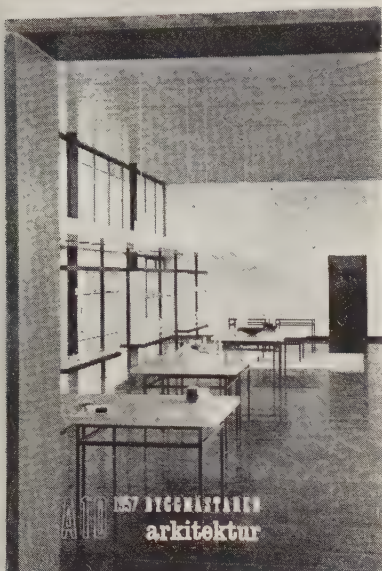
Tävlingsförslag skall vara inlämnat till funktionären senast den 1 mars 1958.

Till prisnämndens förfogande är anslaget ett belopp av 35 000 kronor för utdelande av pris och inköp av förslag. Första pris kommer ej att understiga 12 000 kronor. Lägsta inköpssumma kommer ej att understiga 2 000 kronor.

De inlämnade förslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av borgarrådet Helge Berglund, statskommisarie L G Britth, direktör Tage Attermark, arkitekter SAR Holger Blom, Paul Hedqvist, Sven Markelius och Jan Wahlman samt bergsingenjör Kurt Jean-son såsom adjungerad ledamot.

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Rådhus- o. förvaltn.-byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Stadsplan i Halmstad	10 dec. 1957	Nr A 7-57 (sista blå sidan)
Krematorium och begravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Interiör av utställningshall för Orrefors Glasbruk. Arkitekt SAR Bengt Gate. Foto: John Selbing

ENGLISH SUMMARY

Exhibition hall for the Orrefors Glass Factories

By B Gate

p. 217-220

The building consists of three parts: entrance hall, hall exhibition of current production and the museum. The main room of the building is a light, open room with the longitudinal walls glazed from floor to roof. In contrast with the room for current products, the museum is closed in. In order to temper the sunlight the roof has been made to protrude a half metre and besides a sunshade has been erected to half the height along the south wall. The glazed longitudinal walls have been constructed of square iron ribs and thermopane glass. The interior ceiling and the underside of the protruding sections of the roof have been faced with planed redwood boards. The floors consist of brown-grey polished limestone.

The table top and the sides of the show-cases consist of light maple finished with a mixture of transparent plastic lacquer and titanium white. Bulbs have been used for the lighting except in the show-cases of the museum where the objects are lighted from below by incandescent tubes.

Redecoration of »Bygget»

p. 221

On 1 September 1937 the new building of the »Stockholm Byggnadsförening» was inaugurated. At the time its restaurant »Bygget» attracted much attention for its »fair nordic complexion».

Now, twenty years after its origin, the restaurant and clubrooms have been subjected to a renovation. The so-called little dining room has been entirely redecorated and equipped last winter and the large

dining room has been partly changed. The society's reading room has been extended and the upper clubroom has been enlarged by enclosing the former terrace.

Two office rooms in the Stockholm town-hall

By E Glemme

p. 222-225

In the course of 1956 two rooms were arranged in the Stockholm townhall, of which the combined function was to be work-, representation- and sessionsroom. Both were equipped with a restplace. One of the rooms has furniture and upholstery in oregon pine and white, with chairs in black oxide and a couch with yellow fabric. In the other room citron-wood has been used (solid parts in goldenteak) with the table legs and the doors of the cupboards lacquered white. The chairs are upholstered with furniture hide naturel, the couch and bolster covered with green fabric. In the first room the lamp over the table is made of pressed opal plastic fitted in a metal stand painted white.

In the other room the incandescent tube fitting over the table has been made of citronwood with double wood ribs placed at angles.

Staircase in department store

By A Rudberger

p. 226-227

This staircase is situated in the MEA department store in Stockholm. It is a central staircase leading from the ground floor to an upper sales-floor. From the higher part of the staircase a good view of the sales-level can be obtained.

The staircase is corbelled out and set into the upper and lower flooring.

The material is reinforced concrete.

The interior material on the walls is stucco lustro. The roof consists of a bearing system of crossed concrete beams. Between these beams are concrete domes 6 cm thick.

The roof leaves a 30 cm wide opening round the walls through which daylight and artificial light enter. The roof has been cast on prefabricated bays. The under-side of the concrete has been left unfinished.

The banister is of massive honduras mahogany. The curved sections are felled, the joints mortised. The mahogany has been stained with a 10 % potash solution, plastic laquered 5 times and polished with water-resistant emery paper, grinding substitute and the last time with steel wool.

All metal parts consist of chrome-plated steel, except the protective wire for which piano wire has been used, the lower end mounted in a spring casing.

The seat pillows have been upholstered with black oxide.

Stand and restaurant for the Solvalla trotting course

By L Malm and L Uhlin

p. 228-229

An entirely open betting hall with direct access from the grounds near the track has been placed in the lower part of the building. In the upper part is a licensed restaurant seating 800 guests, also with direct access from the grounds.

The roof of the betting hall forms a stand for an audience of 1400. Between the stand and the restaurant lies a glazed in

and moderately heated promenoir with a refreshment desk. In the promenoir and the lounge of the restaurants there are betting counters. In the central part of the building store rooms and the central machinery for the totalizator.

The building was projected in concrete with mounted stand gradients. The roof is of wood on a primary construction of iron. Balustrade panelling, benches on the stand and façade facing in wood impregnated in arsenic.

Stand and restaurant for the Jägersro trotting- and race-course

By Th Roos

p. 230-232

In 1951 a project was started for stands at Jägersro that were to be built in six stages and to hold 7000 people when completed. Up to now the two east stages have been executed.

The first one with 1300 seats was taken into use in the course of 1953. The ground floor houses the totalizator halls easily accessible from the outside ramp with standing places along the track and connected with the central office on the 2nd floor by a spiral staircase.

The basement on level with the ground at the back of the stand is used for toilets, cloakroom and a snackbar.

The benches have been placed on 1 m wide gradients so as to provide room for the movement of the spectators between the heats.

The large expanse of glass divided only by thin steel bars and relatively slender iron pillars supporting the roof afford a wide view over the course. Condensation is efficiently prevented by fanning warm air between and in front of the double windows.

The triangle between the stand and the bottom floor is used for the totalizator office.

The second stage, completed in 1956 is a restaurant on the gradient system with 2 m wide gradients. It seats about 600 guests, with normally four guests at each table. On the bottom floor there is a night restaurant for about 200 guests, a totalizator hall, press room etc. The restaurant kitchen is situated in the triangle between the stand and the bottom floor.

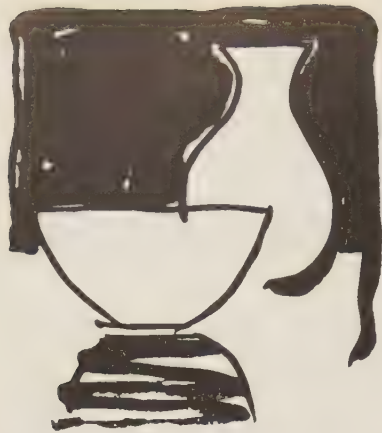
The exterior material is concrete, glass and steel, partly filled in with facing brick.

BERIKTIGANDE

En engelsman ser på Sverige

hette en artikel i notisavdelningen i nr A 6 i år. Där avbildades en industribyggnad i Malmö som exempel på de arkitektoniska horrörer, som författaren ansåg sig funnit här och där och vilka han betecknade som »neo-whimsical». På förekommen anledning bör det påpekas att byggnaden inte ritats av arkitekterna Jaenecke och Samuelson, vilka var de enda malmöarkitekter som omnämndes i artikeln. Upphovsmannen är arkitekten Axel Carlsson, Malmö. Däremot var Jaenecke och Samuelson arkitekter för en tidigare byggnadsetapp vid samma industri. (Publ. i Byggmästaren nr A 2 1956.)

Red.

En skål är en skål . . .

När det sägs något om stadsplanering, är det så lätt att begagna ordet »utveckling». På utställningen om morgondagens stad på Interbau dök ordet »utveckling» åter och åter upp på texttavlor och skyltar. *Entwicklung*. Ordet har en positiv klang. Det låter som om allt blivit bättre och bättre. Vad man menade, eller borde mena, var väl i själva verket att människans yttre villkor ändrats i så hög grad och skapat så många nya problem att alla planerare funnit det dags att ta sig för pannan.

»På de senaste 150 åren har utvecklingen varit så snabb att människans levnadsbetingelser under denna tid ändrats från grunden», hette det t. ex.

Från grunden?

I några glasmonstrar kunde man se de olika tidsepokerna från år 1800 fram till de senaste åren skildrade genom olika föremål, små ting som brukas av människorna. År 1800: Beethovens tid, år 1830: biedermeierepoken och så ungdomperioden, så Kejsar Wilhelms tid, det experimentlystna 20-talet, den nazistiska tiden och så till sist efterkrigsåren. Och i varje monter, för varje period de små föremålen – en skål, en bok, ett fat, en kniv, ett smycke . . .

Jag vet inte om tanken verkligen varit att illustrera någon slags mänsklig utveckling. Vad föremålen berättade om var ju endast människans oföränderlighet. Hade man gått flera hundra år tillbaka, hade föremålen kunnat vara desamma, de hade berättat detsamma om människans liv. Man skulle ha kunnat flytta många ting emellan de olika glasmonstrarna utan att andra än museimän och specialister skulle ha märkt att något var fel.

Ibland har blott den mänskliga smakens likgiltiga variationer förändrat de eviga tingen något. Den stiliserade kalligrafien på Beethovens klaverutdrag är onekligan ganska olik de stiliserade bokstäverna på bauhausböckerna men är det någon mening att tala om utveckling inför likgiltiga smakvariationer. Till Fidelio lyssnar vi på samma sätt nu som på 20-talet och som när musiken en gång skrevs.

Det måste vara vetenskapen om människans egensinniga oföränderlighet som gör det möjligt att ägna sig åt visionerna av atomålderns stad.

E Th

UTSTÄLLNINGAR

Industriform

Svenska Slöjdföreningen och Sveriges Mekanförbund öppnade i gemensam regi den 17 augusti en »open air exhibition» under namnet *Industriform* i Kungsträdgården. De produkter man visade syftade på intet sätt att ge en fullständig bild av den svenska industrin utan utgjorde endast några exempel på och underströk vikten av *god form* hos den industriella vardagsvaran.

Och vad är då god form? På den frågan gav man följande svar:

1. Föremålet skall på bästa sätt fylla sin praktiska funktion.
2. Dess material och framställningssätt skall tjäna denna funktion.
3. Dess form skall i varje detalj liksom i helheten anpassas efter funktion, material och framställningssätt.
4. Dess form skall utöver dessa praktiska hänsyn bilda en harmonisk och uttrycksfull enhet.

Och man underströk betydelsen av god form med orden »föremål med god form = önskvärd kulturprodukt».

För den byggintresserade kan bl. a. nämnas följande utställda produkter: verktyg från AB Bahco, yxor från Hults Bruks AB i Åby, och massasax och handsågar, med Jack Zan som formgivare, från Järnbirger AB i Orsa. AB Gustavsbergs Fabriker visade handfat med helt ny formgivning, AB Reventa utställde handtag för fönsterespagnoletter med Erik Glemme som formgivare och AB Elektrolux bidrog till utställningen med bl. a. kylskåp och golvbonare.

T. h: Tvättställ från AB Iföverken, Bromölla

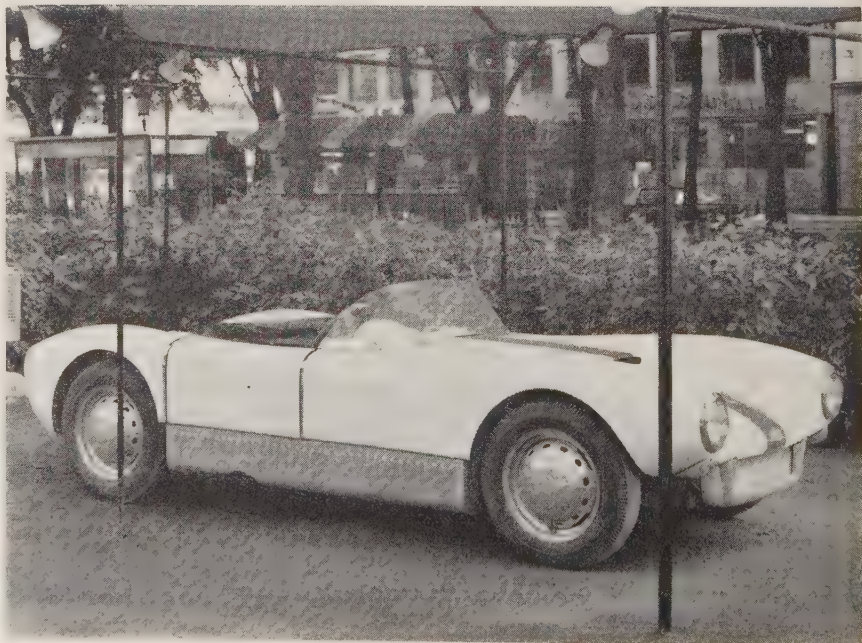
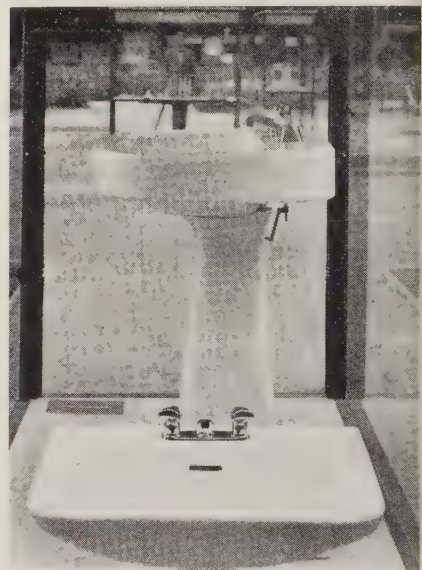
Nedan: Sportbil i plast från SAAB

Den smakfullt arrangerade utställningen hade ordnats av direktörsassistenten *Per Berg* och för de utställningsmässigt praktiska detaljerna stod arkitekterna *Tord Kempe* och *Kerstin Hörlin-Holmquist*.

K N

Fotografier: Arne Wahlberg

ARKITEKTEN MARIO PANI en mexikansk nyskapare

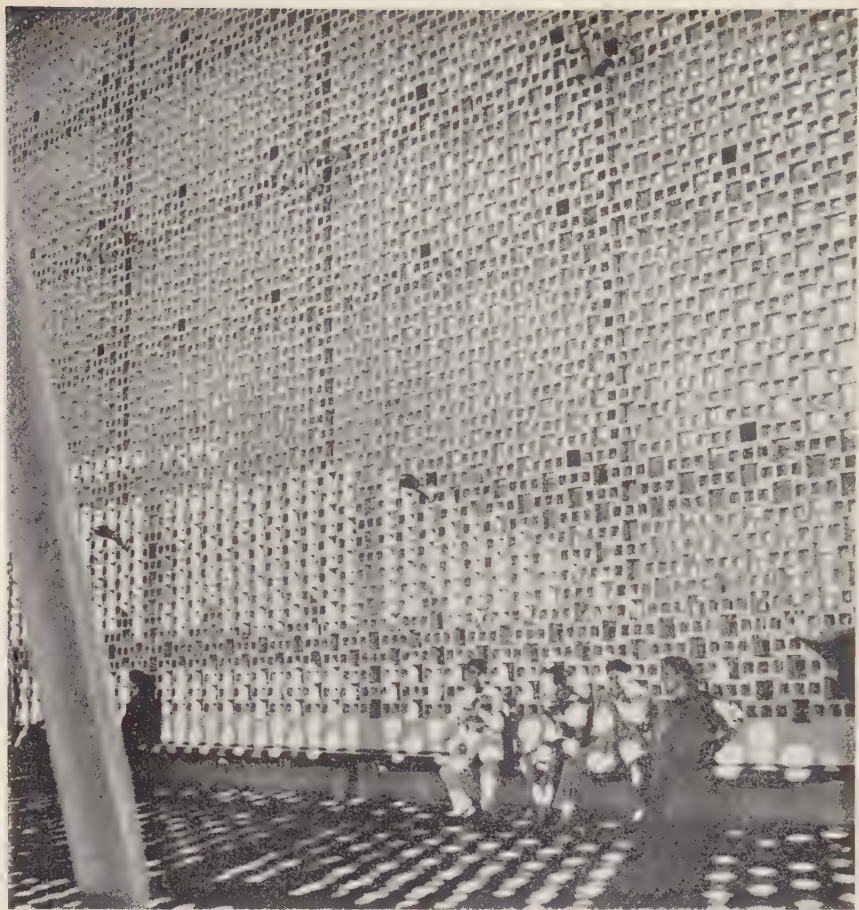
Skyskraporna i Mexico City är huvudsakligen arkitekten *Mario Panis* verk. Det var han som gav impulsen till den nya mexikanska arkitekturens strävan mot höjd, alltsedan han för ca 20 år sedan planerade huvudstadens första skyskrapa.

Staden är nu översväldad av 10 till 18 våningars hus planerade av Pani: kontorsbyggnader, moderna hyreshus och flerfamiljshus.

Pani var den förste mexikanske arkitekt som planerade en skyskrapa för det flotta Paseo de la Reforma, huvudstadens »Park Avenue»: det 18 våningar höga och med två källarvåningar försedda Recursos Hidraulicos. Reforma-byggnaden, som bebos av den amerikanska ambassaden, har en fasad likt en förstäv vettande mot Paseo. Även denna byggnad är 18 våningar hög. På översta våningen finns en kombinerad veranda och observationsplattform med en vidsträckt utsikt över hela staden och de bågge utslocknade vulkanerna.

Andra Pani-skyskrapor är Miguel Alemans och Benito Juarez' flerfamiljshus på 13 resp. 15 våningar, inte att förglömma de imponerande byggnaderna i universitetsstaden, där Pani stod i spetsen för den stora arkitektstaben.

Dessa ovan nämnda byggnader är de högsta i Mexico med undantag av den 40 våningar höga byggnaden i norra hörnet av Juarez och San Juan Letran, som har varit under uppförande de senaste fem åren och fortfarande är ofullbordad. Stadsborna är stolta men samtidigt rädda, för detta »monstruösa» verk, som med sin enorma höjd kommer alla övriga byggnader i affärskvarteren i centrum att verka låga. Pani anser, att det var ett stort misstag att

Överst t. v: Mario Pani (sittande) tillsammans med en av sina medarbetare

Överst t. h: Interiör av en vänthall vid flygplanen i Acapulco. Arkitekter Mario Pani och Enrique del Moral

T. h: Bostadsområdet »President Juarez»

T. v: Administrationsbyggnad vid universitetsstaden, Mexico City. Arkitekter Mario Pani, Enrique del Moral och Salvador Ortega Flores

Nedan: Detalj av väggmålning förekommande i trapphus inom »President Juarez» området. Arkitekt Mario Pani

ritningarna till denna byggnad någonsin godkändes. Huvudstaden i Mexico sjunker med den oroande hastigheten av nästan tre fot per år, och byggnader på över 20 våningar kan utgöra en verklig fara. Stadens myndigheter har, uppenbart oroade av den nuvarande tendensen att bygga högre och högre, omarbetat byggnadslagstiftningen, som nu begränsar alla nya byggnader till den »konservativa» höjden av 10 till 12 våningar.

Denna bestämmelse, som blev en broms för skyskraperbyggnandet, besvärade inte Pani, som är helt »konservativ». När han började att ge staden dess moderna utseende, hade han aldrig tänkt sig att någonsin överflytta New Yorks skyline till Mexico. Markförhållandena duger helt enkelt inte till att bära jättar av stål och betong.

Mexico City är en av de mest utbredda städerna i världen. Staden täcker ett område på 1 490 km², inkluderande förorterna. Den har en låg befolknings-

siffra av 120 personer per hektar, trots att innevånarantalet nu uppgår till över 3 500 000.

Den verkliga staden sträcker sig 30 kilometer och har att möta fler problem än andra världsstäder. Den håller på att dö av törst, trots att den är byggd över en sjö och har utmärkta källor och tillstötande floder. För att kunna överleva har den artesiska brunnar, som drar vattnet ur marken, och som för med sig det ständigt alltmer allvarliga och kroniska problemet med en sjunkande stad.

Mexico City och Sao Paulo i Brasilien är troligen de städer som växer snabbast på jorden. Men Mexico Citys utbredning och dess brist på skattebetalare gör det omöjligt att på ett tillfredsställande sätt vidmakthålla den kommunala servicen på den löjligt låga budgeten av 300 miljoner pesos (24 miljoner dollar) per år. Den summa man nu förbrukar är lägre än den New York lägger ner på sina parker.

Paseo de la Reforma, den mest betydande trafikpulsådern, är praktiskt taget utan större byggnader; några få moderna byggnader och sedan enbart fattigkvarter och tomma tomter och garage. Allt tillgängligt kapital till ny byggnadsverksamhet är mer eller mindre koncentrerat till stadens centrum, men de första tveksamma rörelserna mot decentralisation har nu börjat visa sig.

Pani, som satte igång med stadens ansiktslyftning på den gamla kolonialarkitekturens bekostnad, lider nu till en del av samvetsqual. Han klandrar skarpt de

senaste 30 årens byggnadspolitik – nedrivandet av ståtliga hem och historiska byggnader – en byggnadspolitik som bl. a. har förstört »Ciudad de los Palacios» från Humboldts dagar.

Denna tanklösa ödeläggelse har endast förvärrat situationen. Där det förut fanns 10 gator, var och en ca 10 meter bred och med en lämpligt stor trafikström, där finns det nu avenyer på 50 meters bredd. Dessa drar till sig hela trafikmängden och åstadkommer en flaskhals i trafiken, som leder till rent kaos vid morgon- och eftermiddagsrushen.

Men Pani har med sitt nya projekt – skapandet av ett nytt affärsområde utanför stadens centrum – sökt finna en lösning av det svåra trafikproblemet.

En höjdpunkt i sin karriär nådde Pani med sin generalplan över universitetsstaden, som är det mest framstående lärosätet i hela Latin-Amerika och jämförbar med de bästa i hela världen. Pani uppgjorde generalplanen över universitetsområdet med dess linjer, färger och fantastiska väggdekorationer. Det färdiga arbetet är frukten av 70 arkitekters samarbete, var och en framstående inom sitt område, men alla arbetande gemensamt och koordinerade av Pani såsom chef för ett ledande utskott. Den första byggnaden inom området blev tack vare det goda samarbetet färdig inom loppet av två år, men fortfarande är man sysselsatt med verket och det påstås, att arbetet kommer att fortsätta allteftersom nya utvidgningar godkänns och påbörjas.

Vid sidan av sitt arbete med universitetsstaden utger Pani tidskriften »Arquitectura», som anses som den bästa facktidskriften i Mexico. Dessutom har han under 8 års tid lyckats skaffa sig tid till att hålla föreläsningar vid universitetet över ämnet »arkitektonisk komposition».

Med sin plan på »satellitstäder» eller en decentralisationsplan anser Pani sig kunna lösa nationens bostadsproblem, ett problem som har funnits så långt man kan minnas. Och i Mexico är man fullt övertygad om att denna hans nya uppgift inom kort kommer att leda till storslagna lösningar.

Emil Zubryn

Sedan denna artikel skrevs, har Mexico City och en rad omgivande mindre städer hemsökts av svåra jordbävningar. Den 28 och 29 juli inträffade en serie jordstötter, som åstadkom stora skador. Omkring 60 personer dödades och ca 600 skadades i Mexico City. Ehuru de materiella skadorna var stora, anses det dock, att det var de vattendränkta jordlagren under staden, »gyttjemadrassen», som förhindrade en ännu större katastrof på grund av den dämpande verkan de hade på jordstöterna.

Några byggnader i kollektivkvarteret President Juarez, som omnämnes i artikeln, skadades delvis, likaså det nyuppförda Hilton Hotel, vars fasad klövs i två delar.

Epicentrum för jordbävningen var kustorten Acapulco vid Stilla Havet.

Red.

EN GAMLA STADEN OCH DEN NYA

norra delen av det s. k. Åsötorget på Södermalm reser sig nu det blivande skattehuset våning för våning. Byggnaden, vars arkitekt är professor Paul Hedqvist, kommer med sina 17 våningar att bli en av de högsta i Stockholm.

När återstoden av det stora Åsötorget, som ännu är fyllt med verkstäder och lagarskjul, kommer att ta gestalt är ännu ovisst. Det kommer att få karaktären av ett »grönt» torg och ingå som en del i Södermalms fragmentariska grönså. Monumentalplatser har man nu fått nog av efter Medborgarplatsens följelikt. Torgplanet kommer att ligga betydligt högre än det nuvarande markplanet och Södergatan skall löpa inunder torget. Skattehusets parkering kommer även att förläggas under detta torgplan.

Den nedre teckningen visar Konstfackskolan vid Mästersamuelsgatan, såsom den ser ut idag, ett år före den förestående rivningen. De konsthantverkare som nu redan påbörjat studierna vid gamla Konstfack är alltså de sista kurskurser som utbildas där. Fr. o. m. nästa läroår flyttas utbildningen till nybyggnaderna på Gärdet.

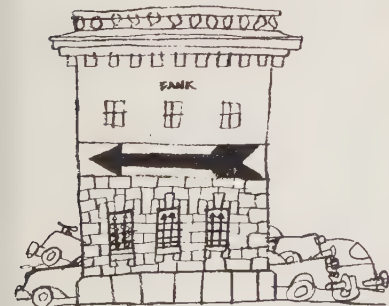
Konstfackskolan, som ritades av överste Carl Stål och invigdes 1868, var ursprungligen folkskola för de dåvarande postadskvarteren i närheten.

Teckningar av Rune Östberg.

Projekt och verklighet

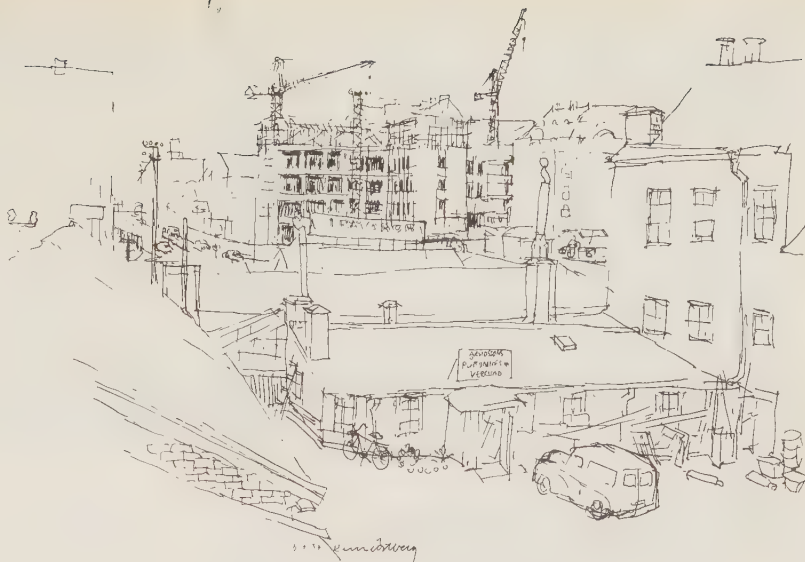
Stockholms första s. k. Drive in Bank, den första åtminstone i innerstaden, är nu verklighet och togs i bruk under sommaren 1957. Ett första projekt till denna byggnad, vilken måste sägas innebära ett verkligt framsteg både för bankväsendet och för den personliga bekvämligheten, förelåg redan våren 1956, då det publicerades i Vårbländaren.

Vintertid är banken avsedd att användas som kunglig operabyggnad.

Ovan: Signaturen Jox' ritning till drive-in-bank, Vårbländaren 1956

T. h: Den färdiga byggnaden

LITTERATUR

Japanese architectural techniques (1957). The architectural institute of Japan. 68 sid. Illustrerad

Till minnet av grundandet av The Architectural Institute of Japan har vid dess 70-årsjubileum utgetts en liten, men rikt illustrerad, engelskspråkig publikation på 68 sidor, »Japanese Architectural Techniques». Syftet är närmast att ge en allmän översikt av den moderna tekniken i den japanska arkitekturen inkluderande de senaste framstegen inom forskningen. En kort översikt av aktiviteten i det moderna japanska arkitektlivet lämnas inledningsvis. De detaljerade artiklarna behandlar sedan bl. a. material, byggnadsteknik, struktur, ritning och planering m. m.

T. v: Byggnadsarbetarförbundets hus. Arkitekt Ludvig Gadoros

T. v: Projekt till teater i Győr. Arkitekt Ludvig Gadoros

Nedan t. h: Fabrik för järnvägsväxlar i Gyöngyös. Resning av bärelement färdiggjorda på marken. Arkitekter K Dávidházy m. fl.

Ungersk arkitektur

Då man läser Eugen Szendröis bok *Ungersk arkitektur 1945–1955*, måste man komma ihåg att privatpraktiserande arkitekter inte finns i Ungern. Allt projekteringsarbete utföres av det statliga planeringsinstitutet.

Boken, som är av stort format, kan närmast betraktas som en fotografisk bildrevy över efterkrigsårens byggnadsverksamhet med ett fåtal reproduktioner av ritningar. I förordet framhålles att det endast varit möjligt att redovisa en ringa del av byggnadsverksamheten, och man får utan tvekan ett starkt intryck av att det rått en febril verksamhet efter kriget. Tio år är i och för sig ingen lång tid. Landets allmänna stagnation under mellankrigsåren och det sista världskriget försvårade den industriella utvecklingen och även en mer omfattande byggnadsverksamhet. Med hänsyn till detta, och om man nu vill bortse från den politiska sidan av saken, kan det konstateras att byggnadsproduktionen glädjande nog ökat i hög grad.

I den inledande artikeln får man en förklaring till utvecklingen under de tio åren, vilka indelas i 3 perioder, beroende på ett par kongresser och konferenser som hölls i syfte att ge arkitekterna vissa bestämda direktiv. Det märks att den centrala dirigeringen blivit åtlydd ganska väl. Man kan inte tycka annat när man ser en och samme arkitekts projekt från olika »perioder». Jämför t. ex.

Ludvig Gadoros' Byggnadsarbetarnas hus å ena sidan och hans projekt till teater i Győr å den andra. Någon säker uppfattning om det kronologiska får man dock inte, då bilderna genomgående saknar uppgift på årtal, vilket troligen inte är utan avsikt.

Den första perioden räknas fram till 1951 och karakteriseras i stort sett av den »modernistiska arkitekturen», som det heter. Under denna period hade arkitekterna relativt stor frihet, trots att arbetet så småningom centraliserades i det statliga planeringsinstitutet.

Den andra periodens (1951–1954) arkitekturuppfattning bestämmes av reaktionen mot den moderna riktningen. En mer traditionell arkitektur förordas i »teori och praktik». Till denna period hör projekt visande pelare med lotuskapitel, diverse klassicistiska reminiscenser osv. Även beträffande planlösning och funktionella sammanhang är tendensen helt bakåträvande.

Den tredje perioden börjar 1954, då en konferens avhålls och det fastställs att man nu har backat alltför långt. Man måste med större uppmärksamhet följa det nya samhällets krav på arkitekturen. Man försöker ge en formulering för hur arkitekturen skall tillgodose dessa anspråk. Formuleringen låter ihållig (som så ofta även på andra håll) och kan liknas vid en ballong: hinnan är tunn och kan i praktiken fyllas med vad som helst.

Ett viktigt och i viss mån dominerande kapitel behandlar stadsplaneringen. Denna omfattar numera uppgifter som i nyare tid ej varit kända i landet. Ett stort antal självständiga orter har tillkommit intill nyupprättade storindustrier. Gamla städer har fått sina generalplaner, där man försökt gå varsamt fram och bevara den äldre bebyggelsen så mycket som möjligt. Budapest har fått en central plats, inte bara som huvudstad utan även som landets andliga och ekonomiska hjärta, samtidigt utgörande ett sorts skyltfönster mot utlandet.

Stadsplanerna för de nya tätorterna visar ofta stor likhet med de svenska; huvudsakligen lamellhus uppblandades med punkthus, utströdda över ett område och inplacerade i ett gatunät till synes väl anpassat till terrängförhållandena. Naturligtvis finns också ett centrum med byggnader i enlighet med »tidens krav».

Planlösningen av bostadshus är även i mångt och mycket lik den svenska. Lägenheterna tycks vara av god standard, rationellt planerade med små passagetrymmen. Trapphusen är iögonfallande spaciösa och mer påkostade. Även elementbyggeri förekommer i stor omfattning.

Boken ger många exempel på god och mindre god arkitektur om vartannat. Ojämnheten beror väl i huvudsak, som jag tror, på omsvängningarna i de förut omnämnda direktiven. Och vad den senaste tidens händelser innebär för arkitekternas del är svårt att nu uttala sig om. Men man kan lätt fastslå, att de tidigare direktiven ej har bidragit till utvecklingen av arkitekturen. Tvärtom har den hämmats i hög grad, och man kan endast uttrycka en förhoppning om att de goda krafter, som bokens större del bär vittnesbörd om, åter skall få arbeta fritt en gång i framtiden.

Rickard Vertes

Magyar építészet 1945–1955 av Szendrői Jenő. *Képzőművészeti alap kiadó-vállalata* 1955. Rikt illustrerad. Pris 120.– Ft

TIDSKRIFTSNYTT

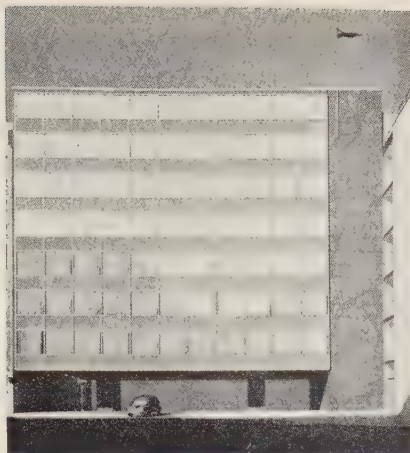
Danska Arkitekten har företrädesvis ägnat sig åt inhemsk bostadsarkitektur. Nr 14 har emellertid en stor artikel om Nervi, och nr 16 ägnas dansk byggforskning.

Tidskriften *Arkitektur*, som utkommit med sitt tredje nummer, ger goda tvärsnitt genom dansk arkitektur men har även plats för internationella utvecklingar. Nr 3 innehåller, förutom en serie danska villor (av vilka man sett en del tidigare), en presentation av Fiskers bebyggelse i Voldparken. Denna uttrycker en särpräglad formuppfattning, för vilken Voldparkens skola är den mest utpräglade exponenten.

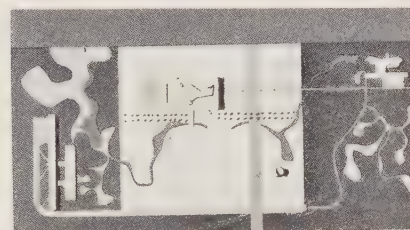
Byggekunst nr 4 behandlar restaureringsfrågor. Ett speciellt norskt problem är restaureringen av äldre träbyggnader, som ofta kan vara illa åtgångna. I Höyjord kirke (restaurerad av Otto L Scheen) återstår den gamla träbyggnaden strängt taget endast som en innerpanel i en ny byggnad.

Bauen und Wohnen ägnar majnumret åt industribyggnader, som presenteras i kraftfulla bilder och redovisas i plan och sektion. Särskilt TVA:s kraftverk i Johnsonville intresserar. I juni-numret vidtar ett uniformt paraderande av kontorskomplex. Arne Jacobsens hus för Jespersen o. Son står här utan konkurrens. Julinumret kretsar naturligtvis kring Interbau. Kongresshallen i Berlin presenteras, ett stort bravurnummer; stadsplaneproblem i Berlin behandlas i en utförlig artikel. Numrets behållning är Le Corbusiers Berlinhus.

Majnumret av *Werk* behandlar franskt bostadsbyggande. Särskilt intresserar den säregna arkitektur fransmännen ägnat Marocko, uttryckande genomluftbarhetens yttersta konsekvenser. Juninumrets översikt över kyrklig arkitektur intresserar föga. Uttrycket för ett religiöst allvar är ofta en stor enkelhet, som har svårt att hävda sig i tidskriftstryck.

Aujourd'hui aprilnummer skildrar bland annat ett projekt till nytt administrativt centrum i Brasilien, utarbetat av Oscar Niemeyer.

L'architecture d'aujourd'hui ägnar ett dubbelnummer (för juni och juli) åt skolbyggnader. Presentationen såväl av serien som de enskilda förslagen är alltför kortfattad; om de funktionella förutsättningar som ger de olika lösningarna yttras föga. Numret blir en bildkavalkad, och som sådan tämligen likgiltig. Vad som fångar intresset är två redan välkända skolor: Arne Jacobsens Munkegårdsskola och en skola av Jorma Jarvi.

Architectural Forum har i sitt juni-nummer en artikel om storstadens kommunikationer och tar i julinumret i en kort artikel upp automationen.

Man frestas att kalla *Architectural Review* den bästa av alla arkitektur-tidskrifter. Där litteraturen i gemen ägnar sig åt ett själlöst repeterande av byggnader, lösryckta ur sitt sammanhang, söker AR sammanfatta och analysera. I majnumret kommenteras amerikansk arkitektur (och presenteras i koncentrerade monografier), juninumret tar upp Olivettis verksamhet, julinumret ger en överblick över funktionell tradition i England. Augustinumret sysslar med den slutna stadsbildens problem och presenterar en serie intressanta miljöer – från San Basilio och La Martella i Italien till Rushbrook i England. Dessutom – som ett led i kampen mot Subtopia – presenteras en plan att samordna annonsering och arkitektur i Stevenage Town Centre.

John Sjöström

Inbjuden tävling om ålderdomshem i Resele kommun

Vid tävlingstidens utgång hade förslag inkommit från samtliga tre inbjudna tävlande, nämligen arkitekter SAR Olof Eriksson och Tore Webjörn, Stockholm, arkitekt SAR Ilmars Kaulins, Härnösand, samt LBF genom arkitekt SAR Fred Hedström, Linköping.

Prisnämnden fann att tävlingsresultatet på ett mångsidigt sätt belyser den ställda uppgiften och beslutade enhälligt att utdela första pris 3 333 kronor till förslaget »För ca 17 gubbar» av Olof Eriksson och Tore Webjörn. Detta förslag rekommenderas att läggas till grund för vidare bearbetning och utförande.

Prisnämnden utgjordes av länsarkitekt SAR Stig Elmqvist, Härnösand, herr Sigurd Norström, Sollefteå, och stadsarkitekt SAR Erik-Gunnar Rehnmark, Sollefteå.

Inbjuden tävling om centrumbebyggelsen för stadsdelen Bergshamra i Solna

Vid tävlingstidens utgång hade tre tävlingsförslag inkommit från de inbjudna tävlande vilka var arkitekter SAR Sten Ericsson, Torgny Gynnerstedt, Bengt Ågren, Göteborg, arkitekt SAR Gustaf Lettström, Stockholm, och arkitekt SAR Georg Varhelyi, Stockholm.

Prisnämnden ansåg att de olika förslagen väl belyst skilda sätt att lösa den föreslagna uppgiften och fann att förslaget »Vår roslagsvår» av Georg Varhelyi med Thomas Landherr som medarbetare borde sättas främst. Prisnämnden förordade att detta förslag efter fortsatt bearbetning skulle läggas till grund för lösandet av uppgiften varvid bl. a. belysningsförhållandena i de djupa vardagsrummen i de genomgående lägenheterna borde ägnas särskild uppmärksamhet.

Prisnämnden utgjordes av disponent Robert Apéria, riksdagsman E Jansson, arkitekt SAR Tore Ahlsén, stadsarkitekt SAR Sven-Axel Hagberg och generaldirektör Gunnar Wejke.

Tävling om stadsplan i Finspång

Den av Svenska Turbinfabriks AB Ljungström (STAL) i Finspång utlysta tävlingen om stadsplan för området vid Fiskartorpet, beläget norr om tätbebyggelsen i Finspångs köping, har avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 77 förslag inkommit.

Prisnämnden har beslutat att fördela priser och inköp på följande sätt:

1:sta pris, 12 000 kronor, till förslag nr 26 »Hic» av arkitekter SAR Bengt Forser, Göteborg, och Stig Lindgren, Borås, med ingenjör Dick Arne Pherson, Borås, som medhjälpare.

2:dra pris, 8 000 kronor, till förslag nr 15 »Stalstad» av arkitekt SAR Erik Ahnberg, Lidingö 2, och civilingenjör Stig Nordqvist, Stockholm-Bandhagen.

3:dje pris, 5 000 kronor, till förslag nr 14 »Mammas gata» av arkitekt SAR

Arne Erik Hagängen, Bromma, och arkitekt Louis van Eijsbergen, Stockholm.

3:dje pris, 5 000 kronor, till förslag nr 62, »Du STAL, min lilla vän» av arkitekter SAR Bertil Hulten och Lennart Kvarnström, Göteborg.

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 42 »Doris» av arkitekter SAR Gösta Danielsson och Lars Malmo, Stockholm.

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 4 »S i söder» av arkitekt SAR Åke Östin, Enskede, med arkitekt SAR Rolf Runefelt som medarbetare och ingenjör S Samuelsson och ingenjör B Nilsson som medhjälpare.

Prisnämnden utgjordes av byggnadsnämndens i Finspång ordförande, verk-mästare Manne Örberg, byggnadschef tekt SAR K A Larsson, Linköping, stadsarkitekt SAR Ragnar Molin, Finspång, arkitekter SAR Anders Tengbom, Stockholm och Bengt Östnäs, Göteborg samt direktör Curt Nicolin, Finspång.

Tävling om kontorsbyggnad i Växjö

Den av Skogsägarnas Industri Aktiebolag, Växjö, utlysta tävlingen om kontorsbyggnad i kv Byggnästartaren i Växjö jämte skiss till stadsplan för detta kvarter, avsedd för bedömning av byggnadens anpassning till kringliggande miljö, har nu avgjorts.

Prisnämnden beslöt att fördela pris och inköp på följande sätt:

1:sta pris, 8 000 kronor, till förslag nr 3 »Lum» av arkitekter SAR Barbro och Olle Stål, Stockholm.

2:dra pris, 5 000 kronor, till förslag nr 7 »Scala» av arkitekt SAR Karl Schol- lin, Lidingö, och dipl. arkitekter Igor Dergalin, Saltsjöbaden, och Ivo Wald- hör, Jakobsberg.

3:dje pris, 3 000 kronor, till förslag nr 55 »Trapphus» av arkitekter SAR Kurt Andersson, Limhamn, och Bernt Nyberg, Lund.

1:sta inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 52 »Tripp, Trapp, Trull» III av arki- tekt SAR Arne Hagängen, Bromma.

2:dra inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 42 »Esaia» av arkitekt SAR Jan- Erik Lund och arkitekt MAA Sören Niel- sen, Hälsingborg.

3:dje inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 73 »Faecit» av arkitekter SAR Göran Kjessler och Karl Ivar Stål, Stockholm.

Prisnämnden utgjordes av distriktslant- mätare Gösta Alm, direktör Gösta Ed- ström, Växjö, arkitekter SAR Gustav Kaunitz och Gunnar Larsén, Stockholm, länsarkitekt SAR Hans Lindén, Växjö, arkitekt Lars-Erik Magnusson, Hults- fred, samt ekonomidirektör Stanley Ols- son, Växjö.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Tävling om konstmuseum i Aalborg

Aalborgs konstmuseums styrelse inbju- der danska, finska, isländska, norska och svenska arkitekter till en tävling om förslag till ett nytt konstmuseum i Aal- borg.

Till prisnämndens förfogande står en prissumma på 25 000 D kr att användas

till priser och inköp. Första pris kom- mer ej att understiga 12 000 D kr.

Förslagen skall vara inlämnade se- nast måndagen den 15 januari 1958 och ställas till Aalborgs Kunstmuseum, Aal- borg.

Tävlingsprogram kan rekvireras direkt från sekreteraren för Danske Arkitekters Landsforbunds konkurrenceudvalg, arki- tekt MAA Bent Røgind, Bredgade 66, København K eller genom SAR, Oden- gatan 3, Stockholm.

Närmare upplysningar om program- met och frågor rörande tävlingen bör ställas till sekreteraren för Danske Ar- kitekters Landsforbunds konkurrence- udvalg.

Prisnämnden utgöres av arkitekt MAA Vilhelm Bøgh, museiinspektör Lars Ro- strup Bøyesen, borgmästare Jens Jensen, bankdirektör Robert Lund, stadsarkitekt MAA Knud Rohbrandt, arkitekt MAA Hans Hartvig Skaarup, arkitekt MAA professor Palle Suenson, arkitekt SAR Jan Wallinder och museidirektör Erik Zahle.

Tävling om nytt stadshus och torg i Toronto

Internationell tävling om ett nytt stads- hus och torg i Toronto, Kanada, har nu utlysts. Tävlingen är godkänd av The International Union of Architects och kommer att gå i två etapper. I den för- sta etappen kommer åtta tävlingsdelta- gare att utväljas för den slutliga täv- lingen i den andra etappen, där var och en kommer att erhålla 7 500 dollar. Vin- naren blir arkitekt för projektet och erhåller 25 000 dollar i förskott av ar- voded, som är fixerat till 6 % av kost- naden för byggandet.

Staden Toronto har inte satt någon kostnadsgräns, men vid diskussion har man kommit fram till en summa på ca 18 miljoner dollar.

Professor Eric Arthur har av staden valts till facklig rådgivare och han har dragit upp riktlinjerna för tävlingen, som godkänts av staden. Tävlingsprogram kan rekvireras från honom (adress: c/o City Hall, Toronto, Kanada) mot en av- gift på 5 dollar eller motsvarande sum- ma i annan valuta. Denna summa re- turneras till de arkitekter som inkom- mer med tävlingsförslag.

Prisnämnden består av Sir Wm Hol- ford, England, C E Pratt, Kanada, Er- nesto Roger, Italien, Eero Saarinen, USA, och Gordon Stephenson, Kanada.

Uppgift	Inlämn.- tid	Se Byggm.
Rådhus- o. förvaltn.- byggnad i Södertälje	15 nov. 1957	Nr A 5-57 s. XVII
Stadsplan i Halmstad	10 dec. 1957	Nr A7-57 (sista blå sidan)
Konstmuseum i Aal- borg	15 jan. 1958	Nr A 10-57 sid. 80
Krematorium och be- gravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I
Stadshus och torg i Toronto	ej fast- ställd	Nr A 10-57 sid. 80

Lämnar reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Från utställningen »Utan gränser» i Stockholm sommaren 1957. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

Simplified building legislation

By S Jensfelt

p. 233

The building legislation in force at present took effect in 1947. It consists of very detailed stipulations and every planning and building question calls for the collaboration of several authorities. The demand has been raised for a simplification of building legislation.

After many years of investigation work a government commission has now submitted a plan for changes in the legislation in order to meet these demands in as far as this is feasible.

The commission suggests a considerable decentralization of the right of decision both in matters of planning and of building. As a rule the county authorities shall ratify the town plans. The parcelling procedure will be made non-compulsory. A building permit will not be required for less important building work, fences, excavations etc. The building committee is to be turned into a service and coordination body in such a way that the public need no longer contact several authorities. It is also suggested that the building committee's position of to a certain degree being a government authority is changed in such a way that the committee receives the character of a purely local authority.

Through changes in the law on private roads the possibilities will be created to realize common playgrounds, parking plots etc. for several premises under joint private ownership within the plotted blocks.

The government authorities can be expected to decide their standpoint with regard to the suggestions in the course of 1958.

Without boundaries

By G Paulsson

p. 234—239

This exhibition in Stockholm had a two-fold aim: to show what the cooperative movement is, ideologically as a democratic popular movement, and what it does, the

production of goods, its factories and shops, education and research.

The entrance hall was like a festival. Variations on the theme of a world without boundaries had been brought to life through cubistic figures and with the aid of mirrors. From there a bridge high up where the visitor found Stockholm at his feet led into "The riches of the world" symbolised through the globe seen from the inside.

The two remaining sections on the upper level "Human culture" and "The condition of man" achieved their effects entirely through pictures with inserted texts.

A staircase led down to reality with the concrete results of cooperation as the uniting link.

The section for products, shop- and home machines, household crockery, ceramics, sanitary china, plastic products etc. was at intervals interrupted by "culture-producing" spheres of activity etc.: books and periodicals, training and information, the work of the architectural office, the testing of products for the benefit of the consumer, contact with the housewives.

The exhibited flat shocked through the total lack of shocking traits. It had three rooms and a kitchen and was of the traditional type. The greatest attention attracted the pure utility regions: place for the housewife's sewing in the kitchen, the excellent equipment in toilet and bathroom, arrangement of a special wardrobe corresponding to almost seven ordinary clothes closets.

Type Berlin

By A Folmer

p. 242—243

It has been said that when Le Corbusier visited Berlin and the Interbau and inspected his building close to the Olympia stadium he uttered: "I never designed this house". The changes and departures from his drawings had been so great that Le Corbusier refused to put his "signature" to the building, unless changes were made.

In Le Corbusier's drawings all the windows were supposed to consist of wooden constructions starting from the floor. The Berlin Bauverwaltung considered this type too expensive, however, and changed it into an iron window with an ordinary window back 90 cm over the floor. Besides the windows Le Corbusier designed for the staircase and lift section, had been removed.

The Bauverwaltung has been obliged to give in to Le Corbusier and accept the original plan with wooden windows and also the staircase section will be provided with windows. The alderman for building- and housing activities in Berlin has now promised Le Corbusier to give him the opportunity of designing a new building in Berlin without any interference from the side of the authorities.

A community unit in Central Sweden

By F Forbat and S Romare

p. 244—248

The plan is a contribution to The city of tomorrow exhibition which formed a part of Interbau, Berlin 1957. The bases are the planning theses which were worked out by a team of community planning experts during round table discussions with sociologists, physicians, housewives, educators, etc. The principles differ little from current Swedish concepts, but place more emphasis on the importance of the landscape as the foundation of town planning and

strongly oppose the automobile dominated city.

The community unit which contains 10,000 people lies south of a medium sized city in flat terrain surrounded by a ridge and several hills. The backbone of the plan is formed by an access road from the centre of the city itself on which connecting buses run. Along this road lies the suburb's centre, high schools and multi-family housing. On either side lie two housing groups which consist mainly of one family houses. A concentrated and pronounced citylike milieu with orderly architectural spaces has been striven for to contrast with the open landscape. About one half of the total households with 65—70 % of the population are housed in one family dwellings.

In each housing group there are neighbourhood stores, hobby centres, primary schools, playgrounds and kindergartens. A centre in the middle of the community comprises of larger stores, places of recreation, and social agencies. Sports grounds, sports halls and swimming pools are located adjacent to the high schools.

The city of tomorrow should in its housing and commercial areas be a pedestrian community. The automobile should not be used for communication between home and place of work. Its importance lies, instead, in the possibility that one can move easily and over long distances during leisure time. One can therefore accept a maximum distance between house and automobile of, for example, 300 feet. One ought nevertheless to have the possibility of driving occasionally to each dwelling on some of the sidewalks connecting parking lots and houses with ambulance, taxi, and in some instance with private automobiles. Foot- and cycle paths totally separated from vehicular routes connect all parts of the community and lead far out in the surrounding countryside to garden colonies, market gardens, forests and farms.

OMORGANISATION AV CIAM

Den 1 och 2 september 1957 sammanträdde CIAM i La Sarraz, Schweiz för att besluta om formerna för en omorganisation, en uppgift som fastställdes 1956 i Dubrovnik vid dess tionde kongress.

En omorganisation hade blivit nödvändig av flera skäl. Alltsedan CIAM grundades i La Sarraz 1928 har dess huvudsakliga uppgift varit att framlägga dagens och att framhålla morgondagens problem inom arkitekturen. Stora sammanslutningar kan omöjligt klara en sådan uppgift och CIAM har blivit för stort. Man har varit tvungen att begränsa medlemsantalet enbart till aktiva deltagare. Såväl omorganisationens kommitté, styrelse som delegater var ense härom vid mötet i La Sarraz.

Alla tidigare CIAM-avdelningar har upplösts. CIAM skall nu uteslutande bestå av enskilda medlemmar utan hänsyn till ort eller nationalitet. En samordnande kommitté, med J Bakema från Rotterdam som generalsekreterare, upprättades. Denna kommitté skall utse de nya medlemmarna i CIAM på basis av rekommendationer från tidigare gruppavdelningar och andra. Organisationen ligger i kommitténs händer till dess att ett arbetsutskott bestående av medlemmar har sammankallats. CIAM:s främsta uppgift är nu att skapa ett sammanhang mellan det sociala och det visuella inom arkitekturen.

S Giedion

Ett lustslott om hösten

Jag promenerade förbi ett lustslott en dag denna höst. Löven hade redan fallit av träden och de nakna vita marmorstatyerna i parken frös och längtade tillbaka till Italien. Paviljongerna var tillbommade sedan veckor tillbaka och den långa övervintringen hade redan börjat.

Ett frysande lustslott om hösten är en ömklig syn, men de flesta slipper se den, ty i vårt klimat är lustslott något som beses och begrundas, genomvädras eller möjligen används av kungar och herdinnor under ett par någorlunda varma sommarveckor. Nästan all vår äldre arkitektur ger på något sätt uttryck för en längtan till Södern, en envis och oförnuftig längtan, som åter och åter brutits mot det måttfulla förståndet och det praktiska byggandets egna lagar. Lustslott i vårt lands klimat är väl det mest absurda uttrycket för denna längtan.

Nu kan man ju med vetskap om de sanningar, som ryms i alla absurda förhållanden misstänka att det kanske i alla fall ligger något förnuftigt i att bygga lustslott. Det kanske är alldeles riktigt att försöka intensifiera upplevelsen av de korta ögonblick som vi kallar sommar och som vi väntar på ett långt år. Är lustslott möjligen rationella?

För en del år sedan funderade en byggnadstekniker över byggnaden, fönstren och klimatet. I detta land, ansåg han, bör man göra huset så slutet som möjligt på grund av det bistra klimatet. Han stödde sig på beräkningar, formler och bränslepriser.

I dag finns det tekniker som anser att i detta land bör vi öppna vårt hus så mycket som möjligt med stora glasytor, ty på grund av det bistra klimatet bör vi försöka taga vara på så mycket som möjligt av den sol och värme som kan bjudas. Man kan stödja denna åsikt på beräkningar, formler och bränslepriser.

Det är självklart att arkitekterna har stor nytta av de tekniska vetenskaperna, bara man inte faller för frestelsen att strikt och logiskt försöka tillämpa de vetenskapliga resultaten. Ty det kan väl inte vara obekant att så snart det gäller ett mer komplicerat sammanhang än exempelvis $q^{12}/8$, så kan man finna ett vetenskapligt stöd för vilken åsikt, önskan och förnuftig eller oförnuftig drift som helst. Det är ju lugnande att veta.

Men är nu lustslott absurda eller förnuftiga skapelser?

Naturligtvis vilket som helst. Valet är

ju fritt. Ett lustslott i snö är självfallet lika väl en skön som en ömklig syn.

Däremot är det väl ingen som tvivlar på det absurda i själva klimatet.

E Th

Le Corbusier 70 år

Den 6 oktober fyllde Le Corbusier 70 år. I anledning härav hade Akademie der Künste i Berlin anordnat en retrospektiv utställning som gav en översikt av hans livsverk som arkitekt, stadsplanerare, målare och skulptör. Le Corbusier var själv närvarande vid utställningens öppnande.

Utställningen har tidigare visats i Paris och i Zürich och skall efter Berlin visas i München.

Nytt från mästarens verkstad

I förordet till band nummer två, i serien Le Corbusier & P Jeanneret, Oeuvre complète, skrev Le Corbusier: »I framtiden behöver jag inte mer tala om arkitektens revolution, eftersom den då redan har ägt rum.» Det var i början på 30-talet detta skrevs, då striden om den nya arkitekturen var som hätskast. Sätte bandet i denna serie, som nu föreligger låter oss ana, att Le Corbusier anser att den tid han siade om nu nalkas.

Den ampre, ibland febrigt hetsige debattören och propagandisten för den nya arkitekturen, har nästan helt tystnat. Fram träder istället den erkände mästaren, som i en utsökt bilderbok visar sin produktion under den sista 5-årsperioden, 1952–57. Det är betecknande, att det för första gången i denna serie inte är projekt utan färdiga byggnader som överväger, och att av bokens 700 illustrationer det helt övervägande antalet är exteriörfotografier.

Med den snabbhet, som arkitekturtidskrifterna världen över presenterar varje nytt verk av Le Corbusier är det omöjligt att bland färdiga byggnader hitta någon, som man inte skyttat förut. Trots detta blir en vandring genom ett delvis förut känt avsnitt av Le Corbusiers värld, som ett sakta bläddrande i detta bildverk innebär, en upplevelse av helt annan valör, än vad en tidskrift kan ge.

Kapellet i Ronchamp, byggnader i Chandigarh och i det indiska gruvområdet Ahmedabad, är bokens huvudnummer och redovisas utomordentligt omsorgsfullt.

Ronchamp-kapellet visas i ett bildsvep där varje del av byggnaden så långt det är möjligt avlockats sitt värde ifråga om ljus, skugga, rumsbegränsning, textur. Bildmaterialet visar, tycker jag, att kapellet, ett av den moderna arkitekturens egendomligaste skapelser, mer än en komplicerad jätteskulptur, är ett byggnadsverk. Som kuriosa kan nämnas att det projekterades under samma tid som Le Corbusier skrev sin första diktsamling, »Poem till den räta vinkeln», som utgavs som bibliofilupplaga i 200 ex.

Capitoliumsparken i Chandigarh ägnas stor uppmärksamhet. Men här har också hänt mycket de senaste åren. Justitiepalatset, sekreteriatet, guvernörspalatset är färdiga och parlamentsbyggnaden långt kommen i projektering. Bland många vackra bilder från Chandigarh är den, som visar sekretariatsbyggnaden speglande sig i en konstgjord sjö, vidunderligt skön i sitt grafiska raffinemang. Byggnadens muröppningar står svarta mot fasadens ljusa betongnät, men återkommer i vattenspegeln uppmjukad i form och nedtonad i kontrast.

Le Corbusiers förmåga att ge sina byggnader poetiska kvaliteter kommer fint fram i flera bilder. De turbanförsedda männen i dunklet framför Le

Le Corbusier
med en av sina
Modulor-figurer

T.v: Fasad mot sydöst av sekretariatet i Chandigarh. Bilden tagen under byggnadens uppförande

T. v i mitten: Projekt till museum i Tokio. Perspektiv. Nederst till vänster ses biblioteket, därintill själva museibyggnaden och överst amfiteatern och en byggnad för experimentteater

Nedan t. v: Entrébro till bostadshuset i Nantes

Corbusiers gobeläng i lilla rådssalen i Chandighars justitiepalats ger en västerlänning associationer till gamla indiska sagor och bilden med nunnorna på bron över dammen vid Unité d'habitation i Nantes, som har något av kinesisk poesi över sig.

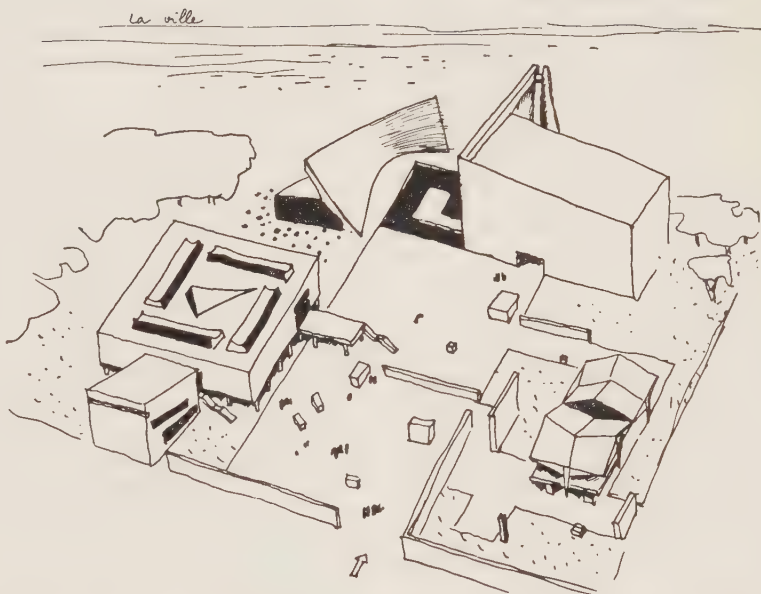
Den allmängiltiga, programmässiga gestaltningen av byggnaderna under 20- och 30-talen har övergått i ett alltmer personligt formskapande. Byggnaderna har en kraftigare artikulering än förut och ytbehandlingen är rustikare. Samtidigt framträder starka gemensamma karakteristika, som måste hänga ihop med den numera konsekventa tillämpningen av »Le Modulor» vid all proportionering. Le Corbusiers klassiska tendens, illustrerad bl. a. av det sätt på vilket han upprepar vissa karakteristiska elementen i byggnaden, kommer tydligt fram i entréfasaden till parlamentsbyggnaden i Chandigarh.

Det enda rent teoretiska bidraget i boken är en klimatundersökning gjord för trädgårdsplaneringen i Chandigarh, som ger anvisning om lämpliga trädsorter ur bl. a. skuggsynpunkt. Värdet av dessa diagram är svårt att bedöma.

Boken förvaltar väl den förnämliga typografiska traditionen från sina fem föregångare. Varje byggnad presenteras på såväl franska som engelska och tyska. Den tendens till alltför konstfullt och utstuderat bildmaterial, som finns i de flesta arkitekturböcker av senare datum, finns även här, men det är väl en tidstendens som är svår att komma ifrån. Det måste ligga något fel i att ge ett fotografi av ett konstverk ett konstnärligt egenvärde, när det skall presentera konstverket.

Olle Wahlström

Le Corbusier, Oeuvre complète 1952-57. Verlag Girsberger, Zürich 1957. 224 sid. Rikt illustrerad. Pris 48 Fr

FÖRENKLAD BYGGNADSLAGSTIFTNING

I sitt tjänsteutlåtande angående 1951 års byggnadsutrednings betänkande »Förenklad byggnadslagstiftning» har Stockholms stadsbyggnadskontor anfört bl. a. följande.

En av de viktigaste principerna till de av utredningen föreslagna ändringarna i lagstiftningen är, att samma bestämmelser skall gälla för stad och land. I anledning härav föreslås de lokala byggnadsordningarna samt de individuella utomplansbestämmelserna slopade. En följd av nämnda princip är också att bestämmelserna föreslås förenklade såväl formellt som i sak. Det är naturligt, att bestämmelser utformade med sådana förutsättningar bäst passar genomsnittssamhället och blir minst ändamålsenliga för de enklaste förhållandena samt för de mest komplicerade, dvs. storstaden Stockholms.

De skäl som talar för det föreslagna nya systemet i lagstiftningen är att genom enhetliga bestämmelser undvikes svårigheterna för byggnadsföretagare och projektörer att hålla reda på vilka bestämmelser som gäller för olika orter inom deras verksamhetsområde, som numera ofta kan vara stort, och underlättas byggnadsproduktionens och dess standardiserings anpassning till föreskrifterna. När det gäller tekniska bestämmelser, torde lämpligheten av systemet ej kunna ifrågasättas. Ifråga om bestämmelser som har samband med organisationen på de olika orterna av de myndigheter som har med byggandet att skaffa kan däremot betydande olägenheter uppstå, därest kraven på enhetlighet drives långt. Bygghälsömyndigheterna i de större orterna är efter en lång utveckling nu i stort sett rustade för att tillgodose högt ställda krav på goda planutredningar och god service vid plan genomförandet, som ingalunda säkras enbart genom ändamålsenlig fastighetsindelning och kontroll av ritningar till nybyggnaderna och uppförandet av dem. För att stadsplanernas intentioner icke skall förfelas fordras också mycken rådgivning och kontroll rörande den obehögda markens ordnande. Den föreslagna inskränkningen av skyldigheten att begära tillstånd för plantering, inhägnad, avfärgning o. dyl. är därför ägnad att inge vissa betänkligheter.

Granskningen av de föreslagna bestämmelserna rörande byggandet försvåras avsevärt därav att något förslag till byggnadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter ej är redovisat. Kontoret finner detta förhållande högst beklagligt, enär i förslaget till byggnadsstadga bl. a. en mängd fundamentala brandskyddsföreskrifter slopats. Författningsförslagets sakliga innebörd kan därför i många avseenden ej bedömas.

Den föreslagna decentraliseringen av beslutanderätten, som för Stockholms

del innebär, att överståthållarämbetet får att fastställa flertalet stadsplaneförslag, anser kontoret vara riktig och ägnad att ej oväsentligt förkorta tiden för fastställelseprövningen. Det måste härvid förutsättas att ämbetet i likhet med länsstyrelserna får tillgång till erforderlig expertis.

Genom att byggnadsnämnden meddelas betydligt ökade befogenheter i dispensärenden ernås fördelar ifråga om snabbare handläggning, varjämte de statliga organen avlastas för arbete med mera betydelsefulla frågor.

Utredningen har övervägt att avskaffa fastställelseprövningen i fråga om tomtindelning men uttalar, att detta med hänsyn till den mera omfattande reform av fastighetsbildningen, som överväges inom 1954 års fastighetsbildningskommitté, icke i nuvarande läge bör förverkligas. Kontoret anser för sin del mot bakgrunden av sin erfarenhet om förhållandena i huvudstaden skäl tala för en sådan ändring av gällande bestämmelser, att byggnadsnämndens antagande av tomtindelning ej skall fordra fastställelse för att bli gällande. Någon fara för rättsäkerheten bör härigenom ej uppstå med hänsyn till möjligheterna att anföra besvär. I vart fall bör de större städernas byggnadsnämnd anses ha erforderlig kompetens för en sådan befogenhet.

Lagen om enskilda vägar

Svårigheterna att inom kvartersmark få stadsplanernas intentioner rörande gångvägar samt gemensamma lekplatser och parkeringsplatser genomförda är ofta stora. Utredningens förslag om sådana ändringar av lagen om enskilda vägar att erforderligt samgående av markägarna tvångsvis kan genomföras fyller därför en stor uppgift. En betydande nackdel är emellertid att bestämmelserna icke kan utnyttjas för anordnande och drivande av gemensamma garage. I motsats till utredningen anser kontoret att åstadkommandet av bestämmelser härvidlag är högst angeläget. Det har visat sig föreligga betydande svårigheter att på frivillig väg åstadkomma någon lösning.

Byggnadsstadgan

Utredningen betonar i åtskilliga sammanhang, att byggnadsnämnden skall vara ett serviceorgan. I anslutning här till föreslås en föreskrift om, att det skall åligger byggnadsnämnden att lämna allmänhetens råd och upplysningar i byggnadsfrågor. Det torde vara självklart, att byggnadsnämndens och stadsbyggnadskontorets verksamhet skall vara positiv och hjälpsam gentemot allmänheten. Men huvudregeln måste vara den, att de byggande genom anlåtande av sakkunniga utreder byggnadsfrågorna och framlägger sina utredningar till prövning. Därest kontoret även skulle fullgöra arbetsuppgifter som f. n. utföres av konsulterande sakkunniga, måste — om icke andra väsentliga uppgifter skall eftersättas — kontorets organisation ut-

ökas, men en utbyggnad av organisationen för sådant ändamål synes icke rimlig eller önskvärd. Givetvis bör, såsom redan nu sker, upplysningar lämnas rörande kontakten med byggnadsnämnden och beträffande tolkningen och tillämpningen av gällande bestämmelser. Någon uttrycklig föreskrift om en så självklar sak synes icke behövas.

Inom hårt exploaterade områden med eftertraktade och dyra tomter kan vid utförande av ett flertal källarvåningar balansen mellan trafikallstrande yta och tillgänglig trafikyta förskjutas, varvid betydande olägenheter kan uppstå. Djupbyggandet medför ofta risker för grannbyggnader såväl med hänsyn till uppkommande sättningar under byggnadstiden som till den ändring av grundvattenförhållandena som lätt kan uppkomma som följd härav. Även ur brandskyddssynpunkt kan djupbyggandet medföra allvarliga risker.

Kontoret finner det värdefullt att källardjup och antal källarvåningar avses kunna regleras i stadsplan. Särskilt framträder behovet därav i saneringsplanerna. Kontoret vill i detta sammanhang även framhålla, att lagstiftning synes påkallad för att trygga grannfastighet och gata för skada på grund av sådan åtgärd, som kan framkalla varaktig ändring av rådande grundvattenförhållanden i samband med djupbyggnad och för vilken vattenlagen icke är tillämplig, t. ex. kontinuerlig grundvattenpumpning för länshållning av byggnad.

Med hänsyn till bilismens utveckling är ett närmare studium av behovet av parkeringsplatser och garage vid stadsplanernas upprättande angeläget. Det bör dock framhållas, att det måhända är tveksamt om föreskrifter rörande antalet bilplatser som regel bör förekomma i stadsplanebestämmelserna, då dylika allt för snart bli inaktuella och man vid planernas upprättande icke i detalj kan förutse våningarytans fördelning på lokaler av olika slag. Under senare år har dylika bestämmelser emellertid varit vanliga, enär 80 § byggnadsstadgan ger för svagt stöd för längre gående krav. När parkering och garage skall ordnas gemensamt för flera fastigheter, är ett fixerande härav i stadsplanen ändamålsenligt.

Förslaget innebär i motsats till motsvarande bestämmelse i gällande stadga att vind icke skall räknas som våning. Denna ändring har omfattande konsekvenser. Hittills har gällt att vinden endast får inredas, när stadsplanen särskilt medger detta. Nu skulle dylik inredning generellt bli medgiven, och utredningen går så långt, att byggnadslov i vissa fall icke skall erfordras (i en- och tvåfamiljshus). Kontoret måste uttala sin tveksamhet rörande förslagets lämplighet härvidlag. Med hänsyn till vindinredningarnas inverkan på stadsbilden, trafikbelastningen och det ofta kraftigt ökade behovet av bilplatser bör dylika som regel liksom för närvarande ej vara tillåtna annat än när stadsplanen så angiver. Byggnadslovsprövning torde med hänsyn till det anförda och brand-

Forts. sid. 93

kyddskraven icke lämpligen kunna slo-
as i fråga om vindsinredningar. Där-
mot är det en avsevärd fördel om,
såsom utredningen föreslår, begreppet
aredd vind blir entydigt. De varandra
elvis motsägande bestämmelserna i nu-
varande stadga är icke ändamålsenliga.

I en stad som Stockholm bygges ett
tort antal enfamiljshus utan att den
livande ägaren kan göra sin mening
örande utformningen gällande. Utred-
ingens argumentering för slopande av
trymmesbestämmelserna synes därför
ke övertygande. Vissa regler för rums-
torlekar och takhöjd bör enligt konto-
ets mening finnas även för en- och två-
amiljshus.

I ett särskilt yttrande har tvenne le-
amöter av utredningen framhållit, att
byggnadsstadgan bör uppställas krav
å hissar i vissa fall. Kontoret vill an-
luta sig till detta yrkande och anser
et angeläget med en föreskrift, som i
tillämpningsföreskrifterna kan komplet-
eras med normer.

I gällande byggnadsstadga förekom-
mande föreskrift om att byggnadslov
rfordras för fastighets inhägnande,
schaktning, sprängning, fyllning, träd-
ällning eller därmed jämförlig åtgärd
om byggnadskvarter samt gällande
byggnadsordning för Stockholm och nor-
nalbyggnadsordningen förekommande
bestämmelse om att byggnadslov er-
ordras för plantering föreslås av utred-
ningen att utgå. Motiveringen härför är,
att åtgärder av hithörande art icke anses
vara av beskaffenhet att en förhands-
prövning (byggnadslov) skall vara er-
orderlig. Det är, menar utredningen,
illfyllest med en allmänt hållen bestäm-
melse.

Beträffande inhägnad anför utred-
ningen, att de typer, som nu förekom-
mer i allmänhet icke är av den art, att
de i avsevärd mån påverkar trafikför-
hållandena eller stör gatu- eller land-
skapsbilden. Häremot kan anföras, att
förhållandena i detta hänseende på vissa
platser visserligen är relativt välordnade
men att detta oftast i sådana fall icke
är en spontan företeelse utan en följd
ust av de nuvarande bestämmelsernas
illämpning.

Beträffande schaktning, sprängning och
fyllning anser utredningen, att hithöran-
de åtgärder icke fordrar någon särbe-
handling, då de regleras i samband med
byggnadslov för nybyggnad.

Utredningen har då icke beaktat, att
schaktmassors placering på tomten eller
annorstädes icke redovisas i byggnads-
ovsansökningarna samt att ett flertal
hithörande åtgärder förekommer utan
samband med ansökningar om lov till
nybyggnad.

Beträffande trädfällning anser utred-
ningen att den nuvarande bestämmelsen
är omöjlig att upprätthålla. Detta ställ-
ningstagande är tveksamt, då utredning-
en synes ha bortsett från den nuvarande
bestämmelsens sakinnebörd, som avser
att bevara för stads- eller landskapsbil-
den värdefulla träd eller trädbestånd
inom byggnadskvarter, en bestämmelse
som i varje fall inom Stockholm visat

sig möjlig att upprätthålla. I denna frå-
ga bör vidare framhållas, att det själv-
klart är för sent för byggnadsnämnden
att ingripa, sedan ett värdefullt träd re-
dan fällt, samt att frågor om trädfäll-
ning i stor utsträckning förekommer
utan samband med ansökan om bygg-
nadslov till nybyggnad. Byggnadsnäm-
nden skulle t. ex. icke kunna bidra till
vården av stadens ur skönhetssynpunkt
ytterst värdefulla bestånd av gamla ekar.

Beträffande plantering, som i allmän-
het oftast omfattar ett samordnande
inom ett tomtområde av växtlighet,
markens höjdförhållanden, vägar, in-
och utfarter, inhägnader, platser för bi-
lar, cyklar, lek, piskning av kläder m. m.
eller vad som i praktiken innefattas i
begreppet tomtmarkens ordnande, inne-
bär utredningens förslag, som nämnts,
att en förhandsprövning (byggnadslov)
för hithörande åtgärder icke skall anses
behövlig. Utredningen har härigenom
underkänt den ordning, som sedan länge
varit rådande för tomtmarkens ordnande
inom Stockholms stad och även i andra
kommuner, innebärande att markplane-
rings- och planteringsritningar infordrats
för granskning och godkännande, innan
arbetena härmed påbörjats. Om försla-
get genomföres, blir konsekvensen, att
byggnadsnämnden icke såsom hittills
gives möjlighet att på förhand bevaka
de allmänna krav, som numera måste
ställas på tomtmarkens ordnande, utan
hänvisas till att ingripa först i efterhand
med ett omständligt och tidskrävande
förfarande genom förelägganden. En så-
dan ordning torde av allmänheten lätt
komma att uppfattas som ett vida större
»byggkrångel» än en förhandsprövning.
Därtill kommer, att det av erfarenhet
visat sig mycket svårt och ofta omöjligt
att i efterhand ernå rättelse i åtgärder,
som har med tomtmarks ordnande att
göra. Bestämmelser av hithörande art
kan ej heller med fog betecknas som
»byggkrångel» eftersom det är till stor
fördel för den byggande att tvingas ut-
reda frågor om tomtmarkens ordnande
på ett tidigt stadium, innan byggandet
påbörjas. Detta vitsordas numera också
ofta av byggherrarna själva, för vilka
det är angeläget kunna förlägga schakt-
massor och vägar inom tomten så, att
kostsamma omdisponeringar ej behöver
göras sedan huset byggts. Riktigast för
en fortsatt gynnsam utveckling på detta
område synes därför vara, att bygg-
nadslov även i fortsättningen kräves för
åtgärder i samband med tomtmarks ord-
nande. Man skulle möjligen kunna tän-
ka sig den inskränkningen, att byggnads-
lov endast kräves för tomtmarks ord-
nande inom område med stadsplan i
likhet med vad utredningen föreslagit
beträffande rivning av byggnad m. m.

Byggnadsnämndens i Stockholm arbe-
te beträffande färgsättningen av såväl
nya som äldre hus är omfattande. För-
utom arkitekterna å byggnadslovsbyrå
finnes en särskild färgkonsulent, som
arbetar med dessa problem. Att avstå
från kontrollen av och servicen beträf-
fande färgsättningen å äldre hus, synes
kontoret högst betänkligt. Denna del av

kontorets verksamhet torde livligt upp-
skattas av allmänheten och är ett myc-
ket väsentligt led i omvårdnaden av
stadsbilden.

Enligt nuvarande bestämmelser om
skyltar (särskilda ordningsföreskrifter
för Stockholm) erfordras poliskamma-
rens eller i vissa fall byggnadsnämndens
tillstånd för anbringande av skylt inom
stadens hela jurisdiktionsområde. En
begränsning enbart till stadsplanlagt
område kan för Stockholms del ej lämp-
ligen komma ifråga. Det bör framhållas
att kontroll av affischtavlor utefter t. ex.
infartsvägarna avsedda för fjärrverkan
utanför bebyggelsen med hänsyn till
landskapsvården ofta är högst angelä-
gen.

Enligt motiven är avsikten att bygg-
nadslov under vissa villkor ej skall er-
fordras för vindsinredning i en- och två-
familjshus. Detta finner kontoret be-
tänkligt. Stor risk föreligger att ej fack-
kunnigt folk åstadkommer olämpliga
bostadsrum, vilket byggnadsnämnden
icke kan förhindra. Utredningens för-
slag är ägnat att missleda allmänheten,
ty i verkligheten berör nästan varje
vindsinredning byggnadens exteriör och
som regel byggnadens konstruktion ge-
nom ökad belastning på vindsbjälklaget,
avväxlingar för takkupor etc.

Utredningens förslag om avsevärt ut-
vidgade befogenheter för byggnads-
nämnden att medgiva undantag från
gällande planer och detaljföreskrifterna
om byggandet i byggnadsstadgan finner
kontoret välmotiverat och ägnat att i
betydande grad förenkla handläggningen
av byggnadsärendena. Även enligt gäl-
lande stadga har byggnadsnämnden viss
dispensrätt. Villkoret härför är dock,
att stadsarkitekten i varje särskilt fall
tillstyrkt åtgärden. Denna föreskrift fö-
reslår utredningen slopad. Kontoret fin-
ner denna åtgärd betänklig. Vid ut-
övande av den vittgående dispensrätten
måste enligt kontorets mening en förut-
sättning för bifall till framställning vara
att full enighet råder mellan nämnden
och dess sakkunnige. Länsstyrelsens
möjlighet att indraga dispensrätten kan
förmodas bli utnyttjad endast i fall av
uppenbart missbruk och torde icke kun-
na sägas onödiggöra krav på tillstyrkan
av nämndens sakkunnige eller sakkun-
niga.

*Byggnadsnämnden i Stockholm
har i sitt utlåtande i allmänhet
anslutit sig till stadsbyggnadskon-
torets synpunkter. Nämnden har
dock avstyrkt utredningens förslag
om tillämpning av lagen om en-
skilda vägar och ansett att en mer
allmängiltig lösning av problemen
rörande bilplatser och garage, ge-
mensamma för flera fastigheter
är högst angelägen. Nämnden har
vidare framhållit vikten av att
sakkunskap och erfarenhet i ju-
ridiska frågor blir representerad
i byggnadsnämnden. I stad bör
därför en av nämndens ledamö-
ter, där så är möjligt, vara lag-
kunnig.*

Simon Jensfelt

VIKVVÄGGAR I KYRKLOKALER

Herr John-Bertil Jacobsson har i nr A 7 av Byggmästaren gjort ett inlägg för att försvara vikkväggar i småkyrkor. Detta inlägg vill gendriva vissa uttalanden jag gjort i min uppsats om »Kyrkan mitt i staden» publicerad i Byggmästaren nr A 2. Det gäller ordet »godtagbar ljudisolering» om vikkväggar som avskiljer en kyrksal från en församlings-sal. Till detta återkommer jag senare.

Det gäller, att jag sagt, att man bygger ett nytt kapell för samma kostnad som en dubbel vikkväggsanordning med ett draperi. Det senare är en överdrift. Arkitekt Suwes kapell i Ljungdalen lär kosta, fullt färdigt 35 000 kr. Bör alltså stå 2/3 kapell. För den av mig uppgivna summan 24 000 kr, kan dock en småkyrkosal utökas med ca 40-50 platser. (Kubpris 150 kr.)

Nu ordet *godtagbar*. Trots att församlingshem har byggts i snart 50 år, tycks dessa ännu ej funnit en allmänt godtagen form. Men ett är nog klart, att de skall ha viss »världslig» attityd. Man ordnar verkstad och bar åt skinnknutar, man söker ordna lokaler lämpade åt alla åldrar. Här är prästens dörr mot verkligheten. Det blir ganska livligt, kanske starka åsiktsbrytningar. Församlingshemmets uppgift är att söka alla människor, ta vara på deras intressen, ge viss utbildning, undervisning och underhållning. Man kan säga en förskola till kyrkan.

När man alltså vill kombinera en församlingssal med kyrkan bör man nog

överväga isoleringsproblemet. Man har rätt att ställa de allra högsta krav på ljudisolering. I detta sammanhang är nog ordet »godtagbar» ej en överdrift.

Kyrkan är samhällets »onyttigaste» byggnad: den ger ingen räntabilitet i vanlig bemärkelse, den kostar i underhåll och uppvärmning, och ändå bygger vi kyrkor, pengar sys ihop, gåvor strömmar in.

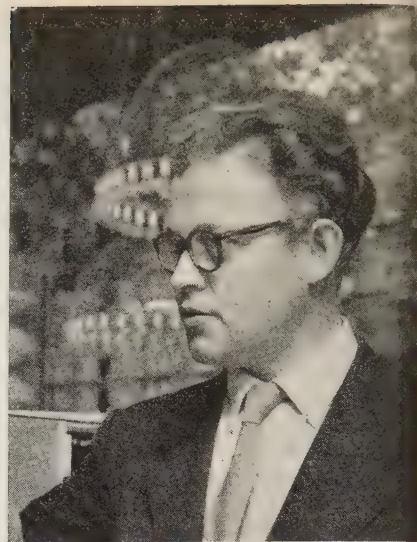
När livet går hårt fram med oss kanske Du och jag lite skamsna smyger oss in i en öppen kyrka och får del av en ro och frid som endast detta rum kan ge. Där finns värden att försvara, och något att föra vidare till nästa generation.

Rolf Bergh

»Skandinaviskt Ackord» på NK

Utställningen »Skandinaviskt Ackord» ingick som ett led i »Scandinavian Design Cavalcade 1957». Man visade en kollektion handtryckta mönstrade plastfolier, beställd av den västtyska plastfirman Göppinger. Bakom kollektionen stod ett formgivningsteam bestående av: Alvar Aalto, Arne Jakobsen, Lars Johanson, Stig Lindberg, Sven Markelius, Marianne Nilson och Astrid Sampe. Samtliga tryck var ämnade att kunna användas i större ytor, men man gav även förslag på andra användningsmöjligheter.

Samtidigt visades en retrospektiv utställning av »Textilkammarens 50-tal» med 9 aktuella design-program, varav »Skandinaviskt Ackord» är det senaste.

NY PROFESSOR VID KTH

Som professor i Arkitektur I vid KTH har utsetts arkitekt SAR Gunnar Henriksson. Arkitekt Henriksson har på senare år varit knuten till KF:s arkitektkontor där han nyligen gjort en uppmärksam insats som arkitekt för utställningen »Utan gränser». Denna utställning behandlas på annat ställe i detta nummer.

Den nyinrättade professuren i Arkitektur I vid parallellavdeln. söks av följande arkitekter: Magnus Ahlgren, Hans-Ancker Holst, Lennart Uhlin, Hans Åkerblad och Torvald Åkesson.

FÖRENINGSMEDDELANDET

KONSTEN ATT GÖRA MISSTAG

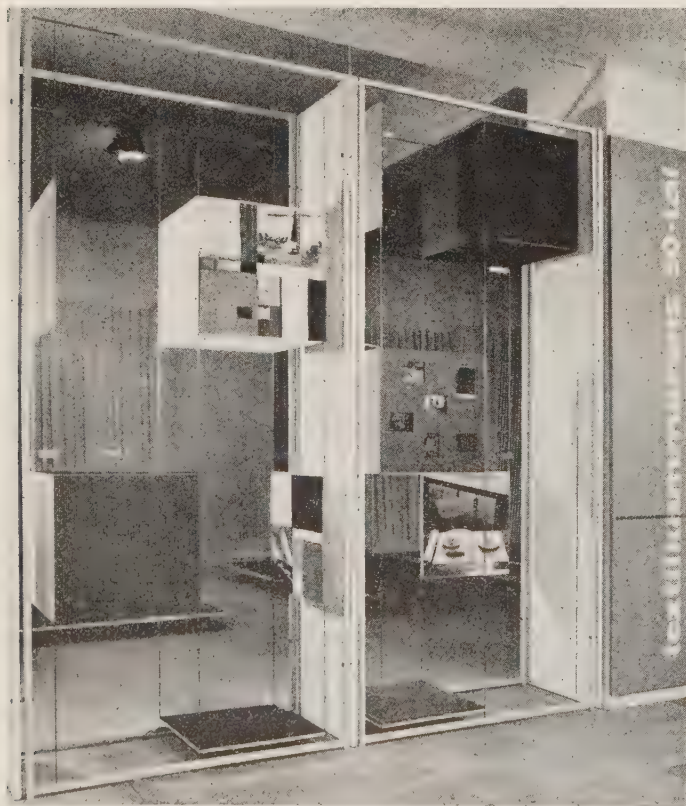
Under rubriken »Liten tuva... - Konsten att göra misstag» hade Arkitektföreningen den 16.9 samlat till väckelsemöte. Kåren har länge omsorgsfullt kringgått detta för arkitekter i allmänhet alltför centrala område, och kvällens föredragshållare uppskattades märkbart. De anförda exemplen var visserligen genomgående oförargliga och längesedan preskriberade. Det sätt på vilket de framfördes gav dem emellertid den fräschör och fläkt av verklig allmängiltighet, som varje stort misstag bör ha.

Hakon Ahlberg inledde med att definiera ett stort misstag. Att göra misstag är ingen konst; att göra ett stort misstag är däremot konst. Sedan berättade han om ett litet misstag.

Tore Ahlsén berättade om hur man förfar med ett hus, där samtliga dörrar råkat bli ett nummer för stora.

Gustaf Clason behandlade ett grundläggande misstag: ordets makt över tanken. Han hade under kriget råkat göra 30 000 m² kallförråd i betong, och därvid försummat betongens värmekapacitet. Det blev våtförråd.

Erik Dahlberg förde upp bekännelserna på det sublimes planet. Hans redogörelse för Centrala sjukhusarkivets till-

Interiör från utställningen »Textilkammarens 50-tal» på NK. Montage av Sigge Erksammar. Foto: Lennart Olson

velse och vidare öden var gripande. et alltför kompletta arkivet visade sig ungräpligt även för vetgiriga forskare.

David Helldén berättade sagan om ockstapeln, som hade råkat bli ständ i fel ledd. Denna sedolärande berättelse bör helst spridas ordagrant. Den värd det.

Bengt Gate talade om konsten att göra syltar, och påpekade att det är en tillgång om de också är läsliga.

P. O. berörde förtroendefrågor och kommenderade en viss återhållsamhet i omgången med äldre, erfarna kolleger. En bitter ungdomsupplevelse illustrerade hans tes.

Ivar Tengbom framhöll misstagets pedagogiska värde, med exempel från sin tidigare produktion.

Thunolle berörde bl. a. KF:s hus i stadsgården, på sin tid betraktat som ett stort misstag.

W. O. vände sig mot tidens objektivitetssträvan, och ansåg sitt eget största misstag vara försöket att hävda en subjektiv linje utan objektivitetens mask.

Ett par slutreplikar:

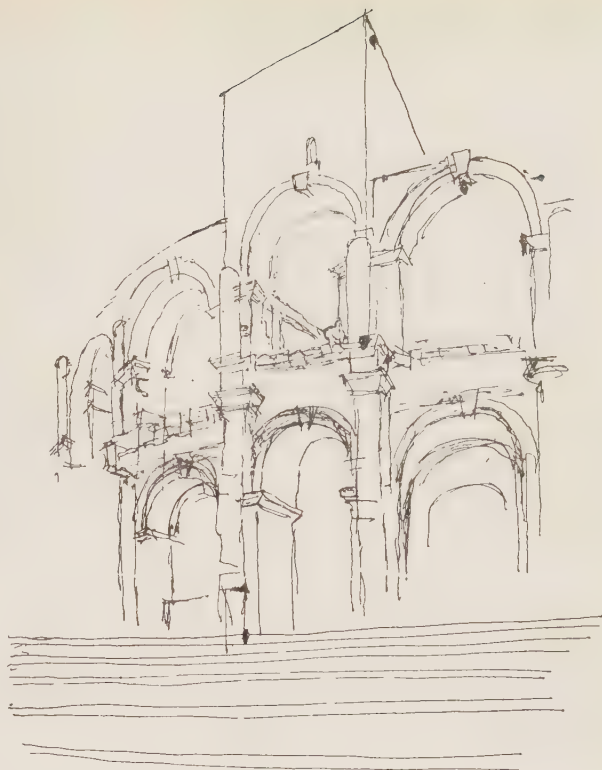
Malm: Som Vattenfallsstyrelsens chefsarkitekt har jag inte rätt att göra misstag.

Mem (citerande Lallerstedt): Skall ni göra misstag, så gör dem i landsorten.

John Sjöström

Uppför en bred trappa kommer man till arenan i Arles. Här anordnas liksom på Nîmes' arena fortfarande tjurfäktningar varje sommar. Arenan uppfördes någon gång mellan första och andra århundradet e.Kr. under den romerska tiden och rymde då 25 000 åskådare. Den är byggd i ellipsform, och stor- och lillaxeln mäter 136 resp. 107 m.

Efter att ha beundrat den romerska valvslagnings tekniken kan man högst upp njuta av utsikten över staden. Hus-takens gytter kontrasterar mot arenans matematiskt strikta form, vilket man särskilt tydligt kan se på flygfoton över Arles.

NÅGRA RESESKISSER FRÅN FRANKRIKE

Av arkitekt Lars Lundborg

Ett av de vackraste av Loiredalens många slott är väl det i Blois, högt beläget med utsikt över den lilla staden. Slottets längor från 1400-, 1500- och 1600-talen grupperar sig kring en gård och bildar trots de olika stilarna en harmonisk helhet.

I förgrunden syns här en del av den flygel, som Francois Mansart uppförde 1635—38, och bortom denna Frans I:s flygel uppförd 1515—25 med sina karaktäristiska djupa fönsternischer och sina gallerier. Medan utsidan är fattig på ornamentik, så är gårdssidan med den berömda spiraltrappan desto rikare utsmyckad.

Runtom en saluhall i Marseille finns några små gator för enbart ångtrafik kantade av salustånd. Under rusningstid är här en intensiv folkträngsel, och luften genomkorsas av de bastanta föräldrarnas gälla röster. Det är en fröjd för ögat att betrakta Medelhavets och den provencealska jordens rikedomar, som stånden talar om.

Tävling om lasarett i Skene

Tävlingen om nytt lasarett i Skene köping har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 34 förslag inkommit.

Första pris, 15 000 kronor, tilldelades förslag nr 15 »Riche» av arkitekt SAR Ewert Bosta, Vällingby, och arkitekt MAA Jörgen Pedersen, Stockholm, samt byggnadsingenjör Henry Palmquist, Södertälje, för den konsekventa lösningen både med avseende på sjukhustekniska och arkitektoniska kvalitéer och den förtjänstfulla avvägningen till omgivningen.

Ett andra pris, 7 500 kronor, gick till förslag nr 18 »Bättre knallar» av arkitekt SAR Ingrid Uddenberg och arkitekt MAA Bendt Hjelm-Jensen, Stockholm, mer arkitekt SAR Hans-Henrik Uddenberg som medarbetare.

Ett andra pris, 7 500 kronor, gick till förslag nr 23 »I Solskene» av arkitekt SAR Carl-Gustaf Carlstedt och Sören Malm, Stockholm, med byggnadsingenjör Georg Weijmar, Södertälje, som medarbetare.

Slutligen gjorde prisnämnden följande inköp:

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 7 »Flexibel koncentration» av arkitekt SAR Lennart Tham, Stockholm, med arkitekt MAA Nils-Ole Lund som medarbetare.

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 26 »Skenemanöver» av arkitekt SAR Carl-Gustaf Carlstedt, Stockholm, och arkitekt Jan Parck, Bromma, med arkitekter Gertrud Edberg och Istvan Salomon.

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 28 »21125» av arkitekter SAR Torsten Klarin och Karl Erik Koistinen, Lund.

Inköp, 2 500 kronor, till förslag nr 29 »Orm» av arkitekt SAR Torsten Hansson, och teknolog Per Persson, Göteborg.

Med hänsyn till samhällets karaktär har tävlingen visat att höghuslösningar icke behöver tillgripas och icke är befogade i denna miljö. Tävlingen har även visat att väl koncentrerade arbetslokaler kan erhållas utan tillgripande av enbart överljusbelysning. Tävlingsresultatet ger även vid handen att den i programmet angivna tillbyggnaden har komplicerat uppgiften, varför enligt prisnämndens uppfattning de två tillkommande avdelningarna lämpligen bör medtagas i första utbyggnaden. Enligt prisnämndens uppfattning bör därför i det med första pris belönade förslaget denna utökning ske genom påbyggnad av det västra vårdblocket med två våningar, vilket ej förrycker den arkitektoniska balansen. Samma åtgärd kan ej med samma fördel tillämpas på de båda andra pristagarnas förslag.

De med pris belönade förslagen är tämligen likvärdiga ur kostnadssynpunkt och ligger fördelaktigt till i jämförelse med övriga tävlingsförslag.

Prisnämnden som varit enhällig i sitt beslut förordar att det med första pris belönade förslaget lägges till grund för utförande efter vidare bearbetning.

Prisnämnden utgjordes av landstingsdirektör Henry Hårde, Vänersborg, ordf. i Älvsborgs läns landsting Helmer Larsson, Alingsås, förste provinsialläkare Allan Lind, Vänersborg, arkitekt SAR byråchef Mats Erik Molander, Stockholm, länsarkitekt SAR Per-Axel Nobel, Vänersborg, arkitekt SAR professor Helge Zimdal, Göteborg.

Tävling om krematorium i Södertälje

Tävlingen om ny kyrkogårdsanläggning med kapellkrematorium i Södertälje har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 71 förslag inlämnats.

I sitt utlåtande framhåller prisnämnden att tävlingsresultatet uppvisar ett stort antal förslag av värde varför nämnden genom sin fördelning av pris och inköp sökt att belöna så många av dessa som synts möjligt i enlighet med programmets bestämmelser. Sålunda har prisnämnden beslutat utdela följande pris:

Första pris, 12 000 kronor, till förslag nr 35 »Enkel färd» av arkitekt SAR professor Sven Ivar Lind, Stockholm, med arkitekt SAR Axel Kandell och arkitekt SAR John Kandell som medarbetare.

Ett andra pris, 5 000 kronor, till förslag nr 38 »Skogen och vägen» av arkitekt SAR Bo Cederlöf, Göteborg, med byggnadsingenjör Sven-Åke Lindberg som medarbetare.

Ett andra pris, 5 000 kronor, till förslag nr 50 »Vid vägen» av arkitekter SAR Reed Andersson och Evald Jonnergård samt arkitekt MAA Lauge Juul-Sörensen, Jönköping, med byggnadsingenjör Bengt Johansson som medarbetare.

Dessutom har prisnämnden beslutat göra följande inköp:

Inköp, 3 000 kronor, till förslag nr 65 »Väg som till himla bär» av arkitekt SAR Folke Hedérus och arkitekt Milo Huttner, Stockholm, med trädgårdsarkitekt STF Ulla Bodorff som medarbetare.

Inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 62 »Toccata» av arkitekter Kerstin och Gustaf Rosenberg, Stockholm.

Inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 53 »Porten» av arkitekter SAR Sven Brolid och Jan Wallinder, Göteborg, med arkitekt SAR Stig Hansson som medarbetare.

Inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 19 »Evighetens fria rymd» av arkitekt SAR Lennart Tham, Stockholm.

Inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 34 »Salvia» av arkitekt SAR Arne Rudberger, Stockholm, med arkitekt SAR Lars Englund.

Inköp, 2 000 kronor, till förslag nr 44 »Ljuset från andra sidan» av arkitekt SAR Åke E Lindqvist, Stockholm, med arkitekt Georges Berger som medarbetare och för utformningen av glasfönster i stora kapellet konstnär Lennart Rodhe.

Prisnämnden utgjordes av folkskollärare Robert Anberg, bergsingenjör Kurt Jeanson, arkitekter SAR Gunnar Jacobson, Bengt Romare och Nils Tesch, ombudsman Sigfrid Wikström samt förre kontraktsprost Knut Garde som adjungerad ledamot.

Tävling om centrum i Virserum

Tävlingen om centrumbebyggelse i Virserums köping har nu avgjorts. Vid tävlingstidens utgång hade 26 förslag inkommit.

Prisnämnden har beslutat utdela följande pris:

Första pris, 6 000 kronor, till förslag nr 20 »Vi får rum» av arkitekter SAR Sven Granholm och Bruno Wickman, Stockholm.

Andra pris, 4 000 kronor, till förslag nr 6 »Den lilla skalan» av arkitekter SAR Bertil Hulten och Lennart Kvarnström, Göteborg med ingenjör Bengt Johansson och arkitekter Lennart Sundstrand och Gunnar Andersson som medarbetare.

Tredje pris, 3 500 kronor, till förslag nr 16 »Nikodemus» av arkitekter SAR Jarle Osnes och Nils Sunnerholm, Göteborg med civilingenjörer H Carlsson och F Stanglund som medarbetare.

Fjärde pris, 2 500 kronor, till förslag nr 26 »3151957» av arkitekt SAR Nils Grafström, Stockholm.

Dessutom har prisnämnden beslutat göra följande inköp:

Inköp, 1 500 kronor, till förslag nr 19 »Vertikal accent» av arkitekt Kjell Wennerholm, Uppsala.

Inköp, 1 500 kronor, till förslag nr 1 »Addition» av arkitekt SAR Stellan Haveling, Solna.

Inköp, 1 000 kronor, till förslag nr 2 »Våroffer» av arkitekt SAR Ingvar Strandell, Göteborg.

Prisnämnden utgjordes av byggnadsnämndens i Virserum ordf. folkskollärare E Bresäter, stadsarkitekt SAR Klas Grebius, Västervik och bitr. länsarkitekt SAR Bertil Thafvelin, Jönköping.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Stadsplan i Halmstad	10 dec. 1957	Nr A7-57 (sista blå sidan)
Konstmuseum i Aalborg	15 jan. 1958	Nr A 10-57 sid. 80
Krematorium och begravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I
Stadshus och torg i Toronto	28 mars 1958	Nr A 10-57 sid. 80

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar

På omslaget: Sommarhus på Söderholmen. Arkitekt SAR Rolf Engströmer. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

In this issue

are published details of some summer houses and week-end houses designed by architects for their own use. Most space is given to the summer house designed by Rolf Engströmer. This house is a modern attempt to carry on the Swedish tradition of timber constructions.

Summer house at Söderholmen

By R Engströmer

p. 250—256

This house is situated on the north beach of the smaller of two small islands embracing a deep harbour protected from the rough sea. The house in combination with a boat house over the water and a connecting paling form an efficient protection against the northerly winds. The timber for the house was taken from a forest block in Dalecarlia where it was constructed. Subsequently it was transported by lorries and boats to the island. The timber has been sawn, the inward side axed. The outside has been treated with colourless Cuprinol and has become grey with the passage of years. The inside has not been treated and shows a lovely golden hue. The roof has been covered with semi-circular section tiles.

Summer house at Gåsö

By L Tham

p. 257—259

Gåsö island is situated off Lysekil. The house is perched on a ledge of the rock and by virtue of its shape forms a court

protected from the winds blowing towards the rock. This court is the "general room" of the house and under the big roof in front of the open hearth is a protected dining corner, safe even against showers of rain. When the weather is calm the large room can be turned into a verandah by opening the sliding windows and offers a magnificent view towards the fjord. The house can be used in winter as it is insulated for the purpose.

Summer house at Ingarö

By A Tengbom

p. 260—261

The verandah is the meeting place for the family during the daytime and, since there is an open fireplace there, also during the evenings. The glass wall remains open throughout the summer, but the fire enables the occupants to sit cosily while still in contact with the sounds and smells of the natural surroundings.

The kitchen makes housework easy and is provided with hot water from an electric heater. The fittings also include a refrigerator. The larger of the two buildings contains sleeping accommodation for two children. The other two live in a small dormitory some little distance away.

Since the building is designed solely as a summer house it is not insulated.

Week-end house at Lisö

By H Asplund

p. 262—264

The site consists of the southwest point of an island with a view on the free horizon of the sea and the idyllic skerries. The building divides the plot into an outer, barren sea side and an internal enclosed "cauldron" completely protected from winds.

The house is of pillar construction with mineral wool insulation. All external and internal wall-surfaces are wooden. The house is used the whole year round and is therefore well-insulated and equipped with thermostat-operated heating with electric radiators fixed to the walls.

Week-end house near Lysekil

By P Lagergren

p. 265

The main section has been built as a prefabricated winter-insulated pillar-construction, faced with brown impregnated wooden panelling. The socle is made of granite and the roofing maintenance-free millboard. The paling against winds consists of impregnated boards in iron pillars. The rocky site is about 300 metres from the beach and overlooks the sea on all sides.

A day colony at Gålö

By Å E Lindqvist

p. 266—268

During the summer every group of children is allowed to spend six days at the colony. The children are collected in the town at pre-appointed places in the

morning and return by bus about five o'clock in the afternoon.

During the course of the day breakfast, a snack and dinner are served and, in the afternoon, fruit juice and buns. The smallest children are accompanied by their mothers. Games are arranged under the supervision of a games mistress and life-guards watch over the children whilst they swim in the sea. This type of colony requires fewer premises since there is no need to provide overnight accommodation and consequently the costs are reduced.

The outer wall material for this establishment is white-washed hollow concrete brick and glass. The outer roof is faced with heavily corrugated eternite tile.

The main building contains a combined dining room, play room, assembly hall and changing room. In addition there is a kitchen, staff dining room, wash-house and office.

The staff quarters comprise five rooms plus a small living room and pantry.

The building for children under the age of 6 years contains a combined changing room and nursery. Also included is a play-room and bedroom where the little ones have their afternoon nap. There is also a room in which the mothers can have an afternoon nap while the children are resting.

Nr 1, 1958 av BYGGMÄSTAREN — arkitektur

utkommer i början av januari och innehåller bl. a. följande:

Arkitekternas hus

Svenska arkitekters riksförbunds byggnad vid Odengatan, som ombyggt efter ritningar av arkitekt SAR Hans Asplund, presenteras och kommenteras av arkitekt SAR Mårten Larsson.

Den nya konsthallen i Lund

En av de mer uppmärksammade byggnaderna som färdigställt i slutet av år 1957 var den nya konsthallen i Lund, ritad av arkitekt SAR Klas Anselm som i en artikel presenterar denna byggnad.

Carl Fredrik Adelcrantz — arkitekt

Den berömde svenske arkitekten har varit föremål för en doktorsavhandling av Stig Fogelmarck, och arkitekt SAR Torbjörn Olsson behandlar i en artikel Adelcrantz' verksamhet, främst som teaterarkitekt.

Industrial design — formkultur eller kommersiell humbug

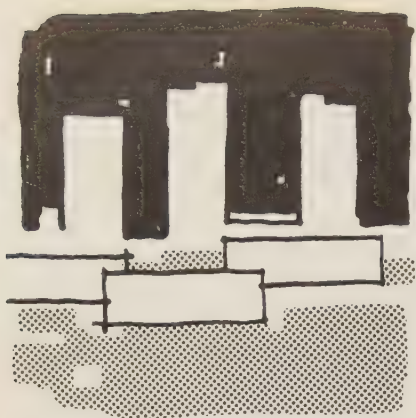
De nya tendenserna på formgivningens område diskuteras och kritiserar av fil. lic. Karl G Hultén

Tingen och vi

Redaktör Ulf Hård af Segerstads nya bok behandlas i en artikel av fil. lic. Göran Lindahl.

Tidskriften BYGGMÄSTARENS läsare uppmanas att i god tid förnya sin prenumeration.

Red

Om höghus och låghus

En dag damp det ned på mitt bord två skrifter som båda handlade om samma sak. Fastän på mycket olika sätt. Om höga och låga bostadshus. Det blev en ganska besynnerlig läsning, när man läste dem båda i följd.

Meddelandet från den högsta byggnadsmyndigheten handlade om olika synpunkter på flerfamiljshusens höjd, en fråga som egentligen hört hemma i tro- och vetandebatten, men som nu tydligen ansetts mogen för en annan slags behandling. Höga hus är inte riktigt bra, hette det. Tvivelaktiga ur miljösynpunkt, olämpliga ur bostadssocial synpunkt och ofördelaktiga ur ekonomisk synpunkt. Man bör i varje fall tänka sig för en smula innan man planerar höghus.

Rapporten från byggforskningen handlade om barnfamiljer som bodde i höghus och låghus i Vällingby. Där stod det att barn och mamor bär sig åt ungefär på samma sätt vare sig de bor i höga eller låga hus, vilket antagligen betyder att man bör tänka sig för en smula innan man börjar tala om höghusens olämplighet ur bostadssocial synpunkt.

Det har varit så att 3-vånings smalhushuset ansetts särskilt lämpliga för barnfamiljer, möjligen på grund av att modern, hängande ut genom fönstret i tredje våningen – i vissa delar av landet fjärde våningen – kan ropa då och då ned till ett barn, som tänkes stationärt i sandlådan. Höghuset är däremot lämpliga för diverse löst folk samt för nygifta, som inte tänkes skaffa sig några barn under rådande bostadsbrist. Dessa åsikter har varit en av de hörnstenar på vilka den moderna svenska stadsplane-konsten stadigt vilat.

För många husprojektörer har kanske åsikterna förefallit mer som personliga trossatser än som motiverade underlag för stadsplaner. Och för dem som haft personliga erfarenheter av att släpa barnvagnar och småbarn uppför trap-porna i det hisslösa smalhuset har de kanske förefallit direkt besynnerliga (ja, det där med barnvagnsgaragen i källaren kan vi hoppa över här, frågan om varför de sällan eller aldrig begagnas för avsett ändamål är värd sitt eget kapitel).

Givetvis är byggnadsstyrelsens tveksamhet om höghusen berättigad. Det har redan byggts alltför många malplace-

rade höghus i landsorten. Kanske är fler på väg redan. Och det är givetvis riktigare att stämma i bäcken med ett meddelande än i ån med ett avslag. Men det är i de allra flesta fall en rent arkitektonisk fråga, ett miljöproblem och ingenting annat. Det är då meningslöst att gå långa omvägar över bostadssociala betänkligheter (tydligen endast lösa antaganden) och ekonomiska betänkligheter (likaså svagt motiverade). »Det göres ofta gällande att de höga husen i fråga om produktionskostnader och stadsplane-kostnader skulle vara fördelaktigare än de lägre. Vissa undersökningar ... har emellertid visat att man icke bör dra alltför säkra slutsatser därvidlag», heter det. Det är väl närmast avsett att tolkas till höghusens nackdel, men formuleringen förefaller att sakna innebörd. Det gör den också. Några entydiga resultat som visar att höghus är dyrare och som ens är tillräckliga för ett sådant påstående finns inte alls. När resultaten är så otydliga och ovissa är väl också en ekonomisk argumentering meningslös. Varför inte helt enkelt säga ifrån att det inte ska vara höghus i Gnesta och Vaggeryd. Av miljöskäl. Det måste ändå gå bra att göra på kurialsvenska.

Jag erinrar mig just en arkitekt som brukar säga att argumentering som bygger på ekonomi, teknik och sociologi visserligen kan användas till mycket, men om det gäller att driva igenom något mycket viktigt måste man ta till stor-slaggan och säga: det måste se ut på det sättet därför att så är det *vackrast!* Och när det gäller att förhindra något: det kan inte se ut så här, det är ju *vanprydande!*

E Th

Byggnadsstyrelsen om höghus och låghus

Kungl. Byggnadsstyrelsens meddelande nr 4, 1957, är en liten skrift på tre sidor och innehåller synpunkter på frågan om flerfamiljshusens höjd. Där står bl. a. följande:

»Motiven för trevåningshusen har till väsentlig del varit rent ekonomiska. I samma mån som byggnadskostnaderna stegrats har kraven på större hushöjder och ytterligare ökat våningsantal gjort sig gällande. I dagens läge kan man härvidlag särskilja två huvudlinjer. Den ena är inriktad på att få lamellhuset i fyra våningar utan hiss godtaget såsom ersättning för trevåningshuset. Den andra tar sikte på byggandet av lamellhus eller punkt-hus med sådant våningsantal att hiss ur ekonomisk synpunkt kan försvaras, i regel från sex våningar och uppåt.

De renodlade höghusen har på sista tiden blivit allt vanligare. Då det gäller sanering av äldre samhällsområden men också vid utbyggandet av nya områden tenderar höghusen att bli ett nästan obligatoriskt inslag. Även i de mindre tätorterna, där behovet av flerfamiljshus överhuvud är mycket begränsat, projekteras icke sällan höghus.

Vad som hittills skett vid dimensioneringen och lokaliseringen av flerfamiljshusen har redan haft olyckliga åter-

verkningar på våra samhällens miljö, på deras planmässiga och arkitektoniska sammanhang. Risken för än allvarigare missgrepp härvidlag ökas i samma mån som flerfamiljshusen ytterligare tillväxer i höjd och våningsantal. Men de överdimensionerade flerfamiljshusen kan även i andra avseenden ge anledning till betänkligheter. Från olika håll har också kritik framförts mot ökat höghusbyggande, varvid bl. a. höghusens lämplighet ur bostadssociala synpunkter och med tanke på de boendes säkerhet vid eldfara satts i fråga.

— — —

Det göres ofta gällande att de högre husen i fråga om produktionskostnader och stadsplane-kostnader skulle vara fördelaktigare än de lägre. Vissa undersökningar, bl. a. de som nyligen redovisats av statens nämnd för byggnadsforskning har emellertid visat att man icke bör dra alltför säkra slutsatser därvidlag. Erfarenheterna har i många fall gett vid handen att de högre husen vid uppförandet blivit dyrare än förhandskalkylerna utvisat.

— — —

Den senaste tidens erfarenheter från byggnadsstyrelsens arbetsområde talar för återhållsamhet och försiktighet, då det gäller höghusbyggandet. Klart är att det finns fall, då höghus kan ha en bärande motivering ur samhällsbyggnadens synpunkter. Bland dem som på olika sätt svarar för planeringen, projekteringen och finansieringen av bostadsbyggandet börjar emellertid den uppfattningen alltmera vinna anslutning att de nuvarande tendenserna härvidlag, som mera bygger på modebetonade uppfattningar och löst grundade antaganden om höghusens ekonomiska fördelar än på rent sakliga bedömanden, kan medföra stora risker för vårt fortsatta samhällsbyggande.»

Byggforskningen om höghus och låghus

Byggforskningens rapport nr 38 har titeln *Barnfamiljer i höghus och trevånings låghus i Vällingby* och har Edmund Dahlström som författare. Resultatet av undersökningen, som sammanfattningsvis presenteras i de tre sista kapitlens slutavsnitt, kan i stort sägas gå ut på att familjerna, om de fritt kunde välja mellan de bägge hustyperna, synes föredra den bostadsform de redan har. De två hustyperna synes icke heller innebära någon avgörande skillnad beträffande familjelivets organisation och därmed sammanhängande problem. Inte heller när det gäller grannförhållandena synes någon påtaglig skillnad råda mellan familjer i höga och låga hus.

Barnfamiljer i höghus och trevånings låghus i Vällingby av Edmund Dahlström. Statens nämnd för byggnadsforskning. Rapport 38. Stockholm 1957. 80 sid. Pris 6 kr. Distribueras av AB Tid-skriften Byggmästaren, Stockholm

■

I början av 1958 kommer BYGG-MÄSTAREN att utförligare behandla frågan om höghuset som bostadsform.

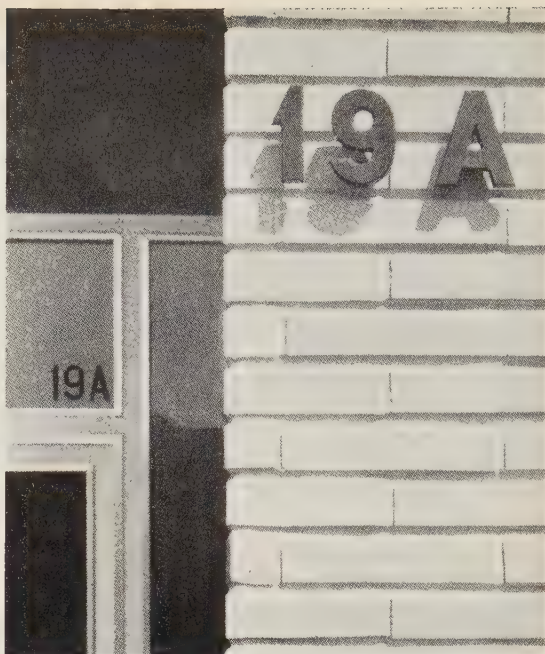
Husnummer till en diplomatvåning i Stuttgart. Husnumrets plastiska form utgör en fortsättning på murverkets reliefstruktur

TYPOGRAFI OCH ARKITEKTUR

»If we aim at doing a thing rightly and simply, we shall probably win beauty as a by-product. Let us anyhow be interested in lettering; let us consider it and persuade others to consider it, for in this simple – yet not so simple – craft, the admission that it is worth consideration will go a long way towards its betterment», skrev engelsmannen P J Smith. G Prölss, som är arkitekt i Stuttgart, har inte nöjt sig med att vara intresserad utan har skrivit *Schriften für Architekten*, en som sig bör överdådigt vackert gjord bok som är mer än välkommen, inte minst i Sverige. Tyvärr är det väl så, att redan titeln är ett hinder om man hade möjlighet att översätta den till svenska, då det typiskt nog inte finns någon naturlig svensk översättning av *Schriften*, eller det engelska *lettering*.

Prölss gör inga försök att med sin bok göra arkitekten till typografisk eller kalligrafisk fackman, utan visar exempel på hur man kan använda dagens tekniska möjligheter att göra vackra bokstavsformer, och hur man kan inordna dem i arkitekturen. Ty, som han skriver, det kan ju inte vara arkitektens mening att förändra den arkitektoniska bilden med opropotionerlig eller dåligt löst skrift så att byggnadskroppens värde minskas. Han vänder sig med all rätt mot den »erschreckende Diletantismus» som så ofta läggs i dagen i dessa sammanhang, och visar med ett exempel på sex sidor hur man kan angripa ett problem med en byggnadskropp, vars fasader skall försees med ljusskyltar av olika slag. Efter detta exempel citerar han stillsamt en rekommendation från en armaturfabrik i Stuttgart: Det är bra att rita in den planerade skriften på ett fotografi av byggnaden. På det sättet är en god kontroll av förslaget möjlig.

Boken är indelad i fyra delar, konstruktion, typografi, bokstäver och arkitektur samt alfabetet. I konstruktionsdelen går författaren igenom proportionerna hos ett vanligt blockbokstavsalfabete och visar några intressanta funderingar om hur små förändringar av proportionerna kan förändra skriftens karaktär. Skall man också ge sig in på hur medieantikva konstrueras bör man nog ha mer utrymme till förfogande än vad som här har varit fallet. Den typografiska delen behandlar några typografiska grundbegrepp, som man gärna hade velat få veta mer om, och kommer också in på ritningstypografi. Bokstäver och arkitektur innehåller förutom en presentation av de tekniska förutsättningarna för lysrörs- och andra ljusskyltar exempel på anordnande av olika slags skyltar på olika sorters hus med speciell hänsyn till skriftens förhållande till fasaden och förhållandet mellan de ytor den avskiljer eller betonar. Värde i denna avdelning ligger inte minst i att den

Konsumskylt i Västtyskland. I detta exempel fungerar bokstäverna som en del av själva fasaden. Detta understryks av sammanhanget mellan skyltens bakgrund, balkongbröstningen och persiennen

Skyllfönster i Zürich. De vita bokstäverna bildar en skarp kontrast mot den mörka fasaden

Skyll till postkontor. Bokstavstypen avsedd att kunna läsas på stort avstånd

fäster läsarens uppmärksamhet på vilka förnämliga resultat man kan uppnå om man verkligen tänker igenom dessa problem, vilket ju alls inte alltid synes vara fallet. Till denna avdelning är fogad en skara utsökta fotografier, huvudsakligen från Tyskland och Schweiz. Boken avslutas med 24 olika alfabeterna, några tecknade av schweizaren Alex Stocker och resten hämtade från tyska stilgju- terier.

En bok i denna anda förtjänar all framgång, och kan den sprida lite ljus över ett ytterst försummat område och bidra till en höjd typografisk kultur har den verkligen gjort en god insats.

Jan-Erik Lundeberg

Schriften für Architekten av G Prölss. Karl Krämer förlag, Stuttgart 1957. 128 sid. Rikt illustrerad. Pris 34 DM

Måttsamordning

På många håll i världen görs aktning- värda försök att på olika sätt rationalisera byggandet och därigenom sänka byggnadskostnaderna. En åtgärd i den riktningen skulle vara en mer ordnad måttsättning såväl av fabriktillverkade byggnadsmaterial som vid projektering av byggnader.

Ett bidrag till diskussionen om hur en sådan måttsamordning kan göras lämnar den amerikanska arkitekten Ezra D Ehrenkrantz med sin bok »The Modular Number Pattern» där han redogör för sina arbeten på den engelska byggforskningsinstitutionen Building Research Station.

Boken inleds med en sammanställning av de krav man måste ställa på ett system för måttsamordning. Systemet skall bl. a. vara estetiskt neutralt, tillåta en naturlig användning av olika byggnadsmaterial, samt givetvis leda till sänkta byggnadskostnader.

En resumé över några tidigare arbeten i samma ämne inleds med en granskning av det modulsysteem, som den amerikanska industrimannen Bemis publicerade 1936. Bemis har studerat två basmoduler 3" och 4" men förordar ej någon av dem. Ehrenkrantz menar att systemet, även om det har fördelen att sanera dimensionerna för olika produkter, har en del nackdelar, främst att intervallen mellan två modulära mått blir för grova vid små dimensioner och för små vid stora dimensioner. Det är ej heller baserat på matematisk kombinerbarhet vare sig genom addition eller multiplikation.

Med utgångspunkt från dessa kritiska synpunkter och sina tidigare uppställda krav bygger Ehrenkrantz upp sitt system. Detta grundar sig på tre matematiska serier, nämligen de två geometriska 1, 2, 4, 8, ... och 1, 3, 9, 27 ... samt den additiva s. k. Fibonacci-serien 1, 2, 3, 5, 8, 13 ... I den sistnämnda är varje term summan av de två föregående. Mycket snabbt blir även Fibonacci-serien geometrisk med kvoten lika med gyllene snittets tal 1,618. Vardera serien har sina brister och sina fördelar, och för att eliminera de förra kombinerar Ehrenkrantz alla tre i the Number Pattern.

Detta number pattern kan enklast beskrivas som en tre-dimensionell multiplikationstabell innehållande produkter av de tre seriernas termer. Talen betecknar storlekar i tum.

I fortsättningen uppehåller sig Ehrenkrantz vid vad tillverkare och projektörer har att iakttaga vid användning av Number pattern. Han exemplifierar detta med förslag till fönsterstandard samt visar slutligen några enligt recensenten ointressanta planer.

Det poängteras på flera ställen att även om number pattern innebär en begränsning av antalet varianter och storlekar den inte inskränker utan snarare ökar arkitektens frihet. Huruvida detta är riktigt kan givetvis diskuteras.

Ehrenkrantz bok bör ses som ett inlägg i den rent teoretiska moduldiskussionen.

Han berör visserligen några praktiska måttsättningsproblem, men han behandlar endast i förbigående ett av de väsentliga problemen i dessa sammanhang nämligen toleranser och måttavvikelser och hur man skall bemästra dessa.

Man har i Sverige officiellt fastställt 1 dm som basmodul, och detta är preliminärt även fallet inom den internationella standardiseringsorganisationen. Där- emot har man från svenskt standardiseringshåll ännu ej rekommenderat några preferensmått. Även om så inte heller i framtiden skulle ske bör ett number pattern, där talen då betyda dm, kunna vara till hjälp för den modulprojekterande tillverkaren eller arkitekten, då den enkelt och snabbt ger upplysning om dels olika sätt att kombinera tal dels vilka tal som ur dessa synpunkter är lämpliga.

PCg

The modular number pattern, flexibility through standardisation. Av Ezra Ehrenkrantz. Alec Tiranti Ltd, London 1956. 82 sid. Illustrerad. Pris 25 s

Att starta eget i England

Det är till de unga arkitekter, som tänker börja på egen hand – eller som just tagit steget ut i det ovissa – som författaren Maurice E Taylor M.T.P.I., A.R.I.B.A., A.I.L.A., F.R.I.A.S. ... vänder sig. Boken är inte så högtidlig som den långa raden av 29 bokstäver efter författarnamnet tycks antyda. Den är inte heller i övrigt så naiv som plansch I med förklaring. Där visas för en nystartad rörelse nödvändiga utensilier, först inramat diplom på väggen, sedan färglåda, vinkelhake, pennor och andra nyttigheter, inalles 23 punkter.

Ett sätt att börja kan vara att svara på annons: Lantlig praktik i Somerset till salu, katedral finnes i staden. Har man äntligen kommit i gång vilket enligt författarens uppskattning kräver ett rörelsekapital av ca 35 000 kr, då gäller det att hålla väl reda på klientfruarnas idiosynkrasier. Trots författarens stora entusiasm för fri verksamhet jämfört med »the quiet life with the monthly paycheck» ger hans bok inte så många direkt användbara råd till den svenska nybörjaren utöver de självklara levnadsreglerna angående hövlighet i telefon, ett prydlig kontor, punktlig leverans av ritningar och pålitliga kalkyler.

Den i professionen luttrade känner i mångt och mycket igen sina egna arbetsförhållanden, å andra sidan får han även en god bild av de speciella villkor som tycks råda på den engelska marknaden. Det är en vänlig och anspråkslös bok mr Taylor från Balmullo, Fife, har skrivit till sina yngre kollegers stöd och uppmuntran.

Tore Webjörn

Private architectural practice av Maurice E Taylor. Leonard Hill (Books) Limited, London 1956. 118 sid. Illustrerad. Pris 15 s. net

en på Julius Hoffmans förlag utgivna
ken »Neue Einfamilienhäuser» vänder
i huvudsak till presumtiva egna-
msägare, vilket man spörjer redan av
ordets välvilliga rekommendation »ge-
de die Grundrisse sind dabei beson-
ers wichtig».

Innehållet har grupperats efter en
nska ytlig princip: enplans- och två-
anslösningar jämte planförskjutna hus.
essutom uppräknas i förteckningen 3
rcken fabriksgjorda egna hem samt 25
rcken arkitekternas egna hus.

Varje objekt har försetts med kort
mmentar, en smula snusfornuftigt este-
erande, jämte några uppgifter om ma-
ial och färg.

Byggnadsår saknas.

Urvalet är omväxlande, tyvärr även
kvalitetssynpunkt. En del av klichéer-
är redan tidigare publicerade. Så
gra danska villor, som med sitt »la-
m» sedan gammalt varit populärt
off i dylika publikationer. Tyska bak-
kvillor och hus i schweizisk heimat-
l i påpassligt blommande fruktträd-
rdar är rikt representerade. The mil-
on look företräds t. ex. av van den
ocks eget hus och ett av Chermayeff
at hus i Portland. Fribergers små mäs-
verk vid Skillnadsgatan i Göteborg
n man däremot aldrig se sig mätt på.

För den läsekrets som denna bok i
vudsak vänder sig till, är gruppbe-
ggelse ett ganska ovanligt begrepp.

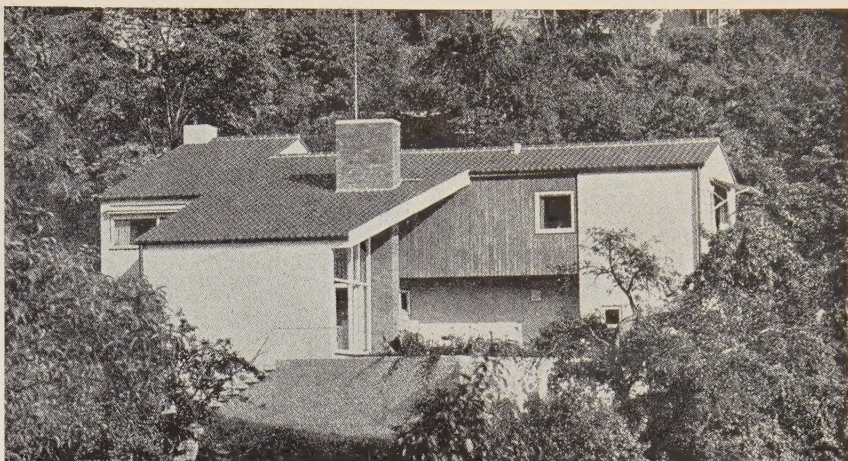
I Sverige får man samtidigt allt tyd-
are erfaras att frågan om det egna
mmet är en kreditfråga. Huskataloger-
s antal ökar, fler och fler tidningsar-
lar, uttalanden och annonser lovprisar
ka slag av gruppbebyggelse. Men ser
an närmare på dessa, finner man snart
variationerna oftast är plantekniskt
h ur materialsynpunkt omotiverade. De
r tillkommit främst eller enbart i sälj-
rhetens intresse.

I synnerhet mot denna bakgrund vin-
r denna bok i mitt tycke, ty de däri
rekommenderade individuella laterna, som
ditionsmotiverade branta tyska tak
ed tomrum bakom, engelska friluftss-
lkar, schweiziska fönster med rikt
röjsverk osv. förhåller sig till försälj-
ngskatalogernas variationer, åtminsto-
som t. ex. medelmåttig konst förhål-
sig till »hötorg».

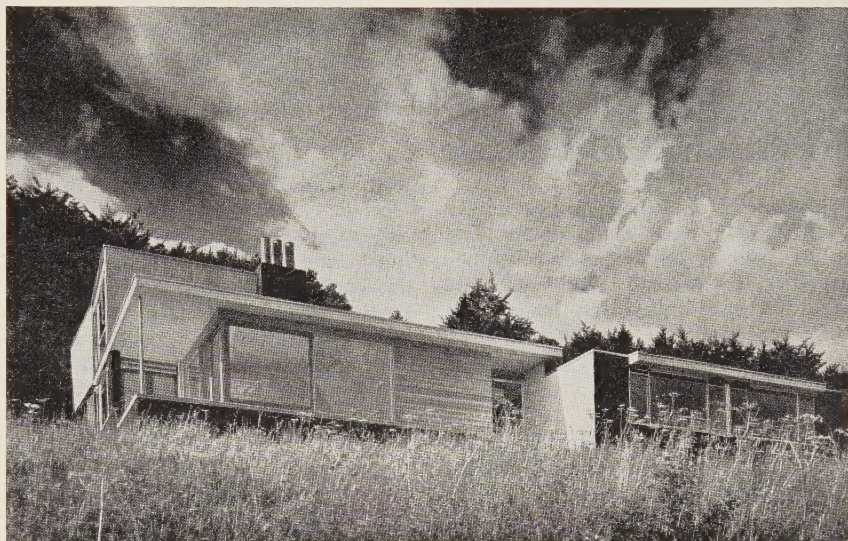
Man saknar fortfarande en bok om
nahem där ekonomi och estetik disku-
as allsidigt och fördomsfritt.

Georg Varhelyi

neue Einfamilienhäuser. Julius Hoff-
mann Verlag, Stuttgart 1955. Utgivare
urt Hoffman. 210 fotografier, 130 pla-
r och 1 färgfoto

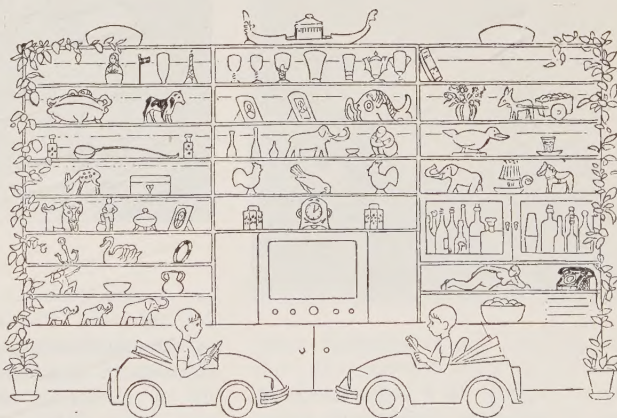

Enfamiljshus i Esslingen, Västtyskland. Fasad mot väster. Arkitekt: professor Günter Wilhelm

Enfamiljshus i Toy's Hill, England. Fasad mot sydost. Arkitekter: Ph Powell och H Moya

Bokhyllan i välfärdens samhälle

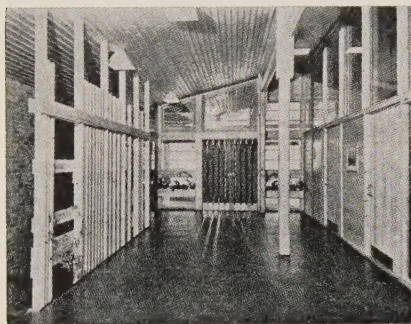

Min farsa har en PV.
Min farsa en Peugeot.
Min farsa har en TV.
Min farsa han har två.

Min morsa har en brorsa
som har ett sportflygplan.
Jag har en gammal faster
som köpt en roman.

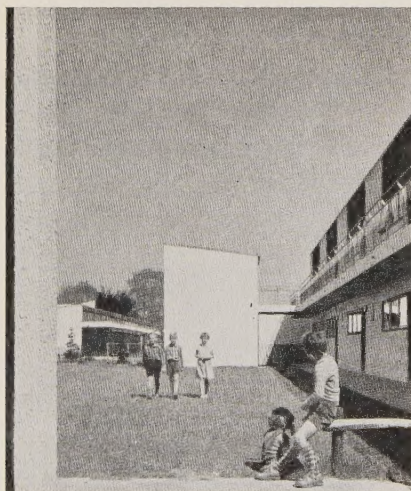
Signe Aspenström i BLM

Danska Arkitekten diskuterar i nr 19 arkitektur och skulptur, i vändningar som förefaller bekanta. Nr 21 ägnas åt arkitekten och arkeologen Ejnar Dyggves arbete. Numret är intressant och ger en introduktion på ett arbetsfält som kanske alltför sällan skymtar i fackpressen.

Byggekunst nr 5 behandlar nya norska skolor. En enkel materialbehandling präglar framför allt Vesterlids och Österhaugs skola i Mesnali. För omväxlings skull har här lärarna fått komma till tals i presentationen – något som alltid borde ske, när en ny skola publiceras.

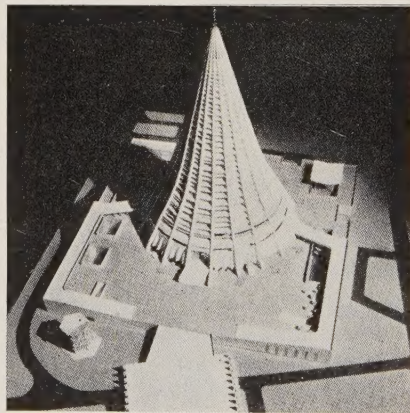
Finska Arkitekten nr 1–2 tar upp stadsplane frågor och presenterar bl. a. Alvar Aaltos generalplan för Imatra.

Bauen + Wohnen nr 9 behandlar stadsplaner och enhetligt projekterade bebyggelsegrupper. En artikel av Victor Gruen om staden i bilåldern intresserar. Från Skandinavien visas Stockholms utbyggnad och sanering, Tapiola i Helsingfors och Skoleparken i Köpenhamn. Nr 10 visar bl. a. exempel på Siemens formgivning av elektriska installationsdetaljer.

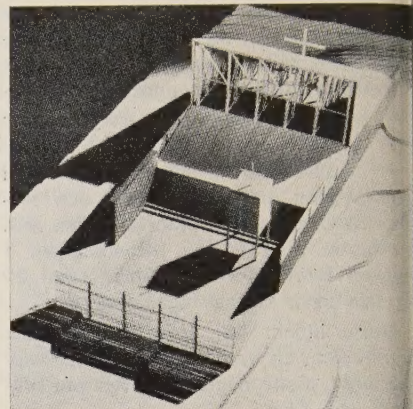

Architectural Review presenterar i sitt septembernummer en serie lättväggar, utförligt redovisade i isometriska perspektiv, foto och kommentar. Oktobernumret ägnas åt universitetsarkitektur med exempel från skilda håll och tider. Gordon Cullen presenterar en plan för nybebyggelse i Basildon, av Brett och Boyd, som i sin uppläggning söker nå den kompakta stadsbild AR tidigare skisserat i sin *Counterattack against Subtopia*. Erik de Maré behandlar i en artikel den svenska rödfärgen och påminner om dess helhetsbildande verkan och dess nyansrikedom.

L'architecture d'aujourd'hui ägnar sitt aprilnummer åt nyare kyrkobyggnader. Numret är signifikativt, en illustration till en förvirring som inte kan vara mer total. Inledningsprojekten, visande resultatet av den internationella tävlingen om kyrka i Syrakusa, präglas av ofta löjväckande konditorambitioner. Sensationen förtar allvaret; byggnadernas ofta komplicerade former underordnas inte något annat syfte än löpsedelns: att fånga blicken.

Numret redovisar hela skalan av arkitektoniska effekter. Man saknar en gemensam nämnare. Dessa byggnader säger dock tjäna ett gemensamt ändamål.

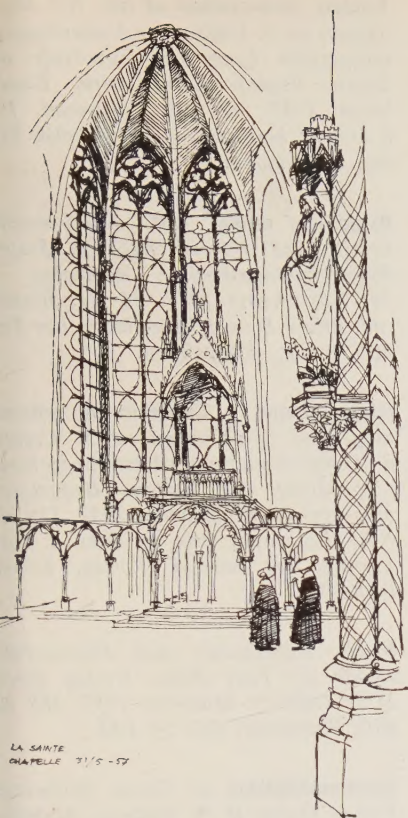

Det visas naturligtvis också goda exempel. Numrets behållning är Heikki Siréns universitetskapell.

Werk nr 9 behandlar friluftsbad och sportanläggningar, och inleds av Giedion med en artikel: Das Bad als Kulturelement. Numret intresserar, särskilt vad beträffar de stora sportanläggningarna i Caracas och México. Nr 10 ger glimtar från aktuella utställningar, där man stannar för Corbusiers utställning i Zürich.

John Sjöström

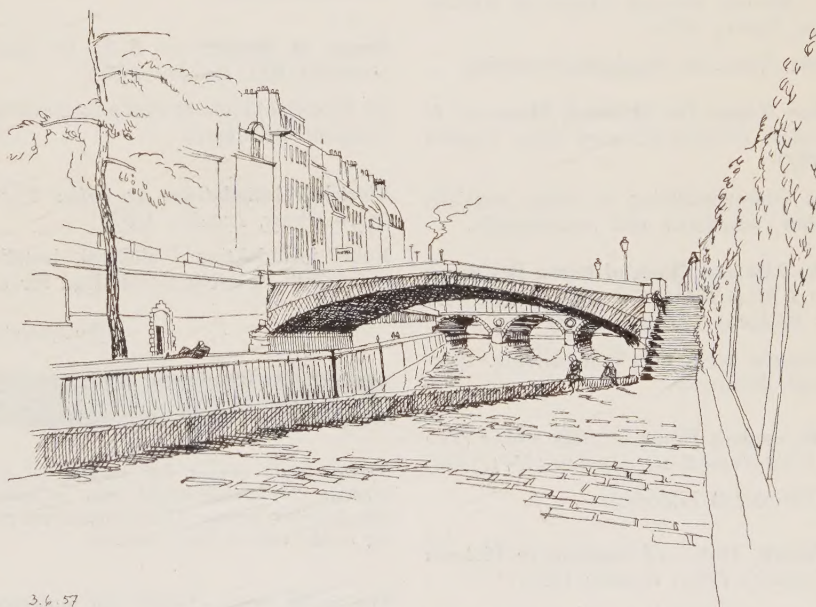
ESKISSER FRÅN PARIS

av arkitekt Lars Lundborg

van:
I 1200-talet byggde Saint Louis ett kungligt slott, och av detta återstår nu endast La Sainte Chapelle beläget på en gård i det nuvarande slottspalatset. Kyrkan stod färdig 1248 efter en byggnadstid av mindre än 33 månader, en mycket kort tid för ett dåtida kyrkbygge.
Den är byggd i två våningar, varav den undre, ljusa och mörkare var avsedd för det kungliga slottets tjänstefolk. Uppkommen i det övre rummet möts man av en överklig skön syn, glasfärgningarna i de 15 m höga fönstren strålar emot solen i sina rena, klara färger, varav rött och blått dominerar. I över 1100 bilder skildras händelser ur den bibliska historien. Fönstren fyller hela rummet mellan de slanka pelarna, som uttryckligt stödes endast av kontreforter utan några strävbågar.

van t. h:
Montparnasse ligger kyrkan Val-De-Grace, som påbörjades 1645 under François Mansarts ledning. Året därpå övertogs ansvaret av Le Mercier. Den är en av flera kyrkor i Paris, bl. a. i Montparnasse, för vilka Il Gesù i Rom stått som förlaga.

h:
I ett tidigt som 1300-talet började de äldsta av Paris-kajerna anläggas; på den tiden då broarna (som stränderna var bebyggda med korsvirkeshus). Här möter en nutida besökare en brokig bild av människor: Parisare på promenad med sina hundar, älskande par, luffare, metare med fusioner om fängst, amatörmålare och turister med sina kameror, medan svarta prämar eller andra vita rundtursbåtar då och då passerar. På de bastanta stenräckena radas bouquinisternas förmålade lådor upp sig med sina lockande innehåll.

NY ENGELSK LITTERATUR

House Conversion and Improvement av
Elis Walter (Arch. Press, London 1956)

En behandling av den byggnadstekniska omvandlingsproblemet, belyst av en rikhaltig exempelsamling, omfattande huvudsakligen victorianska bostäder.

The Buildings of England, London 1:
(The cities of London and Westminster. Penguin, London 1957)

Koncentrerad men innehållsrik inventering av Londons äldre arkitektur.

Form in Civilization av W R Lethaby (Oxford University Press, London 1957)

Boken publicerades ursprungligen 1922 men har bevarat sin aktualitet.

Solar Radiation in Air Conditioning av Ivor Groundwater (Crosby Lockwood, London 1957)

En utredning med tonvikt på meteorologiska data beträffande solens inverkan på konditioneringsystemet.

Epa no 25. Building number

Artiklar om prefabrikation inom EPA.

tillönskar redaktionen tidskriften **BYGGMÄSTARENS** läsare

Keystone review, Comprehensive schools (*Building Technician's journal, London*)

Kort broschyr, belysande comprehensive secondary schools genom ett antal exempel.

The Idea of Louis Sullivan av John Szarkowsky (*University of Minnesota press, Minneapolis 1956*)

En sammanställning av citat avsedda att belysa Sullivans förutsättningar och inställning till sitt arbete. Boken har ett vackert fotomaterial, men några planer av byggnader presenteras inte.

The Architecture of Victorian Sydney av Morton Herman (*Angus & Robertson, Sydney 1956*)

Rikt illustrerad byggnadsinventering.

New Houses for Moderate Means av H Dalton Clifford (*Country Life, London 1957*)

En sammanställning av billiga engelska villor, »modern» och »traditional».

The Life and Times of Baron Haussman av J M & Brian Chapman (*Weidenfeld & Nicholson, London 1957*)

Givande biografisk framställning, sparsamt illustrerad.

The modern House av FRS Yorke (*The Architectural Press, London 1957*) (1934)

Nyreviderad bilderbok.

Historic Towns of England in Pictures (*Odham's Press, London 1957*)

Ytterst kortfattad men inte ointressant översikt.

English Country Houses open to the Public av Christopher Hussey (*Country Life, London 1953*)

Rikt illustrerad översikt över engelska herrgårdar, tillgängliga för allmänheten.

Country Houses open to the Public (*Country Life, London 1957*)

Register.

Graphic Art of Japan The Classical School av O E Holloway (*Tiranti, London 1957*)

En studie i japansk grafik, företrädesvis Kyotoskolans.

Sport Building and Playing Fields av Endell och Waters (*Batsford, London 1957*)

Utförlig framställning.

Architect's Working Details 4 av Boyne och Wright (*Arch. Press, London 1957*)

Ny serie detaljer av mer eller mindre allmängiltigt slag.

Stones of Britain av B C G Shore (*Leonard Hill, London 1957*)

»A Pictorial Guide of Those in charge of Valuable Buildings».

Electrical installations av Brian Grant (*Arch. Press, London 1957*)

Enkel introduktion i elektrisk installationsteknik, speciellt tillrättalagd för arkitekter.

John Sjöström

INKOMMEN LITTERATUR

Nedanstående böcker har insänts till tidskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Byggmästarens förslag endast där så direkt angives.

The Small House. Today and tomorrow av Arnold Whittick. Leonard Hill (Books) Limited. London 1957. 218 sid. Rikt illustrerad. Pris 45 s. net

Gaststättén. Restaurant, Kantine, Café, Bar. Utgiven av Kurt Hoffmann och Alex Pagenstecher. Julius Hoffmann Verlag, Stuttgart 1957. 152 sid. Rikt illustrerad

Tingen och vi av Ulf Hård af Segerstad. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1957. 160 sid. Rikt illustrerad. Pris 28:75 kr

Enklere skolevinduer af træ. Nyt Skolebyggeri nr 9. Utgiven av Undervisningsministeriets byggeforskningsudvalg og Statens Byggeforskningsinstitut. Köpenhamn 1957. 42 sid. Illustrerad. Pris 8 D kr. I kommission hos Teknisk Forlag, Köpenhamn V

Byggeriets modul ABC. SBI's modulkomité ved Edvard Heiberg. Statens Byggeforskningsinstitut, anvisning nr 34. Köpenhamn 1957. 24 sid. Illustrerad. Pris 4 D kr. I kommission hos Teknisk Forlag, Köpenhamn

Klasserummet - Funktion og udformning. Nyt Skolebyggeri nr 5. Utgiven av Undervisningsministeriets byggeforskningsudvalg och Statens Byggeforskningsinstitut. Köpenhamn 1957. 110 sid. Rikt illustrerad. Pris 16 D kr. I kommission hos Teknisk Forlag, Köpenhamn V

Kinos. Filmtheater und Filmvorführräume av Paul Bode. Verlag Georg D W Callwey, München 1957. 288 sid. Rikt illustrerad. Pris 54 DM

Kinderspielplätze av Gerda Gollwitzer. Verlag Georg D W Callwey. München 1957. 104 sid. Rikt illustrerad. Pris 12.50 DM

Willem M Dudok. En bok om den kände holländske arkitekten på hans 70 årsdag. Förlag G van Saane, Amsterdam 1954. Andra upplagan 1957. 168 sid. Rikt illustrerad. Pris 40 kr

Barnfamiljer i höghus och trevåningsläghus i Vällingby av Edmund Dahlström. Statens Nämnd för Byggnadsforskning. Rapport 38. Stockholm 1957. 80 sid. Pris 6 kr. Distribueras av AB Tidskriften Byggmästaren, Stockholm

Bord för måltider och arbete i hemmet av Erik Berglund. Utgiven av Svenska Slöjdföreningen. Stockholm 1957. 126 sid. Rikt illustrerad. Pris 8:50 kr

Bo i dag av Lena Larsson. Tidens förlag, Stockholm 1957. 176 sid. Rikt illustrerad. Pris 14:25 kr

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggn.
Konstmuseum i Aalborg	15 jan. 1958	Nr A 10-57 sid. 80
Krematorium och begravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I
Stadshus och torg i Toronto	28 mars 1958	Nr A 10-57 sid. 80

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar